This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

WIDENER
HN THEW 3

Scan 3093.1

VE RI TAS

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

FROM THE LIBRARY OF
KONRAD VON MAVRER
OF MVNICH

THE GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
— CLASS OF 1887 —
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY
1904

Lund.

Öfwerſigt af Stadens hiſtoria och öfriga märkwärdigheter.

Af

E. W. B.

E. W. Berling

Lund,
tryckt uti Berlingſka Boktryckeriet,
1859.

Scan 3093.1

Harvard College Library
Von Maurer Collection
Gift of A. C. Coolidge
Jan. 13, 1904

1304

Förord.

Oaktadt ganſka många ſkrifter utkommit rörande Lund och deribland åtſkilliga af ſtor förtjenſt, finner man dock icke hos inwånarne i allmänhet någon mera ſammanhängande kännedom om deras gamla ſtads öden och de flerahanda märkwärdigheter ſom inom denſamma förtjena uppmärkſamhet. Detta kommer ſig deraf, att en mindre ſkrift hittils har ſaknats, ſom i korthet erbjuder en ſådan kännedom åt den publik — och den utgör alleſtädes flertalet — ſom antingen icke har råd att anſkaffa dyrare böcker, eller icke tid att ingå i något djupare ſtudium. Sedan ſtaden kommit i beröring med jernwägslinien och en ſtörre mängd reſande eſomoftaſt beſöka denſamma, har äfwen en ny anledning tillkommit att göra briſten på kunſkap om ſamhällets märkwärdigheter kännbar, i det man af fremlingarne icke ſällan derom tillfrågas, utan att kunna meddela nöjaktiga ſwar. Undertecknad har derföre anſett det wara på tiden att ett förſök göres till afhjelpande af ett mer och mer framſtående behof, och under ſådan förutſättning efter de bäſta, på ſina ſtällen nämnda, källor företagit ſammanſkrifwandet af förewarande lilla handledning.

Lund d. 15 Juli 1859.

Författaren.

Innehållsförteckning.

Allmänna hiſtoriſka underrättelſer . . . . ſid. 1—46.
(De äldſta tiderna, ſid. 1—4; erkebiſkoparnes tid, ſid. 4—24; Lund efter reformationen till ſwenſka tiden, ſid. 24—32; från ſwenſka tidens början till närwarande tid, ſid. 32—46.)
Lokala underrättelſer i allmänhet . . . . „ 47—82.
Domkyrkan . . . . „ 82—118.
Univerſitetet med deß inſtitutioner och ſamlingar . . „ 118—157.
Akademiſka Föreningen . . . . „ 157—160.
Katedral-Skolan . . . . „ 160—162.
Några ſlutliga ſtatiſtiſka och ekonomiſka uppgifter . . „ 162—164.

Allmänna hiſtoriſka underrättelſer.

Den förſta bland **Lunds** märkwärdigheter är deß höga ålder. När och af hwem ſtaden anlagts är icke kändt. I gamla danſka krönike-rim heter det:

Den tid Chriſtus lod ſig föde
Stod Lund og Skanör i fagerſte gröde.

Denna tidsuppgift låter ſom en poetiſk öfwerdrift, men kan gerna tagas efter orden när deruti blott inlägges den naturliga meningen: när Chriſtus lät föda ſig i Norden d. w. ſ. då kriſtna läran der infördes (på 800:talet). Ockſå inſtämma alla de tidigaſte underrättelſerna deri, att Lund från gammalt warit en genom ſjöfart, handel och wikinga-idrott rik och anſenlig ort. Såſom ſådan wiſar ſig ockſå ſtaden förſta gången den framträder i hiſtorien, under förſta hälften af tionde ſeklet. Detta framträdande ſker wid ſtrids-tumult och wapenbuller. Den märkliga gamla på Island upptecknade berättelſen derom lyder ſålunda: "Åke hette en danſk wiking, ſom härjat i Kurland och der blifwit fången. Den isländſke kämpen och ſkalden Eigil, Skallagrims ſon, kom med ſin broder Thorolf på en wikingafärd till ſamma trakt och befriade Åke. Då denne hade en noga kännedom om Danmark både till lands och till ſjös, ſå tillfrågades han flitigt af Eigil om ſtällen, der godt byte kunde wäntas; och då de kommit till Öreſund, ſade Åke, att der uppe i landet låg en ſtor handelsſtad, ſom hette Lund, der rik fångſt kunde göras, men inwånarne ſkulle ſannolikt icke låta den tagas utan motſtånd. En rådplägning hölls då med krigarne, om man ſkulle beſluta ſig till anfall eller ej. Meningarne woro delade, några tillſtyrkte, andra afrådde, och ſakens afgörande hänſköts ſlutligen till höfdingarne. Thorolf röſtade för anfall, Eigil qwad ſamma tanke i en uppmanande ſtridsſång. Man lagade ſig alltſå att anfalla och drog mot ſtaden. Men när ſtadsboarne märkte att ofrid war å färde, ruſtade de ſig till förſwar och ſatte manſkap att wärna den trädmur, hwarmed ſtaden war omgifwen. En hård kamp började. Eigil ſtormade med ſin ſkara porten och ſparade ſig icke, ſå att ſtort manfall ſkedde bland de förſwarande. Slutligen inträngde han främſt bland ſina män, hwarefter ſtadsboarne flydde och ledo ett ſtort nederlag. Han och Thorolf plundade ſtaden och fingo mycket gods och begåfwo ſig förſt tillbaka till ſina ſkepp ſedan de ſtuckit denſamma i brand" *). Denna händelſe förlägges till omkring år 940, i de förſta åren ſedan Harald Blåtand hade emottagit regeringen i Danmark efter ſin fader Gorm den Gamle, hwilken war den förſte ſom ſamlade alla de danſka ſmårikena till en ſtat. Nyſsnämnda berättelſe antyder att Lund, då ſom nu, warit belägen på något afſtånd från hafskuſten, ett läge ſom i äldſta tider företrädeswis tyckes hafwa blifwit waldt för de betydligare orterna, på det att roflyſtna wikingar mindre lätt ſkulle kunna finna wägen dit. En beqwäm och naturlig beröring med hafwet hade ſtaden likafullt genom Höje-å, till hwars mera omedelbara grannſkap den då ſträckte ſig och hwilken fordom war ſegelbar, äfwen för ſtörre ſkepp, långt in från ſitt utlopp, och ſålunda utan twifwel haft en utſkeppnings- och ankarplats mycket närmare ſtaden än Lomma, ſom ſedermera blef Lunds hamn, då ån ſmåningom blifwit uppgrundad. Ännu en wiking från Island, Orm den Starke, Storolfs ſon, ſkall i ſlutet af ſamma århundrade ſom Eigil påyelſade, hafwa gäſtat Lund och lagt helt nära till ſtaden med ſina långſkepp.

---

*) Eigils Saga, utg. med isländſk text, latinſk öfwerſ. och noter af arnamagnæanſka kommiſſionen, Kpnhmn 1809 4:o, och i danſk bearbetad öfwerſ. af N. M. Peterſen uti "Hiſtoriſke Fortællinger om Islændernes Færder hjemme og ude" udg. af det Nord. Oldſkr. Selſkab. I. Kbnhvn 1839 8:o.

Lund har ſannolikt erhållit ſitt namn af den offerlund, ſom i hedentima troligen här förefunnits wid de tre öſter om ſtaden belägne — ännu för ett par tiotal år ſedan ſynlige, men nu af åkermannens plog med jorden jemnade — trenne högar, på hwilka Odens, Thors och Friggas bilder ſkola warit uppreſte och wid hwilka årligen wår- och höſtmarknader hölls, ſom ſedermera blifwit flyttade inom ſtaden, men ännu i 17:de århundradet fortforo att kallas Tre-högars-marknad. Det är ſamma namnhärledning ſom tillägges London (Lunden), likaſom åt begge deſsa orter gifwits enahanda latinſka benämning, Londinum, med tillägget Gothorum eller Scanorum för den ſkånſka ſtaden. Men icke blott namnets likhet hade denna gemenſam med Englands hufwudſtad, utan äfwen, i ſin bäſta wälmakts dagar, ſåſom den förnämſta ſtaden i Norden, anſenlighetens likhet. Lund ſtod ockſå, wid den tid de danſke konungarne herrſkade öfwer England, ſåſom gammal och betydlig handelsplats i mycken förbindelſe med ſiſtnämnda land och erhöll derifrån de förſte kriſtendomens predikanter, ſom wågade göra hemgång i offerlundens helgedom och nedſtörta afgudabelätena från deras fridlyſta rum.

Den betydenhet Lund under hednatiden innehade, förminſkades icke med den kriſtna lärans införande, utan wann faſtmera i följd deraf ökad tillwext. Under konung Knut den Stores regering (1018—35) fulländades denſammas utbredande öfwer hela danſka riket. Twenne Engelsmän, Gerbrand, förſte biſkopen i Roskild, och Bernard nämnas ſåſom de förſta kriſtendomens förkunnare i Skåne. Den kriſtna gudstjenſten derſtädes fick ſitt förſta tempel i Lund, icke den byggnad ſom ännu i wåra dagar utgör föremål för beundran, utan en kyrka af trä, hwilket ämne wanligen den tiden, förmedelſt landets ſkogrikhet anwändes wid de förſta kyrkornes (t. ex. den förſta domkyrkans i Roskild) uppförande. Skåne tillhörde förſt det roskildſka ſtiftet och fick af deß biſkopar ſina predikanter. Konung Swen Eſtridsſon, Knut den Stores ſyſterſon, åtſkilde den ſkånſka förſamlingen år 1048 från den ſeländſka, och bildade af den förra icke blott ett, utan twenne ſtift, det ena med hufwudſäte i Lund, det andra i Dalby. Lunds trenne förſta biſkopar woro, likſom ſkånſka kyrkans förſta apoſtlar, Engelsmän, Henrik, Egino och Richwald. Efter den förſtnämndes död 1060 indrogs Dalby ſtift och deß förſte och ende biſkop, den berömligt werkſamme Egino, flyttades till Lund. Tolf år hade hans embetsförwaltning räckt i Dalby och lika många år beklädde han ſitt kall i Lund; från hwardera af desſa hälfter af ſin biſkopstid har han efterlemnat en minneswärd, ſom beſtått genom århundraden och ännu trotſar tidens förhärjande makt. Den förra perioden utmärkte han nemligen genom grundläggningen af Heligkorskyrkan i Dalby, den förſta ſom i Skåne blifwit bygd af ſten, den ſednare genom grundwalarnes läggande till Laurentius-kyrkan i Lund. Egino dog ifrån (1072) detta ſtora werk i deß början och Swen Eſtridsſons ſon Knut den Helige, ſom med ifwer fortſatte detſamma och år 1085, då Richwald war biſkop, donerade till den nya domkyrkan deß förſta betydliga jordegendom, har företrädeswis tillräknats äran att wara denna helgedoms "uppbyggare, fader och beſkyddare" (constructor pater & cultor) ſåſom en gammal författare kallar honom. Genom de oroliga tidernas biſterhet dröjde det ännu i ſextio år innan denſamma blef färdig. Richwald efterträddes år 1089 af jutländingen Aſker (Adſer, Asſar), en mycket anſedd man af en med konungahuſet beſlägtad familj. Han fick af konung Erik Ejegod uppdrag att jemte konungens ſon Harald Keſta wara riksföreſtåndare under den Jeruſalemsfärd Erik år 1103 företog och under hwilken han ſamma år på Cypern afled. Deßförinnan hade konungen under twenne beſök i Rom utwerkat af Påfwen att danſka kyrkan, ſom förut ſtått under de hamburg-bremiſke erkebiſkoparnes öfweruppſigt, ſkulle erhålla ſin egen erkebiſkop. Till Danmark ſkickades en påflig legat, kardinal Alberik, att utſe perſon och reſidens för den nya wärdigheten. Han ſtadnade med ſitt wal wid Aſker och Lund, föranledd dertill icke mindre af den förres utmärkta perſonlighet än af ſtadens gamla anſeende och förmånliga läge, ſåſom på en gång icke ſåſom

Roskild liggande i konungahofwets omedelbara närhet, och tillika erbjudande lättare tillfälle än någon annan biſkopsſtad i Danmark att derifrån werka på Swerige och Norrige, hwilka riken äfwen ſkulle ſtå under den nye erkebiſkopens öfwerhöghet Utan twifwel har ockſå anblicken af den alltjemt fortſkridande ſtorartade kyrkobyggnaden, hwars omfång öfwerträffade hwarje annan dittills uppförd kyrkas icke blott i Danmark utan i hela Norden, icke ringa bidragit till platſens beſtämmande. År 1104 inwigdes Aſker af Alberik till erkebiſkop (metropolitan) med öfweruppſigt öfwer kyrkan i ſamtliga de tre nordiſka rikena. Från detta öfwerwälde ſkiljdes dock Norrige redan år 1152, då detta rike fick egen erkebiſkop, men öfwer ſwenſka kyrkan tillerkändes åt Lunds erkebiſkop förmanſkap (primat) ſom gjordes, ehuru ofta omtwiſtadt och förnekadt från ſwenſka ſidan, gällande mer än trehundrafemtio år ſedan erkebiſkopsdömet i Upſala år 1164 blef upprättadt.

Med erkebiſkopsreſidenſets förläggande till Lund blef denna ſtad Danmarks andeliga hufwudſtad (metropolis Daniæ). Härifrån herrſkade erkebiſkoparne öfwer hela danſka kyrkan med en myndighet, ſom ofta råkade i delo med konungamakten. De danſke konungarne ſjelfwe uppehöllo ſig ofta här och hade här ſitt eget kungshus. Flere af dem emottogo här ſin krona, flere ſågo den hotad af de härifrån ſlungade bannſtrålarne. Hit ſammankommo till de af öfwerherdarne utlyſte kyrkomöten andlige från alla delar af primatets widſträckta område. Här infunno ſig påfwens utſkickade från Rom, ſåſom officielle öfwerbringare af den helige faderns bud och befallningar. Hit wallfärdade menigheten från när och fjerran för att i det heliga Laurentiustemplet förrätta ſin andakt och förwärfwa ſina ſynders förlåtelſe. Samma religiöſa tro, ſom mäktat framkalla denna wördnadsbjudande helgedom, fortfor alltjemt att här frambära de rikligaſte offer för denſammas widare förkofran och för andra andeliga ſtiftelſers upprättande. Lunds domkyrka blef den rikaſte i Norden; utom de för hennes eget underhåll anſlagna mångfaldiga jordagods, ägde hon mer än

60 altarſtiftelſer, alla med ſina ſärſkilda donationer i faſtigheter och penningar. Lunds domkapitel, wid ſitt inrättande af Knut den Helige, upptagande blott 9 kaniker (canonici) eller domherrar och en domproſt, utgjordes längre fram i tiden utom af de fyra ſå kallade prelaterna — domproſt, dekanus, erkedjekne (archidiaconus) och kantor — af 30 kaniker, ſamtlige dragande betydliga inkomſter af jordegendomar, uppgående till ett antal af inemot 1000, alleſammans gåſwor för ändamålet af enſkilde. Jemte domkyrkan, ſom war ſtiftets allmänna högtidskyrka, uppſtodo 22 ſärſkilda ſockenkyrkor i Lund, hwarförutan 7 kloſter af olika ordnar med deras tillhörande kyrkor efterhand inom ſtaden anlades. Den ſlod af inkomſter, ſom för det näſtan kongligt utruſtade erkebiſkopliga hofwets och alla deſſa andra andliga inrättningars underhåll hade ſitt lopp till Lund, måſte naturligtwis kraftigt befrämja ſtadens wälſtånd. Det är i ſynnerhet under 12:te och 13:de århundraderne ſom Lund framſtår ſåſom den meſt betydande ſtaden i Danmark, öfwerträffande äfwen konungarnes hufwudſäte Roskild, och derföre i gamla handlingar kallad rikets egentliga hufwudort (ipsum caput regni). Köpenhamn war den tiden blott ett mindre ſtälle och de roskildſke biſkoparnes tillhörighet. Hwarken i Swerige eller Norrige fanns då någon ſtad, ſom kunde täfla med Lund eller Roskild. Lunds "Birke-rätt" är den äldſta danſka ſtadslag och förſkrifwer ſig från 13:de århundradet ſamt war gällande för flera andra af Danmarks ſtäder.

På Lundagård hade erkebiſkoparne ſin boning och denna minnesrika plats, i en ſednare tid ett berömdt hem för wetenſkapernes ſtilla wärf, war i erkebiſkopsdömets dagar mången gång en härd för det andliga wäldets oroſtiftande anſlag och en utgångspunkt för tilldragelſer, ſom uppfyllde landet med långwarig twedrägt. På Lunds erkebiſkopsſtol ſutto ofta män af de utmärktaſte egenſkaper, men icke alla anwände deſſa, ſåſom den ſtore Abſalon, till att i wänſkap och ſamråd med ſine konungar befordra rikets ära och wälgång, likaſom ockſå bland deſſe ſednare ſådane upphöjde karakterer ſom Waldemar I och Knut VI woro ſällſporde. Striderna emellan konungadömet och Lunds kyrkofurſtar hafwa gifwit politiſk märkwärdighet åt ſtaden och fylla många innehållsrika blad i Danmarks ſtatshiſtoria. Innehafwarne af erkebiſkopsembetet, under hwilkas mer än fyrahundraåriga ſtyrelſe Lunds meſt lyſande tid infaller, woro till antalet 31 *). De fyra förſte af deſſa upptaga enſamme mera än en fjerdedel af nämnde tiderymd, och hafwa äfwen framför de fleſta öfrige förwärfwat ett i häfderna minneswärdt namn.

Aſker, den förſte erkebiſkopen, efter att, ſåſom ofwan är nämndt, förut 15 år hafwa warit biſkop, war den förſte infödde Danſk, ſom i Lund beklädde denna wärdighet. Ännu kommo dock en tid bortåt från England goda råd i kyrkliga angelägenheter, ſedan man upphört att derifrån hemta lärare. Aſker ſtod i wänſkapsförbindelſe och brefwexling med den berömde erkebiſkop Anſelm af Canterbury, ſom i förekommande fall gick honom tillhanda med ſin erfarenhet. Erkebiſkopswärdigheten innehades af Aſker i 33 år, hwilka med de föregående biſkops-åren utgöra en embetstid af 48 år, ſtående ſålunda den förſte inländſke öfwerherden äfwen i afſeende på embetsåldern främſt i raden bland ſamtlige 57 erkebiſkopar och biſkopar i Lund. Han inwigde kraftskyrkan (kryptan) d. 30 Juni 1123. Under hans tid infördes i

---

*) Nemligen följande: Aſker år 1104—1137; Eſkil 1137—1177; Abſalon 1177—1201; Andreas Sunesſon 1201—1223; Peder Saxesſon 1223—1228; Uffo Thrugotsſon 1228—1252; Jakob Erlandsſon 1254—1274; Erland Erlandsſon 1274—1276; Thrugot (Trued) Torſtensſon; 1276—1280; Johannes Dros 1280—1289; Johannes Grand 1289—1302; Iſarnus 1302—1310; Esger Juul 1310—1325; Karl Erikſon Röde 1325—1334; Peder Johansſon 1334—1355; Jakob Nilsſon Kyrning 1355—1361; Nils Jonsſon 1361—1379; Magnus Nilsſon 1379—1390; Peder Jönsſon 1390—1391; Jakob Gertsſon 1392—1410; Peder Kruſe 1410—1418; Peder Lykke 1418—1436; Johannes Laxman 1436—1443; Tuwe Nilsſon 1443—1472; Johannes Brostorp 1472—1497: Birger Gunnarsſon 1497—1519; Jörgen Skotborg 1520—1521; Didrik Slaghök 1521—1522; Johan Wæs (Veſalius) 1522—1523; Åke Jakobsſon Sparre 1523—1532; Torbern Bilde 1532—1536.

Danmark den påfliga förordningen om preſternas ogifta lefnad (celibatet). I de häftiga ſtrider, ſom under hans ſednare år utbröto emellan danſka konungafamiljens medlemmar med anledning af mordet på Erik Ejegods ſon hertig Knut Lavard, uppträdde Aſker förſt förſonande, men ſedan kampen åter uppblosſat, afgjordt på den mördades broders Erik Emuns ſida och war närwarande i det ſtora fältſlag, ſom denne wann 2:dre dag Pingſt 1134 wid Fotewik i närheten af Skanör.

Konung Erik Emun, ſom hufwudſakligen med Skåningarnes biträde beſegrat ſina motſtåndare, uppehöll ſig under ſin korta regeringstid mycket i Lund och lät befäſta ſtaden med en ſtenmur. Förut woro deß förſwarswerk af trä, likaſom wid de Isländſka wikingarnes beſök, och likaſom då woro Lundaboarna icke owane wid wapenſkiften, till hwilka tidens oroligheter ofta nog kallade dem. Sålunda åtföljde en talrik trupp af dem erkebiſkop Aſker till nyßnämnda blodiga ſlag wid Fotewik och i de följande täta krigen i Skåne fingo ickeheller ſtadens inwånare ſitta ſtilla.

Samma år Aſker dog blef Erik Emun mördad på Urnehoved ting i ſödra Jutland, år 1137. Strid uppſtod om thronföljden emellan Erik Lam, Knut Lavards och Erik Emuns ſyſterſon, och Olof, ſon af Harald Keſia och brorſon till de begge nyßnämnde. Erik Lam gynnades af erkebiſkop Eſkil, Aſkers efterträdare, ſom med Lundaboerne angrep Olof wid Arendala, då denne låtit ſtämma allmogen ſig till mötes der och utropa ſig till konung. Eſkil blef dock ſlagen och måſte fly till Seland, hwarefter Olof intog Lund, men måſte i ſin ordning fly till Swerige, då Erik Lam infann ſig med en här i Skåne. Tillbakaſlagen wid ett förnyadt anfall, lyckades likwäl Olof i ett bergpaß öfwerraſka ſina förföljare, bland hwilka Lundaboarne i ſynnerhet ledo ett betydligt nederlag.

Erik Lam war Danmarks konung till år 1147. Han reſiderade merendels i Lund och befordrade mycket denna ſtads uppkomſt och war, heter det i Knytlinga Saga, ingen ſtad i Danmark mäktigare. Den ſtenmur, med hwilken hans företrädare omgifwit Lund, fullbordades af honom och blef ſedermera i lång tid widmakthållen.

Eſkil war Aſkers brorſon och före ſin upphöjelſe till erkebiſkopswärdigheten biſkop i Roskild. Han ſkildras af ſamtidiga författare ſåſom "en mäktig höfding och ſlug man," war nitiſk för kyrkans fördelar och deltog gerna i de politiſka partiſtridigheterna, höll talrikt krigsfolk och en lyſande hofſtat. I egenſkap af hela Nordens metropolitan ſammankallade han 1139 ett ſtort kyrkomöte (concilium) i Lund, wid hwilket påflige legaten Deodignus war tillſtädes och ſom bewiſtades både af danſka, ſwenſka och norrſka biſkopar; till och med en biſkop från Färöarne ſåg man närwarande. Byggnaden af Lunds domkyrka blef några år derefter färdig och med ſtor högtidlighet inwigde Eſkil denna helgedom d. 1 Sept. 1145.

Efter Erik Lams död utbröt ett tioårigt blodigt inbördes krig om kronan emellan prinſarne Swen, ſon af Erik Emun, Knut ſon af den wid Fotewik ſtupade Knut Lavards mördare hertig Magnus, och Waldemar, Knut Lavards ſon. De begge förſtnämnde låto hylla ſig till konungar i hwar ſin del af landet och erkebiſkop Eſkil tog Knuts parti, oaktadt Skåningarne trädt på Swens ſida. Det lyckades Swen att taga erkebiſkopen till fånga och denne led derjemte den ſmäleken att blifwa i en korg upphiſſad under domkyrkans takhwalf. Swen fann dock ſnart att det war klokare att förlika ſig med den mäktige mannen och ſatte honom icke allenaſt i frihet utan ſkänkte honom äfwen i förſoning Åhus ſlott och ſtad, hela Ljunits härad och tre fjerdedelar af Bornholm. På detta ſätt fick Lunds erkebiſkopsſtol under ſin omedelbara ägo denna ö, ſom ſedan ſå ofta blef ett twiſteämne emellan denſamma och konungadömet.

Sedan Knut 1157 blifwit förſåtligen afdagatagen i Roskild och Swen blifwit ſlagen på Grathehed, kröntes Waldemar I ſamma år af Eſkil i Roskilds domkyrka till Danmarks konung. Oaktadt denne monark med utmärkta regent-egenſkaper förenade en älſkwärd enſkild karakter och derföre med ſkäl blifwit kallad den Store, förleddes dock Eſkil af ſitt ſtolta och oroliga ſinne att mot honom inlåta ſig i ſtämplingar, hwilka äfwen utbröto i uppenbara fiendtligheter, ſom ſlutade ſå, att erkebiſkopen måſte fly öfwer gränſen till Småland och på förödmjukande wilkor underhandla.

Sitt embete förwaltade Eſkil berömligt, ſtiftade flere kloſter både i och utom Lund (Herrewads, Beckaſkogs, Tomerups, troligen äfwen Öfweds m. fl.), wiſade ſtor frikoſtighet mot den nyinwigda domkyrkan och utgaf år 1162 den ſkånſka kyrko-rätten, den förſta danſka kyrko-lag. Med åtſkillige utmärkte män af ſitt ſtånd i utlandet ſtod han i förbindelſe och war förtrolig wän med den helige Bernhard af Clairvaux, det andra korstågets ryktbare predikant. Gjorde flera gånger widſträckta utländſka reſor, beſökte Frankrike, Rom och till och med Jeruſalem. Under ett wiſtande i förſtnämnda land inwigde han i Sens 1164 ſåſom primas den förſte ſwenſke erkebiſkopen Stephan. Deltog 1168, redan då en gammal man, i ett omwändelſetåg mot hedningarne på Rügen, wid hwilket tillfälle deras borg Arkona intogs och deß tempel med afgudabilden Swantewit förſtördes. Efter att i mer än 40 år hafwa beklädt erkebiſkopsembetet, afſade han ſig detſamma, trött af ålder och mödor, på ett kyrkomöte i Lund 1177 i närwaro af konung Waldemar och påflige legaten Galandus, och utnämnde, med den ſärſkildt honom af påfwen förunnade rättighet att ſjelf wälja ſin efterträdare, dertill ſin ſlägting, biſkopen i Roskild Abſalon. Derefter begaf Eſkil ſig åter till Frankrike och ingick ſom munk i det af nyßnämnde Bernhard ſtiftade kloſtret Clairvaux, der han dog 1182 öfwer 80 år gammal.

Under Eſkils erkebiſkopstid omtalas den förſta betydliga eldswåda hafwa härjat Lund, år 1172. En ſtor del af ſtaden förſtördes derwid. Troligtwis war hon ännu hufwudſakligen byggd af trä. Domkyrkan nämnes icke denna gång hafwa lidit ſkada.

Med mycken motſträfwighet emottog Abſalon den honom uppdragna erkebiſkopswärdigheten. Ett tumultariſkt uppträde ägde till och med rum wid walet, i det man med wåld förſökte ſätta honom i erkebiſkopsſtolen och han å ſin ſida handgripligen ſatte ſig till motwärn. Han wille nemligen icke ſkiljas wid Roskilds ſtift, öfwer hwilket han i 19 år warit biſkop. En påflig bulla gaf honom derföre tillſtånd att behålla äfwen detta, hwilket han dock ſedermera tio år före ſin död afſade ſig. Abſalon, af den berömliga ſlägten Hwide, war en af ſin tids ſtörſta män, på en gång en utmärkt öfwerherde, erfaren ſtatsman och landets ypperſte krigshöfding *). I ſiſtnämnde egenſkap anförde han 2:ne krigståg mot Wenderne och ſlog pommerſka hertigen Bugislaw i ett ſtort ſjöſlag 1184. Få år efter hans tillträde till embetet inträffade i Skåne 2:ne ſtora bonduppror, 1180—81 och 1182, det ena med anledning af kyrkans fordringar, i ſynnerhet tionden, det andra då Harald Skreng wid Waldemar den Stores död uppſtod ſåſom kronpretendent och fann medhåll hos bönderna; begge uppresningarne dämpades hufwudſakligen genom Abſalons kloka och kraftfulla biträde. Lund och trakten deromkring war oroligheternas hufwudſkådeplats; det förſta upproret började på ett ting utanför domkyrkan och ſlutade efter årslång waraktighet med ett fältſlag wid Dyſtebro nära Annelöf, der bönderna med ſådan enwishet höllo ſtånd mot de Kongl. trupperna, att utgången länge war owiß, tills Abſalons ryttare, genom att gå öfwer ett wad och oförmodadt falla bönderna i ryggen, afgjorde ſegern till konung Waldemars förmån. Bönderna ledo ett ſtort nederlag, ſom länge lefde i minnet under namn af "Dyſtefall." Under det andra upproret ryckte Harald Skreng, en ſon af den på tinget wid Arendala under Eſkils tid till konung utropade prins Olof, mot Lund och uppfordrade ſtaden ſom för honom ſtängt ſina portar. Då Lundaboerna icke lyßnade till hans hotelſer utan beredde ſig till utfall, drog han ſig undan till

---

*) En gammal förſattare gifwer honom den ſtåtliga men ingalunda öfwerdrifna titeln "Abſalon, Archibiſkop i Lund, Biſkop i Roskild, K. Waldemars I och Danmarks Rikes Marſkalk och öfwerſte Krigsfurſte till lands och watten."

Lomma, der han med ſin bondhär och ſwenſka hjelptrupper blef ſlagen, hwarefter han likſom ſin fader ſökte ſin räddning uti flykten till Swerige. Abſalon höll år 1187 ett concilium i Lund för tillwägabringande af enhet i gudstjenſten öfwer hela riket. Han befordrade konſter och wetenſkaper och det war på hans uppmaning de förſta danſka hiſtorieſkrifwarne Saxo Grammaticus och Swen Åkesſon (Sveno Aggonis), begge kaniker i Lund och hörande till erkebiſkopens närmare omgifning, författade ſina arbeten. Hans ära ökades af det wackra förhållande, i hwilket han lefde till ſina konungar, Waldemar den Store och Knut VI, hwilka alltid hade att i honom påräkna ett trofaſt ſtöd. Begge desſe utmärkte regenter uppehöllo ſig derföre gerna och ofta i Lund. Den ſiſtnämnde höll derſtädes wid 14 års ålder ſåſom kronprins bröllop med Gertrude, en dotter af den krigiſke hertigen till Sachſen och Baiern Henrik Lejonet. Abſalon dog 1201 i Sorö wid 73 års ålder. Året efter följde honom ur tiden hans konungslige wän Knut VI, i ſin bäſta manna-ålder knappt 40 år gammal.

Det goda förſtåndet emellan erkebiſkopsdömet och konungamakten fortfor äfwen under Abſalons efterträdare och ſlägting Andreas Sunesſon, förut domproſt i Roskild och Knut VI:s kansler, en ſå wäl för ſin fromhet wördad ſom för ſin lärdom högt aktad man. Han hade wid univerſitetet i Paris förwärfwat juris- och teologie-doktorsgraden och äfwen beklädt rektorswärdighet och lärarebefattning der. Saxo har tillegnat honom ſin på latin affattade danſka hiſtoria. Knut VI, ſom aflidit utan barn, efterföljdes på thronen af ſin broder Waldemar II, för ſina lyſande krigiſka bedrifter benämnd Seier (ſegraren). Denne monark blef af erkebiſkopen krönt i Lunds domkyrka juldagen 1202. I det härtåg han företog till Eſtland och Lifland 1219 för hedningarnes omwändelſe war äfwen Andreas Sunesſon följaktig och berättas af legenden hafwa med ſin bön werkſamt bidragit till ſegrens winnande i det ſtora Wolmarsſlaget den 15 Juni, wid hwilket ſagan om Danebrogsfanans tillkomſt är fäſtad. Andreas Sunesſon införde Dominikaner- (Swartbrödra) orden i Danmark och grundlade deß förſta kloſter i Lund 1221. Han hade det mißödet att under ſina ſiſta år blifwa angripen af ſpetälſka, hwarföre han nedlade ſitt embete 1222 och drog ſig undan till Iſön i Willands härad, der han dog midſommarsdagen 1228. Begrofs i Lunds domkyrka, der hans graf år 1833 upptäcktes och underſöktes.

År 1232 Pingſtdagen lät Waldemar Seier af dåwarande erkebiſkopen Uffo kröna ſin ſon Erik i Lunds domkyrka och antog honom till medregent.

År 1234 hemſöktes Lund af den andra ſtora eldswådan, då äfwen domkyrkan blef illa medfaren. Erkebiſkop Uffo utmärkte ſig med ganſka betydliga bidrag för hennes iſtåndſättande. Ännu twenne eldswådor omtalas hafwa under 1200:talet förhärjat Lund, neml. 1263 Pingſtdagen, då tillika med en ſtor del af ſtaden fyra kyrkor afbrunno, och 1287, då ockſå dominikanerkloſtret förſtördes. Staden war wid desſa tider i ſin bäſta wälmakt och repade ſig ſnart efter dylika olyckor.

År 1238 ſtiftades af Uffo Franciſkaner- (Gråbröders) kloſtret i Lund. Det förſta af denna orden inom Danmark hade icke långt förut grundats i Flensburg.

Sextioſju år efter det af Abſalon och Waldemar I hämmade bondupproret i Skåne, utbröt ett nytt ſådant föranledt af mißnöje med den plogſkatt konung Erik utſkrifwit, och för hwilken han blef kallad Plogpenning Detta ſkedde i Mars månad 1249 juſt då konungen uppehöll ſig i Lund; flere af hans tjenare ihjälſlogos och han war ſjelf i fara, ſamt nödgades hemligen fly till Helſingborg, dit de upproriſke följde efter och belade ſlottet tisdagen näſt efter Palmſöndag. Natten före Långfredag ſeglade Erik öfwer till Seland, der han ſamlade en anſenlig truppſtyrka, med hwilken han återkom Annandag Påſk och mötte bönderna på öppna fältet, derwid desſe tillfogades ett betydligt nederlag och nödgades inlåta ſig i dagtingan. Denna afſlöts i Lund, dit konungen begifwit ſig, bönderne underkaſtade ſig att betala ſkatten, lofwade hörſamhet och måſte derjemte erlägga 15,000 mark i böter.

Såſom prof på tidens ohyggligheter må nämnas att konung Erik följande året blef mördad i Sleswig wid ett beſök hos ſin broder hertig Abel, på anſtiftan af denne, ſom nu i ſtället blef konung och lät kröna ſig jemte ſin gemål i Roskild af Uffo, efter att med 24 riddare hafwa aflagt ed att han war oſkyldig till ſin broders mord. Han fick dock icke länge njuta af den dyrköpta konungawärdigheten då han 1252 ſtupade på ett tåg mot Strandfriſerna, hwilka wägrat betala ſkatt, och efterföljdes på thronen af ſin broder, Waldemar Seiers 3:je ſon, Christopher I, ſom juldagen 1252 kröntes tillika med ſin drottning Margareta i Lunds domkyrka af den ſleswigſke biſkop Eſkil, emedan döden några dagar förut förhindrat erkebiſkop Uffo att för 3:dje gången under loppet af tjugo år få fullgöra denna ceremoni.

Efter Uffo waldes Jakob Erlandsſon, emot konungens wilja, 1254 till erkebiſkop. Han härſtammade på möderne från Hwide-ſlägten, ſåſom Andreas Sunesſons ſyſterdotterſon, hade warit kapellan hos påfwen Innocentius IV och ſednaſt biſkop i Roskild. Han war en lärd, tilltagſen och werkſam man, af alla krafter ſträfwande att utwidga kyrkans inflytande och rättigheter. Med honom börjar kampen emellan den werldsliga och andliga makten, hwilken kamp warade genom flera konungars tid och i förening med fiendtliga anfall utifrån och farliga uppror inom landet bragte Danmark i ſtörſta nöd. Hela Jakob Erlandsſons tjugoåriga embetsförwaltning företer en näſtan oafbruten kedja af mißhälligheter emellan honom och konungarne Christopher I och Erik Glipping. Oredan ökades af nya bond-upplopp, rigtade dels mot erkebiſkopen i anledning af hans widtagna förändringar i den ſkånſka kyrkolagen, dels mot konungen när han wille indraga de län, ſom hans förfäder ſkänkt till erkeſtiftet. De ſtörſta wåldſamheter begingos och det hände till och med att bönder af de olika partierna, utan wördnad för rummets helgd, förföljde hwarandra med dragna ſwärd ända fram för högaltaret i Lunds domkyrka. År 1257 infann ſig konung Christopher i Lund och höll ett ſammanträde i domkyrkan, derwid klagopunkterna mot erkebiſkopen framſtälldes, på hwilka den ſiſtnämnde wägrade att ſwara, påſtående att påfwen wore hans domare i dylika frågor och endaſt aktande ſom en tom hotelſe ett af konungen utfärdadt bref, hwari alla erkebiſkopens och hans preſterſkaps privilegier upphäfdes. Både konungens gemåls Margaretas bemödande att bilägga den landsförderfliga oenigheten och den ſwenſke Birger Jarls förſök att bemedla en förlikning woro förgäfwes. Slutligen gick det ſå långt, att konungen 1259 låt i Giſleberga nära Landskrona gripa och fängſla erkebiſkopen, ſom undergick den meſt hånande behandling, i det man band honom på en häſt, afklädde honom ſin andliga drägt, ſatte på hans hufwud en möſſa med en räfſwans och förde honom på detta ſätt genom landet till Hagenſkogs ſlott på Fyen. En följd af denna wåldshandling blef att interdikt (förbud för preſterſkapet att hålla gudstjenſt) förkunnades i hela landet: ett ſteg ſom war egnadt att åſtadkomma den ſtörſta oro i ſinnena under ett ſträngt religiöſt tidehwarf, då man näſtan lade ſamma wigt wid kyrkans yttre ceremonier ſom wid ſjelfwa religionen. Konungen dog plötsligt ſamma år i Ribe, förgifwen af domproſten Arnfaſt, och erkebiſkopen lösgafs följande året ur ſitt fängelſe, men kom ſtrax åter i oenighet med efterträdaren Erik Glipping eller rättare deß förmyndarinna, den kraftfulla drottning Margareta (för ſitt raſka ſätt att färdas fram kallad "Spränghäſt"), och interdiktet fortfor. Jakob Erlandsſon begaf ſig twå gånger till Rom att hos påfwen förſwara ſin ſak och blef ändtligen 1273 på conciliet i Lyon förſonad med konungen, ſom dömdes att erlägga 15,000 mark ſilfwer i ſkadeerſättning. Under hemreſan till Lund, efter femårig frånwaro, dog Jakob Erlandsſon 1274 på Rügen; liket fördes till Lund och begrofs i Franſiſkanerkloſtrets kyrka, i hwilken orden han i lifstiden låtit upptaga ſig ſåſom broder. Förſt året efter hans död upphäfdes det interdikt, ſom nu i 17 år hwilat öfwer riket.

Erik Glipping ſlutade ſin oroliga regering 1286, mördad med 56 ſår af 12 ſammanſwurne adelsmän nattetid i en lada uti byn Finderup wid Viborg. Han war den tredje danſke konung, ſom inom en tidrymd af några och 30 år omkom genom lönnmord. Under förmynderſkap af ſin moder drottning Agnes efterträdde hans ſon Erik Menwed, ſom blott 14 år gammal kröntes i Lunds domkyrka Juldagen 1287 af erkebiſkop Johannes Dros. Denne öfwerherde dog år 1289 och efterföljdes på erkebiſkopsſtolen af domproſten i Roskild Johannes Grand, Jakob Erlandsſons ſyſterdotterſon och hans wederlike i lärdom, ſtyfſint karakter, ihärdigt nit för kyrkans bäſta och omöjlighet att komma öfwerens med den werldsliga regeringsmakten. Han inwigdes i Rom i embetet af påfwen Nicolaus IV ſjelf och ſtrax efter hans hemkomſt till Lund 1290 började mißhälligheterna med Erik Menwed. Erkebiſkopen, ſom ſtod i ſlägtſkapsförbindelſe med Erik Glippings mördare, beſkylldes att lemna medhåll åt desſa, hwilka blifwit förklarade fredlöſe och med ödeläggande fiendtligheter hemſökte landet. Den ömſeſidiga bitterheten wexte och omſider ſkred konungen till ſamma wåldsåtgärd mot Johannes Grand ſom blifwit widtagen mot Jakob Erlandsſon. Då konungen jemte ſin bror hertig Chriſtopher i faſtlagen 1294 wiſtades i Lund blef erkebiſkopen med liſt tagen till fånga i ſitt reſidens på Lundagård och fördes, efter att hafwa ſtått på torget bunden wid en tingsſtock, medan domkyrkan och erkebiſkopsgården genomletades och plundrades, under hård och ſkymflig medfart till ſlottet Sjöborg på Seland, der han hölls i ſträngt förwar tills mot ſlutet af följande året, då det lyckades honom att ſjöledes rymma och komma i ſäkerhet till det faſta erkebiſkopliga ſlottet Hammershus på Bornholm. Derifrån begaf han ſig 1296 till påfwen Bonifacius VIII i Rom, der en widlyftig proceß nu kom i gång emellan erkebiſkopen och konungen — å dennes ſida genom fullmäktige — hwilken ſenare af påfwen 1298 dömdes att till erkebiſkopen och hans kyrka i erſättning betala 49,000 mark "nytt ſilfwer efter lundenſiſk wigt." Då konungen hwarken wille eller kunde erlägga en ſå ſtor ſumma blef riket af den påflige legaten Iſarnus belagdt med interdikt. Detta upphäfdes förſt 5 år derefter (1303) ſedan konungen beqwämt ſig att ſkrifwa ett ödmjukt bref till påfwen med anhållan att han wille "ſticka Petri ſwärd i ſkidona och hela ſin tjenares ſargade öra." En följd af brefwet blef äfwen att den ådömda ſumman nedſattes till 10,000 mark. För att trygga freden för framtiden flyttades Johannes Grand af Bonifacius till erkebiſkopsdömet i Riga och Iſarnus, ſom tillwunnit ſig konungens wälwilja, utnämndes till erkebiſkop i Lund. Johannes Grand wille dock icke emottaga ſitt nya ſtift, utan reſte 1303 till Paris, der han uppehöll ſig till 1307, då han af påfwen utnämndes till erkebiſkop i Bremen. Ockſå i detta ſtift, ſom han föreſtod under nära tjugo år, hade han ſtändiga twiſter. Han dog 1326 wid ett beſök i Avignon ſom den tiden war påfwens reſidens. I Lund hade han knappt wiſtats alltſedan han i bojor fördes derifrån, utan ſedan ſin återkomſt från Rom till ſin flyttning från Lunds erkebiſkopsſtol meſt uppehållit ſig i Lübeck eller på Hammershus ſlott.

Ännu en gång, mot ſlutet af ſin regering, fick Erik Menwed pröfwa en duſt med Lunds erkebiſkopsſtol, ſom då innehades af Esger Juul. Hufwudſakliga twiſtämnet war beſittningen af Bornholm och deß faſta ſlott Hammershus. Esger Juul flydde till Swerige 1317, men återkom följande året i ſällſkap med riksföreſtåndaren Matts Kettilmundsſon och en ſwenſk här, ſom till repreſſalier för ett infall, hwilket Danſkarne gjort i Weſtergötland, illa förhärjade hela Skåne på 8 härader när. Lund ſynes icke wid denna förödelſe hafwa lidit; utan twifwel i följd af erkebiſkopens närwaro wid ſwenſka hären. Twiſten om Bornholm ſlöts icke under Erik Menweds och Esger Juuls tid, utan fortfor långt fram på 1300:talet.

Wid denna tid war Danmarks rike nära ſin upplösning. Erik Menwed efterträddes af ſin bror Christopher II, den dåligaſte regent, ſom ſutit på danſka thronen. Landet, redan förut medtaget af ſtändiga inre och yttre oroligheter, kom under honom i den olyckligaſte ſtällning. Till twiſterna med erkebiſkopsdömet och uppror bland adeln ſtötte krig med de holſteinſka grefwarne Gert och Johan, hwilka ſlutligen förjagade Konungen och formligen ſins emellan delade ſtörre delen af riket. Skåne kom på grefwe Johans lott ſåſom pant för 34,000 mark ſilfwer, men Holſteinarnes tyranniſka förfarande mot Skåningarne, hwilka på allt ſätt plågades och utſugades, föranledde år 1332 en allmän uppresning bland desſe, derwid förtryckarne anföllos och ihjälſlogos hwar de anträffades. I ſjelfwa Lunds domkyrka nedſablades 300 holſteinſke herrar, ſom der ſamlat ſig till rådplägning. Då provinſen icke kunde hoppas att erhålla någon undſättning af ſin lagliga öfwerhet gaf den ſig nämnde år med förbehåll af ſina lagars och rättigheters oförkränkta åtnjutande under ſwenſke konungen Magnus Eriksſon, ſom för att gifwa ſin nya befattning ſå mycket ſtörre ſäkerhet utbetalte till grefwe Johan den pantſumma han hade att fordra.

Christopher II:s ſon Waldemar III Atterdag återhopfogade Danmarks ſönderſplittrade rike och lyckades att ockſå med ſlugt begagnande af omſtändigheterna utan någon ſärſkild uppoffring återwinna Skåne från Magnus Eriksſon, ſom för ſin ſläpphändhet i denna angelägenhet erhöll wedernamnet Smek. Detta ſkedde år 1360, ſedan Skåne ſålunda tillhört Swerige under 28 år.

Waldemar III utfärdade privilegier för Lund år 1361. Följande år öfwerlät han till erkebiſkopen Bornholm med Hammershus, wisſerligen med konungen betingad inlösningsrätt, men hwilken aldrig ſattes i fråga. Ön och ſlottet tillhörde från den tiden ända till reformationen Lunds erkebiſkopar. "Med twiſten om Bornholm ſlutades den långwariga ſtriden emellan den andliga och konungamakten; ty kyrkan hade nu uppnått ſamma oafhängighet af ſtaten i Danmark ſom i andra länder och fått denna betryggad genom handfäſtningar, och konungarne funno ſig ſmåningom i hwad de icke kunde förändra. Förhållandet emellan konungarne och de andelige blef ſedan den tiden icke blott fredligt, men till och med wänſkapligt, då biſkoparne började frukta för adelns ſtädſe ſtigande makt och derföre gjorde gemenſam ſak med konungarne mot de werldsliga magnaterne" *).

---

*) Allen, Haandbog i Fædrelandets Hiſtorie. 5:e Udg. Kbhvn 1854.

Den kloka Margareta konung Waldemar III:s dotter, de trenne ſkandinaviſka rikenas drottning, låt ſig angeläget wara att lefwa i godt förſtånd med de andelige och gaf rika ſkänker till domkyrkan och kapitlet i Lund. En gång uppſtod någon twiſt med dem rörande kapitelböndernas ſkyldigheter till drottningen, ſåſom innehafwarinna af Lindholms ſlott. Twiſten uppgjordes ſnart och drottningen förklarar i förlikningsbrefwet att hon "till S:t Laurentii tjenſt hafwer ſig undergifwit och wille förblifwa hans tjenſteqwinna." Å erkebiſkopsdömets ſida möttes ockſå Margareta tillbaka med all beredwillighet wid ſina politiſka förehafwanden. Såſom regentinna för ſin ſon Olof konung af Danmark och Norrige, under dennes minderårighet, infann hon ſig med honom, ſom nu war femton år, jemte Danmarks rådsherrar år 1385 i Lund, der Skånes adel och ſtänder på S. Lybers hög woro dem till mötes. Sedan konung Olof här wid allmänt ting lofwat upprätthålla landsfred, lagar och privilegier, ſwuro Skåningarne honom följande ſöndag i domkyrkan framför S. Laurentii altare tro- och huldhetsed. Han bekräftade äfwen Lunds domkyrkas friheter, och gaf åt dem ſtörre utſträckning, än någon af hans företrädare hade gifwit. Twå år derefter dog Olof på Falſterboſlott, den ſiſte af den högborna konungaätt, ſom räknade ſina anor ända från Oden och Ynglingaſlägten. Hans lik fördes till Sorö, men inelfworna till Lund, hwareſt de begrofwos midt i kyrkan framför jungfru Marias altare. Kort efter ſin ſons död blef Margareta wald och hyllad på landstinget wid Lund till regerande drottning ("fullmäktig fru och husbonde och hela Danmarks förmyndare"). När ſedermera Margareta, äfwen blifwen Norriges och Sweriges drottning, hade genomdrifwit ſin önſkan att till ſin efterträdare, ſåſom konung öfwer ſamtliga de tre nordiſka rikena, få krönt ſin ſyſterdotters ſon den 16:årige Erik af Pommern, förrättades denna handling i Kalmar i Juni månad 1397 af erkebiſkoparne Jakob från Lund och Henrik från Upſala. Och då några weckor derefter jemwäl hennes ſtora tanke: den märkwärdiga Kalmar-union, hade nått ſitt förwerkligande (på Margaretas dag d. 20

Juli), ſkref Lunds erkebiſkop ſitt namn främſt bland de 17 andlige och werldslige höge herrar, ſom undertecknade föreningsakten.

Konung Erik ſkrade 1406 (26 Okt.) på Lundagård ſin förmälning med Henrik IV:s af England dotter, den 13:åriga prinſesſan Philippa, med hwilken han warit trolofwad ſedan 1401 och ſom tillförde honom jemte en rik brudſkatt — bland annat nämnes en guldſtång af 100,000 guldgyllens wärde — den ännu ſtörre ſkatten af en maka, ſom med ſkönhetens och· mildhetens qwinliga prydnader förenade de regentegenſkaper af förſtånd och mod, hwilka han ſjelf icke ägde i i behöfligt mått, och blef det uppehållande ſtödet för hans regering, ſedan döden bortkallat Margareta (1412) från denſammas ledning. Äktenſkapet war barnlöſt och man har welat påſtå att det äfwen warit olyckligt ſamt att drottning Philippa dragit ſig undan werlden till Wadſtena kloſter och der aflidit i grämelſe öfwer undergången mißhandling af ſin gemål; ingen ſamtida författare omförmäler dock något ſådant, men wäl att drottningen under en reſa i Swerige afled (1430) på nämnda ſtälle, der hon många år förut låtit upptaga ſig bland kloſterſyſtrarne, likſom Margareta före henne. Med henne förlorade Erik ſin goda genius och lyckan wille efter hennes bortgång icke längre ſtå honom bi. Han anordnade i Wadſtena ſjälamesſor för ſin aflidna maka. Redan 1425 hade erkebiſkop Peder Lykke på ett i Köpenhamn hållet kyrkomöte utfärdat ett herdabref, i hwilket påbjöds att förböner ſkulle göras både för konung Erik och hans drottning. Men år 1434 kom Erik till Lund och anbefallte kapitlet att ſjunga Pſaltaren dag och natt till ewig tid. "Erkebiſkopen och kapitlet, ſom ſamtyckt dertill, förklarade ſedermera, att de af fruktan för konungen, hwilken infunnit ſig i kyrkan och ſtått utanför ſakriſtidörren och wäntat på ſwar, åtagit ſig ifrågawarande ſkyldighet, men att de wid lugnare efterſinnande proteſterade för ſig och ſina efterkommande mot denna ewiga träldomsplåga och tunga" *).

---

*) Brunius, Beſkrifning om Lunds Domkyrka, 2:dra uppl. Lund 1854.

Detta konung Eriks beſök i Lund ſkedde ſamma år Engelbrekt och hans Dalkarlar ſom bäſt höllo på med ſin uppresning. Några år derefter war konungen afſatt från ſin wärdighet i alla tre rikena och den fordne förſte innehafwaren af den tredubbla lyſande ſkandinaviſka kronan fick under ännu 20 följande år ſåſom enſkild person pröfwa wexlande öden och ſlutligen dö fattig och öfwergifwen.

I medlet af 1400:talet innehades Lunds erkebiſkopsſtol af Tuwe, en frimodig, förſtåndig och myndig man. Född i Wiborg på Jutland af fattiga föräldrar hade han genom flitiga ſtudier förwärfwat ſig teol. doktorsgraden och war erkedjekne i Lund, då han 1443 waldes till erkebiſkop der, hwilken wärdighet han innehade i nära 30 år. Då Oldenburgſka konungaſlägtens ſtamfader Chriſtian I utkorades till Danmarks konung 1448, deltog han i walet och öfwerlemnade wid ſkånſka landstinget på S. Lybers hög riksbaneret åt nämnde konung; hwarefter han följande år krönte honom i Köpenhamn. Det war i Tuwes tid — i början af år 1452 då Sundet war uppfyldt af drifis hwilken hindrade undſättning från Seland — ſom ſwenſke konungen Carl VIII Knutsſon med en talrik här och förſedd med det förſta i ſwenſka hiſtorien omtalade artilleri, — ſ. k. kärrebösſor — gjorde infall i Skåne, härjande och brännande i ſex weckor ſtäder, byar och ſlott wida omkring, uppbrytande och plundrade kyrkorna, och omſider äfwen infann ſig utanför Lund, der Tuwe både med löften och hotelſer uppfordrades att öfwergå på Carls ſida. Men erkebiſkopen afgaf ett nekande ſwar, tilläggande att han hwarken kunde blifwa ſtörre än han nu war, då han war Danmarks metropolitan, påfwens legat och Sweriges primas, ickeheller ringare än han förut warit, då han ſåſom ſkolpilt måſte wid dörrarne tigga ſitt bröd, men ofta ej fick annat än ſtryk. Konungen, wredgad, angrep då ſtaden och afbrände den, ſamt gjorde några ſtormningsförſök mot Lundagård och domkyrkan, ſom förſwarades af erkebiſkopens krigsfolk, men blef med en förluſt af 1000 man tillbakaſlagen. Erkebiſkopen ökade genom denna bedrift betydligt ſitt anſeende och kom i ſtor gunſt hos ſin konung. Han befäſtade trenne år derefter ſitt reſidens Lundagård med en ringmur. I mer än hundrade år efteråt lefde minnet af Swenſkarnes gruſliga ödeläggelſer i Skåne wid detta härjningståg. Lund, ſom, på erkebiſkopsreſidenſet och domkyrkan när, blifwit näſtan helt och hållet förſtördt, återwann aldrig mera ſin forna glans. Deß plats ſåſom Danmarks förnämſta ſtad intogs nu af Köpenhamn, ſom under Erik af Pommern blef ſtatens tillhörighet mot erſättning till hittilswarande ägaren biſkopen i Roskild, och på allt ſätt af nämnde konung upphjelptes ſamt under den följande konungen, Christopher af Bayern, upphöjdes till rikets hufwudſtad och konungareſidens i ſtället för Roskild. 1478 inrättades derſtädes univerſitetet, hwars ſtatuter utfärdades följande år af dåwarande erkebiſkopen i Lund Johan Brostorp.

Ännu en gång före ſin nedgång framſtod det Lundenſiſka erkebiſkopsdömet i all ſin gamla makt och ſina bäſta dagars hela imponerande anſeende uti den kraftfulle erkebiſkop Birgers perſon. Han war klockareſon från Lindbergs ſocken i Halland, hade under ſtor fattigdom gått i ſkola i Warberg och Skara, och ſedan ſtuderat utomlands och der wunnit den filoſofiſka graden. Efter att hafwa warit rektor i Lund, blef han ſedermera kanik derſtädes, derefter erkedjekne i Roskild och kansler förſt hos Christian 1:s enkedrottning Dorothea och ſedan hos konung Hans' drottning Christina. Han waldes till erkebiſkop efter den nyßnämnde Brostorp 1497 och ådagalade i ſitt embete utomordentlig werkſamhet. För den förfallna kraftskyrkan intresſerade han ſig ſärdeles, låt reſtaurera denſamma och ſtiftade der en egen gudstjenſt, för hwars underhållande han gjorde betydliga donationer. Åtſkilligt gods, ſom hans företrädare Brostorp låtit ſig afhända, återbragte han till kyrkan, afwärjde flera ingrepp å adelns ſida och förſwarade med framgång erkeſtiftets rättigheter mot kronan ſjelf, ſom åter började låta märka ſin lyſtnad efter Bornholm. För öfrigt bibehöll han god ſämja med konungadömet; han uppſatte till konung Hans' underſtöd wid deß krig mot Swerige flera fänikor knektar, dem han på egen bekoſtnad underhöll. Chriſtian II kröntes af honom i Frue-Kirke i Köpenhamn 1514, och följande år deß 14:åriga gemål, den ſköna och högſinta Iſabella af Caſtilien, hon ſom ſedan följde Chriſtian i landsflykten och dog i ſin ålders blomma. Den ſiſta akt af det lundenſiſka erkebiſkopsdömets öfwerhöghet öfwer ſwenſka kyrkan utöfwades af Birger, då han, efter påfwens uppdrag, ſåſom dennes legat i Norden och Sweriges primas, 1517 utfärdade bannlysning mot ſwenſke riksföreſtåndaren Sten Sture och hans anhängare för deras anfall mot erkebiſkopen i Upſala Guſtaf Trolle. Birger wiſade mycket nit om gudstjenſtens föreſkriftsenliga upprätthållande och kyrkoſtadgarnes ordentliga efterlefnad och lät, för att bättre ſprida kännedomen härutinnan, ſin kansler kaniken Chriſtian Pedersſon i Paris trycka den lundenſiſka mesſe-boken (Missale Lundense) och handboken (Breviarium ecclesiæ Lundensis) ſamt de danſka kyrkomötenas beſlut (Statuta Provincialia). Då ſamme Chriſtian Pedersſon blef betänkt på utgifwande från trycket af Saxo's Historia Danica, men icke war i ſtånd att öfwerkomma något exemplar af detta redan på den tiden i handſkrift högſt ſällſynta arbete, hjelptes han ur ſin förlägenhet af Birger. Att detta wigtiga hiſtoriſka werk blifwit räddadt åt efterwerlden kan ſåledes i betydlig mån tillſkrifwas en af Lunds ſiſte erkebiſkopar, likſom detſammas författande tillkommit genom en af de förſtes uppmuntran. Erkebiſkop Birger uppnådde den högſta lefnadsåldern bland alla öfwerherdarne, ſå wäl de katolſke ſom lutherſke, i Lund. Han dog 1519, öfwer 90 år gammal, och är begrafwen i den af honom med ſådan förkärlek omfattade kryptan, der han åt ſig låtit inrätta en präktig grafwård, på ſamma gång ett monument öfwer erkebiſkopsdömets med honom tilländagående wälmaktsperiod. Birger war den ſiſte af Lunds erkebiſkopar, ſom herrſkade med den gamla myndigheten i okränkt mått och bibehöll alla de med denſamma förenade förmåner ſamlade i ſin ägo. Strax efter hans död började en wåldsſam hand att läggas på desſa af Chriſtian II, ſom redan wiſade benägenhet för katolicismens afſkaffande; och det ena ingreppet följde på det andra i kyrkans förut aldrig oſtraffadt antaſtade privilegier. Af Birgers fem haſtigt hwarandra aflöſande efterträdare, blef den ende af påfwen i embetet inwigde förhindrad att tillträda detſamma, en blef lefwande bränd, en gick i landsflykt, en afſade ſig wärdigheten och en blef afſatt. Det mer än fyrahundraåriga erkebiſkopsdömet, ſom ännu i Birger haft en ſå aktningsbjudande repreſentant gick med brådſka ſitt fall till mötes, tills detta inträffade blott 17 år efter nämnde erkebiſkops död. På en och ſamma dag, den 12 Aug. 1536,. blefwo på konung Chriſtian III:s föranſtaltande Lunds ſiſte erkebiſkop Torbern Bilde och ſamtlige biſkoparne i Danmark ſatte i fängsligt förwar, och den 30 påföljande Oktober blef på riksdagen i Köpenhamn påfwewäldet afſkaffadt och lutherſka reformationen införd i hela riket.

* * *

Brytningen till denna ſtora förändring ägde rum under widtutſeende oroligheter, föranledde af de ridderlige äfwentyrarne Severin Norrbys och grefwe Chriſtopher af Oldenburgs förſök att med härsmagt återuppſätta Chriſtian II på thronen. Den förſtnämnde underſtöddes i ſitt företag af en ny uppresning bland de ſkånſka bönderna. Men uppſtåndelſen dämpades innan den hann att ſprida ſig utom Skåne. Lund blef ſkådeplatſen för den förſta afgörande ſammandrabbningen emellan Norrbys anhängare och de kongliga generalerna Johan Rantzau och Tyge Krabbe. De förre hade der ſamlat ſig till ett antal af 8000 man, till ſtörſta delen bönder under befäl af en fältöfwerſte junker Moritz, och utryckte utanför ſödertull den från Malmö antågande fienden till mötes. De hade i ſpetſen en wagnborg, förſedd med en öppning, genom hwilken ryttarne kunde rida ut och in. Slaget ſtod den 7 April 1525. Den Norrbyſka hären gjorde ett utfall från ſin wagnborg, men tillbakadrefs och förföljdes inom denſamma. Efter en ſkarp ſtrid förklarade ſig ſegern för Rantzaus och Krabbes fåtaligare men mera krigswana folk. 1500 af Norrbys anhängare lågo på platſen, 500 tillfångatogos. Böndernas hela förluſt war 3000 man. De ſegrande ſoldaterna begingo i Lund ſtora wåldſamheter och mördade 60 till förſwar oförmögne borgare, hwilka till en del tagit ſin tillflykt till domkyrkan och derifrån blefwo utſläpade. En plattyſk inſkription å fotſtällningen till den ſträſpelare, ſom ſtår wid weſtra ſidan om ſödra ingången till kyrkan, har förwarat minnet af den blodiga dagen. Det heter der: "Do man ſchreft 1525 aer des fridages nag ſancti Marckus dach vor Lunden ein groit jemer geſchacht der bleft uffer de vifftein hondert doet geſchotten unde geſlagen dat mogen de Skonſke viffer vael klagen" (d. ä. då man ſkref år 1525 fredagen efter S:t Marcus dag ſkedde utanför Lund en ſtor jemmer, der blefwo öfwer femtonhundra dödſkjutne och ſlagne, det må de ſkånſka enkorne wäl beklaga). — Den 29 i ſamma månad ſlog Rantzau en ännu ſtörre bondehär wid Brunketofta lund, en mil från Landskrona, hwarefter uppresningen afſtadnade. Denſamma hade kunnat blifwa mera hotande om deß upphofsman, den djerfwe och tappre krigshöfdingen Severin Norrby ſjelf icke hade warit ſysſelſatt med att förſäkra ſig om de faſta platſerna i Skåne och ſålunda hindrad att i egen perſon leda de ſtora ſkaror af bönder, hwilka ſtällde ſig till hans förfogande. I begge de nämnda träffningarne ſlogos de med oklanderligt mannamod men ſwekos af ſine anförare, ſåſom förhållandet war wid Brunketofta, der deras befälhafware Otto Stisſon war bland de förſte ſom flydde, om hwilken feghet folkwiſan förwarade minnet, qwädande:

"Otte Stisſon med ſin blakkede Heſt —
Og det ſagde Pelle, vor Grande —
Jeg troer, at Skoven hun er os bedſt;
Han lakked flux efter de andre."

Grefwe Christopher af Oldenburgs uppträdande förorſakade ett borgerligt krig — den ſ. k. Grefwefejden — af ſtörre utſträckning både till tid och rum än de Norrbyſka oroligheterna. Detſamma utkämpades hufwudſakligen utom Skåne, men ockſå denna provins hade ſin dryga känning deraf. I ſynnerhet Malmö med ſin borgmäſtare Jörgen

Kock ſpelade deruti en hufwudroll. I Lund infann ſig grefwe Chriſtopher i Aug. 1534 och lät på Lybers hög hylla Chriſtian II Domkyrkan, ſom redan förut förlorat en ſtor del af ſina dyrbarheter, måſte på grefwens befallning, utlemna hwad hon hade qwar af guld, ſilfwer och klenoder för underhåll af hans trupper. En af Guſtaf Waſa utſänd ſwenſk truppſtyrka under befäl af Johan Thuresſon Roos och Lars Siggesſon Sparre hjelpte ſlutligen till att återſtälla lugnet i Skåne. 1535 i Aug. hyllades Chriſtian III på Lybers hög, jemt ett år efter ſedan grefwe Chriſtopher derſtädes låtit utropa Chriſtian II. Efter hyllningen gaf han på Lundagård ett gäſtabud för de nämnda höfwidsmännen öfwer de från Swerige bekomne hjelptrupperna. Detta war den förſta feſt i ſitt ſlag på denna plats, men ſedan följde långa tider af fejd emellan Swenſkar och Danſkar. och det dröjde mer än trenne ſekler innan, efter inträdt wänſkapligt förhållande de båda nationerna emellan, Lundagård i wåra dagar åter warit wittne till en likartad högtidlighet.

Genom religionsförändringen indrogos till kronan erkebiſkopsſätets anſenliga inkomſter. En gammal förteckning upptager icke mindre än 36 gårdar, ſlott och län, ſom ſålunda reducerades *). En betydlig del af desſe kommo ſedan genom gåfwo- eller lindriga köpebref i adelns händer, och hafwa på detta ſätt flera af Skånes nuwarande herregårdar

---

*) Desſe woro: Lundagård, Åhus gård och län, Bornholm med Hammershus ſlott, Fliinge, Hörby län, Näsbyholm, Snöstorp i Halland, Sandby och Gislöfs gårdar, Finja och Björkeberga län, Gårdſtånga, Elleholm, Glimåkra, Hunhals, Gisleberga-, Weſterſtads-, Wrams-, Esphults-; Hishults-, Näsby-, Häglinge-, Borreſtads-, Fulltofta-, Rönnebergs-, Borreby-, Högeſtads-, Rörums-, Strö-, Katslöſa-, Karaby- och Nya län ſamt Hammarö i Norra Halland. I erkebiſkop Birgers tid tillkommo Widtſköfle gods, ſom inlöſtes för 300 rhenſka gyllen, och Thorſjö. Denna förteckning är dock icke alldeles fullſtändig, då erkebiſkopsdömet deßutom ägde åtſkillige andra egendomar och flera fiſkeriherrligheter (Arilds och Södra Barſebäcks fiſklägen, laxfiſken i Halland och Blekinge) m. m. dyl.

uppſtått. I ſtället för den upphäfda erkebiſkopswärdigheten inrättades ett ſuperintendentsembete med rent kyrklig befattning utan politiſkt inflytande *). Domkapitlet fortfor tills

---

*) Emedan wid reformationens införande hufwudſakligen afſågs kroſſandet af de katolſka biſkoparnes makt, undweks biſkopsnamnet och det nya embetets innehafware benämndes under hela danſka tiden officiellt ſuperintendenter, hwilken titel likwäl icke kunde göra ſig anwänd bland allmänheten, ſom i det dagliga talet bibehöll den gamla. Denna upptogs ockſå åter af regeringen med den ſwenſka tidens början. Lunds ſtifts ſuperintendenter woro följande: Frans Wormordſen (Franciscus Wormordi) år 1537—1551; Mag. Nils Plade (Nicolaus Palladius) 1551—1560; Mag. Tyge Asmundſen (Tychicus Asmundi) 1560—1577; Mag. Nils Hwid (Nicolaus Albinus) 1578—1589; Mag. Mogens Madſen (Magnus Matthiæ) 1589—1611; Mag. Poul Mortenſen Oſtrup (Paulus Martini Grumius) 1611—1619; D:r Mads Jenſen Midelfart (Mathias Jani) 1619—1638; D:r Peder Pederſen Winſtrup 1638—58. Samtlige deſſe öfwerherdar woro lärde män och nitiſke i uppfyllande af ſitt kalls pligter, hwilket juſt under deras tid war ett mycket beſwärligt kall, då efter den gamla ordningens upplösning mer än ett århundrade förflöt innan den nya lärans föreſkrifter hunno göra ſig allmänt gällande, och då emellertid ſjelfswåld och demoraliſation äfwen bland preſterſkapet gingo i ſwang och påkallade ſträng beifran å förmännens ſida. Jemte bryderierna i kyrkliga angelägenheter kommo råheten i tänkeſätt ockſå hos den bättre klaſſen och adelns wexande öfwermod att ofta för ſuperintendenterna öka tyngden af deras embetsbörda. Ett par prof må anföras. Superintendenten Hwid hade låtit flytta eller till annat ändamål anwända en gammal grafſten ſom i Lunds domkyrka war laggd öfwer ett par medlemmar af den förnäma ſlägten Ulfstand. Han råkade derigenom i owänſkap med flera mäktiga adelsmän i Skåne, ſom woro anförwandter till denna ſlägt, och owänſkapen upphörde ej dermed att ſtenen, hwilken Hwid påſtod ſig hafwa köpt af kyrkowärdarne, åter lades på ſin plats. Några kitsliga adelsmän upphetſade en lika kitslig afſatt preſt, magiſter Jakob från Skurup, till förgripelſer mot Hwid. Han författade nidwiſor mot ſuperintendenten, i hwilka denne beſkylldes att hafwa från kyrkan ſtulit den nämnda ſtenen. Magiſter Jakob och likaſinnade ſtallbröder afſjöngo öppet på gator och krogar i Lund deſſa ſmädedikter och wiſade äfwen på andra ſätt ſidowördnad mot ſtiftets ſtyresman; ſlutligen gjorde belackaren nattetid med ſina följeſlagare inbrott i

widare att beſtå i ſin gamla organiſation och fick behålla ſina många gods och andra herrligheter, emedan desſe aldrig tillhört kronan utan woro enſkilda donationer och emedan man anſåg deras bibehållande nyttigt för underwisningens

---

ſuperintendentens hus och mißhandlade honom ſamt kallade honom för en tjuf. För detta tilltag blef magiſter Jakob arreſterad och öfwerförd till Köpenhamn, der han dömdes till döden och utan förſkoning afrättades på ſlottsplatſen kl. 5 på morgonen d. 16 Mars 1586. På ſjelfwa afrättsplatſen ſäges den hårdnackade ſmädaren hafwa upprepat följande verſer:

"Skal nu Meſter Jacob miſte ſit Liv, for Hanen gael,
Saa er alligevel Biſpen en Tyv, for Stenen hand ſtael.

Den lidna ſkymfen ſkall hafwa djupt grämt ſuperintendenten, så att han föll i ſwårmod och hans död påſkyndades i en ännu kraftfull mannaålder. Handlingarne i denna ſak hafwa för några år ſedan blifwit offentliggjorde i Danſke Magazin 3:die Række III.

En annan händelſe af ſamma ſlag war följande. En Holger Roſenkrantz på Glimminge gård i närheten af Cimbrishamn hade kallat en ſtudent till preſt och kyrkoherde (förmodligen i Wallby) med det wilkor, att han ſkulle gifta ſig med en kammarpiga hos Roſenkrantz's fru, hwilket ſtudenten ockſå påſtods hafwa lofwat. Men ſedan han blifwit preſtwigd, anſåg han förmånligare att ingå äktenſkap med förre kyrkoherdens enka och gifte ſig äfwen med henne. Han anklagades nu af patronen i konſiſtorium att hafwa brutit äktenſkapslöfte, men enär inga bewis kunde frambragas på preſtens gifna förbindelſe, blef han af ſuperintendenten doktor Middelfart frikänd. Förbittrad deröfwer, for Roſenkrantz, åtföljd af några kamrater, en marknadsdag till Lund och infann ſig i ſuperintendentens boning, der han wille wid en medförd ſpelmans muſik danſa med ſuperintendentens fru och dotter, mot hwilken ſednare han ockſå betedde ſig högſt ohöfligt. Då d:r Middelfart med hårdt tilltal beſtraffade detta, kaſtade Roſenkrantz honom omkull på golfwet och ſlog honom i anſigtet ſå wåldſamt att blodet ſtrömmade ur näſa och mun. Superintendenten begaf ſig genaſt, blodig ſom han war, öfwer till Köpenhamn, gick upp på ſlottet och wiſade konung Chriſtian IV det wåld honom tillfogats. Konungen befallte, att målet ſkulle upptagas wid högſta domſtolen, då Roſenkrantz blef dömd till 3000 ſpeciers böter, hwilken ſumma han förklarade ſig gerna wilja betala fördubblad, om han än en gång finge "piſka upp den gamle ſkälmen". Då konungen fick höra detta hans yttrande, ſade han: "Ja, om jag hade haft så många anförwandter befrämjande och wetenſkapernas uppmuntran *). — Alla kloſter blefwo efterhand indragne och många af dem öfwergingo, likaſom en del af erkebiſkopsdömets egendomar, i adelns ägo och utgöra numera betydande ſäterier. — Domkyrkan fick behålla alla de gods och lägenheter ſom af enſkilda blifwit till henne teſtamenterade, då utan dem denna byggnads underhållande ſkulle warit omöjligt.

Äfwen ſjelfwa erkebiſkopsreſidenſet Lundagård blef indraget jemte tillhörande beſittningar och bortförlänades ſedermera ſamt blef ſlutligen enſkild tillhörighet innan det för andra gången reducerades för ſin närwarande beſtämmelſe. Superintendenten bodde anſpråkslöſt i ett kapitelhus och de knappa inkomſter, ſom till en början blifwit åt detta embete anſlagne, ſtodo i en ſkärande kontraſt till erkebiſkopsdömets öfwerflöd. Då erkebiſkoparne på ſina färder i ſtiftet kunde låta ſig beledſagas af flera hundrade drabanter, hände nu t. ex. att ſuperintendenten Nils Plade år 1552 behöfde ett ſärſkildt kongl. bref för att få inköpa twå häſtar och en wagn till begagnande wid viſitationer. När efter twenne års förlopp ſamme ſuperintendent anmälde, att häſtarne blifwit på embetsreſor utkörde, anbefalldes genom ett annat

---

i rätten, ſom Holger, ſå hade doktor Mads wäl fått en annan dom". Superintendentens ſon, den ſedermera mäktige vicepreſidenten i danſka kanſliet Michael Wibe, ſkall ſedan hafwa fått tillfälle att taga en eklatant hämnd på en ſon till Roſenkrantz.

*) Kapitelgodſen beſtodo af 925 bondgårdar, många ſtenhus och handelsbodar i Lund och angränſande ſtäder, åtſkilliga qwarnar, gatehus, jordar, preſtgårdar och patronlägenheter m. m. Med inkomſterne af deſſa gods hugnades emedlertid nu icke blott andeliga och lärda, utan jemwäl många civila och militära embetsmän, ſom genom vikarier läto ſköta de wid förmånerna fäſtade ſkyldigheter. Hwilket förhållande fortfor ännu i början af ſwenſka herradömet, ſå att år 1660 war riks-amiralen grefwe Stenbock domproſt och riks-ſkattmäſtaren baron Bonde kantor. Deſſa begge embeten jemte dekanatet och archidiakonatet — de fyra ſ. k. prelaturerna — woro i ſynnerhet indrägtiga platſar. Till dem hörde en anſenlig mängd gårdar och lägenheter å landet och flere hus i ſtäderna ſamt nio patronrättigheter. Af de 30 kanikdömena woro 19 förſedde med patronlägenheter.

kongl. bref anſkaffandet af twå andra "Vognklippere" för ſamma behof.

En lika kontraſt ägde rum emellan Lunds tillſtånd i erkebiſkopsdömets dagar och ſtadens utſeende efter reformationen. Helt och hållet beroende af de rikedomskällor, hwilka under katolſka tiden ſtrömmat till det andeliga wäldets medelpunkt, måſte denſamma, när desſa källor uttorkade, haſtigt nedſjunka till en obetydlighet. "En fiendtlig plundring eller en härjande brand ſkulle ej ſå ohjelpligen förſtört den urgamla hufwud- och metropolitan-ſtaden ſom den nya trosbekännelſen inom få årtionden ödelade denſamma *)." Efter domkyrkans upplåtande till ſockenkyrka och kloſtrens indragning blefwo ſnart mer än tjugo kyrkor obehöfliga. En konglig befallning utgick 1538 till borgrarne i Lund att nedbryta ſina kyrkor, torn och kyrkogårdsmurar ſamt afföra alla materialierna till Malmö. Ett kongl. bref af år 1552 bjuder att den mängd huggen ſten, hwilken låg kringſpridd i Lund, ſkulle till Köpenhamn öfwerſändas för att der begagnas till ſlottsbyggnaden. 1581 anbefalldes inwånarne i Lund att bebygga ſina tomter och widmakthålla ſina hus, wid påföljd, att ödeplatſar indrogos till kronan. Fem år derefter ålades husägarne att låta, enhwar utanför ſin boning, ſtenſätta ſin andel i gatorna, hwilka woro mycket dåliga. Alla desſa påbud wiſa huru förfallets tilltagande och folkmängdens och förmögenhetens aftagande gingo hand i hand i Nordens fordom förnämſta ſtad.

Oaktadt Lunds ſjunkna anſeende fick det dock ännu twå gånger åtnjuta ſin gamla heder ſåſom konungarnes hyllningsort. Den 20 Juli 1584 låt Fredrik II på S. Lybers hög hylla ſin ſon prins Chriſtian, ſedermera konung Chriſtian IV , och d. 15 April 1610 ſkedde den ſiſta hyllning ſom derſammaſtädes förewarit, nemligen prins Chriſtians, Chriſtian IV:s ſon, ſom ſedermera innan han hann tillträda regeringen dog på en reſa till Carlsbad 1647, ett år före ſin fader.

---

*) Brunius, i anſ. arbete.

En annan högtidlighet i Chriſtian IV:s tid har gemenligen plägat förläggas till Lundagård, nemligen den berömde konungens efter ſin drottnings död ingångna morganatiſka äktenſkap ("wid wenſtra handen") med den 17:åriga Chriſtina Munk, dotter af Ludvig Munk till Nørlund och Lundegård och Ellen Marſwin från Dybeck i Skåne, d. 23 Aug. 1615, men det har blifwit efterwiſadt, att denna akt förrättats å herregården Lundegård på Fyen, och att ſålunda en namnlikhet orſakat här på lag ett mißtag.

De krigsſacklor, hwilka tidtals hemſökte Lund, fulländade det af reformationen åſtadkomna förſtörelſewerket. Under det ſå kallade Guſtaf Horns krig i Skåne 1644—45, hwilket med förbittring fördes emellan Swenſkar och Danſkar och ſpridde ſtor förödelſe i provinſen, hade nämnde ſwenſke fältherre ſitt hufwudqwarter i Lund, derifrån han gjorde fruktlöſa förſök att bemäktiga ſig Malmö. Den 29 Febr. inryckte Swenſkarne i Lund och d. 3 Mars ſkref derifrån en af deras officerare i ett bref till hemmet bland annat: "Wi hafwe här litet funnit till bäſta, ty folket allaredo för en rund tid alt ſedan Juhl hafwa bortflydt deras gods til Seland, och äre alltſå the förnämſte och förmögne ſin koos, ſå att ock ingen Predikant är blefwen wid Staden". Flera af kapitelgårdarne blefwo under detta krig dels ödelagda, dels nedbrutna.

Tid efter annan hade Lund fått kongl. ſtadfäſtelſebref på ſina privilegier. Så under d. 21 April 1565, d. 1 Aug. 1597 och den 30 Nov. 1648. Men deſſa privilegier woro icke längre af beſkaffenhet att kunna inblåſa en friſkare kraft i ſtadens tynande lif. — Lund, ſom, ſåſom förut är nämndt, i fordomtima idkade betydlig handel äfwen till ſjös, ägde ännu i början af 1600:talet en liten qwarlefwa af ſin gemenſkap med hafwet uti en inſkränkt utſkeppningsrätt från Lomma hamn, på hwilken förmån en kongl. bekräftelſe erhölls 1607. Lundaboarne berättigades nemligen att till Köpenhamn och andra orter i riket öfwerföra förnödenhetsartiklar, men inga för utlandet beſtämda köpmanswaror.

Att det mot ſlutet af den tid Skåne tillhörde Danmark ſtod klent till med ſtyrelſens wård om provinſens förkofran, kan ſkönjas af den omſtändigheten att emellan Lund och Malmö med flera orter ſaknades poſtföring. En förordning af Fredrik III anbefallde derföre 1652 att poſter ſkulle inrättas mellan Malmö, Lund, Helſingborg, Chriſtianſtad, Sölfwitsborg, Ronneby och Chriſtianopel att gå en gång i weckan fram och åter, för hwilket ändamål poſthemman borde långs utmed wägarne utſes, hwaröfwer generalpoſtmäſtaren i Köpenhamn ägde att hålla hand.

Medelſt det djerfwa tåget öfwer de isbelagda Bälterna eröfrade Carl X Guſtaf åt Swerige uti fredsſlutet i Roskild d. 26 Febr. 1658 Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän, Throndhjems ſtift och Bornholm, hwilka begge ſiſtnämnde landwinningar dock måſte åter afträdas wid freden i Köpenhamn 1660.

Konung Carl X Guſtaf gjorde i Mars 1658 en kort reſa öfwer iſen till Skåne för att taga ſina nya provinſer i beſittning och beſökte derunder ockſå Lund der han gäſtade ſuperintendenten Winſtrup. Wid detta tillfälle framkaſtade denne ſednare tanken att i Lund på de oindragna kapitelgodſen grunda ett univerſitet ſåſom förbindelſelänk emellan det öfriga Swerige och deß nya tillhörighet Skåne, hwilket förſlag fann ſynnerligt behag hos den detſammas ändamålsenlighet ſnabbt uppfattande konungen och förſkaffade ſin upphofsman upphöjelſe i adeligt ſtånd och gåfwan af konungens porträtt med briljanterad infattning och widhängande tung guldkedja. Förſlagets werkſtällighet fördröjdes dock ännu några år genom det ſnart åter utbrytande kriget och den ſtore konungens inträffade död.

Lunds ſtift, inom hwilket ſuperintendenterne utöfwat den andeliga öfweruppſigten, hade hittills bibehållit orubbad hela den gamla utſträckning det ägde i erkebiſkopsdömets dagar. Med det ſwenſka regementets widtagande afgick Bornholm till Seland och Halland lades till Göteborgs ſtift. Superintendenternes förſta knappa inkomſter hade efterhand redan under danſka tiden blifwit betydligt förbättrade och Winſtrup erhöll nu ytterligare tillökning jemte biſkopsnamnets förenande med embetet, derwid det ſedermera förblifwit *).

Preſidenten i Kommerskollegium Chriſter Bonde erhöll på ſommaren 1658 konungens befallning att genomreſa de trenne nyförwärfwade provinſerna Skåne, Halland och Blekinge och ingifwa en utförlig berättelſe om deras tillſtånd ſamt förſlag om deſammes förbättring. Han yttrar i denna rörande Lund, att ſtadens borgerſkap war af ringa betydenhet. "En god apothekare bor der; en gammal borgmäſtare med några få flere äro der, ſom någon handel idka; de öfriga lefwa meſt af ſin åker, eller ock på mälteri." Under ſwenſka regeringen blef ſtaden ännu obetydligare i följd af en ökad tull, förhöjda ſkatter och krigens ödeläggelſer. År 1662, ſåledes 4 år efter ſedan ſtaden kommit under ſwenſk ſtyrelſe, åtog den ſig en kontribution af 150 daler ſilfwermynt, men måſte kort derefter begära förſkoning från denna ſkatt. 88 gårdar ſtodo wid denna tid öde i Lund, 63 beboddes af ſkattfria perſoner och de ſkattdragande borgarnes antal hade på några år minſkats med 151. Handeln med allmogen aftog betydligt, emedan landtmannen med ſina waror hellre reſte till ſjöſtäderna, der han fick bättre betaldt för hwad han kunde aflåta. Swenſka regeringen bewiljade 1669 tre års tullfrihet för trädwirke och bräder, och äfwen några års ſkattefrihet åt de perſoner, ſom wille bygga hus i Lund och bidraga till den då nyligen inrättade akademiens uppkomſt, men borgerſkapet wågade ſig icke på några byggnadsföretag dels för en ifrågaſtälld gatu-

---

*) Lunds ſtifts ſwenſke biſkopar hafwa warit följande: Peder Winſtrup, ſom öfwer 20 år warit danſk ſuperintendent, och nu äfwenledes mer än 20 år war ſwenſk biſkop, 1658—1679; Knut Hahn 1680—1687; Enewald Swenonius 1687—1688; Chriſtian Papke 1688—1694; Matthias Steuch 1694—1714; Jonas Linnerius 1715—1734; Anders Rydelius 1734—1738; Carl Papke 1738 - 1740; Henrik Benzelius 1740—1747; Johan Engeſtröm 1748—1777; Olof Celſius 1777—1794; Petrus Munck 1794—1803; Nils Heßlén 1805—1811; Wilhelm Faxe 1811—1854; Henrik Reuterdahl 1855—1856; Johan Henrik Thomander ſedan ſiſtnämde år.

refnings ſkull, dels af medellöshet. Då borgerſkapet i obefäſtade ſtäder war förbundet att underhålla en omhägnad, antingen en wall eller ett ſtaket, till förebyggande af tullförſnillning, begärde Lundaboerne nyßnämnde år att i ſtället för ſtaket få uppkaſta en jordwall och en graf omkring ſtaden, ſom förut warit med fiſkdammar omringad.

Under danſka regeringen hade ſtädernas borgerſkap warit förpligtadt att wäpna ſig till landets förſwar. Ännu äges i behåll en mönſterrulla af år 1558 öfwer borgrarne i Lund redowiſande 180 man med deras wapen. Äfwen för andra behof än då utländſk fiende ſtod för dörren togs denna ſkyldighet i anſpråk, ſåſom då ett kongl. bref af år 1542 till följande ſtäder bjuder att utruſta af deras egna borgare, Malmö 60, Lund 15, Trelleborg 30, Yſtad 40, Åhus 20, Ronneby 30, Wä 30, för att renſa ſkogarne i Blekinge från röfware. Denna pligt att ſtå färdige till wapentjenſt war egnad att ännu under Lunds förfall hos deß inwånare bibehålla en liten qwarlefwa af den wana wid krigshandtwerket, hwilken de redan i ſtadens äldſta tider woro kände för att äga och hwilken de under deß wälmaktsperiod haft ſå många tillfällen att alltjemt hålla i öfning. Denna återſtod ſlocknade nu under den nya regeringen, ſom mißtroende borgrarnes ſwenſka tänkeſätt afſkaffade deras ſkyldighet till perſonlig fälttjenſt och lät fråntaga dem deras wapen.

Skånes ſtäder fingo år 1664 plats på ſwenſka riksdagarne. Lund erhöll ett ganſka underordnadt rum, icke blott under Landskrona, ſom ſtälldes främſt, och Malmö, utan äfwen långt under Chriſtianſtad, Helſingborg och Yſtad. För "akademiens honneur", för ſin ålderdom och ſåſom ſäte för biſkop och landsdomare begärde ſtaden af regeringen bättre rang, men fick till ſwar att någon ändring icke kunde ſke förr än ſtaden mera repat ſig.

Under danſka tiden ända till 1648 hade Lund haft twå borgmäſtare, men ſedan blott en enda. Borgerſkapet önſkade 1658 "till ſtadens ſtörre honneur" återgå till gamla förhållandet och wälja ännu en borgmäſtare, oaktadt den närwarande innehafwaren af embetet erinrade att han icke kunde leſwa af den lön ſtaden beſtod och ſkulle komma i ännu ſwårare belägenhet om han ſkulle dela inkomſterna med en kamrat. Regeringen afgjorde frågan ſå, att det kunde anſtå med twå borgmäſtare, tills ſtaden fick mera medel. Borgmäſtarens lön utgjorde wid denna tid 250 daler ſilfwermynt och jord till några tunnors utſäde, 4 rådmäns hwardera 8 tunneland åker och till 16 d:lr beräknad ſå kallad källarfrihet, ſamt magiſtratsſekreterarens 25 à 30 d:lr. Wid detta belopp förblefwo de ännu länge.

Konung Carl X:s beſlut om ett univerſitets anläggande i Lund hade emedlertid blifwit ſatt i werkſtällighet och läroſätet inwigdt den 28 Jan. 1668. Icke långt efter ſedan deß werkſamhet wäl kommit i gång ſtördes den för en längre tid af det emellan Swerige och Danmark uppbloſſande kriget, ſom under 4 års tid, 1676—1679, blodade den ſkånſka jorden. Akademien war derunder ſå godt ſom upplöſt och det dröjde ännu några år efter krigets ſlut innan den åter kom ſig före, ſå att deß "reſtaurationsfeſt" kunde ſiras den 17 Juni 1682.

Det war hoppet om att återwinna de i Roskilds-freden förlorade provinſerna, ſom förde Chriſtian V att med 21 utwalda regementen den 30 Juni 1676 landſtiga wid Råå. Swериges unge konung Carl XI dröjde icke, ſedan han hunnit ſamla ſina ſtridskrafter, att möta fienden, ſlog förſt den 17 Aug. en danſk armé-afdelning wid Halmſtad och ſammandrabbade ſlutligen den 4 Dec. wid Lund med den af danſke konungen ſjelf anförda hufwud-hären. Slaget började kl. mellan 8 och 9 på morgonen och warade till mörkrets inbrott; det blef ett bland de märkwärdigaſte och blodigaſte i Nordens krigshiſtoria. Nära hälften af de ſammanräknade arméerna låg efter ſlagtningens ſlut på platſen, att icke räkna dem ſom ſedermera dogo af ſina der erhållna ſår *). Tre gånger höllo ſig båda härarne förwiſſade om ſeger. Den förklarade ſig

---

*) Arméerna woro ungefär lika ſtarka, utgörande hwardera omkring 11 till 12000 man, danſkarne wäl något öfwerlägsne ſwenſkarne. Omkring 9000 döde betäckte walplatſen, deraf 5700 danſkar.

omſider fullkomligt tillhöra Swenſkarne, ſom togo tillfånga 170 officerare och 1500 ſoldater ſamt eröfrade 56 kanoner, 60 fanor och ſtandarer, jemte hela fiendtliga lägret med tillhörande ammunition och troß. Höjden ett ſtycke nordoſt om Helgonabacken utgjorde före bataljens början den punkt, hwilken ſwenſka högra och danſka wenſtra flygeln — anförda af begge konungarne — likſom i kapplöpning täflande ſkyndade att winna, warande ”denna gång bruden, hwarom man danſa ſkulle” *); der, under murarne af Allhelgona-kyrkan, begynte ſtriden med ſtörſta häftighet och hwälfde ſig deromkring med oförminſkad hetta dagen i ända, ſträckande ſina mordiſka ſcener in på ſjelfwa ſtadsgatorna, genom hwilka förbittrade ſkaror jagade hwarandra i wildt handgemäng. Det är dock icke antecknadt att någon widare olycka drabbat ſtaden denna dag, oaktadt de talrika halmtaken, ſom den tiden der funnos, lättligen wid det ſtarka ſkjutandet kunnat föranleda eldswåda. Man kan föreſtälla ſig den bild af ett ſtort laſarett Lund dagarne efter ſlaget måtte ha företett, då här för maſſorne af ſårade krigare den närmaſte tillflykten erbjöd ſig under winterns hårdhet, ſom infunnit ſig med ſå ſträng köld, att marken med ſwårighet lät bearbeta ſig till grafwar för de hopade likhögarne. Den tjugoårige Carl XI, ſom under hela bataljen warit till häſt och ådagalagt det meſt utmärkta mannamod, intågade om aftonen med ſin ſegrande här i Lund och blef med ſina tappra generaler undfägnad af den gamle Winſtrup i biſkopshuſet på Lundagård, der han äfwen tillbringade natten medan hans truppar herbergerades i ſtaden.

Utgången af ſlaget wid Lund beſtämde Swenſkarnes öfwerwigt i kriget, hwilken ytterligare tryggades genom ſegern wid Landskrona påföljande år. I ſamma mån utſigterna mulnade för Chriſtian V att kunna återförwärfwa de fordna danſka landſkapen, förändrade han ſättet att föra kriget och Danſkarnes bemödanden tycktes blott gå ut på, att ſå mycket ſom möjligt föröda och förhärja landet, innan de lemnade detſamma. Barbariſka grymheter utmärkte iſynnerhet de begge

---

*) Grefwe Dahlbergs uttryck i ſin berättelſe om detta ſlag.

ſiſta krigsåren och de ſ. k. ſnapphanarnes wärſta illbragder infalla under ſamma period. Plundring och brand beteckna Danſkarnes ſpår. Wid återtåget från Christianſtad om ſommaren 1678 uppbrände konung Christian flere wid wägen belägna gårdar och d. 11 Aug. halfwa Lunds ſtad, ſamt en mängd deromkring liggande bondhemman och herreſäten. Lund beſtod före nämnda ödeläggelſe af 304 hus, af hwilka nu 163 lades i aſka, deribland rådhuſet och 27 kapitelgårdar. Återſtoden af ſtaden utgjorde ſåledes blott 141 hus, bland hwilka 15 kapitelgårdar. Längre fram på höſten befallte danſke generalen Meerheim ſnapphanarne att förhärja hela Malmöhus län. — Man tröttnade ſlutligen å ömſe ſidor wid kriget och under franſk bemedling öppnades i Lund d. 29 Juni 1679 fredsunderhandlingar, ſom höllos i domkyrkans högkor och underſkrefwos den 26 Sept. ſamma år. De ſwenſka miniſtrarne bodde på ſödra ſidan om kyrkan, de danſka på norra och franſke ambasſadören i biſkopshuſet å Lundagård. De fördelar Swerige wunnit genom föregående fredsſlut ſtadfäſtades och Danmark erhöll intet annat för alla ſina 4 års anſträngningar än rättigheten att från hwarje fäſtning, ſom det inom ſwenſka beſittningar innehade (och hwilka fäſtningar blott woro Landskrona och Helſingborg), tillbakahemta 10 kanoner, ſamt deßutom en ſumma af 165,600 r:dr ſåſom erſättning för återſtående gärder, hwilka denna makt med ſwenſka kronans ſamtycke blifwit berättigad att ända till fredens afſlutande i Skåne uppbära. I ſammanhang med denna fred ingicks dagen efter deß undertecknande eller den 27 Sept. ett off- och defenſiv-förbund med Danmark på 10 år. Det återſtällda goda förhållandet emellan begge makterna beſeglades ytterligare genom Carl XI:s förmälning följande året med Christian V:s ſyſter Ulrika Eleonora, ſom blef Carl XII:s moder.

Lund hade emedlertid under desſa krigsoroligheter blifwit i hög grad utarmadt. Det gick derföre ytterſt långſamt med nya byggnaders uppförande i de afbrändas ſtälle; ännu 20 år efter danſkarnes hemſökelſe hade ſtaden icke förmått återuppbygga ſin rådſtuga. Univerſitetet, ſom 1682 återupptagit ſin werkſamhet, befann ſig i ſtörſta trångmål med afſeende på lokaler. En mängd ſtudenter nemligen Öſt- och Weſtgötar, Wermlänningar, Stockholmsboar, Smålänningar och Göteborgsboar funno ſig 1683 föranlåtne att till general-guvernören Rutger v. Aſcheberg inlemna en böneſkrift om akademiens förflyttande till Chriſtianſtad. Det hette i deras ſkrifwelſe: "Wi måſte, fem till ſex uti en kammare, med wåra ſtudiers ſtörſta förluſt, tillſammans gäſta, eller ockſå med ſå obeqwäma logementer förſes, att wi hwarken kakelugnar, ſpiſar, eller bord bekomma, ſå framt wi icke med wåra ringa medel låta ſådant upprätta; oaktadt wi huſen lika dyrt måſte hyra. Sjelfwa communitetshuſet befinnes obeqwämligt. Borgerſkapet gör fuller förſlag på ett parti kamrar; men då man efterſer, befinnas de alldeles oduglige, utan fenſter och ugnar; och då egarne om reparation anmodas, låtſa ſomlige, att de förſt näſtkommande ſommar ſådant ſkola efterkomma; likſom man öfwer wintern utan logementer kunde ſubſiſtera. Somlige ſäga ſig ingen omkoſtnad derpå göra wilja, eller det beſwär uppå ſig taga, att inlogera någon ſtudent . . . Inga ſängkläder kan man här för goda ord och öfwerflödig betalning bekomma; utan måſte wi med ſtort armod en ſtor del utan ſängkläder oß förhjelpa . . . Sedan äro gatorna här i Lund ſå orena, att wi, ſom nedre i ſtaden hafwa wåra qwarter, och ſå publika, ſom privata exercitier gerna uppwaktade, icke kunna wår åſtundan werkſtälla. Weden är dyr och andra nödtorftigheter dubbelt dyrare, än annorſtädes." General-guvernören remitterade denna ſupplik till konſiſtorium. Några ledamöter förordade ſtudenternas önſkan, men konſiſtorii pluralitet menade, att ett univerſitet ej ſkulle wäl rymmas inom trånga fäſtningswallar, och att detſamma ſkulle framdeles förbättra Lund, och afſtyrkte allſå en ſådan förflyttning. Frågan förföll och univerſitetet ſtannade i Lund.

För att i någon mån afhjelpa förenämnda af de ſtuderande öfwerklagade olägenheter i följd af otillräckliga och dåliga boningsrum, berättigades Lundaboar, ſom wille bygga, att begagna öde tomter, ſom icke blifwit bebyggda, tre år efter att påbud derom på rådſtugan utfärdats. Äfwen tillerkändes ſtaden tomter, tillhörige perſoner, ſom under kriget gått öfwer till fienden. År 1688 uppfylldes ett ſtort behof för univerſitetet då Lundagård, ſom blifwit från Winſtrups arfwingar reducerad, af Carl XI till detſamma öfwerläts "med alla lägenheter och appertinentier".

Carl XII:s krig bragte Lund och deß akademi i nytt trångmål. Staden blef efter år 1700 flera gånger underkaſtad ſtark inqwartering, då än dit förlades ſwenſka regementen, än utländſka krigsfångar. Då återigen en danſk armé landſtigit wid Råå d. 12 Nov. 1709, påhelſades ſtaden af en afdelning af denſamma, ſom indref ſtarka kontributioner af ſpannemål och andra lifsförnödenheter. 1500 man ſtadnade qwar i några weckor och begagnade Lundagård till förrådshus. Emedlertid woro fienderne nu helt annorlunda ſinnade än under kriget 30 år förut. Hwarken plundring eller brand hördes af; och då hos de danſka ſoldaterne en gång luſt förſpordes att bland akademiens bokſamling, hwilken förwarades i öfra wåningen af Lundagårds ſtora byggnad, hemta material till patroner och kanonkarduſer, behöfdes endaſt föreſtällningar af profeſſorerne Ihre och Hörling hos danſka generalerne Reventlow och Brockdorf, för att erhålla en "ſalvaguardie" till ſkydd wid biblioteksdörren. Då ſwenſka hären ſedermera närmade ſig Lund, fick ſtaden widkännas ſtora leveranſer af bröd och öl utan att betalning kom i fråga. Efter ſlaget wid Helſingborg d. 28 Febr. 1710, blef ſtaden ånyo, likaſom efter ſlaget wid Lund, förwandlad till ett ſtort laſarett, i det 1400 ſjuka och ſårade dit transporterades. Det unga univerſitetet blef icke mindre än den gamla ſtaden lottlöſt i de tunga offer, hwilka den tiden det under ſå många års fortfarande krig utmattade fäderneslandet kräfde af ſina medborgare. Profeſſorerne nödſakades att för ſina embeten uppſätta dragoner och ſkulle en ſådan preſteras af hwarje 800 dalers löneinkomſter. Akademiens ſpannmål blef till ſtörſta delen indragen till Malmö och Chriſtianſtads kronomagaſiner, och de fleſte tiondegifwarne woro deßutom oförmögna att utgöra ſina årliga afgifter. Ickedeßmindre måſte profeſſorerna efter ytterſta förmåga göra förſträckningar till kronan *).

---

*) Såſom prof på det betryck i hwilket profeſſorerna genom

Till krigets wedermödor kom år 1711 en ſtor eldswåda, ſom lade i aſka 36 gårdar jemte det efter branden 1678 ändtligen uppförda rådhuſet. Wid detta tillfälle gingo näſtan ſamtliga ſtadens gamla arkifhandlingar, hwilka hittils kunnat räddas från förſtörelſe, förlorade. Frampå ſommaren 1712 hann peſten, ſom ſedan 1710 förſkräckligt graſſerat kring hela landet och föregående år raſat i den danſka hufwudſtaden och deß närhet *), äfwen till Lund, der den anſtällde ſtor förödelſe. Stadens bäſta borgerſkap bortrycktes; menniſkor ſtupade hoptals ſtrax efter ſedan de af ſjukdomen angripits och lik lågo af briſt på likbärare obegrafne, ſå wäl i huſen ſom under bar himmel. Conſiſtorium acad. förehade förſlag att under farſotens pågående flytta med den akademiſka underwisningen ut på landsbygden, derwid Åhus eller Önneſtad i grannſkapet af Chriſtianſtad projekterades **).

Den 13 December (efter gamla ſtilen, julafton enligt den nya) 1715 landſteg Carl XII på ſwenſk botten wid Trelleborg efter 15 års bortowaro från Swerige. Konungen beſökte under loppet af 1716 åtſkilliga gånger Lund, innan han den 20 Sept. hit förlade ſitt högqwarter, der han nu merendels — med undantag af twenne ſtörre utflygter, den ena i ſlutet af Aug. 1717, till Strömſtad, derifrån han återwände i ſlutet af September ſamma år, den andra i Mars 1718 till norrſka gränſen, derifrån han återkom i Maj — uppehöll ſig ända till den 11 Juni 1718, då han uppbröt till ſitt ſiſta fälttåg. För den betydliga och beſwärliga inqwartering, ſom blef en följd af Konungens ſå långwariga wiſtande härſtädes, fick ſtaden ingen erſättning. Detta oaktadt, oaktadt alla de andra ſwåra krigsgärderna, ſom ſå länge tryckt

---

desſa preßningar förſattes, må nämnas, att den utmärkte profesſor Anders Stobæus i konſiſtorium förklarade ſig wara i en ſådan medellöshet, att, ehuru han tjenat wid akademien 38 år, han, i händelſe han med döden afginge, ej kunde till ſina arfwingar efterlemna 38 daler. Conſiſtorii Acad. protokoll § 3 den 29 Juni 1712.

*) I Stockholm dogo emellan 20 och 30,000 menniſkor i denna farſot, i Köpenhamn ungefär ett lika antal.

**) Conſiſt. Acad. protokoll d. 4 Sept. 1712.

ſamhället och oaktadt man nogſamt inſåg att konungen i grund ruinerade riket med ſina oupphörliga ruſtningar och äfwentyrliga härtåg, rådde dock i Lund allmän glädje med anledning af hans närwaro. Den underbara tjusning, ſom utgick från den ryktbare hjeltens owanliga perſonlighet, bemäktigade ſig enhwar och hans ädla och enkla wäſende intog allas ſinnen. Med entuſiasm firade man på Lundagård hans födelſedag den 17 Juni 1717, och då han omſider ſkiljdes från Lund — hans enda egentliga konunga-reſidens i Swerige — hade han outplånligt wid ſitt minne fäſtat inwånarnes tillgifwenhet och beundran. Detta minne har fortlefwat från ſlägte till ſlägte och uppfriſkades på hundrade årsdagen af hjeltekonungens död med en högtidlig jubelfeſt och ett drapa af Swериges ſtörſte ſkald, hwilket, wordet ſwenſk nationalſång *), ſkall för kommande tider från Nationens läppar återklinga tolfte Carls och ſwenſkmannatapperhetens lof. Studerande ungdomen wid det Carolinſka läroſätet firar årligen på monarkens dödsdag, den 30 Nov., med en enkel högtidlighet hans åminnelſe.

Kung Carl förde i Lund ett högſt werkſamt lif, läggande trägen hand wid riksſtyrelſens ſärſkilda afdelningar, men företrädeswis ſysſelſatt med förberedelſerna till Norriges eröfring och ledningen af dertill behöfliga ſtridskrafters organiſerande. Wän af wetenſkaperna och uppmärkſam mot deſammas idkare, lemnade han wid lediga ſtunder gerna företräde åt univerſitetets profesſorer och andra lärda män, underhållande med dem wetenſkapliga ſamtal; beſökte icke ſällan akademien, än beſeende biblioteket än i auditoriet afhörande en disputationsakt eller en oration **). Deßemellan roade

---

*) Tegnérs

Kung Carl, den unga hjelte,
Han ſtod i rök och dam.
— — — — — — — —

**) Jör. Nordberg berättar i ſin "Carl XII:s Hiſtoria" (II. ſid. 598): "En gång hände ſig, att Hans Maj:t ſteg der in (i auditoriet) helt oförtänkt, och hade några officerare i ſitt följe: Af Profesſorerna kommo 2—3 tillſtädes, ſom bodde närmaſt, och hade fått han ſig med att på Lundagård mönſtra åtſkillige kavalleriregementer, då han "ſjelf gick rullan igenom, led ifrån led, man efter man, och beſigtigade deras mundering, wapen och häſtar; låt dem ſedan ſkjuta till måls åt en taſla och gaf hwar och en ſom träffade, en dukat för ſkottet" *). Det war på ſamma plats inmönſtringen ſkedde af den "lifeſquadron," ſom upprättades, efter af Konungen ſjelf uppgjord plan, i ſtället för den tappra lifdrabant-korpſen, ſom warit hans trogne följeſlagare i alla ſtrider, men hwaraf nu endaſt några få man woro öfrige, ſedan ſtörre delen ſtupat på ſlagfälten. En präktigare elit-korps har wäl ſwenſka arméen aldrig haft att uppwiſa än denna nya kärntrupp, utwald ur 60 andra ſqvadroner med 6 man ur hwarje **).

Den nämnda landſtigningen 1709 war den ſiſta Danſkarne företagit i Skåne i fiendtlig afſigt. En ny ſådan tillämnades fram på ſommaren 1716 i förening med en till Seland anländ ryſk armé, men tillintetgjordes genom uppkommen oenighet emellan danſka konungen och ryſka czaren, och genom reſpekten för konung Carls perſonliga närwaro på

---

kunſkap derom, dem frågade då Konungen: Om ingendera wille ſtiga upp i Catedern och orera? De hade ſtörſta ſkäl att urſäkta ſig, ſåſom oberedde: men Medic. Profeſſorn, D:r v. Döbeln, reſolverade ſig dertill på fri hand, och höll ett wackert tal på latin, ungefär en ¼ timma, gratulerandes Academien och hela deß Stat, den nåden, ſom dem nu wederfors, i Hans Maj:tz höga närwarelſe. Wid andra tillfällen, då en och annan af Profeſſorerna höllo, efter wanligheten, ſina Introductions-Orationer, fingo de likaledes fägna ſig af den Kongl. Nåden, att Hans Maj:t bewiſtade ſamma Acter, ifrån begynnelſen till ändan, icke utan deras och den ſtuderande ungdomens ſtörſta uppmuntran och glädje."

*) J. Nordberg, i anförda arbete, II. ſid. 597.

**) "Inge andre fingo uttagas, än de ſom hade följande egenſkaper: 1) Infödde Swenſke karlar, ſom 2) Sjelfwe hafwa luſt dertill, 3) Hafwa aldrig lärt något handtwerk, 4) Äro af ordentlig längd och ſtorlek, 5) Spenslige (ſmärte) till wäxten, 6) Friſke, utan wank och lyte, 7) Om 20 till 30 års ålder, 8) Ogifte, 9) Qwicke och hurtige till ſinnes, 10) Otörſtige, 11) Aldrig ſkämt ut ſig i någon högmålshandel, 12) Aldrig begått någon neslighet, 13) Aldrig ſtått något ſtraff." Nordberg, på anf. ſt. ſid. 598.

ſå nära håll. Hundrade år ſednare, då keiſarne Napoleon och Alexander uppgjort planen att dela Swerige emellan Danmark och Ryßland, förehades åter twenne gånger en landſtigning i Skåne af Danſkar i förening med en franſk armékorps under marſkalken Bernadottes befäl, men förhindrades ena gången, wåren 1808, af den i Sundet dominerande ſwenſka och engelſka flottan, och andra gången, i Februari 1809 då iſen lagt en faſt bro öfwer Öreſund, af denna bryggas haſtiga uppriſning genom en juſt i afgörande ögonblicket*) ankommande ſtark nordweſtlig wind. Äfwen under denna hotande tidepunkt war univerſitets-ſtaden en militäriſk hufwudort, i det befälhafwaren för den till provinſens förſwar ſammandragna Södra arméen, fältmarſkalken Toll, i ſlutet af April 1808 tog i Lund ſitt högqwarter, hwilket förblef derſtädes tills i ſlutet af Mars påföljande år, då efter Guſtaf IV Adolfs entledigande från riksſtyrelſen en förändrad politiſk bana beträddes.

Lund har alltſå nu i 150 år warit befriadt fråu krigets omedelbara närhet, en lycka, ſom icke förut ſå länge warit ſtaden beſkärd under alla de åtta århundraden, ſedan hwilka deß öden närmare äro kände. Äfwen för framtiden har den uti det numera inträdda goda förhållandet emellan de båda beſlägtade folken på ömſe ſidor om Sundet en förhoppning, att de dagar af fiendtlig hemſökelſe, om hwilka deß hiſtoria i fordomtima ſå ofta har att förtälja, icke ſkola återwända. I ſtället för nya fredsbrott emellan Swenſkar och Danſkar har den ſednaſte tiden ſkådat grundläggningen af ett nytt tänkeſätt hos de båda fordna motſtåndarne, hwilket endaſt uti ömſeſidig brödrawänſkap ſer en borgen för ſitt gemenſamma framtida beſtånd ſåſom ſjelfſtändiga folk. Det war i Lund, — kriſtendomens och upplysningens gamla härd i Norden — löſen gafs till denna frigörelſe från förderfliga fördomars band, då wid mötet d. 23 Juni 1829 emellan de nordiſka ſkaldernas furſtar — Tegnér och Oehlenſchläger — högtidligen från domkyrkans helgade rum förkunnades att "ſöndringens tid är förbi;" det war i Lund de förſta brödrafeſterna ſtrades emellan de ſkandinawiſka univerſiteternas ungdom, feſter, hwilkas entuſiasm funnit genſwar i nationernas hjertan, från bondens ſtuga ända upp till konungaborgarne.

---

*) Danſka arméen ſtod marſchfärdig på Seländſka ſtranden, med magaſiner, transportwagnar och fourage.

Äfwen från farſoters härjning i någon betydligare grad har ſtaden warit förſkonad alltſedan 1712. Koleran, 19:de århundradets ſwarta död, har twå gånger, wintern 1854—55 och ſamma årstid 1857—58, uppträdt i Lund, men utan att der anſtälla något ſynnerligt nederlag, ſålunda i ſin mån bekräftande en länge gjord anmärkning, att Lund är en jemförelſewis helſoſam ort *). — Ockſå någon ſtörre eldswåda, liknande den af år 1711, har icke inträffat, oaktadt halmtaken florerade ännu in på 1800.talet och oaktadt ett ſolidare byggnadsſätt förſt på ſednare tider tagit ſin början.

Af olyckshändelſer har ſålunda under nära halftannat århundrade Lund icke warit förhindradt att åter repa ſig från ſina forna mißöden och ſkrida framåt i ny utweckling, men dermed gick dock under hela 1700:talet mycket långſamt, i följd af dåliga konjunkturer. Om ſtaden icke haft univerſitetet, ſkulle den troligen aldrig kommit ſig före ur ſitt lägerwall. Erfarenheten har wiſat riktigheten af deras mening, ſom, då fråga uppſtod 1683 om att, i anledning af ſtadens iråkade förfall, flytta det nyanlagda univerſitetet annorſtädes, afſtyrkte denna förändring, anförande att univerſitetet ſkulle upphjelpa ſtaden. Så har ſkett, och läroſätet, oaktadt ſjelft under hela förra århundradet i ſmå omſtändigheter, warit ett ſtöd för ſtaden, ſom ſedermera mer och mer förkofrat ſig, i ſamma mån läroſätet ockſå kommit i bättre wilkor.

För att bereda en lifligare rörelſe gjordes på 1750:talet ett förſök att återbekomma den under wiſſa förbehåll inſkränkta utſkeppningsrätt från Lomma hwilken Lund ägt under den danſka tiden, men ſedermera förlorat. Borgerſkapet begärde

---

*) Under prof. Barfoths preſidium förſwarade d:r A. B. Sommelius år 1794 för medicinſka graden en afhandling "de salubritate Lundensi" (om Lunds ſundhet).

att wid Lomma ſå losſa inrikes waror, ſom från ſwenſka ſtapel- eller uppſtäder förſkrifwits, när desſa waror på Lunds ſtads egna, eller på förhyrda fartyg anlände till Lomma. Derifrån önſkade man åfwen ſå utſkeppa inrikes waror till inrikes orter. Fartygen kunde i Malmö eller Landskrona underſökas af tullbetjenterna. Från ſaltſjön kunde man med båtar och prämar gå till Werpinge, 1/4 mil från Lund. Kommers-kollegium afſtyrkte anſökningen, emedan olofliga hamnar woro förbudne, och emedan det befarades, att ſkånſka allmogen ſkulle, till ſtädernas förfång, från Lomma hamn utſkeppa ſina produkter. Från Lomma kunde warorna föras ſå wäl till Danmark, ſom till inrikes orter. I Lund fanns ingen tullkammare. Regeringen biföll Kollegii betänkande under den 31 Mars 1756 *).

Hundrade år efter ſedan Lund fått detta afſlag på ſin anhållan om tillſtånd att begagna den gamla ſegelled, ſom fordom warit ett befordringsmedel för deß uppkomſt, öppnades för ſtaden en ny ſtrömfåra, hwilken lofwar att i ſinom tid wida ſäkrare än den förra, nu mer och mer hoptorkande, blifwa för denſamma en wälſtåndskälla.

Det är egentligen med fjerde tiotalet af innewarande århundrade ſom Lund wiſar ſig i ſkyndſam tillwext, ſamtidigt med den uppmärkſamhet ſom wid riksdagarne börjat egnas åt afhjelpandet af univerſitetets behof. Ända dittills hade ſtaden icke kunnat ſägas hafwa uppfyllt det wilkor, ſom på 1660:talet fäſtades för denſammas uppflyttande i bättre rang än den ſom erhölls wid Skånes öfwergång till ſwenſka wäldet (ſe ofwan ſid. 34). Men detta har nu ögonſkenligen till fullo ſkett inom trenne decennier och Lund, ſom på en ringa befordran när, ännu bland Swerges ſtäder innehar ſamma underordnade nummer ſom tilldelades ſtaden år 1664, har nu med ens icke blott wuxit alla före detſamma ſtående kamrater af tredje klasſen öfwer hufwudet utan öfwergår äfwen flertalet af andra klasſens innehafware och förtjenade att intaga ſitt rum bredwid rikets förſta univerſitetsſtad — med

---

*) A. Cronholm, Skånes Politiſka Hiſtoria, II. ſid. 518.

hwilken det har wördnadswärdheten i ålder (derwid dock Gamla Upſala får tagas med i räkningen) och rikdomen på hiſtoriſka minnen gemenſam — men hwilken det ſnart torde hafwa lemnat efter ſig i fortſkyndadt framåtgående.

Den 1 December 1856 inwigdes den förſta färdiga ſträckan af ſtatens jernwägsbyggnader, den emellan Malmö och Lund, och detta trädde ſåmedelſt med förſtnämnda äfwenledes ſnabbt uppblomſtrande handelsſtad i en nära förbindelſe, ſå nära, att de begge orterna näſtan kunna betraktas ſåſom ſammanhängande och äfwen ömſeſidigt redan draga af hwarandra näſtan ſamma fördel ſom om de utgjorde en enda ſtad. Oberäkneligt är det inflytande, ſom beröringen med det inre af landet genom jernwägsliniens fortſättning kommer att i en framtid utöfwa på den widare utwecklingen af desſa begge den ſödra ſtambanans ſlutpunkter. Kanſke bygga de hwarandra allt närmare och mötas ſlutligen och bilda i werkligheten blott twenne ſärſkilda delar af en enda ſtad — ett nytt "Göternas London" (Londinum Gothorum), icke mindre betydande, icke mindre wärdigt en ſådan benämning, än det gamla längeſedan gruſade, om hwilket häfderna tala och om hwars werlande öden här en kort öfwerſigt är lemnad.

Lokala underrättelſer.

Af hwad i det föregående är omtaladt finner man förklaringen hwarföre det uråldriga Lund har ſå få byggnadsmonumenter qwar från äldre tider. Hwad fiendes wåld och förhärjande eldswådor icke mäktat nedbryta, har fallit för reformationsnitets kongl. påbud, ſom befallte att jemna med jorden de öfwerflödiga kyrkorna och kloſtren (ſe ofwan ſid. 30). Med ruinerna byggdes ſlott både i Malmö och Köpenhamn. Det ſom af det gamla Lund blef öfwer efter den ſtora förſtöringen 1452 och 1500:talets antikatolſka utplåningsifwer, gick till ſtörre delen under i 1600:talets danſk-ſwenſka fejder. De återſtående qwarlefworna hafwa ſå ſmåningom näſtan alla förſwunnit under loppet af det ſiſta halftannat århundradet, under hwilket ſtaden blifwit helt och hållet ombyggd. Endaſt några få minnesmärken erinra ännu om erkebiſkopsdömets händelſerika och lyſande period, och bland deſſa är främſt att nämna Domkyrkan, den 7 ſekler gamla helgedomen, ſom, "ett herrligt monument af medeltidens kraftiga religiöſa anda, ſtår ſåſom en wäldig bautaſten öfwer ſamma tids tro och andliga wälde i Norden" *). Utom domkyrkan hade Lund tjugetwå ſockenkyrkor, nemligen följande: Wårfru ſtora och Wårfru lilla, S. Martinus, S. Johannes, Heligkors, S. Stephanus, S. Godehardus, S. Andreas, S. Botulphus, S. Clemens, Trefaldigheten och tre kyrkor helgade apoſteln Petrus, S. Magnus, S. Jacobus, S. Olaus, S. Paulus, S. Thomas, S. Michael, S. Nicolaus, ſamt Kryptan, hwilken

---

*) Chr. Molbech, Breve fra Sverrige i Aaret 1812. I. Kbhvn 1814.

war upplåten åt tyſka förſamlingen *). Med undantag af den ſiſtnämnda finnas af alla de öfrige 21 kyrkorne icke mera qwar än en enſtaka lemning af, ſåſom man gisſar, S. Jakobs. Jemte desſa ſockenkyrkor woro här ſju kloſter, hwarje med ſin ſärſkilda kyrka, nemligen S. Laurentii (ſom tillhörde domkyrkan), Allhelgona, S. Peders, Trefaldighetens, Gråbrödra, Swartbrödra och Frälſarens; deßutom ett Helgeandshus och S. Georgii (S. Jörgens) hoſpital eller Spetelekloſter, det förra ett kloſter för wårdande af fattige och ſjuke, det ſednare för ſpetälſkes ſkötſel, men begge förſedde med kyrka. Af desſe kloſter och barmhertighetsinrättningar qwarſtå ännu blott S. Peders kloſterkyrka, en af S. Laurentii kloſterbyggnader ſamt en liten återſtod af Swartbrödra-kloſtret **).

De murar, med hwilka konungarne Erik Emun och Erik Lam på 1100:talet omgåfwo Lund, ſynas redan hafwa upphört att widmakthållas då Carl VIII Knutsſon 300 år ſednare anföll ſtaden. De omtalas hwarken då eller ſedermera och äro ſpårlöſt förſwunne. Men af 3:ne portar funnos ännu wid ſlutet af 1500:talet lemningar, nemligen den norra S. Olofs, den öſtra eller S. Mårtens och den ſödra eller ſåkallade röda porten. Desſa portar hafwa, att dömma efter medeltidens wanliga befäſtningsſätt, ſannolikt warit faſta torn ***).

---

*) De uppräknas alla af ſuperintendenten Mogens Madſen (Magnus Matthiæ) i deß ſkrift "Civitatum quarundem Schaniæ brevis Descriptio" (kort beſkrifning öfwer några ſkånſka ſtäder), hwilken är den äldſta kända ſkånſka topografi, författad på 1580:talet men hittils icke tryckt. I artikeln om Lund ("De Lundia"), den utförligaſte, förekomma märkliga underrättelſer, ſå mycket wigtigare ſom de meddelas af en ſå trowärdig författare. Original-manuſkriptet, af hwilket prof. Brunius äger en afſkrift, förwaras i geheime-arkivet i Köpenhamn.

**) En karta öfwer Lund, ſamtidig med nyßnämnde beſkrifning af Mogens Madſen, finnes i handteckning på kongl. biblioteket i Köpenhamn — gamla ſamlingen n:r 2336 — och angifwer näſtan alla de nämnda kyrkornas och kloſtrens både namn och lägen, men detta ſednare blott ungefärligen, då den i uppgifter ſå wäl på gator ſom qwarter är mycket ofullſtändig.

***) Brunius, Skånes Konſthiſtoria för medeltiden, Lund 1850, ſid. 344. Författaren berättar på ſamma ſtälle: "Man plägade un-

Äfwen med wallar och grafwar har Lund från äldre tider warit omgifwen, men ockſå desſe woro wid ſlutet af nyßnämnde århundrade meſtedels förſtörde. Såſom förut är nämndt (ſid. 34) uppfördes omkring ſtaden i ſlutet af 1660:talet till förekommande af tullförſnillning, en wall och graf, hwilka omhägnader, utan twifwel obetydlige, utwidgades för krigiſkt ändamål under Carl XII:s härwaro, från hwilken tid de nuwarande qwarlefworne härleda ſig *).

Någon beſtämd underrättelſe om Lunds utſträckning, utſeende och innewånareantal under deß högſta wälmakt är icke efterlemnad, men man har anledning förmoda att det fordna Lund inom ſina murar icke omfattade ſtörre område än det nuwarande inom wallarne belägna, ſom dock warit öfwerallt tätt bebygdt — antagligen efter gamla bruket, med husgaflarne wände mot gatorne — och ſålunda kunnat rymma en mångdubbelt ſtörre befolkning. Sannolikt hafwa utom portarne funnits förſtäder, ſåſom ännu qwarwarande gamla ſtenläggningar antyda, i ſynnerhet i norr mot den fordna hyllningsplatſen S. Libers hög, och i ſöder mot den fordna ſegelleden Höje-å. Icke må man föreſtälla ſig att Lund warit en lyſande och präktig ſtad efter nutidens begrepp. Under medeltiden iakttogs i allmänhet endaſt wid uppförandet af offentliga byggnader en högre byggnadsſtil; de enſkilde byggde merendels ſina hus mindre afſeende prydligheten än beqwäm-

---

der medeltiden inmura helgonlemningar i fäſtningswerk för att dymedelſt göra deſamma ointagliga. Uti ett ſtort murſtycke, ſom länge legat i en gärdesgård utom norrtull, fanns wid deß ſönderſlående en liten fyrkantig kruka med lock, hwilken innehöll benſmulor, förmodligen helgonlemningar, ſom tillhört S. Olofs port. Denna kruka, beſtående af bränd lera och ſirad med geſimsbågar, roswerk och liljor i rå rundbågsſtil, är, ehuru helgonlemningarne blifwit genaſt bortkaſtade, lyckligtwis ännu i behåll och äges af Profesſorn A. Bruzelius".

*) Under katolſka perioden war ſtaden omringad af fiſkdammar, en anläggning af de andlige, för behofwen under de långa och många faſte-tiderna, under hwilka förtärande af kött war förbudet. Flera af desſa dammar hafwa funnits qwar ännu i ſednare dagar, ſåſom t. ex. de ſ. k. karpdammarne weſter om ſtaden.

ligheten, helt enkelt, hwar efter ſin ſmak och efter utrymmet af den plats ſom ſtod till förfogande, hwarföre gatorne blefwo trånga och krokiga, mången gång i mynningarne näſtan tillſtängde. Man kan ännu ſe exempel härpå i flera ſtora ſtäder utomlands, ſom från medeltiden äga qwar oförändrade hela ſtadsdelar, hwilka erbjuda en lika märklig ſom intresſant jemförelſe med de bredwid liggande reguliera och praktfulla qwarteren af nyaſte datum. Sådant måſte man äfwen tänka ſig att förhållandet i allmänhet warit med masſan af de enſkilda huſen i Lund, ſom likafullt för ſin tid, med ſina talrika kyrkor och kloſter, ſitt erkebiſkopsreſidens, kungshus, mynthus, ſina många andra offentliga byggnader och ſitt öfwer det hela ſtolt dominerande Laurentius-tempel ſamt ſin rikedom och wälmåga, fullkomligt innehaft måttſtocken af en hufwudſtad, och ſåſom ſådan under en wiß period till och med war utan like i Norden.

Äfwen djupt under jorden wittna fynd, ſom tid efter annan blifwit gjorde, om Lunds ålder och de förändringar, hwilka det under århundradenas lopp undergått *). Att en

---

*) "Många faſta grundwalar och omſorgsfulla ſtenſättningar, hwilka ſtundom finnas flere fot under jordytan, wittna om ſådana förhållanden. Wid grundgräfning till här nyligen uppförda biſkopshus, ſom univerſitetet 1849 fått i utbyte mot en ny byggnad å Helgonbacken, träffades förſt grundwalar efter mindre ſtenhus; derunder på 10 fots djup lemningar af bänkar ſom warit begagnade för huggning af ſandſten, hwarefter en mängd grus, ſkärfwor och mißlyckade ſtycken qwarlågo; på 14 fots djup märktes ſwaga lemningar efter trähus, och här fanns jemwäl ett ſlagſwärd från hedniſka tiden. Förſt wid nära 16 fots djup påträffades ſåkallad lefwande jordmån. Liknande förhållanden ha flereſtädes wiſat ſig wid gräfningar inom den del af ſtaden, ſom warit meſt bebyggd. Wi finna ſåledes att Lund, ifrån den tid det uppſtått ſåſom en ordentlig ſtad, höjt ſig i likhet med flere gamla ſtäder ntrikes, ungefär 2 fot under hwarje århundrade". Brunius, Skånes Konſthiſt. f. Medelt. ſid. 348. — Ett eget fynd berättas af A. Stobæus i deß afhandling om "den gamla ſtaden Lund" (De antiqua urbe Lund. 1708) wara gjordt omkring år 1680, wid tillfälle då en af ſtadens rådmän lät gräfwa en brunn i ſin gård. På 7 fots djup påträffades eu hel mängd läderſkor af en owanlig form. Förf. nämner att han ſjelf ſett några af dem och

ſå gammal och ſå ofta af elden förhärjad ſtad efterhand måſte ha fått en helt annan gruppering af hus och tomter, gator och torg än den urſprungliga, låter ſig lätt förmoda, äfwen om icke på owäntade ſtällen wid gräfningar funne murar och ſtenſättningar gåfwe ſådant tydligen tillkänna. I mer än en af Lunds wackra trädgårdar der nu om ſommardagarne wandraren njuter af wällukten från doftande blomſterparterrer och af ſtilla löſſalars ſwalka, har fordom en kyrka eller ett kloſter höjt ſina tinnar, andakten hållit ſina wakor med rökwerk och ſånger och de feſtliga proceſſionerna dragit fram emellan den knäböjande menighetens leder; många af de i ſtadens utkanter liggande obebyggda platſar, hwilka nu bearbetas af ſpadan, plogen och harfwen, hafwa utan twifwel i flydda tider warit uppfyllde med täta husrader, med handelsbodar och werkſtäder och den allmänna rörelſen der icke haft ſitt minſt lifliga tillhåll, hwad i ſynnerhet torde gälla om ſtadens ſödra och weſtra delar, hwilka lågo närmaſt mot utſkeppnings- och ankarplatſerne wid Höje-å.

Stora Kyrkogatan, ſom nu, jemte Stortorget förenande Norra eller Bredgatan med Stora Södergatan, bildar en rak genomfart förbi domkyrkan, är icke äldre än ſedan 1702, då den på grefwe E. Dahlbergs förſlag blef upptagen. Här öfwer ſträckte ſig förut ett ſtort qwarter, å hwars öſtra ſida, näſtan midt för domkyrkans weſtra port, den gamla domſkolan war belägen. Längre i weſter i detta ſamma qwarter ſynes det gamla kungshuſet hafwa legat, der de ſtore Waldemarerne bodde under ſina beſök i Lund och der den ridderlige Knut VI år 1177 hade ſitt bröllop med den ſachſiſka furſtinnan Gertrude. Drottning Margareta öfwerlät ägande rätten till detſamma 200 år ſednare åt domkyrkan med wilkor af en årlig meſſa för hennes fader Waldemar Atterdag. Danmarks regenter gäſtade ſedermera, när de kommo till Lund, hos erkebiſkoparne på Lundagård, ſåſom då konung

---

att lädret fått en hårdhet liknande horn. Förmodligen hade på detta ſtälle för flera ſekler ſedan ſtått en ſkomakarewerkſtad eller ett ſkomagaſin.

Erik icke långt efteråt derſtädes firade ſin förmälning med prinſeſsan Filippa från England.

Gemenſkapen emellan ſtadens norra och ſödra delar gick derföre fordomdags i omwägar åt öſter eller weſter, ſamt i trånga, krokiga gränder. Talrikheten och oregelbundenheten af deſsa ſamt deras ännu till ſtörre delen bibehållna gamla namn utgöra en wäſentlig qwarlefwa af ſpåren efter det äldre Lund, och hwilken är af beſkaffenhet att icke ſå lätt kunna förſtöras, oaktadt det nya Lund ſträfwar allt hwad det hinner att i gatu-wägen räta ut ſig och i detta afſeende redan gjort ſtora framſteg. Inom en rymd af 180 tunnland har Lund 50 ſtörre och mindre gator, wallgatorne oberäknade. Storgatan, en gemenſam benämning för de med hwarandra ſammanhängande Bredgatan, Stora Kyrkogatan och Stora Södergatan, delar ſtaden på längden från norr till ſöder i 2:ne hälfter, af hwilka den öſtra är ſtörſt. I denna förekomma följande 30 gator, räknade norr ifrån: Paradisgatan, ſom går emellan botaniſka trädgården och läns-laſarettet; Sandgatan, ſtadens wackraſte gata, ſom går från Domkyrkan och Kraftstorg emellan Lundagård och Tegnérsplatſen, botaniſka trädgården och Akad. Föreningen förbi Paradislyckan till norra wallgatan *); Thomegapsgatan **), ledande från Sandgatan, midtför Paradisgatan, till nordöſtra wallgatan; Stora Thomegatan, gående från ſamma wallgata mot ſöder till Mårtensgatan; Adelsgatan, gående från Stora Thomegatans norra ända med en ſtor krökning till Akad. Föreningen der mötande S:t Annegatan, ſom leder åt norr till Thomegapsgatan; Lilla Thomegatan, ſtadens minſta gata, förenande Stora Thomegatan med Adelsgatan; Stora Algatan *), ſom går från Tegnérsplatſen och fortſättes af Lilla Algatan, ſom går fram till ſtora Thomegatan; der förſtnämnda gator ſtöta till hwarandra, möter i norr det från Lilla Thomegatan kommande Koſträtet (af danſka ordet Stræde gränd), och i ſöder Själabodgatan **), ſom leder till Magle Stora Kyrkoſträte; från Krafts torg går Biſkopsgatan mot norr förbi den plats ſom förr innehades af biſkopsgården och nu upptages af Muſei-byggnaden; från ſamma torg går åt öſter Lilla Kungsgatan, ſom genom en böjning förenar ſig med Killeſträtet (Kiliansgata), hwilket leder till Mårtensgatan; wid den punkt der nämnda förening ſker mynnar ſig det från Stora Thomegatan kommande Magle Stora Kyrkoſträte ***); från Killeſträtet går twärs öfwer Stora Thomegatan, ut till öſtra wallgatan Magle Lilla Kyrkoſträte, från hwilket åter Blåſegränden leder till Mårtensgatan; från Stortorgets norra ſida leder Kyrkoſträtet till Domkyrkan och Stora Kungsgatan (med en brukligare benämning kallad Käppſlängareſträtet, förmodligen i anledning af "något ſlags bardalek emellan wetenſkap och konſtfärdighet") ****) förbi Kraftstorg till Lilla Kungsgatan;

---

*) I början af 1700:talet kunde knappaſt någon framkomma på den nuwarande Sandgatan. Stadsboarne förbjödos ſlutligen att der uppgräfwa grus och ſten (deraf troligen härledningen till gatans namn) och ditföra gödſel och annan ſmuts. (Conſ. Acad. Prot. d. 16 Okt. 1707 § 10). Sandgatan daterar ſitt hedersrum ſåſom den prydligaſte bland ſtadens gator egentligen från 1740:talet, då hon wid Lundagårdsmurarnes uppförande erhöll raka proportioner. Förut war hon ganſka ojemn och krokig och wid den norra ändan långt ſmalare än wid den ſödra.

**) Ordet gap, förwändt uttal af danſka ordet gave eller gåfwa. Här lågo nemligen flera egendomar, ſom woro ſkänkte till den i denna trakt belägna S:t Thomas kyrka. En del af ſtadens nordöſtra del har deraf blifwit kallad Thomegap.

---

*) Ordet Al betyder i denna bemärkelſe allmän, likſom man i Skåne ſäger al-far wäg.

**) Danſka ordet bod tages här i betydelſen af bot, böter, fordom gifne, medelſt här belägen egendom, för ſjälens ſalighet, till de fattige. Stadens ännu här belägna fattighus har af denna anledning i dagliga talet fått benämningen Själaboderne.

***) Ordet magle betyder ingalunda Magdalena, ſåſom några förmoda, utan ſtor (af grekiſka ordet megalä) och häntyder på den här bredwid belägna Jungfru Mariæ eller Wårfru ſtörre kyrka, till ſkillnad från den mindre, ſom hade ſitt läge mera åt weſter.

****) N. H. Sjöborg, Samlingar för Nordens Fornälſkare, Tom. 2, ſid. 153. Der och följande ſida förekommande uppgifter på gatornes namn — i enlighet med den gatureglering, ſom i Juli 1809 från ſamma ſida af Stortorget går Skomakaregatan*) mot öſter till Killeſträtet; från denſamma leda Häſtmöllareſträtet**) och Döbelſka ſträtet***), det ſednare förbi Mårtenstorgs weſtra ſida, till Mårtensgatan; denna ſiſtnämnda gata går från öfra ändan af Stora Södergatan förbi ſamma torgs ſödra ſida till Mårtens eller öſtra tullen, är en af ſtadens längſta gator och upptager, utom förut nämnda 5 från norr kommande gator, 3 från ſöder, Lilla Södergatan, Norra Råtteſträtet (wid gatuuregleringen 1809 kalladt Stora Grynmalareſträtet) och Lilla Råbyſträtet; widare löper från Stora Södergatan Lilla Twärgatan åt öſter, ſkärande Lilla Södergatan (hwars ſödra del wid nyßnämnda gatureglering kallades med ſärſkild benämning Lilla Grynmalareſträtet) och upptagande från ſöder Södra Råtteſträtet (wid ſamma reglering enſamt kalladt Råtteſträtet) ſamt ſlutligen ſammanfallande med den äfwenledes från Stora Södergatan kommande och i betydlig krok löpande Stora Twärgatan, ſom wid ſin mynning möter Lilla Råbyſträtet och leder ut till öſtra wallgatan; åt ſöder går från Stora Twärgatan Preneſträtet, ſom på ſin wäg till wallen förlorar ſig i en grop, ſedan den bredwid liggande Hoſpitalslyckan inkräktat deß bana.

---

företogs under Förf:s inſeende ſåſom univerſitetets d. w. rektor — är hufwudſakligen följd i ofwanſtående ſammandragna framſtällning, med ett och annat tillagdt beriktigande.

*) Har wäl fått ſitt namn af de der belägna ſkomakarebodarne, ſom omnämnas redan i de äldſta urkunderna. I Lund ſåſom i andra medeltids-ſtäder bodde idkare af ſamma yrke wid en och ſamma gata.

**) Har förmodligen i äldre tider hetat Wårfrugränd, efter här bredwid fordom belägna Wårfru lilla kyrka, hwilken benämning lämpligen nu kunde åter upptagas till bruk i ſtället för den andra, då denna ſednare, uppkommen af någon förut här befintlig häſtqwarn, numera ſaknar all anledning, och då i Wårfrurote icke finnes någon annan gata med ſamma rotes namn.

***) Förut troligen kalladt Swartbröders gränd, emedan Swartbrödrakloſtret war här beläget. Den ſednare benämningen är efter medic. profeſſoren J. J. v. Döbeln, ſom länge ägde den fordna kloſtergrunden och bebodde den derpå uppförda gård.

Inom ſtadens weſtra mindre hälft ligga följande 16 gator: från Norre eller Bredgatan löper till weſtra wallgatan S:t Petri Kyrkogata; åt ſöder från denſamma går Gråbrödersgatan, ſom widare utgrenar ſig i den öſterut till Stora Kyrkogatan wid Lilla torg ledande Lilla Gråbrödersgatan och i Stora Gråbrödersgatan, ſom går ſöderut; från Stora Kyrkogatan leder en af ſtadens längre gator Kloſtergatan twärs öfwer Stora Gråbrödersgatan förbi Bantorget till S:t Peders Kloſterkyrka, Bangården och Weſtertull; från denſamma går Bytaregatan åt norr till wallgatan och möter der S:t Petri Kyrkogata; åt ſöder från Kloſtergatan går längs Bantorgets öſtra ſida Fiſkareſträtet, ſom fortſätter ſig åt öſter i Lilla Fiſkaregatan, hwilken löper förbi Stora Gråbrödersgatans mynning ut till öſra ändan af Stora torg; från Lilla Fiſkaregatan leder den långa Grönegatan mot ſöder till Gyllenkrookſka promenaden; från Grönegatan gå 2:ne gator åt öſter till Stora Södergatan, nemligen Katteſundet*) och Drottensgränd, 2:ne åt weſter, Stora Fiſkaregatan**), ſom leder ut till Bantorget och Weſter tull, och Stålbrogatan, ſom grenar ſig i Weſtergatan, hwars weſtra ända jernwägen har afklippt, och S:t Månsſträtet, hwilket i ſydweſt förenar ſig med Swanegatan, ſom kommande från Stora Södergatan, näſtan midt för Stora Twärgatan på andra ſidan, går ut till weſtra wallen och är den ytterſta gatan åt detta håll *).

---

*) Härleder ſig icke från ordet katt, ſåſom många kanſke föreſtälla ſig, utan är en förwändning af den gamla benämningen Katiſundet, af det gammalnordiſka Kati, ſom betyder båt; Katiſundet antages alltſå wara den gata, der båtkarlarne bodde. Ordet ſund förekommer i denna ſammanſättning ſärdeles paſſande i ſtället för gata eller ſträte. I Malmö är äfwen en gata ſom kallas Katteſundet.

**) Genom åtſkilliga byggnaders nedrifwande och platſens planerande wid det nya Bantorgets anläggning, har gränden, ſom förut ſammanband de begge Fiſkaregatorne, kallad Clemens' gränd, förſwunnit. Deremot har en ny gata blifwit anlagd twärs öfwer Bantorget, i linie med Lilla Fiſkaregatan och ledande till Weſtertull. — Fiſkaregatornes och Båtſundets namn gifwa nogſamt tillkänna att ſtaden fordom haft ett fiſkrikt och ſegelbart watten helt nära, och deſſa gators läge icke långt från Weſtertull torde antyda att nämnda watten låg närmare åt denna kant än åt Södertull, ſåſom traditionen ockſå förmäler att Höjeån wid Werpinge bildat en ſjö, ſom ſträckte ſig nära intill ſtaden.

Utom desſe nämnda 50 gator, omgifwes ſtaden till ſtörre delen af wallgator, hwilka hafwa namn efter wäderſtrecken, åt hwilka de äro belägne. De ha förut funnits på alla ſidor om ſtaden, men genom jernwägens anläggning har mer än hälften af den weſtra dels förſwunnit dels blifwit ofarbar; den ſydweſtra är jemte wallen förwandlad till en promenad. Endaſt norra wallgatan är bebyggd och ſtenſatt, de öfrige äro wanlige wägar, men gå tätt utmed ſtadens yttre tomter och angifwa ſålunda noggrannt det egentliga ſtadsområdet. Af ſjelfwa wallarne är endaſt den ſydweſtra delen någorlunda bibehållen, men för öfrigt äro de föga ſkönjbare eller alldeles planerade och utlagde till åker.

Stadens närwarande indelning i 4 rotar förſkrifwer ſig troligen icke längre tillbaka än till tiden näſt efter Lunds med erkebiſkopsperiodens ſlut iråkade förfall, då kanſke de ſocknar, hwilka gifwit ſina namn åt rotarne, warit de talrikaſt bebodde, ſåwida man icke ockſå tagit benämningarne på måfå bland hopen af de upplöſta gamla förſamlingarne. Det förſta dokument ſom omnämner rote-indelningen är från år 1558. Denna indelning lämpar ſig till en beqwämlig utgångspunkt för en blick på märkligare, äldre och nyare, ſtällen i ſtaden.

Krafts-Rote, ſom har ſitt namn af Kraftskyrkan eller Kryptan (Crypta, af grekiſk härledning, underjordiſkt hwalf, grotta), hwilken fordom hade ſin egen förſamling, är den ſtörſta af de fyra rotarne, ſå wäl till antalet af tomter, hwilka den omfattar, ſom till widden. Deß gränſor äro i weſter Bredgatan, Stora Kyrkogatan och Häſtmöllareſträtet, i ſöder Stora torg och Mårtensgatan, i norr och öſter wallgatorne. Inom deß område ligga ſtadens förnämſta delar, Domkyrkan och Univerſitetets alla byggnader och inrättningar; här äro äfwen belägne Läns-laſarettet och Rådhuſet, detta ſednare för nära 10,000 r:dr b:ko nybyggdt år 1841 på ſamma plats, wid Stora torgs norra ſida, ſom det gamla, 1711 uppförda och nu nedtagna. Att ſtadens rådhus äfwen i äldre tider legat wid nämnda torg är ſäkert, men war då troligen förlagdt längre i norr, närmare domkyrkan, likſom torget då haft det widgade utrymme, ſom nu upptages af de på begge ſidor om Lilla Kyrkoſträtet belägna qwarteren, hwilka utgöra ſednare tillbyggnader och jemte andra inkräktningar af allmän plats åſtadkommit den torgets oformlighet, hwilken gifwit Sjöborg *) anledning att med ſkäl kunna ſäga om detſamma, att det "tyckes wara, om ej utan begynnelſe, åtminſtone utan ända". Liknande, då detta yttrades, näſtan blott en utwidgning af Storgatan har det ſedermera erhållit ett mera torglikt utſeende och en wälbehöflig tillökning genom enſkilda tomters inköpande och planering wid det nya ſtadshuſets uppförande å öſtra ſidan. Stora torg är ungefär medelpunkten af den owala figur, hwilken ſtaden bildar, och här mötas alla 4 rotarne, Krafts å norra ſidan, Wårfru å öſtra, Drottens å weſtra och yttersta hörnet af Clemens' å nordweſtra ſidan.

---

*) Föreſtående öfwerſigt af gatu-nätet förſtås naturligtwis bäſt med tillhjelp af karta. En ſådan ganſka redig och med uppgift på gårdars och tomters nummer, utgafs af J. M. Löfmark 1837 och förtjenade en ny, efter ſednare förändringar rättad, upplaga. G. Ljunggren utgaf 1853 en karta öfwer Lund, i mindre ſkala och utan n:r-uppgift å gårdar och tomter, men upptagande ſamtlige till ſtaden hörande ägor, med angifwande af desſas gränſor och olika namn.

Trenne af ſtadens öfriga 4 torg ligga inom Krafts rote: Lilla torg, Krafts torg och Mårtenstorg Det förſtnämnda, ſom urſprungligen utan twifwel warit en förgård till erkebiſkoparnes forna reſidens, låg ſåſom en ödeplats ända till 1740:talet, då det uppſnyggades, planerades och ſtenſattes. Kraftstorg, förut kyrkogård, betäckt med grafſtenar och omgifwen af ålderdomliga murar och byggnader, fick ſin närwarande geſtalt 1832, under inſeende af profeſſor Brünius, ſom härmed började ſin omfattande werkſamhet ſå-

---

*) Samlingar för Nordens Fornälſkare, II, ſid. 156.

ſom ledare af byggnadsföretagen wid Domkyrkan *). Mårtenstorg grundlades 1840 genom enſkild gåfwa till ſtaden af en del af det fordna Swartbrödra-kloſtrets tomt, för att bereda plats till hållande af kreatursmarknaderne, för hwilka utrymme ſaknades, ſedan Lilla torg upphört att för detta ändamål wara upplåtet. Det har ſedermera betydligt utwidgats genom ytterligare tillägg från ſamma tomt.

Stadens wackraſte öppna platſer, Lundagård med ſin präktiga plantering och Tegnérsplatſen med ſin ſtaty af Sweaſångaren, äro äfwen inom Krafts rote belägne. Lundagård, utgörande i fordna tider jemte botaniſka trädgården, Lilla torg och norr derom bebyggde tomt den erkebiſkopliga borggården, å hwilken utom reſidenshuſet en mängd byggnader woro uppförde och ſom af erkebiſkop Tuwe omgafs med en ringmur, war efter wexlande öden wid den tid den blef univerſitetets egendom en temligt ſkräpig gårdsplan med åtſkilliga förfallna hus, omgifwen på weſtra och ſödra ſidan af gamla ſtenmurar och på den öſtra med en näſtan förmultnad inhägnad af ekſtafwar och enris. Man började 1701 uppſnygga platſen, och uppförde å öſtra och weſtra ſidan åren 1743—44 anſenliga murar (9 fot höga 3 fot tjocka), för hwilka den behöfliga ſtenen till ſtörſta delen uppgräfdes på ſtället. Då den gamla muren mot ſöder blef qwarſtående och norra ſidan upptogs af hufwudbyggnaden war platſen ſålunda alldeles kringſtängd och förſågs med i Stockholm förfärdigade gallerportar af jern, till hwilka ceremonimäſtaren Broman och amiralen Ankarcrona ſkänkte 15 ſkeppund ſtångjern. Under åren 1747—49 erhöll platſen ſitt närwarande ſkick, medelſt deß indelning i gångar och plantering med kaſtanjer, lindar, lönnar, aſkar o. ſ. w. Efter att förut hafwa kallats akademigården, fick den 1750 benämningen Lundagård, ſom dittills ända från erkebiſkoparnes tid egentligen tillhört hufwudbyggnaden, hwilken ſednare nu blef kallad Akademien, ſedermera Gamla Akademien och för närwarande benämnes

---

*) Brunius, Beſkrifning om Lunds Domkyrka, ſid. 247—8 och 427—8 meddelar en ſkildring af Kraftskyrkogårdens utſeende innan deß förwandling till torg.

bibliotekshuſet. 1700:talets ſmak att uppföra murar omkring offentliga platſar, efterträddes under 1800:talet af åſigten om ſådane omgärdningars olämplighet och ſedan domkyrkans ringmurar efterhand blifwit raſerade, hwarwid början gjordes 1817 med den till förfall lutande äldre ſträckmur, ſom afſtängde kyrkogården från Lundagård; ſå kom ordningen till den ſednares ſnart hundraåriga weſtra och öſtra murar att dela ſamma öde, af hwilka den förſtnämnda nedbröts 1836, den andra 1842. Förändringen, ſom, då den werkſtälldes, åſågs med harm af den ſtuderande ungdomen ſåſom en wåldswerkan emot deß friſtad, kan icke ſägas annat än hafwa, wid den förſköning omgifningarne undergått, ländt till fördel för platſens trefnad och behag. Nu ſom förr är detta minnesdigra rum ſtudenternas älſklingsplats och deras ſång ljudar ingenſtädes friſkare och ſkönare än här. Nära intill Lundagårds öſtra ſida, blott ſkiljd derifrån genom Sandgatan, ligger den ungefär lika ſtora Tegnérsplatſen, uppkommen medelſt ſammanſlående och planerande af den äldre Föreningsbyggnadens område och gamla Biſkopshuſets trädgård jemte deremellan löpande gränd. Platſen är med ſina omkring denſamma uppförda ſtåtliga byggnader ſtadens förnämſta prof, bland många andra, på den fullſtändiga omſkapelſe, ſom blott inom ett årtionde här förſiggått, och har fått ſitt namn af Eſaias Tegnérs bildſtod, ſom bekoſtad medelſt ſubſkription *) är å midten af platſen uppreſt och aftäcktes under ſtor högtidlighet den 22 Juni 1853. Bildſtoden är af brons, $8\,^{2}/_{3}$ fot hög, gjuten i München 1851 af F. Miller efter C. G. Qwarnſtröms modell. Den föreſtäller ſkalden i hans tidigare medelålder på höjden af kraft och ſnille. Wänd mot den af honom älſkade och beſjungna Lundagård **), hwilar hans wäl

---

*) Denna ſubſkription öppnad bland alla ſamhällsklaſſer kring hela landet belopp ſig till omkring 12,000 r:dr b:ko. Univerſitetet lemnade ett bidrag af 2000 r:dr b:ko ur ſin reſervfond.

**) "Ack! hur glad jag ſatt, i fordna dar,
I deß ſkuggor, då jag yngling war,
Friſk och blommande, och guldgulhårig,

träffade bild på wenſtra foten i en fri och ädel ſtällning, med högra armen ſtödd mot en runſten, der bredwid en harpa ſes, öfwer hwars ena hörn en lagerkrans hänger. Med blicken höjd uppåt och ett ſkrifſtift i högra handen, ſtår den ſtore ſångaren färdig att uti den bok han håller i wenſtra handen anteckna de inſpirationer han ofwanifrån tyckes hafwa erhållit. Hufwudet är bart *); den nutida drägten har konſtnären lyckligt lämpat efter plaſtikens fordringar och den öfwer wenſtra axeln nedfallande kappan är lätt och ledigt draperad. På ſtenen mot hwilken ſkalden ſtödjer ſig läſes i runſkrift orden ur Havamal: "Ett wet jag ſom icke dör, domen om dödan man". F. W. Scholander har gifwit ritningen till fotſtällningen, hwilken är huggen i Stockholm af gråſten och wida högre än ſtatyen. På hemſtällan af komiterade för minnesſtodens uppreſande har wården om denſamma af H. K. H. Kanslern uppdragits åt Conſiſtorium Academicum.

Inom det område ſom nu Krafts-rote innefattar hafwa 5 af ſtadens förutnämnde ſockenkyrkor (kryptan oberäknad) legat, nemligen S:t Thomæ och S:t Pauli i rotens nordöſtra del, S:t Michaels troligtwis wid Lilla Kungsgatan **), Wårfru ſtora eller Magle emellan Magle ſtora

---

Lutar nu mot graf ſnart ſextiårig.
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
En gång Frithiof warit diktad här,
Gerdas morgonrodnad ſken emellan
Deſſa ſtammar" — — —
(Tegnérs Saml. Skrifter, IV, ſid. 233.)

*) "Ser du hur han hjeſſan blottar, ödmjuk för den höges glans,
Ej på den, men kring ſin harpa, har han fäſtat ärans krans.
Det är lönen för de toner hennes ſträngar ſkänkt en werld,
Ömma ſom Marias kärlek, flammande ſom Frithiofs ſwärd.

Starka ſom en ſtorm från nordan, blida ſom ett aftonſus
Danſande i lätta wågor på en flod af idel ljus,
Luftiga ſom Wetterns hägring, kraftiga ſom Wermlands fur,
Speglande det ſwenſka hjertat, ſpeglande en ſwenſk natur".
(Böttiger, Wid aftäckningen af Eſ. Tegnérs bildſtod.)

**) I trädgården till n:r 103 ſom äges af proſten Cedergren.

och lilla Kyrkoſträte *) och S:t Botulfs ſöder om detta ſiſtnämnda.

Af de 7 kloſtren funnos här 2:ne: S:t Laurentii och Swartbrödra. Det förra war det äldſta af ſamtliga kloſtren i Lund, ſamtidigt med biſkopsdömets inrättande och ſålunda äldre än domkyrkan. Urſprungligen ſtiftades det för munkar af Benediktiner-orden, och med detſamma woro förenade Nordens förſta ſkola och bokſamling. Sedermera förwandlade ſig Benediktiner-munkarne till kaniker af Auguſtiner-orden och utgjorde Lunds kapitel och benämndes derföre domherrar, hwilka förrättade gudstjenſten i domkyrkans högkor och wid hennes ſextio altaren. Under ſin äldſta tillwaro kallades kloſtret det gamla (monasterium vetus), men ſedan det undergått en förnyelſe och kan hända ſedan det afbrunnit och blifwit återbygdt, började man kalla det monasterium novum eller nya kloſtret. Det war beläget helt nära domkyrkan i ſydweſt, der en gammal byggnad, wid ſtora Kungsgatan, i äldre ſpetsbågsſtil ännu är i behåll, hwilken i medeltiden begagnades till bibliotekshus och af denna anledning länge benämndes "liberiet" (af latinſka ordet libri böcker). I denna byggnad hade, under univerſitetets förſta år, innan Lundagård öfwerläts åt detſamma, filoſofiſka fakultetens profesſorer ſitt auditorium. På 1760:talet inreddes här fäktſal med fäktmäſtare- och arreſtrum; det war i förſtnämnda lokal den ſnillrike Ling åren 1806—12 utbildade ſitt nya gymnaſtiſka ſyſtem, ſom gjort hans namn berömdt både in- och utomlands och erhållit ſin egen plantſkola i central-inſtitutet i Stockholm. År 1845 undergick byggnaden, med en koſtnad af omkring 2500 r:dr b:ko, en genomgripande reparation,

---

År 1836 hittades derſtädes en ſtenkiſta med deruti inneſlutet benrangel.

*) Å tomten n:r 64 tillhörig prof. Melin, hwars trädgård utgjorde kyrkogården ſom ännu för omkring ſyrtio år ſedan war i behåll. Sjelfwa kyrkan har wäl legat på ſamma plats wid Killeſträtet, der nu boningshuſet är beläget, hwars tjocka murar och för icke ſå lång tid tillbaka ännu qwarſtående trappgaflar antyda att de tillhört en här befintlig äldrig byggnad.

under ledning af prof. Brunius, och ſkådeplatſen för de Lingſka öfningarna förändrades till muſikſal. — Swartbrödra eller Dominikaner-munkarnes kloſter war beläget på den af Skomakare- och Mårtensgatorne ſamt Döbelſka och Killeſträtena omgifna tomten n:r 83, ſom nu dels upptages af Mårtenstorget, dels är bebyggd af flera enſkilda ägare, men ända till 1840:talet war oſtyckad och utgörande för ſig med ſin ſtora, af kanaler kringſlutna, trädgård och ſin wackra kaſtanj-allé ett helt grönſkande qwarter. Här anlades år 1221 af erkebiſkop Andreas Suneſſon det förſta Swartbrödra-kloſtret i Danmark. Platſen kallas i gamla handlingar för ſitt iſolerade af fiſkdammar omſlutna läge insula Dominicanorum (Dominikaner-ön). Kloſtret förſtördes genom eldswåda 1287 och flera gånger, men uppbyggdes åter. I den fordna Döbelſka gården på tomtens weſtra ſida ſer man ännu en flygelbyggnad med gamla murar och trappgafwel, troligen qwarlefwor från kloſtrets dagar.

Bland nyttiga medeltids-inrättningar i Lund nämnas badhuſen, både allmänna och enſkilda. De förra (balnea publica) lågo ungefärligen i den trakt der Stora Algatan går fram.

Utanför öſtra eller Mårtenstull, på norra ſidan och helt nära låg S:t Jörgens (Georgii) hoſpital eller Spetelekloſter (Domus leprosorum), en barmhertighetsanſtalt för wårdande af ſpetälſke. Det omtalas redan 1149 och hade ſin egen kyrka. År 1565 fick det ſtadfäſtelſe på ſitt underlydande gods, men har längeſedan ſpårlöſt förſwunnit. Endaſt benämningen på ett här bredwid liggande jordſtycke, Spetelöfslyckan, erinrar ännu om denna inrättning.

Norr om Kraftsrote, ſtrax utanför ſtaden, ligger Helgonabacken, en landthöjd ſå benämnd efter det på denſamma fordom belägna rika och mycket anſedda Allhelgona kloſter, näſt S. Laurentii den äldſta af Lunds kloſterinrättningar. Denna helgedom kallades i gamla handlingar Monasterium Omnium Sanctorum och Alle Helgenes kloſter eller kirke ſamt genom förkortning Hellene- och Hellne-kirke, hwaraf man ſedan äfwen i offentliga handlingar fått genom mißförſtånd benämningen S. Helene kyrka. Kloſtret hörde till Cluniacenſer-orden och anlades troligen under Harald Heins regering, ſåledes före 1080. Enligt en gammal krönike-anteckning undergick det år 1193 en eldswåda. Deß abbot waldes 1206 till öfwerhufwud för ſamtliga Cluniacenſer-ordensbröderna i Danmark, hwilket wal af påfwen bekräftades. I kloſtrets kyrka förrättades ännu någon tid efter reformationen 1536 gudstjenſt. Sedermera blef det med ſin betydliga egendom indraget till kronan och utgjorde ett ſärſkildt län, hwarmed under loppet af 1500:talets ſednare hälft åtſkillige förnäme både herrar och fruar hugnades, tills det 1618 blef anſlaget åt Skånes landsdomare, hwilka der reſiderade och af hwilka det äfwen efter Skånes förening med Swerige fortfor att några år innehafwas. I kraft af kongl. förſäkringar åren 1682 och 1689 tillades det biſkopsſtolen i Lund, hwarunder det alltſedan blifwit bibehållet; detſamma beſtår, ſedan det efter reformationen förlorat en mängd af ſina forna herrligheter, för närwarande af 3 $^1/_2$ mantal ſäteri och har 6 $^7/_{42}$ underliggande mantal arbetsgods (med en areal af 2161 tunnland jord af dels ypperlig, dels god beſkaffenhet). Sedan gudstjenſten upphört i kloſtrets kyrka, råkade hon genom briſtande underhåll i förfall. Wäl befallte ett kongl. bref 1634 att Lunds kapitelbönder ſkulle bidraga till hennes iſtåndſättande, men hon började dock att efter denna tid mer och mer förwandlas till en ruin. Kloſterbyggningen qwarſtod i behåll ſå länge landsdomrarne der hade ſin boning, men ſedan begynte äfwen denna att förfalla och har utan twifwel under den ſkarpa bataljen den 4 Dec. 1676, hwilken lefwererades näſtan under hennes fönſter, icke kunnat undgå att blifwa illa medfaren. Ganſka wördnadsbjudande ruiner af kyrkan woro ännu qwar, då egendomen anſlogs till biſkopsſtolen *), men deſſa ſnedſprängdes med minor åren 1693,

---

*) Wid denna tid aftecknade grefwe E. Dahlberg denna ruin jemte en del af Lund, hwilken intreſſanta teckning blifwit förwarad och hwaraf en kopia är widfogad den förtjenſtfulla uppſats "Om Allhelgona kyrka och kloſter wid Lund", hwilken C. G. Brunius inſört i Theol. Qwartalſkrift, årg. 1840, ſid. 107—133, och hwilken

1695 och 1707. Ett bakom nuwarande fogdehuſet ännu qwarliggande wäldigt murſtycke wiſar faſtheten af det murbruk, ſom wid detta tempel warit anwändt. Oaktadt denna wandaliſka framfart qwarſtodo betydliga murar, ſom 1749 anwändes till Akademiens orangeribyggnad och det öfriga begagnades 1780 wid uppförande af nya uthus för biſkopens ladugård. Det är att beklaga att en ſå uråldrig och anſenlig fornlemning ſom denna kloſterkyrka fått utan all granſkning tillintetgöras. Den nyßnämnda ladugården anlades ſå, att en del af den fordna kyrkogården förwandlades till ſpillningsſtälle och ett fogdehus uppfördes på ſjelfwa altarplatſen. Wid en 1840 anſtälld gräfning upptäcktes en del af kyrkans grundwalar och golfläggning, ſträckande ſig från öſter till weſter midtför den nuwarande ladugården. Man kunde af desſa ſe att långhuſet har beſtått af mellan- och ſidoſkepp med kor och rundel ſamt under begge desſe ſednare en krypta, ſom liknat den, hwilken finnes i domkyrkan, och likſom denna warit förſedd med en brunn. Att kyrkan haft ett anſenligt omfång och en betydlig höjd och warit uppförd i rundbågsſtil wiſar E. Dahlbergs förenämnda teckning af hennes ſtorartade ruin. Kyrkan har jemwäl haft ett torn, hwari ännu 1559 hängde twå klockor, och derjemte war uppförd en ſtapel, hwari twå mindre ſådana funnos *). — Wid en 1820 företagen planering, påträffades nordoſt om fogdehuſet några likkiſtor, af den beſkaffenhet ſom brukades i den äldre medeltiden, dels murade af huggen ſandſten, dels af tegelſten och inneſlutande benragel. Under desſa grafwar fanns en wattenledning, förande watten till ſtaden, förmodligen ttll kraftskyrkan. Bland fynden på denna kloſtergrund äro äfwen att nämna runſtenen och ſtenen med ſegerlammets bild **), hwilka

---

uppſats innehåller en ſammanfattning af allt hwad man wet om denna märkliga kloſterinrättning ſamt en framſtällning af de iakttagelſer rörande deß kyrkas arkitektoniſka förhållanden, hwilka förf. haft tillfälle att göra med anledning af anſtällde gräfningar.

*) Brunius, Skånes Konſthiſtoria för Medeltiden, ſid. 310.

**) Begge aftecknade i Sjöborgs Samlingar för Nordens Fornälſkare, I pl. 42, II pl. 51, 52.

nu ligga i nordöſtra hörnet af Lundagård och hwilka genom prof. Sjöborgs förſorg blifwit tillwaratagne. — Sedan de forntida qwarlefworna blifwit ur wägen röjde och ladugården öfwertagit herrawäldet på platſen, låg den wackra landthöjd, der det anſenliga Allhelgonatemplet under flera århundraden höjt ſina tinnar och deß anſedda kloſterſamfund haft ſin omſorgsfullt wårdade boſtad, ſå till ſägandes för fäfot. Det war biſkop Faxe, ſom med priswärd liberalitet lät förwandla betesmarken till en herrlig park och i denſamma gaf Lund, hwad det dittils alldeles ſaknat, en inbjudande, för alla klaſſer tillgänglig promenadplats. En ny period af heder uppgick för Helgonbacken, ett favoritföremål för den ſköna werldens beſök och ryktbargjord af den Tegnérſka ſångmön, ſom priſade deß behag *) och hit förlade legenden om jätten Finn, likſom hon här ämnat låta Gerda bygga och bo, om det blifwit henne förunnadt att fullborda denna ſin älſklingsdikt. Sedan allmänna promenadplatſar numera uppſtått i alla ſtadens hörn är hwimlet af luſtwandrande på Helgonabacken icke ſå lifligt ſom förr, men deß gamla minnen, deß ſwala lundar ſamt deß widſträckta och omwexlande utſigter ſkola alltid åt denſamme bibehålla ett hedersrum bland Lunds angenäma omgifningar.

Wid foten af Helgonbacken och midtför den wackra Sandgatan med domkyrkans ſtåtliga kor-rundel i fonden har det nya Biſkopshuſet ſitt behagliga läge. Utgörande en byggnad af 100 fots längd, 42 fots bredd och tre wåningars höjd, grundlades det 1842 och fullbordades 1845 efter prof. Brunii ritning och under hans ledning. Förſt inredt till univerſitetets kemiſka, fyſiſka och zoologiſka inſtitutioner, utbyttes

---

*) "Se, det ſtundar till påſk och lärkorna taga i ſkyar
Upp uppſtåndelſens pſalm, helſa den kommande wår.
Upp ſtår lifwet på nytt, det blir grönt på Helgonabacken,
Knoppar på gungande gren ſwälla ſom ynglingens hopp.
Backen är herrlig att ſe, det är hatten, ſom ſlätternas Flora
Sätter på flygande hår, ſmyckar med blommor och löf.
Backen är herrlig att ſe, han är full med minnen och dikter,
Abſalon, Saxo och Finn ſkymta bland ſkuggorna der".
(Tegnérs Saml. Skrifter, IV, ſid. 60).

det 1848 mot den på gamla biſkopshuſets plan till biſkopsboſtälle uppförda nybyggnad och togs, efter föregången förändring i inredningen, i beſittning för ſitt nya ändamål 1855. Det har koſtat 28000 r:dr b:ko.

Inom Kraftsrote ligga ytterligare följande offentliga inrättningar och byggnader: Folkſkollärare-ſeminarium och Allmänna Barnſkolan (wid Bredgatan), Fattigſkolan och Kokinrättningen ſamt Småbarnſkolan och Slöjdſkolan för medellöſa flickor (wid Magle ſtora Kyrkoſträte), Cellfängelſet (wid Häſtmöllareſträtet), Sjukhuſet (wid öſtra wallgatan), alleſammans nya byggnader tillkomne under loppet af de ſednaſte 2:ne årtionden, den ſiſtnämnda 1857—58.

Wårfru-rote utgör ſtadens ſydöſtra del och begränſas i norr af Mårtensgatan, i weſter af Stora Södergatan, i öſter och ſöder af wallgatorne, hwarjemte till denſamma ockſå hör det af Mårtensgatan, Häſtmöllare-ſträtet, Skomakare-gatan och Stortorget omſlutna qwarter, i hwars ſödra del Wårfru lilla kyrka warit belägen, efter hwilken roten fått ſitt namn.

Utom nyſsnämnda hafwa följande kyrkor legat inom nuwarande Wårfru-rotes område: S:t Mårtens (Martini) wid gatan af ſamma namn *), Heligkors norr om Stora Twärgatan, S:t Johannis, S:t Stephani (Staffans) och S:t Godehardi ſöder om ſamma gata på de ſtora dels obebodda, dels gleſt bebyggda tomter, ſom härifrån ſträcka ſig bort till wallgatan och utan twifwel i de gamla tiderna woro folkrika qwarter och genomkorſade af nu igenlagde gator.

Wid ſödra tullen, der ſödra eller röda (äfwen kallad Heilig Geiſtes) porten befann ſig, låg Helgeandshuſet (Domus Spiritus Sancti), en inrättning för wårdande af fattige och ſjuke, med ſärſkild kyrka och betydlig egendom.

---

*) Såſom Sjöberg antager i trädgården å tomten n:r 187, enligt tradition af fordna ägarne till platſen, hwilken nu innehafwes af häradshöfding Nordſtröm. Man ſkall äfwen der wid gräfning hafwa funnit lemningar af gammal murſten och kalk. S:t Mårtens ſocken omnämnes ännu år 1577.

Denna ſtiftelſe, hwars privilegier 1658 bekräftades af Fredrik II och kort efter Skånes öfwergång till Swerige ytterligare ſtadfäſtades af generalguvernören G. O. Stenbock, har behållit ſig till ſednare tider ſåſom hospital för wanſinnige. Kyrkan qwarſtod, en förfallen ruin, ända till 1834 då den blef nedbruten. Hospitalet indrogs 1774 till förmån för Malmö likartade inrättning, ſom derigenom erhöll nära 21 mantal, 1 qwarn, 15 gatehus m. m.

I det norr om Mårtensgatan belägna till Wårfru-rote hörande qwarter uppfördes å öſtra ſidan af Stora Torg 1836, med en koſtnad af nära 40,000 r:dr b:ko, ett Stadshus af tre wåningars höjd hwilket innewarande år erhåller en betydlig utwidgning genom en flygels tillbyggande wid Skomakaregatan. Stora ſalen i detta hotell har benämningen S:t Knuts-ſalen och å denſamma firar härwarande S:t Knutsgille ſin års-högtid. Gillet, en gammal förening till minne af Lunds wälgörare Knut den Helige och till ömſeſidigt biſtånd och ſkydd, har haft eget ſamlingshus och ſtort anſeende, men ſynes hafwa förlorat ſin förmögenhet och ſina gamla handlingar ſamt råkat i förfall under hwälfningarne med anledning af reformationen. Wid ſlutet af 1500:talet tyckes laget åter hafwa kommit ſig före; deß ännu blott till en del bibehållna ſkrå-ordning är af år 1586. Det heter deri, att Knutslaget i Lund blifwit ſtadfäſtadt af den mäktige konung Waldemar, och att många förnäma män, riddersmän, prelater, preſter och borgare deri ingått ſåſom bröder ſamt att många fruntimmer af adeligt och borgerligt ſtånd deri deltagit ſåſom ſyſtrar. Samma ſkrå-ordning ſtadgar huru förhållas ſkall med wal till en ålderman, ſåſom ordförande, ſamt ſtolsbröder, ſåſom ordnings- och uppbördsmän, äfwenſom wid bröders och ſyſtrars antagande *), hwarjemte föreſkrifter lemnas rörande medlemmarnes ömſeſidiga ſkyldigheter mot hwarandra **), ſamt

---

*) De ſom till bröder antogos ſkulle aflägga ed med uppräckta fingrar, men detta behöfde icke ſyſtrarne, för hwilka bröderne endaſt ſkulle anſwara.

**) Gillet war förpligtadt att inom ſig hafwa ſamma wälgöhuru tillgå ſkall wid ſamlingshögtidligheten Knutsdagen *). Gillet äger 2:ne wid årshögtiderna begagnade klenoder, nemligen ſtora ordens-tecknet papegojan af ſilfwer, med deß kedja och plåtar wägande 53 lod och förſedd med årtalen 1617 och 1618, ſamt en inuti förgylld ſilfwerkanna af 116 lods wigt med årtalet 1616. På locket ſer man hertig Knut Lavard med ſpjut och ſköld. Äfwen hans åminnelſe har nemligen warit åſyftad wid ſtiftandet af Knutsgillena, hwilka hafwa funnits eller ännu finnas i åtſkilliga orter, och flere af dem, t. ex. det fordna i Skanör, hade honom till ſin ſkyddspatron. Konung Knut heligförklarades 1101, hans

---

rande inflytande, ſom förliknings-domſtolar, ſamt deßutom på allt ſätt tjena hwarandra, wårda och waka öfwer de ſjuka, biſtå och wara följaktige wid begrafningar, då äfwen för medlemmar utan afgift ſkulle ringas med Knuts-klockan.

*) "Då ſkulle drickas Roſtocker-öl, dock med iakttagande af all anſtändighet. Äfwen ſkulle danſas, men för ordningens ſkull, ej mer än af 8 par på en gång, och på det alla måtte få wara med fick ingen danſa mer än 3 danſar. — Stundom förwandlade ſig Gillet till ett ſkjut-ſällſkap, då man ſkulle rikta ſina bågar och böſſor åt en till mål uppreſt papegoj-bild, och detta är orſaken, hwarföre Gillets ordenstecken är en papegoja †). Hwar och en broder borde minſt loſſa 4 ſkott på detta mål. Den ſom nedſköt det, beprýddes med den ſtora ſilfwer-papegoja och kedja, ſom wid receptioner nyttjas. I denna ſkrud fördes han genom ſtaden till rådhuſet, der bröderna honom till heder afſköto ſina gewär. Segerwinnaren ſkulle den dagen beſtå ölet, men fick dock hjelp och tillſkott dertill af de öfriga bröderna. Den ſom 3:ne år å rad blifwit ſegerwinnare i detta riddareſpel fick till ſkänks hela den ſtora ſilfwerdekorationen, hwilken dock laget kunde åter af honom inlöſa. Den 1 Maj firades en blomſterfeſt då twenne majgrefwar waldes bland de förnäme eller togos efter ålder i laget. Åt dem lemnades majgrefwe-kranſar, hwarefter de ſkulle beſtå 5 tunnor tyſkt öl, men fingo ſedan dricka fritt hela året". Sjöborg, Anteckningar om Medeltidens Andeliga Inrättningar och Brödraſkap i Lund, ſid. 11—12.

---

†) Att denna fogel fått namn och bild af en papegoja lär annars hafwa kommit deraf, att en fogelbild till målſkjutning, på Franſka heter **Papegai** eller **Papegaud**, och då man förmodligen fått detta ſlags öfningar från Frankrike, har äfwen namnet medföljt, ehuru ordet der ej egentligen betyder Papegoja; ty den heter **Perroquet**.

brorſon hertigen 1170, och låter det lätt förklara ſig att man i Lund uti ett ſamfund, egentligen egnadt åt den förres minne, ickeheller förglömde den ſednare, då man erinrar ſig att Lundaboarne nitiſkt uppträdde till hämnande af hans mord och kämpade med i ſlaget wid Fotewik, der mördaren ſtupade (ſe ſid. 8). — Jemte de nämnda klenoderna förwarar Knutsgillet en ſparböſſa af meſſing, ſåſom ett wedermäle af, att de fattige ej förglömmas under Gillets glada feſter. Gillet har äfwenledes ſin egen likwagn med bårtäcke och twenne preſtaſwer ſamt egen klocka, ſom hänger i ſödra domkyrkotornet och år 1559 ſkänktes af ſtadens ene borgmäſtare Jakob Holſt. Ockſå i ſednare tider war Knutsgillet märkligen afſigkommet *), men har med innewarande århundrade åter upplifwats och äger nu ett icke obetydligt hopſamladt kapital; landshöfdingen öfwer Malmöhus län är för närwarande deß ålderman. Brunius yttrar med rätta i ſin "Beſkrifning om Lunds Domkyrka" (ſid. 161): "Det ſkulle i ſanning wara en wanära för Lundaboarna, om de, hwilka ſtå i ſtörre förbindelſe till Knut den Helige än till någon annan af Danmarks och Sweriges framfarna konungar, ſkulle, till den grad bli ſå ohiſtoriſkt ſinnade, att de uraktlåta ſin oförgätlige wälgörares minnesfeſt."

Drottens-Rote, ſå benämnd af det forn-nordiſka "Drott", Herre, Konung (Isl. "Drottinn"), emedan Drottens eller Frälſarens kloſter (monasterium S. Domini l. Salvatoris) war beläget här, utgör ſydweſtra delen af ſtaden. Roten begränſas i norr af Lilla Fiſkaregatans öſtligaſte del ſamt af Weſtergatan och Stålbrogatan (en hithörande tomt ligger norr om ſiſtnämnda gata), i öſter af Stortorget och Stora Södergatan, i ſöder och ſydweſt af ſödra wallen, i weſter af den här framgående jernbanan. Utom nyßnämnda Frälſarens kloſter, om hwars plats underrättelſer ſaknas, likaſom om hwad orden det tillhörde, låg inom denna rotes område H. Trefaldighetskloſtret (mon. S. Trinitatis), troligen af Premonſtratenſer-orden; äfwen denna helgedoms läge kan icke närmare angifwas. Förmodligen hafwa begge deſſa kloſter warit af kort waraktighet emedan hiſtorien wet ſå litet om dem.

---

*) I Tunelds "Geographie öfwer Swerige", 7:e uppl. (tryckt 1793), heter det wid beſkrifningen om Lund: "Det fordom härwarande Knutsgillet är nu förwandladt i ett Likbärarelag".

Af ſockenkyrkor lågo här 4 nemligen: Trefaldighetskyrkan (S. Trinitatis) wid ena ſidan af Grönegatan, Lilla S. Peders kyrka (Ecclesia minor Beati Petri) wid andra ſidan af ſamma gata; S:t Måns (S. Magni) kyrka wid gränden af ſamma namn, der ännu för 3 till 4 årtionden tillbaka funnos i jorden gamla grifter och murar; S:t Andreas kyrka wid Stora Södergatan, ungefärligen der nu Katedralſkolan har ſin plats.

I det qwarter, ſom nu omgifwes af Stora torget, Lilla Fiſkaregatan och Grönegatan ſamt Katteſundet, ſynes mynthuſet (myntaregården) hafwa legat, ſom under Knut den Stores tid (1018—35) inrättades i Lund och under flera århundraden här hade beſtånd. Knut den Helige tillade domkapitlet 1085 fjerdedelen af deß afkaſtning. De äldſta danſka ſilfwermynten utgingo från detta myntwerk, ſom länge tyckes ha warit det enda i Danmark och i början föreſtods af myntmäſtare från England. Deß werkſamhet aftog ſmåningom efter inrättande af ett mynthus omkring 1400 i Malmö och torde alldeles upphört kort före reformationen, emedan ett nytt ſådant 1524 öppnades i Landskrona. Det förſta guldmynt ſom ſkall wara ſlaget i Norden, utgick från Lund under Erik af Pommerns regering, men kom ej i rörelſen, utan anwändes till ſkänker.

I den gård, ſom nu är intagen af Katedralſkolan hade Carl XII under det långwariga wiſtandet i Lund ſin boning. Den ägdes då af profeſſor Martin Hegardt. Konungens gamle trotjenare och oſkiljaktige följeſlagare, taffeltäckaren Hultman har i ſina "Annotationer" *) antecknat: "Det Kongl.

---

*) "Enfalldige doch Sanfärdige Annotationer och Anmärkningar öfwer Den Stormächtigſte och Glorwyrdigſte i Åminnelſe Konung Carl XII:tes för hela Wärlden namnkunnige Hjeltebedrifter under daglig uppwacktning och närwiſtan hos Hans Kongl. Maj:t", införde i Handlingar hörande till Kon. Carl XII:s Hiſtoria (utg. af Floderus) I. Del.

Högqwarteret lät H. M. upreparera, ſom war Profesſor Hegarts hus, Camrar med allehanda dyra och koſtbara Gevär, ſamt många rara Portraiter. H. M. lät der upbygga 2:ne nya Stall *), ſamt upreparera en derwarande ſtor Trägård, och uppå gården upgräfwa en ny koſtbar brunn, med Pump och alt tillbehör, hwilken gaf godt watten. Ofwanpå denſamma war en Crona med dubbelt C, till ewärdelig åminnelſe". Äfwen öfwer ingången till huſet bibehöllo tre kronor ännu inpå en ſednare tid hågkomſten af den höge gäſten. I denna fordna konungaboning firades den 30 Nov. 1818 den förutnämnda (ſid. 41) 100:årsfeſten till hjeltens minne. Hans oljemålade porträtt i kroppsſtorlek har af någon af de förra enſkilda egarne anſkaffats och blef när lokalen år 1837 inreddes till katedralſkola uppſatt i ſtora ſamlingsſalen **).

I Drottens likſom i Wårfru rote ligga många ſtora trädgårdar och betydliga obebyggda tomter, der fordom utan twiſwel warit en tättbyggd liflig ſtadsdel. I deſſa begge rotar är det derföre ſwårare än i de båda andra att beſtämma ſpåren efter gamla märkwärdigheter, enär flera gator förändrat ſitt läge, ſå att man ſtundom finner i trädgårdar och och der man minſt förmodar, i jorden dolda ſtenläggningar och lemningar af byggnader *).

---

*) I ett af desſa, ſom lärer legat der nu gymnaſtikbyggnaden har ſin plats, ſlutade den hurtige "brandklipparen" ſina dagar. Brandklipparen war till färgen ljusgrå. Det war ſamma häſt, ſom under ſlaget wid Lund 1676 öfwerlemnades åt konung Carl XI af korporalen Håkan Ståhle. Han ſtod ſedermera ſtändigt ſadlad i kongl. ſtallet i Stockholm och begagnades af konungen wid inträffande eldswådor, hwaraf han erhöll ſitt namn. I ſina ofwannämnda "annotationer" yttrar Hultman: "Denne häſt har burit H. Maj:t Konung Carl XII wid alla deß hafde ſlag. Uti Benderſka ſlaget blef han af Turkarne fången, men H. M. lät taga honom igen. Sedan blef han af Brandenburgarne tagen och förder utur Stralſund till Staden Colberg, hwarifrån H. M. honom äfwen lät hämta till Lund i Skåne. Och faſtän denne Brandklippare war tämmeligen gammal och grå, gjorde han ändå ſin wanliga compliment för H. M. och följde efter, hwareſt H. M. geck, blifwandes han ſedermera död i Lund". Detta ſkedde 1718 och war han då några och fyrtio år gammal.

**) Det heter i Asſar Lindeblads werſar wid inwigningen den 18 Nov. 1837:

Rädens ej, om ſtundom i qwällens timma
uti ſalen ſkymtar en kämpaſkugga:
för barbarer blott i den breda klingan
blixtrade döden.

Clemens' Rote, ſtadens nordweſtra del, gränſar i ſöder till Weſtergatan och Stålbrogatan, i öſter till några tomter af Drottens rote ſamt till Stora Kyrkogatan och Bredgatan, i norr och nordweſt till wallgatorna, i weſter till jernbanan och bangården. Den har ſitt namn af S:t Clemens' kyrka, ſom haft ſin plats i det till roten hörande nordweſtra hörnet af det qwarter, ſom omgifwes af Stora torget, Lilla Fiſkare- och Grönegatan ſamt Katteſund, och har ſannolikt hennes område ſträckt ſig ett godt ſtycke fram öfwer norra delen af ſamma qwarter mot torget, hwilket åt detta håll gått upp till kyrkogården och ej af mellanliggande byggnader derifrån warit ſkiljdt. Då derföre Lunds borgare 1541 fingo konungens gåfwobref på S. Clemens' kyrka och dithörande grund till ett rådhus, hade för detta bäſta tillfälle warit att erhålla ett ypperligt läge och för torget att göra en god winſt både till utſeende och utrymme, men den kongl. donationen blef icke begagnad, utan den betydliga platſen kom antingen genom inkräktning eller öfwerlåtande i enſkilda händer och upptages för närwarande af 6 ſärſkilda tätt bebyggda gårdar (n:r 204—6 af Drottens rote, 329—32 af Clemens').

Öfriga i denna rote belägna ſockenkyrkor woro följande: S:t Jakobs, (genom ſammandragning äfwen kallad S:t

---

*) En gård med namnet Troyborg (Troja) liggande i S. Måns ſocken omtalas på 1350:talet, men ej anledningen till den owanliga benämningen. I Trinitatis förſamling låg en badinrättning för denna fjerdedel af ſtaden, hwarföre den kallades "Pelebaſtuen" (af det fornnordiſka "Peli" en fjerdedel), hwaraf man naturligen kan ſluta att deſſa nyttiga anſtalter fortfarit att finnas ſedan äldre tider och att hwarje af de nuwarande rotarne haft ſitt badhus. Sjöborg, Saml. f. Nord. Fornälſk., II, ſid. 160.

Ibs) ſannolikt wid Stora Gråbrödersgatans weſtra ſida, nämnes i gamla handlingar redan 1303; S:t Nicolai (S:t Nils) wid Lilla torg å tomten n:r 281, der ännu en byggnad med gamla murar och trappgafwel ſtår qwar och utan twifwel är en lemning af denna kyrka *), ſom nämnes i forntida anteckningar wid år 1330; S:t Peders kyrka wid Bredgatan (Ecclesia S. Petri ad latam plateam), der å hörnet mot S:t Peders Kyrkogata en blomſterplantering [illegible] hörande botaniſka trädgården nu är anlagd, men der deſſ wackra kyrkogården, bewuxen med lummiga träd, ännu i början af innewarande århundrade war i behåll och begagnades wid liks jordande. Denna kyrka och ſocken war den ſtörre af detta namn, utan att dock kallas med tillägget "Stora" eller "Magle", hwaremot Peders kyrka wid Grönegatan benämndes "Lilla" **). I norr ſtrax utom tullen wid S:t Olofs port till wenſter har S:t Olofs (S. Olai) kyrka legat, hwilken med tillhörande ſocken nämnes wid år 1364 och torde denna ſocken ha utgjorts af den betydliga förſtad, ſom här utſträckte ſig mot S:t Libers hög ***).

Twenne betydliga kloſter hafwa inom S:t Clemens' rote warit belägna: Franciſkaner eller Gråbröders-kloſtret (monasterium minoritarum) och S:t Peders Nunnekloſter (monasterium S. Mariæ & S. Petri). Det förra grundades af erkebiſkop Uffo 1238 och låg på den ſtora af kanaler till en del kringſlutna tomten n:r 302 emellan Gråbrödersgränd, S:t Peders Kyrkogata och Bytaregatan. Sedan kyrkan blifwit förſtörd af eldswåda, inwigdes hon åter 1383 af erkebiſkop Magnus. Såſom förut i denna ſkrift är berättadt

---

*) Sid. 48 har genom mißtag denna qwarlefwa tillegnats S:t Jakobs kyrka, hwilket härmed rättas.

**) Superintendenten Mogens Madſen omnämner, ſåſom ofwan (ſid. 47) är berördt, en tredje åt apoſteln Petrus helgad kyrka. Denna är den enda ſom icke har plats åt ſig anwiſad på den förut (ſid. 48) omförmälda gamla kartan öfwer Lund, hwilken hufwudſakligen här blifwit följd wid beſtämmande af de öfriges lägen.

***) Sjöborg nämner att icke ſå långt före hans tid ruiner af denna kyrka warit att ſe.

(ſid. 15) tillhörde den orolige erkebiſkop Jakob Erlandsſon ſåſom broder detta kloſter och blef begrafwen i deß kyrka "i koret under ljuskronan". Då konung Magnus Smek, efter att hafwa tagit Skåne i beſittning, 1333 war tillſtädes i Lund, hölls en ſammankomſt emellan honom, preſterſkapet och adeln i Gråbröderskloſtret, der erkebiſkopen tilltalade honom i anledning af en penningefordran. Under loppet af kloſtrets nära 300:åriga beſtånd höll Franciſkaner-orden 9 gånger ſina provincialkapitel här. Efter kloſtrets indragning ſkänktes det 1539 till Holger Ulfstand. Deß ſednare öden äro obekanta. Redan i ſlutet af 1500:talet fanns knappaſt ſpår efter detſamma *). — Näſtan ett helt århundrade innan nyßnämnda kloſterinrättning ſtiftades war S:t Peders Nunnekloſter anlagdt, nära weſtertull och S:t Petri port inwid wallen, midtför nuwarande Kloſtergatans utlopp. Nunnorna tillhörde troligen Benediktiner-orden. I omkring 400 år ſtod kloſtret wid makt; ſåſom deß ſiſta abbedisſa nämnes Chriſtina Claus dotter Roſenkrans omkring år 1538. Konung Chriſtian III förpantade det 1540 till Åke Sparre och följande år gafs det i förläning till Eſke Bilde, men war dock ännu 1580 en boning för adliga jungfrur. Som länsman eller befallningsman på S:t Peterskloſter nämnes ſednare Falk Lycke, öfwerſte för ſkånſka infanteriet, ſom dog 1650. Men innan Skåne kom under Swerige, hade kloſtret upphört att wara ett kronolän. En konglig befallning utgick 1606, att kloſterhuſen ſkulle nedbrytas. Kyrkan, ſom bibehölls och led mycket under ſwenſkarnes infall i Skåne 1645, blef på kongl. befallning 1653 iſtåndſatt och undergick ånyo en ſtörre reparation 1842. Då hon troligtwis uppſtått wid eller kort efter kloſtrets ſtiftelſe (detta omtalas redan 1164) är hon en i hög grad intresſant medeltidsqwarleſwa ſå wäl för ſin höga ålder och för det hon är den enda bibehållna af Lunds gamla

---

*) Magnus Mathiæ, De Lundia. Platſen — i likhet med Swartbrödrakloſtrets lokal prydd med en ſtor trädgård, omgifwen af watten — tillhör nu jemte derå uppförda gård domproſten Bring och ägdes i mer än fyratio år af häfdatecknaren Swen Lagerbring, ſom dog här den 5 Dec. 1787.

kloſterkyrkor, ſom ock i arkitektoniſkt afſeende ſåſom uppförd i ren ſpetsbågsſtil. Inwändigt af 27 fots bredd, 99 fots längd bildar hon en aflång fyrkant med treſidig altarwägg. Omgifningsmurarne, 4 fot tjocka, förſtärkas å ſödra långſidan af fem ſamt å öſtra ändan af fyra ſträfpelare. Såwäl fyrkans ſom det fyrkantiga tornets gafwelröſten ſiras med niſch- och rundfördjupningar ſamt tinnar.

Ehuru Lund i S:t Peders kloſterkyrka eger en ſå wäl bewarad lemning af ſina flera kloſterinrättningar, ſtår denna dock alltför enſtaka för att kunna gifwa något klart begrepp om desſa rika ſtiftelſers anſenliga åbyggnader hwarföre efter Brunius *) torde wara lämpligt meddela följande upplysningar rörande deras arkitektoniſka anordning, enligt wanliga förhållandet wid andra danſka kloſter: "Till hwarje kloſter hörde en egen kyrka, ſom utgjorde deß hufwudbyggnad. Wid ſidan af och i förening med denna lågo bonings-, förråds- och handtwerkshus, ſå att det hela merendels bildade en ſluten fyrkant, ſom förwarades med faſta portar mot tilltagsna beſök, och hwilken inwändigt hade omkring gården en betäckt omgång för ſkyddande mot owäder och ſolhetta. Kloſterkyrkor woro i öfwerensſtämmelſe med ſtiftelſernas tillgångar mer eller mindre anſenliga och hufwudſakligen lika med ſtads- och landtkyrkor; de andra byggnaderne innehöllo en mängd ſmårum för bröderna (eller ſyſtrarne) och ſtörre boningsrum för abboten (eller abbedisſan), källarmäſtaren, klädmäſtaren m. fl., rakſtuga, kapitel- eller konwentsſtuga, matſal, bibliotekshus, ſtörre och mindre gäſtrum, ſjukhus, abbotens (eller abbedisſans), munkarnes (eller nunnornes) och ſwennernes ſärſkilda kök, källrar och wiſthus, flere werkſtäder ſamt häſt- och koſtallar tillika med andra uthus".

Enligt en gammal karta och ännu qwarwarande ſpår har, i likhet med föreſtående beſkrifning, ockſå S:t Peders Nunnekloſters byggnader omſlutit en anſenlig gårdsplats, bildande en ſtor fyrkant, hwars ſödra ſida till ſtörre delen intagits af kyrkan. Till dennas norra långſida har gården ſlutit

---

*) Skånes Konſthiſtoria under Medeltiden, ſid. 302—3.

ſig med en rad hwälfda celler, hwadan hon på detta håll ej behöft några ſträfpelare. Från nämnda celler ha twenne dörröppningar inledt å ſamma ſida till kyrkan. På den weſtligaſte cellen, den enda lemning ſom ännu qwarſtår af kloſtergården och ſom betäckes med ett korshwalf, är tornet uppfördt. Kloſterhuſen måſte warit twenne wåningar höga; ty en murfördjupning å kyrkans norra ſida tyckes från en öfre wåning infört till den urſprungligen i kyrkans weſtra del befintliga läktare, ſom ſedermera blifwit borttagen, men hwarefter tydliga ſpår märktes wid reparationen 1842 *).

Denna forna kloſterkyrka är numera upplåten åt Werpinge landtförſamling, ſom med det närbelägna Nöbbelöf utgör ett konſiſtorielt paſtorat under benämning S:t Peders kloſter och Nöbbelöf.

I närheten af detta, näſt domkyrkan, äldſta hus i Lund ligger en af ſtadens yngſta nybyggnader, den prydliga *bangården*, med det der inrymda *telegrafwerket*. Lunds begge åldrigaſte punkter äro alltſå de ſom, å hwar ſin ſida om infarten, förſt ådraga ſig den på jernwägen ankommande fremlingens uppmärkſamhet och påminna honom om ſtadens långt i ſeklernas djup nedgående anor, hwad, utan deſſa ſkyltar, icke lättligen ſkulle låta ſig utleta, wid fåtaligheten af öfriga forntida minnesmärken och ſtadens numera föryngrade utſeende.

Bland andra gamla inrättningar ſom funnos i Lund war ett preſtſällſkap (sodalitium), kalladt *jungfru Marias gille* och ſtiftadt af erkebiſkop Nils Jonsſon, ſom dog 1379. Det kallades jemwäl *Kalendegille*, emedan deß medlemmar ſammanträdde hwarje månads förſta dag, hwilken på latin benämndes Kalende, och förwreds detta namn ſedan i gemene mans tal till *Galtegille*. Samfundet beſtod egentligen af 13 preſter, dock kunde flere klerker och äfwen lekmän inkomma mot ſärſkild betalning. Det ägde flera gårdar på landet och åtſkilliga hus i Lund ſamt disponerade ett altare i domkyrkan. Deß gilleshus låg wid S:t Nicolai kyrkogård, ſannolikt å tomten n:r 296 wid Lilla Gråbrödersgatan, och ſamfundet höll ſina ſammanträden i S:t Nicolai ſockenkyrka. Detſamma eger ännu beſtånd, men har endaſt tre medlemmar, nemligen båda ſtadskomminiſtrarna wid domkyrkan och kyrkoherden wid S. Pedersklоſter. Af ſin egendom eger det ännu 6 hemman och uppbär några tomtören i ſtaden.

---

*) Brunius, anförda arbete, ſid. 311—313.

Wid ſtora Gråbrödersgatan på hörnet mot Kloſtergatan ligger ett hus, det enda oförändrade i den under ſednare åren näſtan totalt ombyggda raden, och juſt derföre af ſtort intresſe, emedan det warit Eſaias Tegnérs boning. Det är denſamma enkla enwåningsboſtad der ſkalden lefde de 12 ſiſta åren (1814—26) af ſin wiſtelſe i Lund, ſin gladaſte och lyckligaſte tid; ännu ſtår i ſitt urſprungliga ſkick qwar hans arbetsrum, der Frithiof, Nattwardsbarnen, Axel och ſå många andra ſköna dikter ſågo dagen och derifrån det ſtörſta ſwenſka ſkalderykte utgått *).

Emellan Kloſtergatan och Stora Fiſkaregatan, på den plats ſom förut intogs af ett ſtort med ſtengärde inhägnadt åkerfält ("Kloſterlyckan"), har i följd af jernbanans anläggning det 4:de af ſtadens torg, Bantorget, nyligen uppſtått och lofwar, med de kaſtanje-planteringar der blifwit gjorde, att framdeles blifwa en af ſtadens prydligare punkter. Den ifwer att gifwa ſtaden ett förbättradt utſeende, hwilken under de ſednare åren ſå lifligt uppenbarat ſig i alla ſtadens öfriga delar, hade hittills icke ſträckt ſig till den yttre weſtra delen af ſtaden. Någon ſtörre nybyggnad wille icke der rätt komma ſig före; den ytterſta weſtern låg för aflägſe från den allmänna rörelſens wanliga ſtråkwäg, för att någon uppoffring till denſammas upphjelpande anſågs kunna löna mödan. Men uppkomſtens ſtund har äfwen ſlagit för denna länge förbiſedda ſtadsdel. Konjunkturerna hafwa alldeles förändrat ſig till denſammas fördel och jernbanan hit förlagt handelns och wandelns hufwudwäg. Trakten har i anledning deraf

---

*) C. W. Böttiger har i lefnadsteckningen öfwer ſkalden framför 1:ſta bandet af deß "Samlade Skrifter", ſkildrat denna boning.

redan börjat förwandla ſin ſkepnad medelſt planeringar och planteringar och i en icke ſå aflägſen framtid torde det wackra Bantorget wara omgifwet af motſwarande byggnader, Bytaregränden hafwa blifwit en liflig handelsgata, Fiſkaregatorne åfwenledes hafwa bekommit ſin andel af det nya fiſkafänget och Weſtergatan, Stålbrogatan, S:t Månsſträtet och Swanegatan, hittills ſå ringa trafikerade, ockſå erfarit werkningarne af de förändrade förhållandena.

Men icke blott en wiß del utan ſtaden i ſin helhet ſkall röna det fördelaktiga inflytandet af att hafwa kommit i beröring med kommunikationernas ſtora pulsåder. Med ſannolikhet låter ſig antaga att Lund genom ſitt läge ſåſom en af ändpunkterna i förbindelſelinien med det inre af landet har att motſe en betydlig tillwext i förmögenhet och inwånareantal. Hwad ſom då kommer att i förſta hand erfordras blir uppförandet af nya kyrkor. Redan nu är den ſtora domkyrkans utrymme för trångt för den ſedan trettio år fördubblade förſamlingen, oaktadt en mängd af deß ledamöter begagna S:t Peders Kloſterkyrka. Lund ſkulle nu önſkat äga qwar en och annan af de i medlet af 1500:talet (ſe ofwan ſid. 30) ſå brådt nedbrutna gamla helgedomarne.

Troligen har ingen annan ſtad i landet, med undantag af dem ſom genom eldswådor förhärjats, på ſå kort tid ſom Lund undergått ſå grundlig omgeſtaltning. Denna kan ſägas hafwa egentligen tagit ſin början med den på 1830:talet ſkeende raſeringen af domkyrkans wanprydliga omgifningar och de ſedermera företagna ſtora reparationerna å denſamma. Från den tiden har den ena offentliga byggnaden efter den andra här blifwit uppförd, den ena gatan efter den andra utbytt de gamla korswerksrucklena med nya, ofta ſtora och wackra ſtenhus *). Den ſom icke ſedan en del år tillbaka beſökt

---

*) Såſom prof på i hwad ſkala äfwen enſkildes byggnadsföretag underſtundom warit anlagde må nämnas att en trewåningars nybyggnad wid Lilla torg koſtat 80,000 r:dr r:mt och den präktiga byggnaden wid Tegnérsplatſens öſtra ſida, ännu något mera.

Lund ſkall knappaſt känna igen de fordna wälbekanta ſtällena. Huru har icke t. ex. platſen emellan Stora Kyrkogatan och domkyrkan förändrats, eller den plats ſom nu upptages af Krafts torg, eller det område ſom nu innehafwes af Tegnérsplatſen, Akad. Föreningen och Muſei-byggnaden, andra förwandlingar att förbigå. Profesſor Brunius, ledaren af byggnadsarbetena å domkyrkan och ſom i och för desſa gifwit löſen till införande af bättre åſigter äfwen uti det rent praktiſka af byggnadskonſtens utöfning, har bidragit mycket till detta ſtadens förſkönande, genom de ſlera af honom uppförde byggnadswerk (deribland ockſå hans eget boningshus i äldre medeltidsſtil, beläget wid Killeſträtet), genom den efterföljd hans nit för en förbättrad byggnadskonſt wunnit hos andra och genom ſin werkſamhet att förhindra till mißprydnad ledande förſlagers genomdrifwande. Så har man t. ex. hans mellankomſt att tacka för det att icke den med möda och koſtnad 1832 frigjorda platſen öſter om domkyrkan mot Lilla torg ſtrax åter blef wanprydd af en twåwåningars wågbod, till hwilken redan grundſtenen war framförd och byggnadslinien utſtakad med 20 fots inkräktning å nämnda torg. Äfwen är det hans förtjenſt att icke Tegnérsplatſen blifwit förderfwad och ſålunda ockſå anſedd otjenlig att bära den ſtore ſångarens ſtaty. Enligt faſtſtälld ritning, uppgjord i Stockholm, till det nya biſkopshuſet, n. w. muſei-byggnaden, ſkulle detta hus 1842 å norra ſidan erhålla twenne uthus, hwilka ſkulle förläggas bredwid Sandgatan midt emot Lundagård å den jordlapp, ſom förr warit gamla biſkopshuſets trädgård. Brunius ingaf ett betänkande om det mißprydliga i en ſådan anordning och på hans förſlag ingick domkyrkorådet ſamt landshöfdinge- och biſkopsembete med en hemſtällan till Kongl. Maj:t att i ſtället få till uthus m. m. inköpa den gent öfwer på andra ſidan biſkopsgatan belägna gården n:r 104 *), hwilken hemſtällan bewiljades. Sålunda

---

*) Denna gårds hufwudbyggnad, ſom innehållit ſtadens förnämſta wärdshus och dansſalong, ombyggdes och inreddes till domkyrkorådets auktionsſal ſamt ſesſions- och arkivrum. Samma hus

räddades en plats, ſom nu med ſin ſtaty och ſina omgifningar har ſå likar i Norden.

Men icke blott i ſitt inre har ſtaden erhållit ett förbättradt utſeende. Förſköningsåtgärderna hafwa äfwen ſträckt ſig till deß närmaſte yttre områden, och hafwa i detta afſeende kyrkogårdarne warit i förſta hand föremål för omtankan. Ända till 1846 jordades lik på de gamla begrafningsplatſarne inom ſtaden, men ſedan den helſoſamma grundſatſen gjort ſig gällande att detta bruk borde förändras, inwigdes nyßnämnde år ett för ändamålet inköpt jordſtycke norr om ſtaden. På 1830:talet erhöll denne kyrkogård en behöflig ytterligare utwidgning, enär trängſeln af grafſtällen blifwit ſå ſtor, att ingen ordnad indelning af denſamme kunde upprätthållas, hwarföre platſen länge låg i högſt wårdslöſadt ſkick. Men ſedan några få år tillbaka har förhållandet blifwit annorlunda, den gamla afdelningen har ſå widt möjligt reglerats och uppſnyggats, den nya ordnats i qwarter hwarjemte det hela blifwit prydt med allé-anläggningar och wackert inhägnadt. Söder om denne kyrkogård, ſtrax till höger wid infarten till ſtaden låg en ſamling wattenfyllda lergrafwar, hwilka företedde en ful anblick ſärdeles ſom ſtället äfwen flitigt nyttjades till upplagsort för ſmutshögar. Allt detta har nu förſwunnit, platſen blifwit planerad, trädplanterad, ſmyckad med gräsmattor och blomſterrabatter och bildar nu en ganſka täck förgård till den näſtgränſande kyrkogården. — Den 12 Sept. 1847 inwigdes, ſtrax till wenſter utanför öſtra tullen, en genom ett aktiebolag inköpt ny begrafningsplats, hwilken anlagd med ſmak och från början wårdad med omſorg nu utgör ett mönſter för prydlighet i ſitt ſlag. Oaktadt det icke är fullt 12 år ſedan denne dödens gård fick ſin förſte inwå-

---

begagnas jemwäl för ſockenſtämmors hållande, för paſtorsembetets expedition, för nattwardsbarns förhör, för fattigdirektionens, ſundhetsnämndens och miſſionsſällſkapens ſammanträden o. ſ. w. Den öſtra delen af tomten anwändes till kyrkans ſtenhuggarwerkſtad, å den norra, der förut en till teater begagnad byggnad legat, fick biſkopsgårdens uthus och kyrkans materialbod ſin plats. Denna lägenhet har alltſå i många afſeenden blifwit till nytta.

nare, är den redan nu ſtarkt befolkad; man ſer der många wackra grafwårdar, bland hwilka främſta rummet ſnart kommer att intagas af den, ſom ſkall af ſkånſka landsmän reſas öfwer C. A. Agardhs här nyß jordade ſtoft. I ſöder om kyrkogården inleder till denſamme en med popplar planterad förplats, i weſter gränſar den till öſtra wallgatan och i norr till en widſträckt parkanläggning, ſom, ännu i ſin förſta ungdom, redan är en omtyckt promenadplats och i en framtid lofwar att blifwa en af de förnämſte. I denna plantering på deß högſt belägna plan midtför norra ingången till kyrkogården är ämnadt att ett grafkapell i medeltidsſtil ſkall innewarande år uppföras *). — Äfwen ſtadens ſödra och ſydweſtra utkant har förſköningar att wiſa i den på ſödra wallen från ſöder tull till jernwägen anlagda promenaden med fortſättning å andra ſidan jernbanan ända till weſter tull, och i Gyllenkrookſka promenaden, bekoſtad af Lunds förtjenſtfulle Mecenat öfwerſte-kammarjunkaren frih. Gyllenkrook och bildande i linie med Grönegatan en wacker aveny till ſödra wallen, dit en bred trappa af huggen ſten leder upp **).

Ett ſtycke nordoſt från ſtaden, men inom deß område, wid landswägen till Landskrona, ligger den i Lunds gamla hiſtoria ryktbara högen, der åtſkillige konungar blifwit walde och hyllade och der Skånes landsting blifwit från en aflägſen forntid hållne. Stället har blifwit benämndt med flera olika namn, bland hwilka "Leerbecks Höy" (Lerbäckshög, efter den bäck, ſom genom en lerig jordmon framflutit öſter om kullen) är det äldſta kända (förekommande 1296), ſom dock befunnits för ſimpelt wid högens ökade anſeende och derföre förändrats med uppkallande efter helgonet S:t Liborius. Detta nya namn ſkrefs wanligen ſammandraget "S. Lybers" eller "S. Libers Höj", hwilken benämning i gemene mans uttal förwandlades till "Slibers-Höj", ſom åter ſedan ſwenſka ſpråket här blef rådande, öfwerſattes till Sliparehögen eller Sliparebacken, det numera gängſe proſaiſka namnet på denna märkwärdiga fornlemning. Den har äfwen i öfrigt blifwit profanerad, i det för några få årtionden ſedan en wäderqwarn tillåtits att der uppreſa ſig på en utgräfning af kullen, oaktadt ſtadgan för wården af fornlemningar och oaktadt det för en dylik inrättning opaſſande läget tätt inwid en allmän landswäg. Tilltaget blef åtaladt af en bland Lunds profeſſorer, men förgäfwes. Ett rum, årewördigt genom ſå högtidliga minnen, borde ſkäligen warit fredlyſt för ſådan vandaliſering.

---

*) Utom ſtadens norra och öſtra kyrkogårdar begagnas äfwen icke ſällan S:t Peders kloſters kyrkogård i weſter, der åtſkilliga prydliga monumenter äro uppförde.

**) Koſtnaderne för ſtadens förſköning — deruti inbegripet hwad ſom blifwit bekoſtadt på de begge nya torgen, Mårtenstorg och Bantorget — hafwa, enſkilde perſoners gåfwor för ändamålet oberäknade, ſedan 1854 uppgått till öfwer 8000 r:dr r:mt.

Efter denna allmänna öfwerſigt öfwer Lunds märkligaſte lokaliteter, förtjena några af dem, ſom deruti blott knapphändigt kunnat omförmälas, att jemte tillhörande inrättningar tagas i närmare betraktande. Början ſker lämpligen med

Domkyrkan.

Denna, Nordens äldſta Metropolitan-kyrka, är den märkligaſte af alla helgedomar på den ſkandinaviſka halfön, ſå wäl i anſeende till owanligheten af ſin byggnadsſtil, ſom ſina hiſtoriſka minnen. De förnämſta af de tilldragelſer, ſom wid henne äro fäſtade, hafwa blifwit nämnde i den allmänna hiſtoriſka öfwerſigten här ofwan. Återſtår, att i korthet ſkärſkåda hennes byggnad.

Enligt Saxo är denna påbörjad af biſkop Egino, den werkſamme uppbyggaren af Heligkorskyrkan i Dalby och oförſkräckte nedſtörtaren af Freyas afgudabeläte i Skara. Detta ſkedde under Swen Eſtridsſons regering, hwilken konung mycket nitälſkade för kyrkors uppförande och till ſådane lemnade betydliga gåfwor. Men Egino hann wäl knappaſt att före ſin död (1072) ens fullända grundwalarne, hwarefter hans efterträdare Richwald fortſatte werket och ſedan Swen Eſtridsſon bortgått (1076) hos dennes efterföljare Harald Hein och Knut den Helige fann ett lika nitiſkt underſtöd. I ſynnerhet den ſiſtnämnde tog ſig med ifwer af arbetets befordrande och ſkänkte den under byggnad ſtående kyrkan den anſenliga grundfonden af 52 1/2 hemman tillika med ett jordſtycke af 27 mark uti årliga räntor af några jordlägenheter, hwarföre han af flere gamla författare betraktas ſåſom hennes egentlige grundläggare *). Brefwet på denna gåfwa är dateradt den 21 Maj 1085 och är det äldſta konungabref man känner i Norden. Det fanns ännu i original med ſigill i förwar hos Lunds domkapitel i början af 17:de ſeklet. En kopia, föga yngre än originalet, finnes i den urgamla minnesbok, ſom under namn af "Necrologium Lundense" förwaras på univ. biblioteket.

Förmodligen har den träkyrka, ſom war Lunds och Skånes förſta helgedom, ſedan kriſtna läran här fått fäſte, legat midt i ſtaden och domkyrkan ſedermera i anſeende till platſens helgd intagit ſamma ſtälle, hwilket icke war det tjenligaſte för en ſå kolosſal byggnad på grund af den wattenſjuka och kärraktiga jordmonen. Grundwalarne ha ockſå derföre betydligen gifwit ſig, ehuru murade af grå- och ſandſten i kalkbruk från 16 fots djup under jordytan och förenade med ſträckmurar längs under pelarraderna och twärtunder mellanſkeppet **).

---

*) Äfwen Brunius i ſin "Beſkrifning om Lunds Domkyrka", tillerkänner Knut den Helige med wigtiga ſkäl den förſta grundläggningen, men det är ſwårt att förneka Saxo's utſago witsord, då han lefde icke fylleſt 100 år efter Egino, och det fullkomligt är i öfwerensſtämmelſe med denne ſednares kända nitiſka och kraftfulla karakter att hafwa kunnat uppfatta planen till och ſätta i gång det ſtorartade företaget. Hwad ſom i andra ſkrifter, äfwen i det ſärdeles betydande Necrologium Lundense, ſäges i detta afſeende till Knut den Heliges förmån, kan deßutom lika mycket gälla honom ſåſom byggnadswerkets fullföljare och hufwudſaklige befrämjare.

**) Det faller naturligtwis af ſig ſjelf att C. G. Brunii utmärkta "Beſkrifning om Lunds Domkyrka" är källan för näſtan alla här förekommande uppgifter rörande denna, hwilka ofta äro ordagranna utdrag. Särſkilde citationer af detta arbete äro derföre öfwerflödige. Förewarande lilla ſkrifts begränſade utrymme tillåter likwäl blott ett inſkränkt begagnande af de rikhaltiga materialier, hwilka förefinnas i nämnda lärorika, men förmedelſt ſitt omfång

Domkyrkan är anlagd wid ſlutet af den tid då rundbågsſtilen (äfwen kallad den byzantinſka) war förherrſkande, och den urſprungliga byggnadsplanen wiſar ſig wara helt och hållet i öfwerensſtämmelſe med denna, hwars allwarliga hållning alleſtädes uppenbarar ſig i kryptan, men i den öfre kyrkan tid efter annan wid ſkeende ombyggnader och reparationer blifwit blandad med partier, ſom närma ſig eller bilda en öfwergång till ſpetsbågsſtilen (äfwen kallad den gammaltyſka) eller ockſå icke ſtå i gemenſkap med någondera af desſa begge byggnadsſlag *).

Kyrkans grundplan är ett latinſkt kors, hwars ſtam är längre än deß twärträ (då deremot ett grekiſkt kors har lika långa armar ſom ſtam). Ett treſkeppigt långhus i weſter omfattar twenne fyrkantiga torn och en enſkeppig twärbyggnad öppnar ſig åt öſter till en qwadratiſk korrymd, ſom har ett halfrundt utſprång. Långhuſets mellanſkepp, ſom är dubbelt högre och bredare än deß ſidoſkepp, uppbäres till ſina omgifningsmurar af åtta hufwud- och åtta bipelare. Under twär-

---

och ſin wetenſkapliga hållning af den ſtörre allmänheten icke ſynnerligt mer än till titeln kända bok.

*) Benämningen *rundbågs-* och *ſpetsbågsſtil* uttrycker desſa begge konſtarters ſärſkilda ſkaplynnen; namnen *byzantinſk* och *gammaltyſk* antyda deras egentliga hemland. Man har äfwen i allmänhet kallat medeltidens kriſtna byggnadskonſt *götiſk*, och, ſedan man inſett den ſtora ſkillnaden emellan denna tids äldre och yngre arkitektur, benämnt den förra *forngötiſk* eller *gammalgötiſk*, den ſednare *nygötiſk* eller *rengötiſk*. Men desſa benämningar äro föga pasſande, enär Göterne hwarken uppfunnit eller utöfwat ifrågawarande byggnadsſätt. Rundbågsſtilens allmänna karakter är allwar och lugn, en i tunga masſiva former framſtående ſtyrka och waraktighet ſamt en enkelhet, ſom i prydnader och i allt upphöjdt eller halfupphöjdt arbete underſtundom gränſar till råhet. Spetsbågsſtilen, ſom i många afſeenden öfwerensſtämmer med den förra, karakteriſeras af ſina med ſtyrkan förenade lätta och uppåtſträfwande former, af en högt utbildad ſirlighet och en mångfald af konſtfullt och med en harmoniſk regelbundenhet utarbetade prydnader. Lunds domkyrka är den äldſta och meſt ſtorartade qwarlefwa i Norden af den förra ſtilen. Upſala har i ſin katedral ett präktigt monument af den ſednare.

byggnad, korrymd och utſprång ſträcker ſig en krypta eller kraftskyrka, ſom genom ſex pelare och aderton kolonner fördelas åt norr och ſöder ſamt öſter och weſter i trenne lika breda och höga gångar, bildande ſålunda ett grekiſkt halfkors. I korsbyggnadens ſydöſtra och nordöſtra winklar ligga kryptans och högkorets kapeller och ſakerſtior. Det hörde till medeltidens ſinnebildliga föreſtällningsſätt att anlägga kyrkor efter wiſsa grundtal. Så ligger åttan till grund för Lunds katedral och uppenbarar ſig i alla deß hufwudſakliga delar. Åtta hwalfafdelningar utgöra hela korsbyggnadens längd. Åtta pelare i hwarje rad, eller åtta hufwud- och åtta bipelare antyda detta grundtal. Åtta yttre och åtta inre dörröppningar *)

---

*) En ingång på midten af weſtra gafwelmuren och en mot öſtra ändan af hwarje ſidoſkepp ſamt en å öſtra ſidan af hwarje korsflygel införa i kyrkan, men trenne ingångar nemligen en mot weſtra ändan af hwarje ſidoſkepp och en å norra korsflygelns gafwelmur äro i ſednare tider förändrade till fönſteröppningar. En ingång å högkorets hwarje ſida inleder till ſakriſtiorna och en i hwarje korsflygels weſtra ſidomur till windarne. En ingång i hwarje ſidoſkepps öſtra ända leder medelſt en trappa ned till kryptan, en i hwarje ſidoſkepps weſtra ända har fordom inledt till tornen. Man ſkulle tycka att då kyrkan fått åtta ingångar, hälften färre warit mer än tillräckliga. Men det war en anordning grundad på urgammalt bruk. Hufwudingången war egentligen beſtämd för högtidliga proceſsioner hwadan denſamma är mycket ſtörre än någon af de öfriga. Då enligt uråldrig plägſed männen fingo ſin plats till höger och qwinnorna till wenſter i anledning af de förras företräde framför de ſednare, begagnades de twå ſödra ſidoingångarne af män och de twå norra af qwinnor, ſå att de ringare ingingo genom de weſtra och de anſeddare genom de öſtra. Sidokorens öſtra ingångar woro troligtwis beſtämda för prelaterna och kanikerna eller korherrarne och deras underordnade klerker. Norra ſidokorets ingång, ſom legat 8 fot öfwer marken derutanför midtöfwer nedgången till kryptan och 1834 förändrades till ett rundt fönſter, har enligt gammal ſägen anwändts af erkebiſkopen att derigenom medelſt en betäckt gång från ſitt norr om och helt nära kyrkan belägna reſidens begifwa ſig till och från koret. Den ännu wid förändringen qwarwarande gamla plankdörren wiſade med ſina förſlitna hakar och gångjern att man ganſka ofta begagnat denſam-

ſamt twenne dörr- och ſex fönſteröppningar å hwarje ſidoſkepp ſamt åtta fönſteröppningar å mellanſkeppets hwarje långſida ha alla likadan ſyſtning. I kryptan wiſar ſig åttan tredubblad. Hennes takhwalf hwila på ſex pelare och aderton kolonner, tillſammans tjugefyra. Fem dörr- och nitton fönſteröppningar, nemligen med den igenmurade i weſter utgöra tillhopa tjugefyra. Öfra halfkorsbyggnaden och rundelen ſamt kapellerne och ſakriſtiorne ha tillſammans tjugefyra fönſteröppningar, då hwardera af de tredelade räknas för trenne ſärſkilda.

En af ſällſyntheterna i detta Nordens forna metropolitantempel är deß krypta eller-kraftskyrka. Många dylika finnas i Italien, Frankrike, England och Tyſkland, men, utom den ifrågawarande, i Norden endaſt twå ſådane, en uti Wiborgs domkyrka på Jutland och en, ehuru i betydligt mindre ſkala, uti Heligkorskyrkan i Dalby. Kryptor förekomma näſtan endaſt i rundbågsålderns kyrkor, högſt ſällan i ſpetsbågsålderns; ockſå bär Lunds kraftskyrka — beſtående af fyra qwadrater nemligen en mellan- och twå ſidoqwadrater ſamt en korqwadrat med rundel i öſter — i hela ſitt utſeende prägeln af den tids ſtil då hon byggdes, med ſina tunga allwarliga former, ſina af en rå konſt prydda masſiva pelarerader, ſina ſmå fönſteröppningar, genom hwilka dagern endaſt ſparſamt intränger. Meningarne hafwa warit olika rörande afſigten med uppförande af dylika mörka underjordiſka kyrkor; denna kryptas ändamål har dock uppenbart warit det, att likſom utgöra en ſärſkild kyrka, då hon blifwit ſåſom ſådan ſärſkildt inwigd och gudstjenſt warit der under hela medeltiden inrättad. Ännu qwarſtår denna helgedoms högaltare, ett ſimpelt ſtenbord, i rundelen, och flera ſidoaltaren hafwa funnits; wäggarnes och pelarnes höga och breda ſocklar (grundſtenar) wiſa ſig påtagligen hafwa warit bönpallar och i hwalfſkiljebågarnes ſlutſtenar qwarhänga några jernringar för ljuskronor. En egen företeelſe är en midt i mellanqwadratens hjelm-

---

ma. På lika ſätt kunde erkebiſkopen i Upſala från ſitt reſidens genom en betäckt gång inkomma i ſin domkyrka.

hwalf med ett halſter och en lucka betäckt rund öppning till öfre kyrkans kor, af nära 2 fots twärmått. Kryptan har twå ingångar från öfra kyrkan och en utifrån; de förre ledde — den norra för fruntimren, den ſödra för männen — dit ned från ſidoſkeppen, den ſednare har ofelbart inledt från ſamma närliggande hus å erkebiſkopsgården, hwarifrån en betäckt gång förde till den ofwanför belägna dörren till norra ſidokoret. Straxt till höger om denna ingång, i norra ſidoqwadraten nära gafwelmuren, är en brunn, ſom twifwelsutan är ſamtidig med ſjelfwa byggnaden. Denna brunn har klart och godt watten, och ehuru knappt 6 fot djup, aldrig briſt derpå, då likwäl flere af ſtadens ganſka djupa brunnar under heta ſomrar uttorka. Orſaken härtill måſte wara den, att en ſtentrumma hitleder watten genom Helgonbacken, hwareſt man funnit en ſådan hela 15 fot under jordytan. Att denna wattenledning är uråldrig inhemtas deraf, att man öfwer den funnit å nämnde landthöjd benrangel i ſtenkiſtor, ſådane här brukades i förſta kriſtendomen. Brunnen uttömmer ſig genom ſödra ſidoqwadratens gafwelmur i ett underjordiſkt afledningsrör, hwilket åter utgrenar ſig till brunnar ned i ſtaden. Denna dyrbara wattenledning, ſom ännu efter nära åtta århundraden har beſtånd, har utan twifwel tillkommit i följd af det religionsbruk, ſom fordrade heligt watten till döpelſe, ſtänkelſe och handtwagning *). Ehuru det derföre war en ſtor förmån att ega en brunn med friſkt watten inom ſjelfwa helgedomen, will det dock ſynas ſom ſådane warit ganſka owanlige, ty i Norden känner man endaſt denna och en mindre i kryptan i Dalby och en dylik i Upſala domkyrka.

---

*) I kryptans ſödra kapell finnes en ſkålformig ſten, hwilken till hälften framſkjuter ur ſödra ſidomuren, ungefär 3 fot från golfplanen. Från denna ſten leder en fin ränna nedigenom muren. En dylik inrättning har äfwen funnits wid ſödra ſidan om högkorets altare och ſådana förekomma i en mängd gamla kyrkor. Deſſa ſtenar ha förmodligen warit begagnade för uttömmande af det handwatten, ſom preſterne begagnade, när de började och ſlutade gudstjenſten. Brunius, Skånes Konſthiſtoria, ſid. 84—85.

Men denna ſiſtnämnda är numera till hälften igenfylld och ſaknar watten.

Då domkyrkan ſtått under byggnad nära åttatio år, hafwa utan twifwel flera byggmäſtare aflöſt hwarandra wid arbetet på denſamma. Endaſt en af dem, Donatus, och en föreſtåndare för ſtenhuggarewerkſtaden, Regnerus, äro nämnde i kyrkans ofwanomtalade minnesbok och dermed ſamtidiga gåfwobok ("Liber Daticus"), men utan angifwande af årtal eller landsmanſkap; dock gifwa ſkriftdragen, hwilka höra till de äldſta i deſsa med domkyrkan nära jemnåriga urkunder, ſtöd åt den förmodan att deſse män deltagit i de förſta årens byggnad, likaſom all ſannolikhet är förhanden att de warit utländningar, troligen engelsmän eller tyſkar.

Hela kyrkans inwändiga längd utgör 272 fot, deß bredd twärtöfwer långhuſet 88, mellanſkeppets höjd under takhwalfwens ſlutſtenar 72, mellankorets 68, ſidokorens 64, ſidoſkeppens under takhwalfwens ſkärningspunkter nära 32; dock äro i anſeende till ſjunkning ſomliga afdelningar lägre än andra. Twärbyggnaden och högkoret med dithörande kapeller och ſakriſtior höja ſig 8 fot öfwer långhuſet, men kryptan med ſina kapeller och ſakriſtior ligger deremot 5 fot under detſamma. Kryptans hela ſträckning från norr till ſöder utgör 120 fot, från weſter till öſter 84, hennes bredd 36 och höjd under takhwalfwens ſkärningspunkter 14. Omgifningsmurarne, ſom äro nederſt från 6 till 10 fot tjocka men något tunnare uppåt, ha yttre och inre beklädnad, hwilken från 6 tum till 1 fot tjock beſtår af huggen ſandſten. Denna är till ſtörre delen bruten i Höör eller Witſeröd fyra mil från Lund. Kryptans hwalfkupor beſtå af tuffſten, ſom troligtwis blifwit hemtad i Beneſtad fem mil från Lund; kyrkans öfrige hwalfkupor äro ſlagne af tegelſten. Åtſkilliga wårdslösheter och fel äro begångna wid kyrkans anläggning och byggning. Sålunda har hennes grundutſtickning icke ſkett med tillbörlig omſorgsfullhet, hwarigenom flera ſkefheter uppkommit: icke tillräckligt afſeende fäſtats wid förſtärkande af de delar, ſom bära de ſtörre tyngderna, hwarigenom betänkliga mißförhållanden uppſtått: åt ſjelfwa grundwalarne icke egnats behöflig omtanka då deſse blifwit lagde, oaktadt den löſa och wattenſjuka jordmonen, med jemförelſewis ganſka liten grå- och ſandſten i dåligt murbruk och föga bredare än derpå hwilande murmasſor, hwadan betydliga ſättningar wållats: åt murarne icke gifwits wederbörlig ſtyrka, då den beklädande qwaderſtenen är nog tunn och mellanfyllningen eller kärnan är wårdslöſt ſammanwräkt af kantiga ſtycken och ſkärfwor af ſandſten och mindre kuller- och klapperſten i löſt kalkbruk. Desſa och andra briſtfälligheter hafwa i förening med de tidtals inträffande eldswådorna och ſandſtenens oundwikliga wittring nödwändiggjort uppförandet af de många ſträfpelarne med deras ſpännbågar (hwilka icke urſprungligen tillhöra rundbågsſtilen) ſamt öfriga tid efter annan ſkeende betydliga reparationer.

Enligt Saxo war med Knut den Heliges ofwannämnda gåfwa den 21 Maj 1085 förenad en inwigning af ſå mycket ſom då war färdigt af kyrkan, hwilken redan nu i gåfwobrefwet benämnes S:t Laurentii kyrka *). Byggnaden fortgick under de ſtora inre oroligheterna långſamt men oafbrutet och den 30 Juni 1123 kunde erkebiſkop Aſſer inwiga kryptan, då högaltaret der helgades till Johannes Döparens ſamt alla patriarkers och profeters ära. Den 1 Sept. 1145 hade erkebiſkop Eſkil tillfredsſtällelſen att inwiga hela den då färdiga helgedomen med öfre kyrkans högaltare till jungfru Marias och S. Laurentii ära. Aften förrättades med ſtor högtidlighet i närwaro af prinſarne Swen Grathe och Knut (begge ſedermera efter hwarandra Danmarks konungar), hertig Erik och hans ſöner, biſkoparne Aſſer från Seland, Gisle från Öſtergötland, Ödgrim från Weſtergötland, Herman från

---

*) S:t Laurentius, efter hwilken ſå många andra kyrkor blifwit benämnde, war en kriſten lärare och allmoſeutdelare i Rom under kejſar Valeriani tid. Denne, ſom anſtällde en ſtor förföljelſe mot kriſtna kyrkan, befallde Laurentius att offra åt afgudarne ſamt uppgifwa hwar han hade kyrkans egodelar undangömde. Då den ſtåndaktige läraren icke hörſammade någotdera, lades han på ett jernhalſter och ſattes öfwer en koleld och undergick ſålunda martyrdöden, utan tecken till ſmärta eller klagan. Han framſtälles derföre wanligen i målning och bildwerk med ett halſter.

Sleswig, en mängd prelater och preſter ſamt en myckenhet menniſkor från landet och ſtaden. Wid båda desſa ſiſtnämnda inwigningar begåfwades kyrkan rikligen af erkebiſkoparne, hwilkas efterträdare näſtan ſamtligen frikoſtigt bidrogo till hennes underſtödjande med gods och penningar.

Genom en häftig eldswåda 1234 blef kyrkan så förhärjad, att mellan- och twärſkeppets med högkorets och rundelens tio takhwalf måſte ombyggas, hwarföre desſe wiſa ett olika byggnadsſätt med kryptans och ſidoſkeppens. Till denna reparation anſlog erkebiſkop Uffo för hwarje takhwalf 100 mark penningar, hwilken gåfwa efter dåwarande ſpannemålswärde motſwarade 8000 tunnor råg. Ockſå fönſter, predikſtol och inredning blefwo wid denna olycka alldeles förſtörde; till de förſtnämndas återſtällande (utan twifwel med dyrbara glasmålningar) gaf Uffo 200 mark penningar, motſwarande 1600 tunnor råg och till anſkaffande af ny predikſtol 13 mark guld (lika med 312 mark penningar). Äfwen enſkilde gjorde betydliga uppoffringar för kyrkans iſtåndſättning.

Uffos efterträdare Jakob Erlandsſon föranſtaltade om den förändrade inredning af mellankoret, hwilken qwarſtått till wåra dagar och genom hwilken det ſednare förlängdes åt weſter på mellanſkeppets bekoſtnad då, i ſtället för den mindre ſkiljemur, ſom förut afſtängt mellankoret från mellanſkeppet, en grof ſådan af 19 fots höjd uppfördes ſamt i ſtället för de lätta träſkrank ſom förut ſkiljt mellankoret från ſidokoren twenne masſiwa tegelmurar af 2 fots tjocklek och 12 fots höjd uppdrogos. Under Jacob Erlandsſons tid tillkommo äfwen högkorets twå ſträfpelare och i ſammanhang dermed ſakriſtiornas utwidgning (af hwilka den norra begagnades af erkebiſkopen, den ſödra af kanikerna); ockſå det ſödra tornets fyra ofantliga ſträfpelare, ſom på de ſednaſte åren blifwit ombyggde med mindre dimenſioner, anſes wara ett werk af ſamme erkebiſkop.

Genom de många ſtiftelſer, ſom för ſjälamesſor ſamt grafſtällen gjordes, blefwo kryptan, mellan- och ſidoſkeppen ſamt ſidokoren omſider ſå uppfyllda med altaren och genomſkurna af grafwar, att erkebiſkopen Carl lät 1329 wid ſödra ſidoſkeppets öſtra ända uppföra ett ſtort kapell, hwarför ſidoſkeppets motſwarande långmur genombröts. Af denna utbyggnad blef katedralen både in- och utwändigt wanſtälld. Icke deß mindre byggde erkebiſkopen Peder Lycke widpaß hundrade år derefter ett dylikt kapell wid ſamma ſidoſkepps weſtra ända. Det äldre af deſſa kapeller hade namn af S. Dionyſius, det yngre af S. Georgius; begge nedbrötos 1811.

Birger Gunnarsſon, ſom 1497 intog erkebiſkopsſtolen, ärnade wid norra ſidoſkeppets weſtra ända anlägga ett kapell, ſom ſkulle motſwara det af Peder Lycke byggda. Efter grundſtenens framſkaffande härtill kom tillfälligtwis konung Hans till Lund och afrådde detta företags utförande, i ſtället tillſtyrkande erkebiſkopen att iſtåndſätta kryptan, hwars golf helt och hållet ſtod under watten, ſå att gudstjenſt icke kunde der utan ſwårighet förrättas *). I denna mening inſtämde jemwäl kapitelherrarne, hwadan Birger lät med ſynnerlig omſorg förbättra kryptan, hwars brunn ombyggdes och förſågs med nytt prydligt brunnskar hwarjemte twenne wattenledningar derifrån anlades. Tillika gjorde Birger betydliga donationer af jordagods för underhållande af en ſärſkild gudstjenſt, ſom under benämningen "jungfru Marias andaktsſtunder" ſkulle dagligen "till ewig tid" förrättas med ſång och läsning i kryptans kor. Detta erhöll nytt altarbord och afſtängdes med ett ſkrank, inom hwilket trettio korſtolar uppſattes **). Äfwen å den öfre kyrkan gjordes under Birgers tid och ſtrax efter mycket betydliga reparationer. En ſtor del af norra korsflygeln ombyggdes, den ſödra förſtärktes med den wäldiga ſträfpelare och ſpännbåge, ſom helt nyligen åter blifwit efter mer än trehundra års tillwaro nedtagen, ſedan den icke längre behöfdes för ſitt ändamål. De twenne ſträfpelarne och ſpännbågarne wid weſtra ſidan om ſödra och norra ingången ombyggdes. Tornen, hwilka likſom hela kyrkan ſannolikt wid Carl Knutsſons anfall 1452, blifwit anwände ſåſom förſwarswerk, påbyggdes till en tredjedel ökad höjd och erhöllo å alla ſidor niſchprydda och tinnade röſten. För alla deſſa arbetens utförande anwändes en nederländſk byggmäſtare Adam van Dure, hwilken uppehöll ſig i Lund från 1513 till 1527 och kanſke ännu längre tid. Han har i ſina werk ådagalagt hwad ſtenſnitt, brukberedning och murningsſätt beträffar en utmärkt ſkicklighet, men då han utfört dem i ſpetsbågsformer alldeles förbiſett kyrkans urſprungliga byggnadsſtil.

---

*) Utom den gudstjenſt, ſom hölls wid ſärſkilda altaren derſtädes, förordnade erkebiſkop Esger Juul genom ett bref af år 1310 att de Tyſkar, ſom bodde i Lund och ej hade egna gårdar, ſkulle hålla ſig till kryptan ſåſom deras ſockenkyrka.

**) Deſſa korſtolar woro wid medlet af förra århundradet näſtan förfallna och nu finnas blott några få i behåll.

Efter van Dure hafwa under loppet af mer än 200 år inga ſtörre förbättringar i byggnadswäg blifwit å kyrkan werkſtällde. Hon war derföre i början af 1700:talet mycket förfallen, hwarföre man omſider 1735 företog en förbättring å ſödra ſidokorets omgifningsmurar och takhwalf. Från 1759 till 1778 blefwo ganſka koſtſamma arbeten å kyrkan werkſtällda. Stora murſträckor, ſom dels woro eldſkadade, dels ſönderwittrade, fingo till det yttre ny beklädnad af huggen ſandſten. Men medeltidens heliga byggnadskonſt, ſom länge ſaknat idkare, hade under detta århundrade alleſtädes råkat i förakt och Lunds domkyrka ſkulle äfwen få ſin känning häraf. Man föll 1765 på den olyckliga idéen att moderniſera tornen. Början gjordes 1770 med det norra, hwars fyra tinnade niſchprydda gafwelröſten nedbrötos, och i ſtället påſattes en låg åttakantig lanternin. I ſammanhang dermed ſkulle mellanſkeppet, twärbyggnadens och högkorets rätwinkliga gafwelröſten och wattentak afbrytas, ſå att den nedra delen behöll de urſprungliga lutningswinklarna, men den öfra fick låga ſluttningar. Mer än twenne årtionden förflöto innan man hann med att gifwa hela byggnaden den nymodiga betäckningen och förſt 1812 kom ordningen till ſödra tornets tinnade hjeſſa att dela det norras öde. Korrundelen war 1782 ſå förfallen, att den hotade med nedſtörtning. En arkitekt föreſlog då nedbrytande af denſamma och i deß ſtälle uppförande af en ſlät altarwägg, hwarigenom både kryptans och korets utſprång blifwit afſtympade; men den ſnillrike konung Guſtaf III anbefallde korrundelens återſtällande enligt deß urſprungliga ſkick, hwarigenom detta katedralens ſkönaſte parti lyckligtwis räddades [*]). En hwarken till form eller innehåll med den åldriga byggnaden harmonierande kolosſal minnestafla af marmor är med anledning af denna reparation uppſatt under rundelens medlerſta fönſteröppning. De till "ewig tid" af erkebiſkop Birger inrättade jungfru Marias andaktsſtunder upphörde jemte den öfriga gudstjenſten i kraftskyrkan wid den icke fullt twå årtionden derefter fullbordade religionsförändringen och den wördnadsbjudande kryptan, ſom nyß warit ett ſärſkildt föremål för den erkebiſkopliga omtankan, lemnades af andra tänkeſätt åt wanwårdnad och mißaktning. Så t. ex. inrättades norra ſakriſtian efter reformationen till fängelſe och fortfor att dertill begagnas ända till ſlutet af 1700-talet [**]). Icke underligt att kryptan under ſådan behandling efter mer än twå århundradens förlopp ſkulle beſinnas i förfall. Då Guſtaf III kom till Lund 1785 och beſökte denna fann han henne till en betydlig del uppfylld med ſmuts, ſkräp och likkiſtor. Han yttrade deröfwer mycket mißnöje, förehöll wederbörande deras förſummelſe och ſade ſig wilja näſta år återkomma för att, ſedan hon blifwit uppſtädad, närmare taga henne i ögonſigte *) Konungen infann ſig wäl icke, men föranledde dock att hon blef för den gången ſkyndſamt, ehuru ganſka ytligt, iſtåndſatt.

---

[*]) En å denna rundel wid 52 fots höjd från marken befintlig båggång har ſedan gamla tider namnet wäktaregången, dermed antydande att Lunds domkyrka likſom många andra af de äldſta kyrkorne warit beräknad att äfwen kunna begagnas ſåſom förſwarswerk. Utan twifwel har hon ockſå anlitats ſåſom ett faſt wärn af erkebiſkop Tuwe wid deß behjertade motſtånd mot Carl Knutsſons talrika armé, i ſynnerhet ſom erkebiſkopens reſidens då ſaknade ſäker befäſtning, emedan detſamma kort derefter omgafs med en ringmur (ſe ofwan ſid. 21—22). Inom kyrkans faſta qwaderſtenmurar har Tuwe tryggt kunnat trotſa elden från den ſwenſka konungens "kärrebösſor", likſom han genom ſitt raſka förſwar räddat detta ärewördiga tempel från att förwandlas till en ruin, ſåſom de andra gamla kyrkorna, hwilka måſte tillſpillogifwas och af fienden förſtördes. Man utkommer till nämnda wäktaregång från högkorets takhwalf, Den bildar ett öppet galleri af 7 fots höjd, ſträckande ſig omkring hela rundelen och omſlutet å inre ſidan af ſjelfwa omgifningsmuren, men å yttre af tjuge friſtående kolonner. Man går här utan minſta fara, oaktadt något gallerwerk icke finnes emellan pelarne, och har härifrån en herrlig och widſträckt utſigt.

[**]) Detta arreſtrum benämndes trollkonehålet. Sakriſtians fönſter har för detta ändamål warit utwidgadt till en ingång och dörröppningen igenmurad. Wid rummets i ſednare tider, i ſammanhang med hela kryptans, werkſtällda iſtåndſättning befanns det wara till en ſtor del igenfyldt med ſmuts, hwari lågo förroſtade ſtycken af jernſtänger, på hwilka fångarne ſutit. — Södra ſakriſtian

Åtſkilliga betydliga reparationer företogos under det återſtående af förra århundradet och det innewarandes trenne förſta årtionden, men oftaſt under ledning af perſoner, ſom icke woro ſitt åtagande wuxne, hwarföre desſa arbeten blifwit till ſtörſta delen förfelade. Likwäl uppgick koſtnaden för deſamma blott under de twå ſiſta decennierna 1811—31 till inemot 90,000 r:dr b:ko.

1832 och följ. år frigjordes platſen omkring domkyrkan från denſamma nära omgifwande murar och ſkräpiga byggnader. Kraftstorg anlades och weſtra delen af kyrkogården långs ſtora Kyrkogatan och lilla torget planerades, ſå att öppen utſigt bereddes från alla ſidor till den imponerande katedralen. I Juli 1833 började de genomgripande förbättringar å kyrkan, hwilka med några få års afbrott ännu fortgå och utgöra den ſtörſta reparation, ſom wid detta tempel ſedan deß uppbyggande blifwit företagen. Förſta afdelningen af

---

har erhållit en wiß märkwärdighet af annan anledning. Den har nemligen fått namn af Dalbygången, emedan man föregifwit att en underjordiſk lönngång derifrån ledde till Heligkorskyrkan i Dalby, hwareſt man wiſar en dörröppning, genom hwilken de goda bröderna från Laurentiuskyrkan i Lund fordom ſkolat hamnat hos wännerna i Dalby. Detta är dock en orimlig ſaga, men ſom blifwit trodd äfwen af ſtuderadt folk, ſå att en ſådan man i wåra dagar anſtällt gräfning i ſakriſtian till utrönande af förenämnde lönngång.

*) Enligt en anteckning ſkall konungen ha på Öfwedskloſter yttrat om denna tillrättawisning: "Efter jag ſällan bannas, tyckes mig, att jag grep mig an denna gången, ſå att jag ſade herrarne mina tankar".

denſamma, innefattande den förändrade inredning, ſom blifwit föranledd af orgelplatſens flyttande till weſtra hufwudingången, utfördes från nämnda tid till Juli 1836 efter anordning och ritning af A. Nyſtröm och under ledning af C. G. Brunius, ſom föreſtått Kraftstorgs anläggning och de nyßnämnda öfriga planeringarne och ſom på Nyſtröms förſlag och ſedan ingen annan kunde fås att leda arbetet, anmodades att öfwertaga tillſynen ſamt "mera af nitälſkan för den uråldriga byggnaden än af förtroende till ſin förmåga åtog ſig detta uppdrag". Det orgelwerk, ſom 1626 anbragtes å mellankorets af Jakob Erlandsſon uppförda weſtra ſkiljomur borttogs ſåſom odugligt. Det altare, ſom 1577 uppſattes wid mellanſkeppets öſtra ända och ſåledes ſtod ungefär i midten af kyrkan, nedtogs och förwarades. Förenämnda ſkiljomur och twärſkeppets båda ſkiljomurar undanröjdes och korſtolarne undanflyttades. Man har mycket klandrat denna förändring ſåſom ett förſtörande af korets wisſerligen af Jakob Erlandsſon något omändrade men till ſin idé urſprungliga ſkick *). De ſom wunnit derpå äro kryptans hwalf, ſom ej warit beräknade för bärande af desſa twärmurars tunga börda, och perſpektivets ſkönhet från hufwudingången **). I ſammanhang med denna förändring anlades en ny hufwudtrappa från mellanſkeppet till mellankoret, upptagande $40\frac{1}{2}$ fots bredd; de gamla förfallne och förſlitne trapporne från ſidoſkeppen till ſidokoren bortbrötos och nya inlades i ſtället. Några pelare, ſom genom forntida eldſkador, borthuggningar, ſättningar och kroßningar fått högſt farliga remnor och krökningar, blefwo med warſamhet iſtåndſatte. Flera ſönderbrända delar å twärſkeppets och högkorets inſidor blefwo jemwäl till ſtörre ſträckor återſtällde, och ſödra ſidoſkeppets hela bröſtningsmur ombyggdes inwändigt. Mellanſkeppets golfplan, ſom beſtod af förſlitna och ſönderſpruckna grafſtenar, fick långsigenom en omſorgsfull golfläggning af ſlipad kalkſten och hela twärſkeppets och båda kapellernas golfplaner, ſom beſtodo af förſliten tegel- och kalkſten, omlades på berörde ſätt *). Koſtnaden för desſa m. fl. arbeten uppgick under de nämnda tre åren till något öfwer 28,000 r:dr b:ko.

---

*) Af koret i deß gamla nu rubbade utſeende likſom af korſtolarne m. m. gjordes, innan förändringen ſkedde, wärdefulla detaljerade handteckningar af prof. Nyſtröm, hwilka förwaras på univ. biblioteket.

**) Härtill bidrager äfwen icke allenaſt att kyrkan är $2\frac{1}{6}$ fot bredare i weſter än i öſter, utan äfwen att långhuſets golfplan har en omärklig höjning af $1\frac{1}{2}$ fot från weſter till öſter.

Brunius ſom till wederbörandes ſtora belåtenhet utfört ſitt förſta uppdrag ſåſom ledare af domkyrkans byggnadsarbeten och under tiden äfwen genom ſin från trycket utgifna Domkyrkobeſkrifning **) dokumenterade ſig ſåſom en utmärkt konſthiſtoriker, har ſedermera under de följande åren, under hwilka den ſtora reparationen fortgått, på egen hand, efter domkyrko-rådets anmodan, ombeſtyrt de många ſtorartade och ſwåra förbättringar, ſom funnits nödige. Den ſydöſtligaſte hufwudpelaren, hwilken till följe af eldſkada och borthuggning i betydlig mån remnat och krökt ſig, wiſade trenne år efter en omſorgsfull iſtåndſättning en fortfarande ſwaghet, ſå att de tillputſade ſprickorna å närmaſte hufwudbågar och omgifningsmurar åter yppade ſig. För att med ſäkerhet förekomma en inſtörtning af korsbyggnaden inlades twenne ankaren af twåtumsjern, af hwilka det ena, ſom wäger öfwer 142 lispund, ſträcker ſig långsöfwer ſödra ſidoſkeppets takhwalf twärsigenom ſödra ſidokorets och ſödra tornets omgifningsmurar, det andra, ſom wäger öfwer 53 lispund, ſträcker ſig långsigenom ſödra ſidokorets weſtra ſidomur. Desſa ankaren, hwilka äro på ett eget ſätt ſammanſatta och med grofwa ſplintar och ſkrufwar anſpända, förekomma all ytterligare wåda. Anſenliga murſträckor hafwa fått ny beklädnad, flera ſträfpelare och ſpännbågar hafwa dels blifwit ombyggde, dels reſtaurerade, en mängd fönſteröppningar, ſom warit antingen igenmurade eller genom fuſkiga reparationer wanſtällde, hafwa blifwit enligt ſin urſprungliga anordning iſtåndſatte och med prydliga jernbågar i roswerk förſedde. Det betydligaſte och märkwärdigaſte af alla desſa reparationsarbeten war den genomgripande förbättring kraftskyrkan undergick 1845—46. Med anledning af Guſtaf III:s 1786 förwäntade beſök helt knapphändigt upplagad, hade hennes briſtfälligheter i ſynnerhet genom röta och wittring tagit ſå öfwerhand, att hon icke länge ſkulle kunnat uthärda tryckningen af ſin ofantliga påbyggnad. För att nu grundligen bota hennes briſter gick man tillwäga på ett ſärdeles omtänkſamt ſätt. Med ett enkelt, för tillfället uppfunnet häftyg lyftades de ſjunkna och remnade hwalfwen till ſin urſprungliga höjd, ſå att alla remnor blefwo omärkliga; med ſamma häftygs underſtöd nedtogs den ena kolonnen efter den andra och förſågs med nya gråſtensgrundwalar i ſtället för de förmultnade gamla af kalkbruk och ſandſtensſkärfwor, och iſtåndſattes i öfrigt, hwarefter han återuppſtälldes på ſin plats. På flere ſträckor omlades ſjelfwa omgifningsmurarnes grundwalar, ſom till en del beſtodo af lös ſandſten, med tuktad gråſten. Hela kryptans inre murar, ſom från grundwalarne woro dels helt och hållet dels från 3 till 6 fots höjd förſtörda af wittring, återſtälldes å ſocklarne eller bönpallarne med huggen gråſten och deröfwer med huggen ſandſten. Samtliga dörr- och fönſteromfattningar ombyggdes eller förbättrades. Brunnen, ſom war från botten byggd af ſandſten och nära ſammanſjunken, omſattes med ſåkallad hallaſten, och nya afledningsrännor anlades af ſwartbränd tegelſten, ſom aldrig ſkadas af wittring eller röta. Sedan kryptan blifwit på detta ſätt med ſäkerhet ſkyddad från grundwatten, inlades nytt golf af eldfaſt tegelſten, hwilken jemwäl motſtår wittring. Kortligen, kryptan har genom denna reparation blifwit näſtan förnyad med noggrannt bibehållande af ſin urſprungliga anordning. Ett annat arbete af ſynnerligen betänklig beſkaffenhet, hwilket utförts under de twenne ſednaſte åren och nyligen blifwit lyckligen fulländadt, är ombyggnaden af ſödra korsflygeln. Den krycka, Adam van Dure för mer än trehundra år ſedan ſtällde här till ſtöd, har genom denna ombyggnad befunnits öfwerflödig och blifwit borttagen. Det brutna taket har på denna del blifwit återſtäldt i rundbågsſtil, ehuru med någon förändring mot ſitt förſta utſeende. Man har att af prof. Brunius ſnart förwänta en utförlig arkitektoniſk framſtällning af hela detta wigtiga byggnadsparti. Från den 1 Maj 1848, då andra afdelningen af den ſtora domkyrkoreparationen började, till ſamma dag 1852 hafwa koſtnaderna för denſamma belupit ſig till omkring 130,000 r:dr b:ko; de följande årens reparationer, deruti äfwen inberäknad den betydliga ombyggnaden af ſödra tornets fyra ſträfpelare, hafwa till den 1 Maj innewarande år koſtat något öfwer 128,000 r:dr b:ko.

---

*) 30 ſtycken å univ. biblioteket förwarade färglagde teckningar inom glas och ram åſkådliggöra kyrkans utſeende till ſina ſärſkilda delar ſå wäl före denna reſtauration ſom under det den pågick, innehålla afbildningar af det borttagna altaret, den gamla orgeln m. m.

**) Förſta upplagan utkom 1836.

Medeltidens heliga byggnadskonſt hade ſin mer och mindre dunkla ſinnebildslära, uttryckande i former, grundtal och en mångfald af ofta beſynnerliga bildwerk myſtiſka, ſymboliſka eller allegoriſka föreſtällningar. Så ſkulle enligt en gammal ſägen Lunds domkyrkas korsbyggnad beteckna den korsfäſte, korrundelen med ſin krans af trekantiga tinnar och deremellan i ſpetſar utſpringande takrännor törnekronan och de begge tornen Johannes och Maria ſtående wid korſets fot. Kyrkans ofwannämnda grundtal, åttan, antydde — enär ſjuan bland mycket annat betecknade weckans ſju dagar, och åttan, tillkommen af ſjuan med tillägg af ettan, kunde betraktas ſåſom början af en ny räkning af dagar — en öfwergång från något gammalt till något nytt; hwadan man deraf kan ſluta att i kyrkans grundidé ligger en framſtällning af hedendomens utrotande och kriſtendomens införande på den ſkandinaviſka halfön. I yttre och inre bildwerk, till ſtörre delen röjande en rå konſtnärlig ſtåndpunkt — ty bildhuggerikonſten befann ſig under elfte ſeklet i djupt förfall och konſtnärerne afſågo mindre figurernas naturſanna hållning än deras myſtiſka ſyftning — åſkådliggöres menniſkans kamp mot afgrundens anfall och den rättrognes ſeger genom Frälſarens förſoning. Sådana ſinnebilder — beſtående af ſå wäl hel- ſom half-upphöjdt utarbetade underliga figurer af menniſkor och djur och groteſka ſammanſlingringar af löfwerk, blommor, foglar och andra ſkepnader — förekomma wid de fleſte ingångarne, å de omgifwande pelarnes kapiteler, å bågarne, ſom bäras af desſa och å de halfrunda fälten öfwer dörrarne ſamt flereſtädes i det inre af kyrkan, ſåſom öfwer det norra kapellets öppning, wid ſidokorens altarniſcher, å norra korsflygelns takhwalf, å korrundelens kapiteler och kragſtenar, å ſidoſkeppens kapiteler, å norra dörromfattningen till kryptan o. ſ. w. Å kryptans ſödra dörromfattning ſes en bröſtbild med englawingar och helgonſken, ſom troligtwis föreſtäller Knut den Helige, hwilken mer än någon af ſina före- och efterträdare bidrog till kriſtna lärans rotfäſtande i Danmark. Å mellanſkeppets ſödra långmur midtöfwer den öſtligaſte bipelaren ſes ett ſtörre bildwerk föreſtällande Chriſtus, ſom i lifſens bok inſkrifwer Knut den Helige bland helgonens antal. Men de ryktbaraſte, ehuru kanſke klumpigaſte *), af alla desſa bilder äro de, ſom å twenne pelare i kraftskyrkan föreſtälla jätten Finn och deß huſtru med ett barn på armen. Enligt legenden ſkulle den förſtnämnde hafwa åtagit ſig att bygga kyrkan åt S. Laurentius med wilkor, att om denne, när arbetet war fullgjordt, icke hade utletat jättens namn, ſkulle den förre gifwa honom ſol och måne eller ock ſina båda ögon. Kyrkans fullbordan närmade ſig med ſtora ſteg och ännu ſwäfwade Laurentius i ſamma okunnighet ſamt wißte ej huru han ſkulle hjelpa ſig ur ſitt bryderi. Förſtämd i ſinnet hade han en afton begifwit ſig utom ſtaden för att oſtörd få öfwerlemna ſig åt ſina tankar och nedkaſtade ſig i ſin oro under ett träd på en backe (Helgonabacken). Då hör han plötsligt ett barn ej långt ifrån gråta och moderns röſt, ſom ganſka tydligt ſade: "tig ſtilla ſonen min, ſnart kommer Finn, fadern din, och ſkall då gifwa dig ſol och måne att leka med eller ockſå begge S. Laurentii ögon". Glad uppſtod S. Laurentius och begaf ſig hem. Då kort derefter jätten fordrade ſin betalning, ty kyrkan war nära färdig, ſwarade S. Laurentius: "Finn jag gifwer dig ingen betalning förr än kyrkan är färdig, tro du

---

*) Det bör dock anmärkas att de blifwit mycket mißhandlade wid den ofwannämnda lika ytliga ſom wårdslöſa "uppſtädningen", hwilken blef en följd af Guſtaf III:s beſök 1785.

mig". När jätten hörde ſitt namn, omfattade han och hans qwinna i wredesmod hwar ſin kolonn för att kullſtörta byggnaden, men blefwo genom den makt, ſom blifwit S. Laurentius från himmelen förlänad, förwandlade till ſtenbeläten. Legendens andemening är lätt funnen. Finn med huſtru och barn betecknar hedendomen, S. Laurentius kriſtendomen. Hedningarne beqwämde ſig, förmodligen för penningar, att biträda till och med wid ſjelfwa kyrkobyggnaderne, mot förbehåll af ſol och måne eller S. Laurentii ögon, d. ä. hedningarne önſkade att få oſtörde behålla ſina fäders naturreligion, och de wille i annat fall utſläcka kriſtendomens ljus. Emedlertid hittade denne ſednare på ordet till gåtan, huru alla hedendomens förſök att nedbryta den nya lärobyggnadens grundpelare kunde förlamas.

Äfwen Adam van Dure har å några af ſina arbeten bifogat ſinnebilder och inſkriptioner, troligen hänſyftande på icke närmare kända perſonliga och tidsförhållanden och derföre ſwåra att nöjaktigt uttyda. Sådane äro de kuriöſa framſtällningarne på ſamtlige fyra ſidorne af brunnskaret i kryptan, hwilka framſtällningars förklaring brytt åtſkilliga uttolkares hufwuden *). Efter ſamme byggmäſtare finner man ett infall, förwaradt i halfupphöjdt arbete å baſen till den halfkolonn, hwilken å norra tornets ſydöſtra hörn är uppdragen midt emot norra pelarraden. Man ſer der å ena ſidan en åsna, ſom ſtörtar under ſin börda, hwari läſes: "the maa vell en aſen väre ſom tager mer paa än han kand bäre 1527"; och å andra ſidan en hud, hwilken en man bereder med en ſkrapa, och derpå ſtår "Got help" med runor. Å plinten derunder finnas följande verſer: "O herre Gud hvad ende ſkal thet faa thet vy ey vele vor ſkröbelighed forſtaa". Man förmodar att van Dure dermed antydt ſwårigheten af ſitt byggnadsföretag. Man har äfwen trott att den ſkicklige byggmäſtaren hänſyftat på ſin föregångare, ſom ej mäktat utföra det arbete, hwilket han ſjelf ſedermera werkſtällt. Bru-

---

*) Brunius lemnar den bäſta tydningen i ſin anförda, här alltjemt begagnade bok, ſid. 233—34.

nius tillägger: "Det måſte wäl tillſtås, att denna framſtällning är mångtydig, men det är ganſka naturligt, att mången åsna då likſom nu påtagit ſig ſtörre börda än hon förmått bära och derföre blifwit rättwisligen ſlådd".

På ett preſtmöte i Lund 1561 blefwo helgonbilderne, hwilka flereſtädes i kyrkan qwarſtodo, uttryckligen aflyſte och 1585 hade de allraflesta altarne derſtädes förſwunnit. Af desſe, ſom utgjort ett antal af öfwer 60, återſtår för närwarande endaſt högaltaret, ſom dock icke är det urſprungliga, utan blifwit uppfördt af huggen ſandſten jemte ſitt tillhörande altarſkåp af ekträ 1398 på bekoſtnad af Fru Ida Pedersdotter till Gladſax. Nämnda altarprydnad war ſirad med 2 ſtörre bilder af Jungfru Maria och S. Laurentius och 40 mindre helgonbilder under lika många ſmå tempel i ſpetsbågsſtil. Hufwuddörrarne äfwenſom flygeldörrarne woro prydda med bjerta oljemålningar på guldgrund. Ända från reformationen intill den nya inredningens werkſtällande 1833—36 har ingen mesſa warit hållen wid detta högaltare, hwilket till följe deraf ſaknat all omwårdnad, ſå att en ſtor del af altarſkåpets bildwerk multnat eller ſönderbrutits och målningarne blifwit förſtörde. Då altaret ſkulle till gudstjenſt åter begagnas, blefwo alla ſkåpets ſkadade partier återſtällde i noga öfwerensſtämmelſe med de urſprungliga, med undantag af förgyllningen och målningen, hwilka uteblefwo då fråga wäcktes om anſkaffande af nytt altarbord och ny altarprydnad i mera modern ſtil, harmonierande med den moderna nya orgelfaçaden i weſter. Något äldre än detta altarſkåp, men uti ſamma ſtil och från ſamma århundrade äro de på bildwerk utomordentligt rika korſtolarne, hwilka haft ſin plats kring de tre ſidorne af det fordom med murar omgärdade mellankoret, och nu blifwit uppſtällde i norra ſidokoret. De äro af en ganſka ſtor märkwärdighet ſåſom ett af de få minnesmärkena af en mera utbildad trädſkulptur i nordens medeltid och erbjuda en rikedom af ämnen för ſtudium af de gamla ſinnebilderna, hwilka här äro ſammanförde i en beſynnerlig omwexling af bibliſka och werldsliga, allwarliga och ſkämtſamma. Samtidig med dem är den äfwenledes med ſnidwerk prydda erkebiſkops- eller kanſke rättare prelat-ſtolen, ſom ſtått wid ſödra ſidan af högaltaret men nu blifwit flyttad derbakom och icke är i ſin helhet bibehållen. Till korets äldſta inredning torde höra de på hwar ſin ſida om altaret liggande twenne lejon med ſina 9 fot höga kolonner och derofwanuppå ſtående englar, allt gjutet af meſſing och wägande tillſammans 430 marker. Deſſa bilder och kolonner hafwa utgjort betydelſefulla ſymboler och å de runda jernſtänger, hwilka ſtödja kolonnerna och äro faſtkrokade i ſidomurarne, hafwa, likſom nu, förhängen warit uppſatta, hwarigenom den innerſta helgedomen warit likſom tillſluten. Till mellankorets gamla prydnader och tillbehör hörde jemwäl kyrkans patron S. Laurentii bild, och den ſtora $11^{2}/_{3}$ fot höga ſjuarmade ljusſtaken, begge likaledes af meſſing. Den förra hade ſin plats på weſtra ſidan om den i midten af kryptans takhwalf befintliga öppning, wänd mot altaret, men har nu blifwit undanflyttad till ſödra kapellet; den är $2^{5}/_{12}$ fot hög och ſtår på en kolonn af $7^{7}/_{12}$ fots höjd ſom hwilar på tre lejon och är å foten ſirad med genombrutet arbete äfwenledes i tre afdelningar och innefattande djupſinniga ſymboler. Ljusſtaken, hwilande på fyra lejon, ſtod framför högaltaret och finnes nu i norra kapellet; den är af 890 markers wigt. Så wäl Laurentiibilden ſom ljusſtaken äro från 1300:talet; den ſednare har årtalet 1325 med mycket ſmå arabiſka ſiffror på ſå ſätt anbringadt, att en ſådan är ſlagen å hwardera af de fyra armarne, ſom uppbära evangeliſternes ſinnebilder, engeln, örnen, lejonet och oxen. Emellan det ſtälle ljusſtaken intagit och altaret ſes en qwadratiſk golfruta, konſtigt belagd med tegelſten och derigenom utmärkt från det öfriga kyrkogolfwet. Denna plats i domkyrkan har warit ett ſåkalladt asylum (barfred), eller en friſtad, dit mißgerningsmän kunde flygta, hwareſt ingen fick förgripa ſig på dem och der de i ſäkerhet kunde uppehålla ſig tills de fingo tillfälle att fly undan eller abſolution för deras förbrytelſe. Blott några få kyrkor hade en dylik barfreds- eller aſyls-rätt, ſom war ett både wigtigt och inbringande priwilegium *). Golfwet framför altaret har ny-

---

*) Man finner å mycket gamla mynt, hwilka blifwit ſlagna i

ligen blifwit omlagdt med glaſerad tegelſten, i enlighet med ſitt fordna ſkick och friſtadsrutan derwid med noggrannhet blifwit i ſin rätta form efterbildad.

Domkyrkan hade under katolſka tiden äfwen ett nedre högaltare (altare inferius), uppfördt å mellanſkeppets öſtra ända nedanom korafſkrankningen. Detſamma efterträddes år 1577 af ett nytt lutherſkt altare, dyrbart till ſin material, marmor och alabaſter, men utan något ſtörre konſtwärde, ſåſom både till bildhuggeri och ſnidwerk röjande den nyare konſtens barndom. Man ſåg å altartaflan, ſom omgafs af kolonner, af hwit och ſpräcklig marmor och af åtſkilliga heliga perſoners bilder, nattwarden, utarbetad i alabaſter. Ofwanför taflan woro anbragte konung Fredrik II:s och drottning Sophias bröſtbilder, ockſå i alabaſter. Detta altare, ſom begagnats wid gudstjenſten ända till 1833, nedtogs då den nya inredningen ſiſtnämnda år påbörjades. Wid ſamma hufwudpelare — den andre från weſter i norra raden — ſom uppbar den katolſke predikſtolen, har den nuwarande blifwit uppſatt, men då man hade förſigtigheten att leda trappan till den förre wid ſidan om pelaren, har man brutit uppgången till den ſednare twärsigenom denſamme. Äfwen denne predikſtol, förfärdigad af ſandſten, marmor och alabaſter, är ett arbete från 1500:talet och harmonierar icke med kyrkans byggnadsſtil, men de å deß ſidor i alabaſter utförda bibliſka föreſtällningar, wittna om en utmärkt mäſtare, hwars namn Johannes Gansſog från Frankfurt wid Oder läſes kring kanten af kragſtenen under predikſtolen. Under fyra af förenämnda ſidor förekommer namnet på en danſk adelsman med deß wapenſköld längre ned och under den femte årtalet 1592 med 2:ne nedanför framblickande englahufwuden ſamt å ömſe ſidor om predikſtolen på pelaren trenne adelsmäns wapen jemte deras namn. Deſſe tio adelsmän — Arild Hwitfelt, Henrik Ramel, Peder Brahe, Wilhelm Dreſſelberg, Chriſtian Mac-

---

Lund, inſkriptionen *Pax P.* och *Pax Por*, ſom troligtwis betyder Pax Portus (hamnfrid), d. w. ſ. kyrkans rätt att wara en hamn eller lemna ſkydd åt förbrytaren.

cabæus, Sigward Grubbe, Peder Dresſelberg, Lave Urne, Andreas Dresſelberg och Lave Urne till Belteberga — hafwa förmodligen på ſin bekoſtnad åt domkyrkan anſkaffat denna på ſin tid ganſka dyrbara prydnad. Den längeſedan ſåſom oduglig utdömde och 1833 nedtagne gamle orgeln (med 24 ſtämmor) hade gjort tjenſt i mer än 200 år, och fulländade med ſin ſtora läktare och ſina framſpringande flyglar och högreſta uppſatſer mellankorets fullkomliga afſtängning från mellanſkeppet. Före denſamme fanns ett orgelwerk, ſom omtalas i början af 1300:talet och ännu 1604 war i behåll ſamt troligen 1626 bliſwit borttaget då den förutnämnde orgeln tillkom; det hade ſin plats å norra ſidan inom weſtra ingången, der deß läktare qwarſtod till 1832 då den måſte för det nuwarande nya werkets uppförande borttagas. Detta ſednare, till hwilket direktör P. Z. Strand uppgjort hela diſpoſitionen, beſtår af 61 ſtämmor, indelade på fyra manual- och ett pedalklaver; det är det ſtörſta i Norden och har koſtat något öfwer 42,000 r:dr b:ko. Underbyggnaden för detſamma började 1832 och den 25 Sept. 1836 blef det af biſkop W. Faxe högtidligen inwigdt. In- och utländſka orgelvirtuoſer hafwa loforbat detta inſtrument, men man har med ſkäl anmärkt läktar- och ſtruktur-byggnadens mot kyrkans ſtil alltför mycket ſtridande moderna anordning ſamt den förluſt ſom på ſamma gång gjorts af den herrliga belysningen från det ſtora tredelade fönſtret öfwer weſtra hufwudingången.

Bland de märkwärdigheter domkyrkan fordom egt förtjenar nämnas ett ſärdeles konſtigt urwerk, ſom förſt omtalas på 1490:talet och war infattadt i nederſta afdelningen af ſödra tornet, ſå att det wiſade åt ſödra ſidoſkeppet. Det beſkrifwes i ſlutet af 1500:talet*) på följande ſätt: En anſenlig aflångfyrkantig tafla, ſom är fäſtad å wäggen öfwer ingången till ſödra tornet, indelas genom målade cirklar, af hwilka den ſtörſta håller ungefär 8 fot i diameter. Särſkilda wiſare på denna tafla utmärka år, månader, weckor, dagar och timmar ſamt rörliga och orörliga helgedagar, och de angifwa ſolens och månens gång och deras dagliga ſtällen i djurkretſen ſamt deras inbördes förhållanden till hwarandra. Wid hwarje full timma ſammandrabba ofwanför taflan twå panſarklädda ryttare, hwilka ge hwarandra lika många hugg ſom klockan ſlår timſlag. Framför taflan ſitter jungfru Maria på en thron med Christusbarnet i ſkötet och omgifwes af twå dörrar ſamt har framför ſig en halfrund ſkådeplats. Wid en gifwen rörelſe ſlår en härold med ett ſwärd på wenſtra dörren, hwarefter twå baſunblåſare framträda. Efter dem följa de tre wiſe män, och buga ſig efter hwarandra för den heliga jungfrun. Hwardera beledſagas af en tjenare, ſom icke deltager i ſin herres wördnadsbetygelſe, hwarpå de ingå genom högra dörren, hwilken den ſiſte ſtänger efter ſig, ſå att ljud deraf tydligen höres. Berättaren tillägger, att det är obekant på hwad tid eller af hwem detta urwerk blifwit förfärdigadt. Det war redan wid medlet af 1600:talet förfallet; förmodligen har ingen förſtått ſig på att iſtåndſätta det, ſedan det kommit i olag, ſåſom händelſen warit med flera ſådana konſtur. Nu finnes endaſt af detta ryktbara urwerk ſjelfwa taflan qwar tillika med jungfru Maria och Christusbarnet *). I Mariakyrkan i Lübeck har man ett liknande konſtſtycke, ſom tillkommit 1405 och hwilket ännu är i gång. — En annan märkwärdighet war den ringklocka, ſom under namnet Maria Laura (efter kyrkans ſkyddshelgon jungfru Maria och S. Laurentius) war för ſin utomordentliga ſtorlek ryktbar både in- och utrikes och hängde i ſödra tornet, der ännu 2:ne ekebjelkar qwarſtå, emellan hwilka hon ſwängt. Man tror att hon war denſamma ſom enligt erkebiſkop Abſalons teſtamente ſkulle anſkaffas och 1215 blef gjuten. Såſom prof på det anſeende, i hwilket hon under ett widſkepligt tidehwarf

---

*) Af ſuperintendenten Mogens Madſen i hans förutnämnda handſkrift "De Lundia".

---

*) Troligen hade detta urwerk redan i början af 1600:talet afſtadnat, ty 1623 fick kyrkan ett nytt ſådant, hwars urtafla förſt ſtod i hörnet af ſödra tornets norra mur och mellanſkeppets gafwelfönſter, men ſedermera blifwit flyttad på norra ſidan om weſtra ingången, der hon ännu har ſin plats och ett ſednare tillkommet werk drifwer hennes wiſare och figurer.

ſtod, anföres en ſägen att Waldemar Atterdag ſkulle i ſin dödsſtund åkallat henne, utropande: "Hjelp mig Esrom! hjelp mig Sorö och du ſtora klocka i Lund!" Hon höll 4 alnar i höjd, 14 i omkrets; kläppen war 3 alnar lång och 5 qwarter tjock. Genom oförſigtig ringning fick hon ſlutligen en remna, blef på Fredrik II:s befallning nedtagen och 1577 omgjuten till 2:ne klockor, ſom nu hänga på Kroneborgs ſlott *).

Bland de många dyrbarheter kyrkan egt, ſkattades under katolſka tiden det anſenliga förrådet af reliker eller helgonlemningar högſt. En af de flera ſtora årsfeſter, hwilka kyrkan firade, war ſärſkildt egnad åt desſa qwarlefwor och hölls den 11 Juli, då deſamma förewiſades för den i myckenhet från alla håll ſammanſtrömmande menigheten och kringburos i procesſioner på ſtadens gator. Relikerne hade företrädeswis ſitt helgade förwaringsrum uti altarne ſom wid ſin inwigning allt efter ſin betydenhet erhöllo flere eller färre dylika herrligheter, ſom nedlades, inneſlutne i blyaſkar, i de för ſådant ändamål anbragta hål å midten af bordſkifwan. Sålunda då erkebiſkop Asker den 30 Juni 1123 inwigde högaltaret i kryptan till Johannes Döparens ſamt alla patriarkers och profeters ära inlades deruti följande reliker: af Christi kors, graf, krubba och bord, af hufwudſkalleplatſen, af den klippa, hwarpå han föddes, och den klippa, hwarpå han ſtod, när han ſade till lärjungarne: "Frid ware med eder", af qwarlefwor efter helgonen Apollinaris, Timotheus, Symphorianus, af påfwen Gregorius, biſkoparne Willehadus, Ansgarius och Rimbertus, erkebiſkoparne Heribertus och Bardo, af Simeons klädning och Lazari graf. Samme erkebiſkop inwigde 1126 wenſtra kapellets altare till apoſtelen och evangeliſten Johannes, Jakob den Större, martyrerna Gereon och Georgius, biſkopen Martinus, erkebiſkopen Nicolaus och Maria Magda-

---

*) Trenne ringklockor finnas för närwarande i norra och 2 i ſödra tornet. Den ena af de ſiſtnämnda tillhör Knutslaget. Twenne af de förſtnämnda äro de äldſta, den ena från 1395, den andra från 1513, men hafwa begge blifwit omgjutne, den förra 1706, den ſednare för några år tillbaka.

lena, efter hwilka ſamtliga qwarlefwor inneſlötos deruti. Han inwigde jemwäl 1131 altaret i kryptans högra kapell till martyrerna Blaſius och Egidius. I detta bewarades qwarlefwor af martyren Vitus, af de elfwatuſen jungfrurna och af många andra, hwilkas namn äro, enligt ordalydelſen i minnesboken, för Gud allena bekanta. När erkebiſkop Eſkil den 1 September 1145 inwigde domkyrkans högaltare till jungfru Marias och S. Laurentii ära, förſåg han det med en mängd helgonlemningar af Christi kors, af jungfru Marias hår och klädning, af Johannes Döparens hufwud, af apoſtlarne Petri ſkägg och Pauli blod ſamt deßutom af flere apoſtlar och en ſtor myckenhet martyrer af båda könen, af flere påfwar och biſkopar, af S. Agnes' tumme och Eutropias lår och ſlutligen af de elfwatuſen jungfrurna. Wid ſamma inwigning helgade biſkopen Gisle i Linköping högra kapellets altare till martyrerna Vincentii och Albani ära, hwilkas aflefwor tillika med en ſtor mängd andras inlades i detſamma. Näſtföljande årsdag inwigde Eſkil ſjelf wenſtra altaret till martyrerna Stephani och Mauritii ära. Qwarlefwor af desſa helgon och af många andra af båda könen innehöllos i detſamma. Föreſtående ſpecifikation på kyrkans förnämſta altares förråd af heliga reliker må tjena ſom prof på beſkaffenheten af den öfriga masſan af ſådane rariteter, hwilken här förefanns. De förſta af dem hade dels blifwit tagne i det gamla S. Laurentii kloſter, dels från Conſtantinopel hitſände af konung Erik Ejegod, under deß Jeruſalemsfärd (ſe ofwan ſid. 4). Sedermera förekommo enligt kyrkans gamla handlingars intyg ofta ſkänker af helgonlemningar från både furſtliga och andra perſoner ſå wäl klerker ſom lekmän. Men icke blott uti altarne hade de ſin plats, utan förwarades äfwen i dyrbara ſkrin och infattningar af hwarjehanda ſlag och form. En ännu befintlig relikförteckning *) från erkebiſkop Broſtorps tid uppräknar en mängd dylika klenoder, ſåſom åtſkilliga

---

*) Utgifwen af Swen Hylander 1820 uti en akad. afhandling med titel: "Catalogus Reliquiarum Sanctorum in Ecclesia Lundensi. (48 ſid. 8:o).

förgyllda ſilfwerſkrin: förgyllda ſilfwermonſtranſer, ſamt en af beryll med fot och omfattning af bergfint guld, ſkänkt af drottning Margareta: kors med ädla ſtenar, deribland ett af guld, äfwenledes ſkänkt af drottning Margareta: flera ſilfwerbilder, deribland en ſtor Laurentiusbild, förärad af fru Chriſtina till Gladſax: ett ſtort ſilfwerhufwud med krona och förgyldt hår, inneſlutande "konungen i England S. Laurentii hela hufwud": en förgylld törnekrona: en förgylld arm, innefattande en arm af Konung Knut den Helige: 2:ne ſilfwerhänder: ett rundt förgyldt ſilfwerkärl, hwilket omkring och inunder omgafs af bilder och ädla ſtenar: o. ſ. w.

Deßutom war domkyrkan utomordentligt rik på dyrbart kyrkotillbehör af kruſifixer, altarbilder, altarkärl, ljuskronor m. m., både af ſilfwer och guld, till ſtörſta delen gåfwor. Så t. ex. gaf drottning Margareta Fredkulla (ſwenſk konungadotter) ſom dog 1130, ſåledes redan innan kyrkan war inwigd, en guldkalk af 122 lods wigt, prydd med bernſten och ädelſtenar. Drottning Gertrud (död 1196) gaf en ljuskrona af guld. Långt innan kyrkan fick ſina nuwarande twenne ſtora ljuskronor af meſſing *), hade hon haft dylika af ſilfwer. Alla deſſa ſkatter blefwo efter reformationen ſnart förſkingrade. Redan under katolicismens dagar led kyrkan en ſtor förluſt då en gång erkebiſkop Peder Kruſe, i början af 1400:talet fick det infallet att låta utföra hennes ſilfwerkärl jemte möſſa, ſtaf och andra embetstecken för att dermed hålla en meſſa i Slesvig. Det fartyg, ſom innehade deſſa dyrbarheter, blef taget af ſjöröfware och infördt till Kiel; förluſten uppgick till flere tuſen mark Lybſkt mynt. Mycket förkom äfwen då erkebiſkop Johan Wæs 1523 följde Chriſtian II på hans flykt, hwarwid han medtog många af kyrkans dyrbarheter. Hufwudſkörden gjorde Fredrik I, ſom 1531 utfärdade befallning att allt kyrkoſilfwer i Danmark ſkulle till myntning aflemnas för krigets utfö-

---

*) Den mindre af deſſa, 5 fot hög, med 20 armar, wägande 287 marker, är en ſkänk af ſuperintendenten Mads Jenſen Middelfart och deß huſtru Mette Wibe 1634. Den ſtörre, 7 fot hög, med 24 armar i 2 afdelningar och wägande 500 marker, är nära ſamtidig med den förra.

rande. Kort derpå gjorde grefwe Christoffer i Skåne en betydlig efterſkörd af kyrkoſilfwer för underhåll af ſina truppar (ſe ofwan ſid. 26). Hwad ſom återſtod medtogs, då 1563 alla kyrkoherdar i ſtiftet anbefalldes att för kronans räkning utlemna kyrkorne tillhörigt guld, ſilfwer, klenoder och penningar, med undantag af en kalk och en diſk för hwarje kyrka.

Allt ſilfwer kyrkan nu eger, af något öfwer 1200 lods wigt, tillhör tiden efter reformationen och något har tillkommit på den ſednaſte och allraſiſta tiden. Bland detta äro fyra kalkar, af hwilka den ſtörſte med tillhörande patén wäger 98 lod och tillkom 1789: twenne förgyllda kannor, af hwilka den ſtörre wäger 135 lod och är en dålig omarbetning gjord 1742 af en kanna, hwilken biſkop P. Winſtrup 1641 gaf kyrkan för ſitt grafſtälle: en dopſkål, wägande 210$^{3}/_{4}$ lod *). Den yngſta men wackraſte klenoden är ett altarkärl, wägande 592 lod, arbetadt af Dahlgren i Malmö 1858 i rundbågsſtil med paſſande prydnader och ſinnebilder, efter ritning af C. G. Brunius; detſamma har koſtat 2500 r:dr r:mt.

Större förluſt än någonſin drabbat kyrkan genom eldswådor eller ſkoningslöſa plundringar, tillfogades henne genom hennes egna målsmäns fortſynthet 1766, då wid riksdagen på yrkande af preſteſtåndets ledamöter från Lunds ſtift ſtänderne tillſtyrkte ett från conſiſtorium eccleſiaſticum urſprungligen utgånget förſlag att en del af domkyrkans hemman ſkulle få till ett lindrigt pris på wiſſa wilkor ſkatteförſäljas och konungen, ehuru ogerna, dertill lemnade ſitt bifall. Till följe deraf blefwo efter få års förlopp 84$^{15}/_{16}$ hemman och 10 ſå kallade gatehus ſkatteförſålda mot den ringa ſumman af 69,490 daler och 8 öre ſilfwermynt; alltſå mindre än de nu kunnat årligen inbringa. Således förlorade kyrkan ſin ägande rätt till ſtörre delen af 142$^{1}/_{6}$ hemman, af hwilka 126$^{5}/_{24}$

---

*) En dopfunt af meſſing, 7$^{1}/_{4}$ fot hög, ſtår till wenſter om hufwudingången, men begagnas nu ej. Den har Johannes Döparens bild på locket och årtalet 1596, ſamt föröfrigt en mängd ſirater utan beſtämd ſtil.

ligga i Malmöhus län och $15^{23}/_{24}$ i Chriſtianſtads län. Äfwen de öfriga hemmanens arrendatorer hafwa 3:ne ſärſkilda gånger ſökt rättighet att köpa deſamma till ſkatte, 1812, 1817 och 1823, men till all lycka och med all rätt mött afſlag hos konungen. Ty i annat fall ſkulle kyrkan blifwit utarmad och icke kunnat bekoſta ſina nödwändiga widlyftiga reparationer ſamt ſlutligen förwandlats till en ruin; derjemte hade de tillfälliga åboarne å kyrkans gods inga lagliga anſpråk att få ſtadda egendomar förwandlade till ärftliga, likaſom dylika rättigheters meddelande rakt ſtrider emot donationsbref och teſtamenten ſamt konungaförſäkningar. Genom en bättre och inſigtsfullare förwaltning af kyrkans återſtående tillgångar hafwa hennes inkomſter under de ſednare åren betydligt ökat ſig, en omſtändighet ſom kommit wäl till paß wid hennes tilltagande oundgängliga utgifter. Då inkomſterne från och med 1801 till och med 1810 utgjorde blott 36119 r:dr, hade de från och med 1811 till och med 1820 ſtigit till 59991, från och med 1821 till och med 1830 till 90853, från och med 1831 till och med 1840 till 153014, från och med 1841 till och med 1850 till 202396 r:dr b:ko och torde för det nu löpande årtiondet ſlutſumman komma att wiſa en ännu ytterligare ſtegrad förbättring *). Kyrkans närwarande ordinarie årliga inkomſter äro i ſpanmål 3382 tunnor, deraf 1083 tunnor råg, 1247 tunnor korn och 1082 tunnor hafre ſamt i penningar omkring 3300 r:dr r:mt under åtſkilliga benämningar. Till ungefär lika belopp går förra årets extra ordinarie penningeinkomſt.

Den äldſte af grafſtenarne i domkyrkan är den i kraftskyrkans kor befintliga på en låg uppmurning hwilande minneshäll, af hwars på latinſk wers affattade, rundt omkring kantliſten anbragta inſkription inhemtas att derunder hwilar ſtoftet af biſkop Herman från Sleswig, denſamme ſom bewiſtade inwigningen af domkyrkan 1145. Han ſkall hafwa

---

*) Sålunda utgör inkomſten för 1857 omkring 35000 r:dr rmt och för 1858 ungefär 36000 r:dr, eller för blott 2 år redan omkring 71000 r:dr.

blifwit fördrifwen af en folkuppresning från ſin biſkopsſtol och ſedan med bibehållande af ſin biſkopstitel warit kanik i Lund, der han dog 1159 eller följande år. Å ſtenen är biſkop Herman i halfupphöjdt arbete uthuggen i full ſkrud och med en kräkla i högra handen. Äfwen den förſte förkunnaren af kriſtendomen i Skåne, engelsmannen Bernhard och hans 3:ne landsmän, de förſte biſkoparne i Lund, Henrik, Egino och Richwald ſamt den förſte erkebiſkopen Aſker lära wara begrafne i kryptan, faſt tiden förſtört hwarje ſpår efter deras lägerſtad, likaſom efter Iſarni, hwilken erkebiſkop ockſå der ſkulle hafwa fått ſin hwiloplats. Men deremot är den grafwård, ſom är uppförd öfwer erkebiſkop Birger i kraftskyrkan framför högaltaret, wäl bibehållen; den är den anſenligaſte af de i Skåne under medeltiden tillkomne och är ofelbart ett arbete af den utmärkte byggmäſtaren Adam van Dure, hwilken, ſåſom ofwan är nämndt, mer än trenne årtionden war ifrigt ſyſſelſatt med domkyrkans iſtåndſättning. Grafwården, 8 fot i längd, 4 $\frac{1}{6}$ i bredd och 5 i höjd, beſtår af ſandſten och är utförd i ſen dock wäl hållen medeltidsſtil; å lockhällen är erkebiſkopen uthuggen i helupphöjd figur och naturlig ſtorlek med hela ſin ſkrud ſamt patriarkalkors wid högra och krumſtaf wid wenſtra ſidan, hwarjemte åtſkilliga prydnader och ſinnebilder äro bifogade. I en inſkription på latin med munkbokſtäfwer å ſtenens kanter angifwes erkebiſkopens namn, titlar, hans förtjenſter ſåſom kryptans återſtällare och ſtiftare af jungfru Marias andaktsſtunder ſamt hans dödsår 1519. En grafſten i den öfre kyrkans ſödra ſidoſkepp tyckes wara nära ſamtidig med den ofwannämnda biſkop Hermans i kryptan. Den är af hwitaktig marmor, 6 fot lång, och af deß något obeſtämda latinſka inſkrift giſſar man att den blifwit lagd öfwer erkebiſkop Eſkils bror Håkan, ſom warit hög embetsman i Danmark. Erkebiſkop Andreas Suneſſon, ſom dog 1228, blef begrafwen i norra ſidokoret under norra fönſteröppningen i ſjelfwa kyrkmuren der fordom Marthas kapell eller altare ſtått. Wid den ſtora reparationen 1833 upptäcktes hans förborgade graf, öppnades och underſöktes, då, i en af ett enda ſandſtensblock huggen likkiſta en kiſta af bly fanns ſtående, hwilken inneſlöt den berömde öfwerherdens hufwudſkål och fragmenter af det öfriga benranglet jemte delar af beklädnaden och andra bifogade föremål. Sedan det intresſanta graffyndet blifwit aftecknadt *) och noga underſökt lades allt i ſitt urſprungliga ſkick, hwarefter grafwen åter tillſlöts och tillmurades. Af 14 andra Lunds erkebiſkopar, om hwilka man med ſäkerhet wet att de blifwit begrafne i domkyrkan, känner man att 6 fått ſin plats på mellangången, 1 i S. Dionyſii och 4 i S:t Georgs kapell, men ingen i ſidoſkeppen. Samtliga de 8 danſka ſuperintendenterna, inberäknad biſkop Peder Winſtrup, ſamt 8 af de efterföljande ſwenſka biſkoparne hafwa erhållit ſin hwiloplats inom kyrkan, och war af dem biſkop Heßlén den ſiſte ſom der begrofs. Ingen konglig perſons qwarleſwor hafwa här blifwit jordade, utom den ſiſte telningens af den gamla Ynglinga-ätten, konung Olofs (ſe ofwan ſid. 19). Men en maſſa af mer och mindre betydande perſoner af begge könen och af ſå wäl frälſe ſom ofrälſe ſtånd hafwa här fått ſin lägerſtad, i följd hwaraf kyrkan warit alldeles öfwerhopad med grafſtenar **) och genomſkuren med grafſtällen, detta ſednare ofta på ett betänkligt ſätt, då åwerkan blifwit gjord icke blott mot ſträckmurarne mellan pelarne utan äfwen mot ſjelfwa grundwalarne. I andra decenniet af innewarande århundrade upphörde här den ohelſoſamma plägſeden ***) att jorda lik inom kyrkan och wid

---

*) Bland de ofwannämnde (ſe noten till ſidan 96) å univ. biblioteket förwarade, inom glas och ram befintliga teckningarne förekomma ockſå afbildningar af denna graf och af Andreas Suneſſons hufwudſkål med denſamma betäckande erkebiſkopsmöſſa.

**) Uti Guſt. Sommelii diſputation om Lunds Domkyrka ("De templo Cathedrali Lundensi", Lund 1755, 156 ſid. 4:o) uppräknas mer än 180 ſådana minnesmärken med ſina inſkrifter.

***) Utan twifwel har den warit en för domkyrkan ſärdeles inbringande inkomſtkälla, då ett hwilorum i detta åldriga Guds hus warit högt efterſträfwadt och det ſynes ſom om grafſtällena alltjemt, hwad äfwen författningarne tillåto, på nytt blifwit förſålde, hwarpå de blifwit af nya ägare upprymde. Man har icke inſkränkt ſig blott dertill, utan har ſtundom tillgripit de gamles likſtenar. Ett märkligt exempel derpå är följande förhållande. Myntmäſtaren Hans den under ledning af prof. Brunius 1833—36 företagna förändring af inredningen upptogs det briſtfälliga och genom de underliggande grafwarnes ſjunkning på många ſtällen infallna kyrkogolfwet, de förenämnda undermineringarne botades, grifterna igenfylldes och nytt golf lades af Ölandsfliſor. Alla likſtenar ſom woro någorlunda i behåll, flyttades på ſödra ſidogången, dels emedan de kunna der bäſt öfwerſes, dels emedan de woro alltför ojemna för mellangången. Man träffar alltſå der ſamlade de fleſta af de erkebiſkopliga grafſtenarne, af hwilka åtſkillige äro af marmor; några ſtå uppmurade långs wäggen på ömſe ſidor om hufwudingången.

Efter reformationen blefwo epitafier ej ſällan uppſatte jemte grafſtenar. Kyrkans äldſta epitafier, hwilka beſtodo af trä och målade med oljefärg på kritgrund pryddes med förgyllda inſkrifter, ha för lång tid ſedan blifwit af fukt och röta ſå förſtörda, att blott ett enda, ſom tillhört S. Georgii kapell, är i behåll. Denna minneswård, uppſatt på en pelare i norra ſidoſkeppet, beſtår af en enkel tafla med inſkrift på latinſk vers jemte twå porträtter, målade på trä, föreſtällande den tappre riddaren Lawe Brahe till Krageholm och hans husfru den kraftfulla och förſtåndiga Giörel Fadersdotter Sparre, af hwilka den förre dog 1567 och den ſednare 1605. På pelaren närmaſt norra ingången är ett epitafium uppreſt omkring 1640 åt juris utriusque doktorn och kaniken i Lund Ericus Clementius och hans fru Anna Reſenia af deras måg och dotter profeſſorn i Köpenhamn J. Zoega och B. Ericia. Man ſer å denna minneswård en oljemålning föreſtällande twenne män och twenne qwinnor, framför hwilka twenne barn med blomſterkranſar ligga i ſwepningar, derbakom ſtår en

---

Sewe hwilade framför nedra altaret. Dennes lägerſtad upplåts för domproſten Martin Hegardt. Å dithörande grafſten, kring hwars kanter den förres namn och årtalet 1414 läſtes i munkſtil, inhöggs å midten inom en lagerkrans den ſednares namn jemte årtalet 1732. Icke underligt alltſå, att wid de äldre grafwarnes öppnande ej funnos de ringaſte ſpår efter några plåtar eller kiſtor från katolſka tiden. De, ſom hoppats att inom tempelmurarne få ligga i ro, hafwa högligen bedragit ſig.

gosſe med hopknäppta händer. En marmorſkifwa nedanunder innehåller en inſkrift och utanför och uppöfwer de omgifwande kolonnerna ſer man bilder i ſandſten af Tron, Hoppet, Döden och Tiden ſamt jungfru Maria med Chriſtusbarnet. På motſwarande pelare i ſödra raden uppſattes öfwer teol. lektorn och dekanen i Lund Nicolaus Georgius Wryleus 1644 af hans enka Maria Jani en minneswård i ſamma genre ſom förenämnda. Oljemålningen föreſtäller här twenne män och en qwinna med andaktsfulla åtbörder; på afſtånd ſes Chriſtus, ſom i en ljus ſky mottager kalken, och nedanför ſitta twenne lärjungar, ſom ſlumra. Wid ſidorna om infattningen ſtå af ſandſten utarbetade de fyra evangeliſterna med djurſymboler och böcker, öfwerſt ſitter Frälſaren. Öfwer norra kapellets bågöppning finnes ett epitafium, ditflyttadt från S. Dionyſii kapell och uppreſt öfwer medicine doktorn Nicolaus Foß, ſom dog 1645, och deß hustru Catharine Madſen. En ty wärr af fukt ſkadad rätt wacker oljemålning på en ſtor trätafla inom en prydlig ſtenomfattning föreſtäller i naturlig ſtorlek Frälſaren i winpresſen. En ſärdeles präktig minneswård är åt öfwerſten Wolf Hieronymus von Kratzſk, ſom dog 1657, af deß enka Sophia Ramel uppſatt öfwer ſödra kapellets bågöppning. Kring en ſtor rödaktig marmorſkifwa, förſedd med latinſk inſkrift, ſer man 32 wapen. Jemte kolonnerna på ſidan derom ſtå evangeliſterne Johannes och Lukas, öfwer dem ſitta Mattheus och Markus, alla af ſandſten och i kroppsſtorlek. En nedre mindre marmorſkifwa innehåller en danſk inſkrift. Ofwan desſa båda marmortaflor ſes en tredje hwitaktig dylik, hwarå Frälſarens himmelsfärd föreſtälles i helupphöjda figurer; öfwer denſamma ſitta nederſt Tiden med ett timglas och Döden med en menniſkoſkalle, öfwerſt Odödligheten med englawingar, alla i barnſtorlek. Men det wackraſte epitafiet i kyrkan är uppreſt öfwer ſuperintendenten Mads Jenſen Middelfart, ſom dog 1638. Det är faſtſatt wid weſtra ſidan af den öſtligaſte bipelaren i ſödra raden och beſtår af en mindre och en ſtörre tafla af oval form, den förra af ſwart marmor, den ſednare af koppar, och omſlutna af ſammanhängande konſtfärdigt arbetade ramar, från hwilkas ſidor ſirliga kragſtenar utſpringa. På den högra af desſa kragſtenar ſtår Moſes med lagens taflor, och på den wenſtra Chriſtus med Guds lamm. Under den förre ſitter Lukas med oxen och öfwer honom Mattheus med engeln, under den ſednare ſitter Johannes med örnen och öfwer honom Markus med lejonet. Chriſtus och evangeliſterne ha uppſlagna böcker. Öfwerſt ſitter en engel med en menniſkoſkalle. Moſes och Chriſtus ha nära naturlig ſtorlek, men evangeliſterna äro hälften mindre. Å den mindre taflan äro fjorton porträtter förträffligt målade i oljefärg. Mads Jenſen till höger har ſju ſöner bakom ſig, och hans ſiſta fru Mette Wibe till wenſter omgifwes af fem döttrar. Å den ſtörre taflan läſes en utförlig inſkrift rörande den aflidne ſuperintendenten. Ramarne och bilderne äro arbetade af fin ſandſten och anſtrukna med hwit oljefärg och prydda med rik förgyllning.

Kyrkan, ſom fordom flera gånger warit blottſtälld för förſtöring af eld, hotades ſednaſt den 5 Nov. 1808 med ett dylikt öde. Genom en tornwäktares owarſamhet hade elden kommit lös i ſödra tornet. Lågorne ſtodo redan högt öfwer blytaket när wådan på morgonen bemärktes. Några rådiga medborgare begåfwo ſig ſkyndſamt till torningången, ſom lyckligtwis blifwit i en ſednare tid anlagd utifrån kyrkogården. Nyckel kunde för ögonblicket ej anſkaffas; dörren ſönderhöggs. Haſtigt blefwo de trånga windeltrapporna uppfyllda af tillſtrömmande ſtadsboar, och ſkyndſamt langades embar efter embar från man till man upptill tornbetäckningen och watten upphisſades jemwäl utifrån. En ſtor fara alſtrar merendels owanlig behjertenhet och kraftyttring. Man ſåg några, ſom, ſtående mellan brinnande bjelkar och nedrinnande bly, ſwängde ſig på den anſenliga höjden *) ſåſom hade de hurtigt täflat med hwarandra i en jullek. Det lyckades till allas förundran, hwilka ſett detta faſanswärda ſkådeſpel, att hejda de kringgri-

---

*) Tornens höjd är 124 fot, hwartill kommer deras nnwarande betäckning med en höjd af 20 fot. Det må dock erinras att ſödra tornet wid förenämnda eldswåda ännu icke i likhet med det norra erhållit ſin nymodiga lyktlika huf, hwilket förſt ſkedde 1812.

pande lågorna. Följande dag, ſom war en ſöndag, gjordes allmän tackſägelſe i kyrkan för den urgamla Helgedomens räddning från en ſå öfwerhängande fara. Fem af dem ſom förſt uppträngt i tornet erhöllo hwardera wid den ſnart efterföljande julafton en förgylld ſilfwerſked ſåſom hedersbelöning af domkyrkan.

Den 1 September 1845 war en i domkyrkans häfder minneswärd dag. En jubelfeſt firades då i anledning af hennes inwigning för 700 år ſedan. Stiftets biſkop d:r W. Faxe hade utfärdat en inbjudning till denna minnesfeſt, wid hwilken H. K. H. Sweriges och Norriges Kronprins äfwen ſig infunnit jemte åtſkillige höge herrar, biſkopen öfwer Selands ſtift d:r Mynſter, en talrik ſamling preſterſkap, wetenſkapsmän, embets- och tjenſtemän ſamt andre ſtåndsperſoner, äfwenſom en ofantlig folkſkara från ſtad och land hade ſammanſtrömmat att öfwerwara högtidligheterna. Deſſa räckte i twenne dagar. Förſta dagen höll biſkop Faxe, omgifwen af 12 aſſiſtenter, ett tal från altaret i anledning af Eſaiæ 19 kap. 19 och 20 vers och derefter teol. profeſſorn B. J. Bergqwiſt en predikan med ingångsſpråk af 2 Moſeboks 12 kap. 14 vers och i anledning af texten Pſalm. 77 verſ. 6 afhandlande ſåſom betraktelſeämne ſwar på den frågan: "Hwad har den nya kriſtna tiden i kyrkligt afſeende att lära af den gamla?" Andra dagen uppträdde profeſſor C. G. Brunius för altaret och betraktade uti ett tal "huruledes all högre byggnadskonſt utgår ifrån och afſpeglar ſig uti en religiös folktro, och omſkapas eller ſönderfaller i ſamma förhållande ſom en religiös anda förändras eller afſwalnar". Sjelfwa det tempel, ſom war jubelhögtidens föremål, lemnade talaren det bäſta exemplet för tillämpningen af ſin ſats, hwilken herrliga och dyrbara byggnad juſt ur tillwaron af en ſådan religiös folkanda måſte hemtat möjligheten af ſin tillkomſt midt under ſwåra oroligheter i ſtaten *). Dagens feſtlighet ſlutades med

---

*) De ſärſkilda handlingarne rörande jubelfeſten utgåfwos från trycket under den gemenſamma titeln "Lunds Domkyrkas Jubelfeſt den 1 och 2 September 1845". Deſamma utgöra: 1) En fullſtän-

orgelkonſert om aftonen och en bländande illumination af den 7 ſekler gamla helgedomen. Så uppſylld ſom den då war af menniſkor har den i mannaminne icke warit. För denna jubelfeſt hade en medalj blifwit ſlagen, hwarå kyrkan i ſitt gamla utſeende föreſtälles å ena, och S. Laurentius med palm och halſter å andra ſidan; kring den förra läſes: IN MEMOR. TEMPLI CATH. LUND. INAUGUR. A. MCXLV (till minne af Lunds katedral-kyrkas inwigning år 1145), omkring den ſednare: JUBILÆUM CELEBRATUM A. MDCCCXLV (jubelfeſt firad år 1845). Kyrkobyggnaden ſymboliſerar den ſtridande och helgonbilden den triumferande förſamlingen eller tiden och ewigheten. Exemplar i guld af denna ſkådepenning aflemnades till konungen, drottningen och kronprinſen ſamt i ſilfwer till den kongliga familjens öfriga medlemmar.

Domkyrkans 700:års jubelfeſt intager ett utmärkt rum bland de förnämſta erinringar Lund bewarar i ſina händelſerika annaler. Redan det owanliga af en byggnads qwarſtående och fortſatta begagnande för ſitt urſprungliga ändamål under en följd af tjugo generationer fäſter wid denſamma det owilkorliga intresſe ſom ett dylikt enſtaka privilegium mot den menniſkowerk ådömda ſnabba förgängelſen måſte ingifwa. Men Lunds åldriga katedral har derjemte ſpelat en wigtig roll i Nordens kyrko- och kulturhiſtoria; från den utgingo de bäſta krafterna i den unga kriſtendomens kamp mot hedendomen: kring den ſåſom katolicismens centrum utkämpades de ſwåraſte momenterna i hierarkiens heta ſtrid med konungamakten: deß imponerande inflytelſe beſtämde, ſedan måttet af påfwewäldets dagar war fyldt, hufwudorten för det proteſtantiſka biſkopsdömet: deß magiſka tjusningskraft förlade

---

dig beſkrifning öfwer feſten; 2) Biſkop Faxes inbjudningsprogram, innehållande en ſammanſtällning af alla de underrättelſer ſom förefinnas om Lunds förſte erkebiſkop Asſer, under hwars nära femtioåriga embetstid den ſtörſta delen af domkyrkobyggnaden utfördes och kraftskyrkan inwigdes till ſitt bruk; 3) Biſkop Faxes tal från altaret; 4) Prof. D:r Bergqwiſts predikan; 5) Prof. Brunii tal; 6, 7) Sånger för tillfället författade af Asſar Lindeblad och Carl Chriſtian Eberſtein.

inom ſin trollkrets det univerſitet ſom war ämnadt att andeligen fullända den förening emellan fiendtliga elementer, hwilken det ſegrande ſwärdet inledt: och när ſedermera detta univerſitet, fullföljande och utſträckande denna ſin miſſion, tog initiativet att werka för förſoningens idé emellan de ſkandinaviſka brödrafolken, war det inom deſſa heliga tempelmurar deß förſta uppenbarelſe egde rum, deß inwigningsakt, förrättad af ſnillets öfwerſteprester i Norden. — Korteligen, ſin Domkyrka har Lund att tacka för det ryktbara namn det innehar i häfderna, genom henne har det blifwit adladt till ett hufwudſäte för bildningens och wetenſkapens idrotter. — Domkyrkans ſjuhundraårs jubelfeſt war derföre äfwen en hedershögtid åt minnet af Lunds genom ſju ſekler bibehållna metropolitan-ära.

Univerſitetet.

Här ofwan (ſid. 32) är omförmäld den förſta öfwerläggningen år 1658 emellan Carl X Guſtaf och Peder Winſtrup rörande inrättandet af ett univerſitet i Lund. Det heter der, att biſkopen förſt framkaſtat tanken derom, men idéen lärer dock urſprungligen hafwa warit konungens egen*), hwaremot deß werkſtällighet blifwit af Winſtrup ſtrax tillſtyrkt och till konungens ſtörſta belåtenhet fullſtändigt motiverad. Emedlertid hindrades förſlagets utförande för det förſta af det åter utbrytande kriget och konungens ſnart påföljande död. Icke heller Winſtrup kom att direkt medwerka till uppnåendet af det ſlutliga werkſtällandet, utan tillhör äran härför den äfwen om rikets andra univerſitet högtförtjente rikskansleren grefwe Magnus Gabriel De la Gardie och kyrkoherden i Åſum d:r Berendt Oelreich**), ſom ockſå blef det nya läroſätets förſte prokansler, hwilken befattning förſt ſedan han afgått till general-ſuperintendentſkapet i Bremen och Verden tillföll biſkop Winſtrup och ſedan i enlighet med ſtatuterne alltid innehafts af ſtiftets biſkopar.

---

*) "Kort och ſannfärdig underrättelſe om de medels natur och beſkaffenhet, på hwilka Caroliniſka akademien i Lund grundad och funderad är; ſåſom ock om deß dels lycka, dels wederwärdighet intill deſſa tider", af Andreas Stobæus, Hiſt. & poeſeos prof., ett manuſkript befintligt på Univ. biblioteket.

**) Se biografierne öfwer Winſtrup och Oelreich i "Biogr. Lexikon".

Stiftelſebrefwet eller det ſåkallade "Fundations-diplomet" för den nya akademien, ſom till minne af ſin konungslige upphofsman kallades Academia Carolina, är dateradt den 19 Dec. 1666. Jemte de privilegier och konſtitutioner, ſom då utgåfwos, följde ett ſärſkildt donationsbref, genom hwilket det nya läroſätet erhöll alla de fordna kapitelgodſen med tillhörande förmåner och rättigheter, i mån ſom de blefwo lediga. Carlsdagen den 28 Jan. 1668 ſkedde inwigningen med mycken pomp och ſtåt och högtidligheterna räckte i fem dagar. Förut fanns i Lund ett gymnaſium, ſom nu upphäfdes och hwars lektorer förſlyttades bland den förſta uppſättningen af det nya univerſitetets profesſorer; en af dem, teol. profesſorn Olof Bagger blef till och med detſammas förſte rektor. Univerſitetets förſte kansler war riksrådet och amiralen grefwe Guſtaf Otto Stenbock*). — Under ſina förſta år war akademien mycket trångbodd; af briſt på andra lokaler måſte teologiſka fakulteten hålla ſina föreläsningar i domkyrkans högkor, den juridiſka i S. Georgs, mediciniſka i S. Dionyſii kapell och filoſofiſka i det ſ. k. "liberiet" (n. w. muſikſalen), der äfwen akademiens förſta bokſamling förwarades. Denna knapphet om utrymmet upphörde då Lundagård ("Palatium Winstrupianum") 1688 öfwerläts till akademien.

Genom den betydliga gåfwan af kapitelgodſen — 925 bondgårdar förutan qwarnar ſamt åtſkilliga andra lägenheter — war all utſigt för handen att univerſitetet ſå ſmåningom alltefter ſom desſes innehafware hunno afgå ſkulle komma i ett blomſtrande tillſtånd. Men trots det ofwannämnda donationsbrefwets beſtämda lydelſe — "att alla Capituli Lundensis gods, ehwad namn och titul de ockſå hafwa, ſkola til merbemälde Academie lyda och derunder förbliſwa ſå att de dädan ifrån på intet ſätt ſkole eller måge abalieneras eller til andre usus bliſwa anwände" — fick man inom kort ſe denna förſäkran bruten, i det förſt enſtaka gods anwändes till andra ändamål, ſålunda blef t. ex. det betydliga Alnarp med ſina underliggande hemman, ſom bliſwit ledigt genom riksmarſkalken Gabriel Oxenſtjernas frånfälle, redan 1675 anſlaget till landshöfdingen i Malmö, till hwilken denna egendom ännu hörer. Sedan, när kriget åren 1676—79 gjort 2:ne nya kavalleri-regementens uppſättande i Skåne nödwändigt och kronogodſen icke woro tillräcklige för deſammas underhållande, tillgrepos kapitelgodſen i maſſa, ſå att univerſitetet af hela denna herrlighet icke hade qwar mer än $9\,^{3}/_{4}$ hemman och några ängſtycken. Såſom ett ſlags wederlag, likwäl på långt när icke motſwarande hwad ſom förlorades, lemnades en del mindre ſkol- och biſkops-tionde, en del kyrkotionde, de ſ. k. waxljusmedlen ſamt en del kronotionde *). Univerſitetet har derföre wid ſina ſmå tillgångar jemt haft att dragas med ekonomiſka bekymmer. Men det oaktadt har det med heder kunnat löſa ſin uppgift ſåſom en af de högre bildningsanſtalterna i Norden och rikligen förmått ſkatta till den andliga kulturens förkofran inom fäderneslandet. Månget ryktbart namn har wuxit upp under Lundagårdens ſkydd och Lunds univerſitet kan i ſin hiſtoria nämna män, ſom alltid ſkola

---

*) En ſtor ſamling bref och handlingar från hans kanslerstid upptäcktes för några år ſedan i arkivet på Thorſjö ſätesgård och ſkänktes af egaren, en af kanslerens deſcendenter, kammarherren grefwe M. Stenbock till univ. biblioteket i Lund. Genom desſa dokumenter har ljus blifwit ſpridt öfwer många punkter af akademiens äldſta hiſtoria, öfwer hwilka förut dunkelhet herrſkat.

---

*) Ehuru ringa detta tillförſäkrade wederlag war i jemförelſe med hwad det ſkulle erſätta, har dock icke en gång det till fullo kommit univerſitetet till godo. I följd deraf hafwa fordringsanſpråk uppſtått å univerſitetets ſida mot ſtaten, och ſå wäl under ſiſtförflutna ſom innewarande århundrade förſök bliſwit gjorde af det förra att få ſin fordran godtgjord af den ſednare. Sednaſt wäcktes detta anſpråk 1846 och hade univerſitetets kraf då under tidens längd wuxit till ett belopp af icke mindre än 6859 tunnor råg, 10238 tunnor korn, 7138 tunnor hafre, några lispund ſmör, ſamt kontant 1978 daler ſilfwermynt. Den för utbekommande af denna fordran anſtällda rättegång ledde dock nu ſom förut icke till önſkadt reſultat.

räknas bland wetenſkapliga ſtorheter af förſta ordningen. Lärare ſådane ſom Samuel Pufendorff, Kilian Stobæus den äldre, Andreas Rydelius, Swen Lagerbring, Matthias Norberg, A. J. Retzius, A. H. Florman, Johan Holmbergſon, Eſaias Tegnér, C. A. Agardh, ännu lefwande notabiliteter onämnde, hafwa i ſitt kall förwärfwat ſig odödliga förtjenſter och ſpridt glans öfwer lärowerket. — På ſednare tider hafwa ſtatsmakterna mera intresſerat ſig för afhjelpande af univerſitetets trängande materiella behof och i ſynnerhet under de trenne ſednaſte årtionden hafwa genom Konungs och Ständers medwerkan en lycklig förändring i de ekonomiſka förhållandena egt rum, i det medelſt betydliga anſlag lönewilkoren blifwit förbättrade, nya läroſtolar inrättade, ſamlingarne anſenligt ökade och desſammes lokaler utwidgade genom flera nybyggnader. Särſkildt hafwa i alla desſa hänſeenden det ſednaſte riksmötets beſtämmelſer warit för univerſitetets widare utweckling wälgörande. Den innewarande år utarbetade nya utgiftsſtat, ſom till kanslers-embetet blifwit öfwerlemnad för att underſtällas Kongl. Maj:ts pröfning och ſtadfäſtelſe, ſlutar ſig på en ſumma af 243,678 r:dr 53 öre eller 107,407 r:dr mera än 1848 års ſtat.

Wårterminen 1859 utgjordes univerſitetets lärareperſonal af 24 ordinarie profesſorer (4 lediga profesſioner woro icke tillſatte) och en extra-ordinarie, 13 ordinarie adjunkter (4 adjunkturer ſtodo vakanta) och 1 extra-ordinarie, 19 docenter ſamt 4 exercitiemäſtare. De ſtuderandes antal war 368, fördelade i 8 nationer; men förſtnämnda antal är underkaſtadt betydlig förändring och utgjorde föregående termin 420. För de ſtuderandes underſtöd finnas 85 magnat-ſtipendier, 69 kongl. och riksſtatens ſtipendier ſamt 3 riddarhus-ſtipendier, med ett ſammanlagdt årligt rentebelopp af omkring 14700 r:dr r:mt; 34 af magnatſtipendierne och 26 af kongl. och riksſtatens ſtipendier ſtodo dock vakante ſiſtlidna termin.

Univerſitetets gamla byggnad å Lundagård, der detſamma fick ſin boſtad 1688, anſes icke af Brunius *) hafwa warit

---

*) Skånes Konſthiſtoria för Medeltiden, ſid. 414—21; Beſkrifning om Lunds Domkyrka, ſid. 324—28.

det fordna erkebiſkopshuſet, ſåſom wanligen förmodats, utan ett wisſerligen på äldre grundwalar *), emellan åren 1578 och 1584 uppfördt kungshus för begagnande wid hyllningar och under reſor i provinſen. Sedan Lundagård med dithörande län 1536 blifwit indraget till kronan förlänades det till åtſkillige herrar och innehades 1566 jemte hela Torna härad af Hack Ulfſtand. Den gamla befäſtade erkebiſkopsborgen ſkulle då under tiden hafwa lemnats åt förfall och ſlutligen blifwit nedbruten. Märkligt nog nämner icke Mogens Madſen, ſom på 1580:talet författade ſin här ofwan ofta anförda ſkrift, något om denna förändring. Fredrik III ſkänkte 1657 detta reſidenshus till rikshiſtoriografen Vitus Bering, ſom iſtåndſatte och 1660 förſålde detſamma med byggnader ſamt gårds- och trägårdsplats till biſkop Winſtrup. Från hans arfwingar kom det, ſåſom ofwan är förmäldt, till univerſitetet. Utom det ännu befintliga runda trapptornet fanns i nordoſt ett hörntorn, hwilket onödigtwis nedbröts 1725. Å ömſe ſidor om trapptornet nära midt emellan detſamma och gafwelmurarne woro altaner anbragte. Trapptornet innehöll en ſpiraltrappa af ekplankor, hwilken ombyggdes 1731 af ſamma materiel, hwilken ſednare upplaga ännu ligger qwar. Sedan denna byggnad — ſom under hela förra århundradet inrymde jemte auditorier, conſiſtorii ſesſionsrum och ærarium, alla univerſitetets ſamlingar — undergått många reparationer och förändringar, ſåſom 1803, då en ny inredning widtogs för bibliotekets behof af utwidgning, företogs ſiſta gången af ſamma orſak under C. G. Brunii ledning en om- och påbyggnad af huſet 1837 och fullbordades 2 år derefter med en koſtnad af 20918 r:dr b:ko. Huſet, ſom är 142 fot långt 40 bredt och 50 högt och deßutom hwarje gafwelröſte 20, innehåller i nedra wåningen, till höger om en rymlig förſtuga hiſtoriſka och etnografiſka muſeet i 3:ne rum, till wenſter uni-

---

*) 1837 fanns djupaſt i fyllningen på bottnen af detta hus en kanonkula, ſom nu förwaras i hiſtoriſka muſeum och utan twifwel är ett minne från Carl VIII Knutsſons anfall med ſina kärrebösſor mot erkebiſkopsgården och domkyrkan 1452.

verſitetets ſtörſta auditorium; de twenne öfre wåningarne upptagas af biblioteket, med undantag af 2 rum till höger wid ingången till 3:dje wåningen, i hwilka mynt- och medaljkabinettet förwaras. Öfwerſta delen af trapptornet är inredt till ett rum för obſervatorium, från hwilket en uppgång leder till obſervatorii altan.

Wid Lundagårds eller gamla akademihuſets öſtra ända uppfördes 1800—2, efter ritning af C. F. Sundewall, en byggnad af tegelſten i modern ſmak, 72 fot i längd, 38 i bredd och twenne wåningar hög ſamt täckt med kopparplåtar. Den koſtade 13,750 r:dr ſpecie och kallades en lång tid Nya Akademien, men benämnes nu ſedan univerſitetet erhållit flera nya byggnader, Conſiſtorii-huſet, och innehåller för närwarande i nedra wåningen Conſiſtorii ſesſions-ſal, kansli- arkiv- och waktmäſtare-rum, i öfre wåningen twenne ſtörre och ett mindre auditorium ſamt ett rum för matematiſka inſtrumentſamlingen.

Till uppförande af en nybyggnad för univerſitetets kemiſka, fyſiſka och zoologiſka inſtitutioner blefwo 1841 af rikets ſtänder 25,000 r:dr b:ko anſlagna. Denna byggnad, belägen wid ſödra ſluttningen af Helgonbacken, blef färdig 1845 och de nämnda inſtitutionerna inflyttade der. Men tre år efter yppade ſig för univerſitetet tillfälle att göra ett ſärdeles förmånligt utbyte af detta hus mot det wid Kraftstorg nyuppförda mycket ſtörre och närbelägnare biſkopshuſet, ſom befunnits för koſtſamt att för detta ſednare ändamål möblera och bebo. Förſtnämnda hus förwandlades alltſå till biſkopsreſidens och är ſåſom ſådant här ofwan (ſid. 65) närmare omnämndt. Nybyggnaden wid Kraftstorg upptog deremot de förenämnda inſtitutionerna, ſom här erhöllo wida rymligare lokaler jemte auditorier och waktmäſtarebоſtäder. Denne byggnad, nu kallad Muſei-byggnaden efter zoologiſka muſeum ſom intager hufwudparten deraf, uppfördes efter A. Nyſtröms ritning under C. G. Brunii tillſyn åren 1840—45 af tegelſten, är 122 fot lång $50\frac{1}{2}$ bred och till takfoten 44 hög, har trenne wåningar och gafwelröſten i weſter och öſter. Med inberäkning af målning, tapetſering, innanfönſter ſamt planering och ſtenſättning å den ſtora platſen deromkring har den koſtat något öfwer 52,200 r:dr b:ko. Univerſitetet gaf emellan på detta fördelaktiga byte blott 2000 r:dr b:ko till förändring af det förra inſtitutionshuſets inredning till ſin nya beſtämmelſe och behöfliga kakelugnar till detſamma.

Anatomiſka inſtitutionen, ſom ſedan 1764 haft en olämplig lokal i öfra wåningen af botaniſka trädgårdens drifhus, erhöll 1852—53 en ny byggnad i ſamma trädgårds nordöſtra hörn wid Sandgatan. Den beſtår af twenne wåningar och har gafwelröſten i norr och ſöder, är uppförd af tegelſten ſamt håller i yttre längd 88 fot, i bredd 40 och har koſtat nära 14000 r:dr b:ko. Inunder finnas lik- och wedkällare m. m. Förſta wåningen innehåller en rymlig diſſektionsſal, en läroſal, fyra arbetsrum och twå waktmäſtarrum; andra wåningen har twå ſtörre och fyra mindre rum för anatomiſka ſamlingar.

Wid ſednaſte riksdag anſlog rikets ſtänder 30000 r:dr till uppförande af ett nytt kemiſkt laboratorium och har plats för detſamma blifwit inköpt å Magle kyrkogård för 6000 r:dr. Man håller ſom bäſt på med uppgörande af ritning och koſtnadsförſlag till ſjelfwa byggnaden.

Ett twåwånings ſtenhus bredwid Lundagårds nordweſtra hörn inköptes 1844 för 12000 r:dr b:ko och har i andra wåningen lokal dels för rentekammaren, ærarium och akad. kontoret dels för de entomologiſka ſamlingarne ſamt i nedra wåningen boſtad för akad. waktmäſtaren m. m.; tredje wåningen uthyres ännu till enſkild perſon.

Trädgården wid gamla akad. huſet, ſom redan 1690 blifwit beſtämd till botaniſk trädgård, inrättades förſt härtill i ſlutet af 1740:talet under en lärjunges af Linné prof. Erik Guſtaf Lidbecks tillſyn. Orangeribyggnaden uppfördes till ſina yttermurar 1749—50, men war ännu 7 år derefter i anſeende till briſtande medel utan golf, dörrar och fönſter. Den utgör en byggnad af 240 fots längd och 24 fots bredd, beſtående af trenne ſidobyggnader i öſter och weſter och en mellanbyggnad wida högre än de förſtnämnde ſamt ſirad å ſin framſida med en marmortafla förkunnande i en latinſk inſkrift bland annat att huſet blifwit bygdt efter baron C. Hårlemans ritning. Den öſtra ſidobyggnaden är inredd till drifhus, den weſtra till trädgårdsmäſtarrum, frökamrar m. m.; mellanbyggnadens nedra wåning innehåller orangeriſal, äfwen anwänd till botaniſkt auditorium, och har trenne likaſtora ingångar med glasdörrar från trädgårdsſidan. Öfra wåningen blef 1764 inredd till anatomiſal, hwilken långt förut för briſtfällighet utdömd, fick, ſåſom ofwan är nämndt, ny lokal 1853. Äfwen den botaniſka inſtitutionen är längeſedan i behof af nytt orangerihus i ſtället för det mer än hundraåriga nuwarande, ſom aldrig warit rätt ändamålsenligt konſtrueradt och redan från förſta början genom ſin långwariga ſaknad af dörrar och fönſterluſter fick anlag till den bofällighet, ſom nu är fullt utwecklad. Det har ockſå warit fråga om att flytta den botaniſka inſtitutionen till den ſtrax öſter om ſtaden belägna Tornalyckan, der äfwen paſſande plats anſetts kunna beredas åt ett nytt aſtronomiſkt obſervatorium, hwars gamla lokal likaledes ſedan lång tid är otjenlig för ſitt bruk. Men de för desſe nyanläggningar behöfliga anſlag hafwa ännu icke kunnat erhållas, dock hoppas man att rikets ſtänder framdeles äfwen ſkola ſe till godo desſa begge inſtitutioners bäſta.

Sedan nu univerſitetets byggnader blifwit nämnde, bör uppmärkſamheten egnas de uti dem förwarade ſamlingar.

a) Biblioteket.

"Academie utan Bibliothek är en byggning utan grundwal och utan tak" yttrar Swen Lagerbring*). Dock egde univerſitetet under de 2:ne förſta årtionden af ſin tillwaro intet annat bibliotek än qwarlefworna af Capituli Lundensis bokſamling, beſtående af 371 tryckte volumer och 15 manuſkripter. Wäl nedſkickade förmyndare-regeringen redan 1669

---

*) I ſitt "Tal då H. K. H. Swea Rikes Cron-Prins Guſtaf förſta gången benådade Kongl. Carolinſka Academien med ſin höga närwaro d. 3 Oct. 1766". Lund ſ. å. (65 ſid. 4:o). Innehåller en kort hiſtorik öfwer akademiens öden från deß början till nämnda tid.

500 daler ſilfwermynt till grundläggande af ett akademiſkt bibliotek, men desſe penningar woro profesſorerne ſå driſtige att dela ſinsemellan i ſtället att anwända dem för det åſyftade ändamålet. Det dröjde mer 15 år innan man från högre ort åter grep ſaken an, men då ſkickade man böcker in natura. Genom donationsbref af d. 7 Okt. 1684 ſkänkte nemligen konung Carl XI "til Ungdomens wid Academia i Lund förkåfring och nytta" Gripenhjelmſka biblioteket, hwilket han inköpt efter ſin aflidne lärare, riksrådet Gripenhjelm *). Detta hitkom 1686 och är att anſe ſåſom den egentliga grundwalen för univerſitets-biblioteket i Lund likaſom det är den ſtörſta gåfwa (men ockſå af en konung) ſom hittills tillfallit detſamma. Det beſtod af inalles 5857 volumer, till en ſtor del rara och utmärkta werk; ſtörſta delen af härwarande palæotyper (böcker från boktryckeri-konſtens förſta ſekel) erhölls wid detta tillfälle, ty Gripenhjelm hade warit en flitig köpare på auktionerna efter 30:åriga krigets ſwenſka generaler, ſom ockſå i literär måtto riktat ſig ur de tyſka kloſterbiblioteken. Genom åtſkilliga andra gåfwor (t. ex. medic. prof. Roſts af 486 band till ſtörre delen mediciniſk literatur), inköp (t. ex. efter afl. öfwerſte Meck 922 tryckte band och 25 manuſkripter till ſtörre delen juridiſk och hiſtoriſk literatur af ſtort wärde) ſamt kongl. brefwet af den 17 Juni 1698 (ſom bjuder att 1 ex. af allt hwad i riket tryckes ſkall till univ. biblioteket gratis aflemnas) kunde biblioteket 1729, 60 år efter univerſitetets inwigning, räkna omkring 10,000 band, hwaribland dock många dupletter **).

Bland de förnämſta gåfworna under de följande hundra åren äro att märka akad. kansleren, frih. Melker Falkenbergs gåfwa 1777 af 1108 band: profesſor J. H. Lidéns 1787 af 739 band meſt hiſtoriſk literatur: asſesſorn i Collegium Medicum Gabr. Lunds år 1795 af 758 band mediciniſk literatur jemte bifogade 1000 r:dr ſpecie till ſamlingens widare fortſättande: akad. adjunkten S. Hylanders 1825 af omkring 500 band hiſtoriſk literatur: d. w. vice bibliotekarien P. Wieſelgrens 1829 af kanslirådet Swen Lagerbrings under ett golf i deß fordna boſtad tillfälligtwis upptäckta efterlemnade manuſkripter. Bland betydligare inköp må anföras: framl. bibliotekarien Sommelii näſtan fullſtändiga ſamling af disputationer och programmer från Lund, Upſala och Åbo: denſammes efterlemnade ſamling af dels egna, dels andra författares handſkrifter rörande Skånes topografi och lärdomshiſtoria, jemte andra ſällſynta ſkrifter och deribland en ſamling af 2000 likpredikningar: omkring 1560 band till ſtörſta delen utwald naturhiſtoriſk literatur, hwilka tillhört prof. A. J. Retzius och enligt den aflidnes förordnande aflåts till biblioteket till mycket nedſatt pris. År 1829 utgjordes biblioteket af något mer än 30000 band tryckta böcker, inberäknad en ſtor ſamling dupletter, och omkring 250 handſkrifter.

---

*) Edmund Figrelius, ſkolmäſtareſon från Sköfde, adlad med namnet Gripenhjelm.

**) *A. Lidbeck*, De Bibliothecæ Lundensis initiis & præcipuis incrementis usque ad a. 1769. Lundæ 1801—2.

Under de 30 ſednaſte åren har biblioteket wuxit mer än dubbelt mot hela ſin föregående tillwaro, meſt i följd af de betydliga ſtatsanſlag biblioteket erhållit, en tillökningskälla ſom icke förut upprunnit för biblioteket. Men äfwen under denna period hafwa deßutom flera wärdefulla gåfwor riktat detſamma. Prof. A. H. Florman, ſom afled 1840, ſkänkte 1300 band till en ſtor del dyrbara arbeten i anatomi, fyſiologi, kirurgi, praktiſk medicin och veterinärwetenſkap: prof. M. E. Ahlman, ſom dog 1844, ſkänkte 400 band nyare teologiſk literatur jemte ett kapital af 4200 r:dr b:ko, hwaraf rentan ſkall anwändas till fördel för bibliotekets teologiſka afdelning: framl. auditören Fr. v. Hermansſon gaf omkring 850 band nyare literatur inom hiſtoriens och de ſköna wetenſkapernes områden, jemte ett kapital af 2140 r:dr b:ko. Äfwen manuſkriptſamlingen har under denna ſednaſte tid ökats genom många och betydande gåfwor, ſå t. ex. ſkänkte kanslirådet J. G. Liljegren orientaliſten Björnſtåhls efterlemnade manuſkripter och bref, hwilka länge anſetts förlorade, men af Liljegren återfunnits och blifwit ordnade: kammarherren grefwe C. A. Adlerſparre ſkänkte ſin faders excellenſen grefwe Georg

Adlerſparres efterl. handſkrifna ſamlingar: öfwerſte N. Toll ſin farbroders fältmarſkalken grefwe J. C. Tolls efterlemnade ſtora korreſpondens och andra hiſtoriſka dokumenter: proſten d:r C. S. Rönbeck i Åſum ſin betydliga ſamling af handlingar rörande Skåne: Kammarherren grefwe M. A. Stenbock på Thorſjö den här ofwan (ſid. 119) omnämnda ſamling bref och handlingar rörande Carolinſka Akademiens hiſtoria under deß förſte kanslers general-guvernören grefwe G. O. Stenbocks ſtyrelſe: ſwenſke envoyén i Berlin friherre d'Ohsſon ett ſtörre antal dyrbara orientaliſka handſkrifter. Men den ſtörſta och wigtigaſte handſkrifts-acquiſition biblioteket någonſin gjort är den af excellenſen grefwe Jakob Dela Gardie å Löberöds ſätesgård anlagda rikhaltiga manuſkriptſamling, kallad "Dela-Gardiſka Archivet", hwilken genom gåfwobref den 2 Jan. 1848 af arfwingarne öfwerläts till biblioteket. Denna ſamling, hwars beſkaffenhet är känd genom de i 20 tryckta band *) derur meddeladt utdrag, utgöres af omkring 1000 volumer, dels bundna codices, dels i kapſler ordnade löſa dokumenter, ſamt flere hundrade permbref **).

Sedan 1818 ſtår biblioteket i commercium literarium med några och 30 utländſka univerſiteter och lärda ſamfund, genom hwilken bytesförening biblioteket mot de härſtädes utkommande akademiſka ſkrifter erhållit öfwer 10,000 utländſka dylika.

För närwarande innehåller biblioteket öfwer 70,000 band tryckta böcker, dupletter oberäknade ***), 1200 bundna handſkrifne codices, 250 ſtora kapſler med deri förwarade löſe dokumenter, en permbrefſamling af wid paß 600 n:r, och öfwer 30,000 ſmåſkrifter.

---

*) DelaGardiſka Archivet, 1—20 DD., utg. af P. Wieſelgren, Sthlm och Lund 1831—43.

**) Ett ytterligare prof på DelaGardieſka familjens wälwilja mot univerſitetet har wiſats genom det förordnande af grefwe Axel DelaGardie och deß grefwinna Malvina DelaGardie född von Platen, att det nu på Löberöd befintliga bibliotek, jemte taflor, konſtſaker och ſamlingar ſkall, under förutſättning af wiſsa möjliga fall, framdeles öfwerlemnas till Lunds akademi.

***) 1855 afhände ſig biblioteket på auktion öfwer 3000 dupletter.

Bland mängden af ſällſynta eller i annat hänſeende märkwärdiga ſkrifter, ſom finnas å detta bibliotek, må för korthetens ſkull blott nämnas följande: Af handſkrifter: De begge dyrbara urkunderna från domkyrkans äldſta tider Necrologium Lundense och Liber Daticus, hwilka wid framſtällningen om domkyrkan blifwit omnämnda. De äro inrättade ſåſom kalendarier, och den egentliga texten beſtår af mer eller mindre utförliga helgonbiografier, efter hwilka för hwar dag de anteckningar äro bifogade, ſom göra böckerna till hiſtoriſka urkunder. Den wigt ſom fordom warit fäſtad wid desſa böcker och tillförlitligheten af de deruti meddelade uppgifterna låta ſig ſlutas deraf, att erkebiſkop Johannes Grand år 1293 anbefallde, att deſamma alltid ſkulle förwaras i ſakriſtian och, wid äfwentyr af bannlysning, icke derifrån tagas utan erkebiſkopens förordnande eller kapitlets medgifwande och att ingen ſkulle wid ſamma anſwar fördriſta ſig att deri inſkrifwa något utan erkebiſkopens och kapitlets befallning och att anteckningarne borde deri göras af trowärdiga män, ſom blifwit för detta ändamål utſedde af kapitlet. Begge desſa urkunder hafwa blifwit aftryckte i den ſtora danſka hiſtoriſka källſamlingen "Scriptores rerum Danicarum"; de äro ſkrifne på pergament och anteckningarne börja wid ſlutet af 11:te, fortſättas genom 12:te och 13:de inemot ſlutet af 14:de ſeklerna. Necrologium fanns i kapitlets gamla bokſamling, Liber Daticus hade förirrat ſig till enſkildas händer, men lemnades af kyrkoherden Arenchil i Kjellstorp till biſkop Linnerius, ſom ſkänkte den till biblioteket. — En annan raritet är en ſärdeles wacker pergamentscodex af Virgilius från 12:te eller 13:de århundradet. Den är ett af de byten de ſwenſka generalerne hemförde från 30:åriga kriget och har tillhört fältmarſkalken Banér, men kom ſedermera i biſkop Rydelii ego, ſom gaf den till biblioteket. På förſta ſidan förekommer ett okändt wapen, ſom utan twifwel är den urſprunglige tyſke egarens*).

---

*) Denna handſkrift, icke förut begagnad wid någon upplaga

— DelaGardiſka arkivet innehåller en mängd märkwärdiga ſaker, i ſynnerhet rörande Sweriges hiſtoria och ſwenſka förhållanden under flera århundraden. En ganſka ſtor ſamling af originalbref af ſwenſka kungliga perſoner är här förwarad. Deribland finnes ett af Guſtaf Waſa, det tredje i Swerige kända; af ſwenſka regenter efter Guſtaf II Adolf träffas ett ſtort antal, ofta nära 100. Äfwen finnas märkliga utländſke kongl. och furſtl. perſoners bref, deribland hertiginnan Sophia Dorotheas af Hannover brefwexling med grefwe Philip Christopher Königsmark, den ſiſte af ſin ätt på ſwärdſidan, för hwilken korreſpondens denne ſednare fick på det grymmaſte ſätt plikta med ſitt lif, och furſtinnan — moder till konung Georg II i England och mormoder till Fredrik den ſtore i Preuſſen — med ſtatsfångenſkap under 32 långa år. Deſſa blods-bref äro mer än 200 och till en ſtor del ſkrifne med chiffer*). Af enſkilde perſoners brefwexling finnes här en af de förſta ſamlingar i Swerige från alla århundraden i den nyare tiden. Bland de tryckta böckerna äro att märka palæotyp-ſamlingen, utgörande ett antal af mer än 200 volumer**). De förnämſta af deſſa äro: den äldſta tryckta boken på biblioteket, förſta upplagan af C. Julius Cæſar (tr. i Rom 1469), Livius (Venedig 1470), Auguſtinus de Civitate Dei (Venedig 1470), Ovidius (Rom 1471), Plautus (Venedig 1472), Cicero's ad Herennium Rhetoricorum Libri (tryckte på pergament i Ve-

---

af romarſkalden, har för några år ſedan blifwit med den redan kända texten jemförd af profeſſor J. G. Ek, ſom utgifwit ſina derwid gjorde anmärkningar i en följd af akad. afhandlingar under titel: "Ad P. Virgilium Maronem ex cod. membran. bibl. acad. Lundens. nunc primum collato lectionis varietas". P. I—XX (153 pag. 4:o), Lundæ 1844—49.

*) W. F. Palmblad har uti ſin bok "Aurora Königsmark och hennes ſlägt. Tidsbilder ur 17:de och 18:de århundradet", i en bilaga till 2:dra delen lemnat hiſtoriſka upplysningar om denna brefwexling och utdrag derur.

**) De äro till en ſtor del beſkrifne af A. Lidbeck i en series af akademiſka diſſertationer ("Memorabilia Bibl. Acad. Lundens". I—XX. Lundæ 1803—1813. 4:o).

nedig 1470) m. fl. De fleſte af desſe gamla tryck woro införlifwade med den Gripenhjelmſka bokſamlingen och äro byten från 30:åriga kriget, och finner man de fordne ägarnes wapen på banden eller på förſta bladet antecknadt den ort de tillhört. Den äldſta i Swerige tryckta på biblioteket befintliga bok är Breviarium Upsaliense tr. i Stockholm 1496. Bland många andra den ſwenſka literaturens ſällſyntheter må nämnas 4:de delen af O. Rudbecks "Atlantica", hwaraf endaſt 4 exemplar deßutom finnas qwar*), emedan hela upplagan wid en eldswåda i Upſala 1704 brann upp.

Biblioteket prydes af en betydlig ſamling porträtter, af hwilka öfwer 100 i olja, flera utförde af berömda mäſtare, ſamt flere hundrade kopparſtick eller litografier inom glas och ram. Bland de förra finner man hela kanslersſerien (med undantag af de 2:ne ſednaſte innehafwarne af embetet), anförd af bibliotekets grundläggares konung Carl XI:s porträtt, upptagande wäggarne i den derföre ſ. k. kanslersſalen och innehållande följande afbildningar: 1) Riksamiralen grefwe Guſtaf Otto Stenbock, kansler 1668—84 (målad af Ehrenſtrahl); 2) Kongl. rådet frih. Claës Fleming 1684—85; 3) Kongl. rådet Guſtaf Lilliecrona 1685—87; 4) Kongl. rådet grefwe Erik Lindſchöld 1687—89; 5) Kongl. rådet grefwe Nils Gyldenſtolpe 1690—1709; 6) Kongl. rådet grefwe Guſtaf Cronhjelm 1713; 7) Kongl. rådet grefwe Nicodemus Teſſin 1714—28; 8) Riksrådet grefwe Carl Gyllenborg 1728—39; 9) Riksrådet Olof Nordenſtråhle 1739—42; 10) Riksrådet grefwe Johan Gyllenborg 1742—52; 11) Riksrådet frih. Nils Palmſtjerna 1752—61; 12) Riksrådet grefwe Carl Guſtaf Löwenhjelm 1762—68; 13) Riksrådet grefwe Guſtaf Adolf Hjärne 1768—72; 14) Riksrådet grefwe Melker Falkenberg 1772—89; 15) Riksdrotzet grefwe Carl Axel Wachtmeiſter 1789—1810 (målad af Breda); 16) Sweriges Kronprins Carl Auguſt 1810 (målad af kammarh. Bennet); 17) Statsminiſtern grefwe Lars von Engeſtröm

---

**) Ett på Univ. bibl. i Upſala, ett i kongl. bibl. i Stockholm, ett i Wetenſkaps-Akad. bibl. derſammaſtädes och ett på Skokloſter.

1810—24 (målad af Kraft); 18) Sweriges Kronprins Joſef Frans Oscar 1824—44 (målad af Weſtin). På en wägg i öfra wåningen ſer man den om befordrandet af Lunds univerſitets bäſta högtförtjente generalguvernören öfwer Skåne grefwe Rutger v. Aſchebergs porträtt jemte generalmajoren och landshöfdingen L. C. Stobées, den bekante Carolinens, ſom med ſådan förſlagenhet räddade ſig ur ryſka fångenſkapen; han war ſon af profeſſor A. Stobæus i Lund och teſtamenterade wid ſin död till biblioteket ſitt porträtt och en liten bokſamling. I utlåningsſalen har hela prokanslersſerien fått ſin plats, från och med Berendt Oelreich till och med Henrik Reuterdahl, hwars af Amalia Lindegren wäl utförda porträtt nyß hitkommit; äfwen företrädarens, W. Faxe's, porträtt är en ſärdeles wacker målning af Sandberg. Bredwid prokanslererna ſitta 4 wördiga gäſter från Upſala: erkebiſkoparne P. Kenicius (teol. doktor wid den förſta promotion inom ſamma fakultet ſom i Swerige blifwit hållen, då Guſtaf 2 Adolf ſjelf dertill utfärdade programmet och riks-kansleren Axel Oxenſtjerna war promotor), L. Paulinus Gothus (promotor år 1600 wid den förſta magiſterpromotion ſom i Swerige blifwit hållen), J. Lenæus (Carl X Guſtafs lärare), J. Bazius. — Så wäl i utlåningsſalen ſom i ſjelfwa biblioteksſalarne äro fördelade porträtterne af efternämnde Lunda-profeſſorer: P. Aurivillius, O. Bagger (univerſitetets förſte rector magnificus och theol. prof. primarius), Jac. Benzelius (ſedan biſkop i Göteborg, ſlutl. erkebiſkop i Upſala), Swen Bring adlad Lagerbring, Erl. S. Bring, J. Buſcovius adl. Ehrenbuſch, J. J. v. Döbeln, E. Elfwedalius, J. H. Engelhart, C. F. Fallén, P. Filenius (ſedan biſkop i Linköping), A. H. Florman, M. Fremling, M. Hegardt, J. J. Hellman, J. Holmbergſon, J. Hörling, N. Lagerlöf, L. Laurel, And. Lidbeck, E. G. Lidbeck, D. Menlös, A. Moller, L. P. Munthe, D. Nehrman adl. Ehrenſtråle, J. Nelander, M. Nordeman, L. Norrman (ſedermera biſkop i Göteborg), Matth. Norberg, Sam. Pufendorff, C. Quenſel, A. J. Retzius, E. Roſén adl. Roſenblad, A. Stobæus, A. P. Stobæus, Kilian Stobæus d. ä. o. y., N. Stobæus, Eſaias Tegnér (2:ne olika porträtter, ett måladt i ſkaldens yngre år af Malmquiſt, ett annat i deß äldre dagar af Sandberg), C. W. Trozelius, Th. Weidman (ſedan biſkop i Skara), N. Wolff adl. Stjernberg, Chr. Wollin, J. Wåhlin. Till desſe ſluta ſig några andre ſwenſke mäns porträtter, nemligen riksantiquarien J. Buræus, ſkalden G. Stjernhjelm, mekanikern C. Polhem, läkaren Roſén v. Roſenſtein, ſpråkſnillet kanslersſekreteraren P. Håkansſon, matematikern räntmäſtaren O. Nenzelius och proſten Henrik Schartau. De återſtående i ſamlingen utgöras af några utländſke lärde män, af hwilka ſtörre delen i lifstiden ſtått i mer och mindre beröring med Swerige; de äro: Newton, Leibnitz, Carteſius, Hugo Grotius, Gabr. Naudé (drottning Chriſtinas bibliotekarie), ſamt de Nederländſke profesſorerne Salmaſius, D. Heinſius, Juſt. Lipſius, Joſ. Scaliger, M. Z. Boxhornius och Gerh. Joh. Vosſius *). De fleſte af här förenämnde porträtter äro till biblioteket ſkänkte, hwilket iſynnerhet gäller om kanslerernes och prokanslerernes, då det warit en af gammalt wedertagen ſed att innehafwarne af nämnda embeten låtit porträttera ſig för fortſättande af denna ſamling.

De 6 à 700 porträtter i litografi eller kopparſtick, hwilka

---

*) I ſammanhang med detta porträtt-galleri förtjenar nämnas den ſamling af kongliga perſoners porträtter i kroppsſtorlek ſom pryder Conſiſtorii Acad. ſesſionsrum. De äro Carl X Guſtaf, Carl XI, Carl XII, Ulrika Eleonora, Fredrik I, Adolf Fredrik och Guſtaf III. Äfwen förwaras i Conſiſtorii Eccleſiaſtici gamla lokal — den nu utdömda byggnaden wid Sandgatan emellan Lundagård och domkyrkan — en ſamling taflor i oljefärg, framſtällande porträtter af Guſtaf I, Carl X och hans gemål Hedwig Eleonora, Carl XI, Adolf Fredrik och deß gemål Lowiſa Ulrika, erkebiſkoparne Joh. Lenæus, Laur. Stigzelius, Matthias Steuch, Erik Benzelius d. ä. och y., Jakob Benzelius och Henrik Benzelius, biſkoparne Andreas Rydelius, Olof Celſius, Nils Heßlén (måladt af Breda), Wilh. Faxe (måladt af Blommér), domproſtarne Magn. Rydelius, Jonas Wåhlin och Chr. Wåhlin, prof. A. Hylander, kyrkoherdarne Iwar Blanxius, Joh. Bolmſtedt, Magnus Darin, P. Klintberg, Carl Kröger, Paul Lybeck, Johan Oelreich, Abraham Rönbeck, Jöns Rönbeck, Matth. Rönbeck, C. Sonnberg Rönbeck, Swen Trägårdh, Carl Peter Wulfram och prof. Elias Trägårdh i Greifswald.

inom glas och ram äro upphängde öfwerallt å wäggarne och hyllornas gaflar, hafwa till en ſtor del bliſwit ſkänkte af univ. kansler grefwe L. v. Engeſtröm, till en annan del inköpte på auktion efter prof. L. P. Munthe och biſkop Wilh. Faxe. Kansleren grefwe v. Engeſtröms i kanslersſalen uppſtällda bröſtbild af gips är en gåfwa af kanslerns ſyſter, framl. fröken v. Engeſtröm.

b) Hiſtoriſka Muſeum.

Profesſor A. J. Retzius wäckte redan 1788 förſlag om inrättande af ett ſärſkildt muſeum för hiſtorien och nordiſka antiquiteterna, hwilket förſlag förſt 1805, ſedan den nitiſke N. H. Sjöborg bliſwit profesſor i hiſtorien, ſattes i werkſtällighet. Muſeets förſta innehåll utgjordes af hwad ſom, dit hänförligt, fanns ſamladt från äldre tider, i ſynnerhet af hiſt. profesſorerne Kilian Stobæus d. äldre och Swen Lagerbring, ſamt förut legat på Biblioteket och Naturaliekammaren. Betydligt riktades det redan under ſin tillwarelſes förſta år genom profesſorerna Retzii och Sjöborgs frikoſtighet och har ſedermera tid efter annan anſenligen ökats, dels genom inköp, dels genom talrika gåfwor. Bland de förſtnämnda må ſåſom det ſtörſta nämnas det 1851 gjorda förwärfwandet af prof. Swen Nilsſons dyrbara, af omkring 3300 pjeſer beſtående ſamling af hufwudſakligen nordiſka antiquiteter. Bland ſkänker intages främſta rummet af den af öfwerſte F. A. Sjökrona 1849 förärade ſamling, innehållande omkring 900 pjeſer, likaledes meſtedels utgörande nordiſka fornlemningar. Genom desſa begge ſtora tillökningar har afdelningen för monumenterne från **ſtenåldern** — tiden innan metallers användning war känd — bliſwit en af de meſt wälförſedda i Norden. Man finner här en rik uppſättning af de wapen, företrädeswis ämnade för jagt eller fiſke, och andra redſkaper, hwilka Nordens äldſta inwånare begagnat. Till aldraſtörſta delen äro de förfärdigade af hårda ſtenarter, i ſynnerhet af flinta, men några äfwen af ben. Talrikaſt förekomma bilor (kilar, wiggar), hwilka wid nyttjandet måſte hafwa warit inſatta uti eller faſtbundna wid trädſkaft. Tydligen hafwa de förſt blifwit groft tillhuggna med de ſå kallade knackſtenarne och ſedan ſlipade eller afputſade på ſtora ſlipſtenar; flera i ſamlingen befintlige exemplar af detta ſednare ſlag förklara med derå liggande ännu ofulländade bilor nämnda förfarande. Andra redſkap äro mejslar, ſå wäl med hålſlipad ſom rätſlipad egg, klubbor, hamrar eller yxor med genomborrade ſkafthål, knifwar af flere ſorter, lans-, harpun- och pilſpetſar, ſänkſtenar till fiſkegarn, fiſkkrokar, m. m. Flera af deſsa pjeſer äro af ſtor ſällſynthet, några de enda i ſitt ſlag ſom hittills blifwit upptäckta. Till denna afdelning höra jemwäl perlor och prydnader af bernſten och ben, ſamt lerkärl, begagnade wid deſse halfwilde ur-inwånares matlagning och måltider. — Icke ſå rikhaltig ſom förenämnda ſamling, men ej obetydlig är ſamlingen af fornlemningar från **bronsåldern**, tiden, då, efter landets äldſte bebyggares förjagande en ny folkſtam (den celto-cimbriſka) herrſkade, ſom kände en wiß grad af kultur och förſtod bearbetandet af guld och brons. Af ſiſtnämnda metallblandning (koppar och tenn) finnas ſwärd (mycket korta, ſåſom wanligtwis hos de äldſta folken), dolkar, ſtridsklubbor, lanſar, yxor, ſ. k. pålſtafwar och celter, knifwar, m. fl. ſlags wapen och werktyg, ſamt ſmycken och hwarjehanda fruntimmerstillbehör, ſåſom halsringar, armringar, fingerringar, ſpännen, nålar, knappar o. ſ. w. En ſtor del af deſsa bronsſaker utmärka ſig genom ſin wackra form och ſmakfulla ſirater, häntydande på en långt drifwen ſkicklighet i dylikt arbete. Hos Cimbrerna war ſeden rådande att bränna de dödes lik och lägga aſkan och qwarlefworna af benen i lerurnor, ſom nedſattes i grafhögarne; af ſådane urnor förwarar muſeum äfwen åtſkilliga prof. Deſsa begge grupper af antiquiteter från ſtenåldern och bronsåldern, meſtedels funne i ſkånſk jord, lemna den uppmärkſamme betraktaren en åſkådlig bild af lefnadsſättet hos de begge folkſtammar, ſom föregingo den ſiſt i landet inflyttade germaniſk-götiſka ſtammen, ſålunda i de aflägsna tiderna före den kriſtna tidräkningens början och långt förr än hiſtoriens morgon grydde i Norden. Det är i ſynnerhet genom den Nilsſonſka ſamlingen muſeet blifwit riktadt med en mängd af olika former af ſärſkilda ſlags föremål, ſom låta inblicka i ſeder och bruk från denna gråa forntid. En ſällſamhet enſam i ſitt ſlag i denna ſamling är en cimbriſk mans hufwudſkål, genomborrad med en benpil ſådan ſom brukades hos ſtenålderns folk: ett wittne om de ſtrider ſom för mer än twåtuſen år ſedan ſtått i desſa bygder emellan de inflyttande cimbriſka koloniſterna och de före dem här boende Lappſka ur-innewånarne. Hufwudſkålen är funnen wid Tygelſjö i Oxie härad i en grusbacke och pilen ſatt, när ſyndet ſkedde, ſå faſt i det af denſamma borrade hål, att den ej utan wåld kunde lösryckas. — Med **jernåldern** börja wåra egna förfäders wapen, werktyg, husgerådsſaker och prydnader; jemte jernet, ſom nu blef den hufwudſakligen anwända metallen, infördes äfwen i Norden bruket af ſilfwer och af en ny bronsblandning (koppar och zink = mesſing), äfwenſom af glas. Man delar denna ålders danſk-ſkånſka fornſaker i twenne afdelningar, af hwilka den förſta omfattar de fornlemningar, ſom antingen förete rent romerſkt arbete eller en iögonfallande inflytelſe af den ſmak, ſom herrſkade i den romerſka kejſarſtaten under de förſta århundraderna af den kriſtna tideräkningen; den andra upptager de antiqviteter, ſom bära prägeln af den barbariſerade ſtil, hwilken uppſtod hos de efter romarwäldets och deß kulturs förfall uppträdande råare folken, och tillhöra den hedniſka tidens ſednare ſekler ända till Knut den Stores eröfring af England och kriſtendomens derpå följande fullſtändiga införande i Danmark (omkring år 1030). Med den förra afdelningens minnesmärken är muſeum endaſt ſparſamt förſedt men äger af den andra flerahanda föremål, dock meſt i fragmentariſkt ſkick, emedan roſt illa medfarit dem.

Från **medeltiden** förekomma, bland annat, många katolſka minnesmärken ſåſom radband (deribland ett ſärdeles prydligt af jaſpis), reliker (t. ex. en bit af Chriſti kors, en benpipa af S:ta Brigitta, qwarlefwor af S:t Paulus och de 11,000 jungfrur), crucifixer (deribland 4 ſärdeles utmärkta, ett ſtörre af brons, ett mindre af bernſten, 2:ne mycket ſmå och ſint arbetade, det ena af elfenben, det andra af träd, monſtranſer, rökelſekärl, aflatsbref m. m. Till denna afdelning torde äfwen kunna hänföras de ſynd, om än till en del af ganſka werldslig beſkaffenhet, ſom wid reparationerne i Lunds Domkyrka blifwit der gjorde. Ockſå är hit att räkna det ryktbara Hel. Margaretas linnyg, ſom förr förwarades i Domkyrkan och om hwilket man har följande vers:

"I barſel hjelper hon ock af nöd,
Som qwinfolk pläga lida:
Hon lenar deras we, frälſar dem af död,
Binda de det kring deras ſida".

Det ſkall ha warit flitigt för detta ändamål i bruk i fordna tider. Och ännu år 1468 ingick konung Chriſtian I i Danmark, ſåſom ett deß bref intygar, till kapitlet med en ödmjuk anhållan att få låna nämnda linnyg wid ſin drottnings då föreſtående nedkomſt. Deßutom hafwa flera andra af Domkyrkans fordna tillhörigheter och minnesmärken derifrån blifwit hit uppflyttade, deribland några altarbilder af alabaſter, de ſiſta återſtoderna af mellanſkeppets 1577 uppförda högaltare, ſom 1835 nedtogs och ſedermera beklagligen alldeles blifwit ſönderſpillradt.

Bland medeltidsſakerna må äfwen nämnas en mängd runſtafwar (runkalendarier på träd) af olika former på fläta ſkifwor, fyrkantiga, mångkantiga och runda, en i form af ett ſwärd. Men äfwen från nyare tid finnas här prof på en långt drifwen ſkicklighet i dylik runriſtning ſåſom t. ex. en af paſtor Digelius i Säwared uti Weſtergötland förträffligt ſkuren och wid riksdagen 1755 för Rikſens Ständer preſenterad ſtaf, till hwilken ſärſkild "hjelpreda eller nyckel" blifwit utgifwen medelſt en af J. Gillberg i koppar ſtucken tafla; ſamt en annan femkantig ſtaf med runſkriften böjande ſig i ormſlingor, ett arbete af proſten Ljunggren i Sjögerſtad uti Weſtergötland, öfwer hwilket prof. Sjöborg meddelat en förklaring.

Till både äldre och nyare tid höra äfwen åtſkilliga dryckeshorn och dryckeskannor. Af förſtnämnda ſlag må nämnas ett ſom länge förwarats på gården Skönabäck i Bleking och deraf benämnes Skönabäckshornet; det tyckes wara ett riddare-dryckeshorn från 1400:talet, är utan fötter och förſedt med en inſkription på danſka i runor af följande lydelſe i riddare-tidens anda:

Gud lage ok wende
Al ting til en ſalig ende!
Den Ridder drak af gyldne horn, ſlog op med guiten*) hand.
Kriſt give min kjæriſte gode nat ok unde os frid i vort land!
Svarde den Hofmand gjef ok mild: Ved krigen haabr jeg at naae
En ædel jomfru, dygdig ok ſnild ſom ellers var neppe at faae.
Ingen lader ſik fortryte
Om jeg den lykke af Gud maa nyte
Ti alt mit ſind ok atraa
Er högere ting ved dygd at naa.

Ett annat dryckeshorn från Åkersberg i Skåne har fötter och ringar af mesſing och följande inſkrift med munkſtyl i öfre ringen:

Ihesus, Maria ſon, help os of alle nodh.
Me tibi virgo pia!**)

Begge hornen äro af uroxar, ſom fordom funnits i Norden, och hwaraf ſkeletter i ſednare tider blifwit uppgräfde ur ſkånſka torfmosſarne.

Gamla ſwärd, hjelmar och harneſk erinra om näfrättens oroliga tider, ett par ſ. k. "kärrebösſor" wiſa artilleri-wapnet i ſin barndom och en kanonkula af ſmidt jern, funnen i wallen wid Borreby gård, — hwilket Erkebiſkopsſlott år 1452 af Carl VIII Knutsſon belägrades och nedbrändes — ſamt en annan dylik funnen i bottnen af Lundagårds gamla byggnad, påminna om de dagar, då nämnde ſwenſke konung örligade här i trakten och bröt Lunds ſtorhet.

Bland minnesmärken från **nyare tider** må anföras Nils Dackes käpp, den han brukat då han biltog irrade omkring i Smålands och Blekings ſkogar; ſnapphane-kniſwar och d:o gewär; en ſtridsyxa med piſtol, funnen på ſlagfältet wid Lützen; en piſtol, ſom ſkall hafwa tillhört den i Norge och Guldbrandsdalen år 1612 ſtupade ſkottſke öfwerſten G. Sinclair; flera ſaker, ſom tillhört Guſtaf II Adolf, Chriſtina och andra ſwenſka regerande perſoner; ett ſtycke träd af örlogsſkeppet Göthas köl, det förſta krigsſkepp ſom byggdes wid Carlskrona af det eke, ſom wexte på Trotsö; några bundtar ſilke af ſilkesmaſkar, ſom funnits i Paradislyckan i Lund*); en kaffekopp med fat af oſtindiſkt porslin, utſirade med en Linnæa borealis och förärade till arkiatern C. v. Linné af oſtindiſka kompaniet; flera konſtarbeten af grefwe Magnus Stenbock, förfärdigade under deß fångenſkap i Köpenhamn, ſåſom en pokal af horn med elfenbensfot och ſirater på locket, en windeltrappa af träd, ett par ſmå ſkor af läder; diverſe andra konſtſaker, ſåſom en liten guldwagn i ett glasrör, herrgårdarne Björnstorp och Swenstorp ſkurne i elfenben m. fl. andra wackra arbeten af ſamma material, m. m.

---

*) Gjutande d. w. ſ. gäſtfri, frikoſtig.

**) Sc. consecro d. ä. Jag är din fromma tjenarinna.

En egen kurioſitet, ett motſtycke från en ſednare tid till den ofwannämnde uråldrige cimbriſke hufwudſkallen, är ett här förwaradt ſtycke af den berömde filoſofen Carteſii hufwudſkål. Huruledes detta kommit hit berättas hafwa tillgått på följande ſätt: Carteſius dog ſåſom bekant i Stockholm d. 11 Febr. 1650 och begrofs på S:t Olofs, ſedermera benämnd Adolf Fredriks kyrkogård, men hans qwarlefwor upptogos åter 1666 och fördes till Paris der de begrofwos i kyrkan S:t Géneviève. En officer wid ſtadswakten i Stockholm, Iſ. Planſtröm, ſom hade i uppdrag att ombeſtyra likets upptagande ur deß förra graf och deß nedförande till ſkeppsbron och ſom icke kunde motſtå begäret att äga en dyrbar relik af den ryktbare mannen, fick tillfälle att ur kiſtan borttaga hufwudſkålen och lägga en annan i ſtället. Han förwarade ſin ſkatt omſorgsfullt under ſin lifstid. Efter hans död föll den i kreditorernas händer, har ſedan wandrat omkring, war 1754 i Hägerflychtſka ſlägten, då hofrådet Arckenholtz köpte hälften deraf och ſedermera ſkänkte denna till kanslirådet von Stjernman. Då dennes dotter blef gift med biſkop O. Celſius, ärfde han den. Celſii enka lemnade den åt prof. Retzius med wilkor, att den ſkulle ſkänkas till Lunds akademiſka ſamlingar, hwilket ockſå werkſtälldes. Hofrådet Arckenholtz anför denna tilldragelſe i ſina 1751—60 på franſka ſpråket utgifna memoirer öfwer drottning Chriſtina, och prof. Sjöborg har åt denſamma egnat en ſärſkild afhandling ("De Cartesio ejusque cranio"). På detta denſtycke, ſom ſålunda efter all ſannolikhet werkligen tillhört omgifningen af werkſtaden för en af de ſtörſte tänkares odödliga ſkapelſer, ſtår ſkrifwet "Carteſii döſkalla 1691 N:o 6"; utan twifwel har den nämnda år warit inregiſtrerad i någon frenologiſk ſamling. På en åtföljande papperslapp läſes: In memoriam Renati Cartesii (Des Cartes)

---

*) Ett ännu ſtörre förråd af här i Lund på 1750:talet produceradt ſilke förwaras bland entomologiſka ſamlingarne, der man äfwen finner prof på ſiden tillwerkadt hos Abr. Ekſtedt i Malmö af ſkånſkt (paradiſiſkt) ſilke 1766.

Parvula Cartesii fuit hæc calvaria Magni,
Exuvias reliquas Gallica busta tegunt.
Sed laus ingenii toto diffunditur orbe,
Mistaque Coelicolis mens pia semper ovat.

Utom de Nordiſka finnas här en icke ringa ſamling af andra länders och folkſlags äldre och nyare minnesmärken, Egyptiſka, Judiſka, Romerſka, Kineſiſka, Perſiſka, Oſtindiſka, Auſtraliſka, Grönländſka, Lappſka o. ſ. w., bland hwilka åtſkilliga äro dyrbara och rara och hafwa öfwer en del af dem beſkrifningar utkommit i akad. afhandlingar. Bland de egyptiſka antiquiteterna må nämnas en mumie, wäl 3000 år gammal, och denſamma biſogade ſmå bronsbilder, föreſtällande gudomligheterne Oſiris, Iſis och Orus. Enligt hwad inſkriptionen å en kopparſköld upplyſer ſkänkte Akad. Kansleren grefwe C. Gyllenborg hit denna mumie, ſom kommit till Swerige bland andra fornſaker, dem Edw. Carleſon och baron C. F. v. Höpken ſamlat under ſin reſa i Egypten 1733. — De Lappſka och icke-europeiſka minnesmärkena äro ſammanſtällda till en ſärſkild etnografiſk ſamling, hwilken äfwen i det afſeende är af intreſſe, att den erbjuder märkliga jemförelſer emellan wapen och redſkap från den ſednare tidens ocivilliſerade folk och dem ſom brukats af Nordens förſte bebyggare.

Twenne åldriga porträtter af drottning Margareta och erkebiſkop Guſtaf Trolle äro i muſeet upphängde äfwenſom Carl XII:s, en gåfwa från Eſtland och enligt uppgift måladt under konungens wiſtande i Narva, hwarjemte är att ſe ett gipsaftryck af hjeltens anſigte taget wid grafwens och kiſtans öppnande år 1764. — Ockſå prof. N. H. Sjöborgs, muſeets grundläggares, porträtt i paſtellmålning finnes här.

Docenten N. G. Bruzelius, amanuens wid hiſtoriſka muſeet ſamt mynt- och medalj-kabinettet, har ordnat detta förſtnämnda i deß närwarande ſkick.

c) Mynt- och Medalj-kabinettet.

Detta började med den ſamling, ſom arkiatern och hiſt. prof. Kilian Stobæus d. ä. ägde och hwilken efter hans död enkan aflät till Akademien 1745 på det wilkor, att hon ſkulle ſå länge hon lefde erhålla 200 d:r ſ:mt årligen. Då hon året efter dog ſlapp Akademien att mer än en gång utbetala nämnda ſumma. Endaſt metallmaſſan i den gjorda acquiſitionen uppſkattades till 870 d:r ſ:mt. En mängd rara mynt funnos deribland. Sedermera tillwexte ſamlingen dels genom köp och byte, dels genom gåfwor af enſkilde, bland hwilka ſednare Akad. Kanſlererne utmärkte ſig, i ſynnerhet grefwe Melker Falkenberg, om hwars frikoſtighet mot biblioteket ofwanför är nämndt. Han lemnade wid flera tillfällen till kabinettet wackra ſkänker, en gång 150 angloſachſiſke mynt funne i Skåne. Bland ſtörre inköp under förra århundradet må nämnas af kanſlirådet Berch år 1759, af kongl. ſekreteraren A. Modéer år 1796, och det ſtörſta år 1795 för 1000 r:dr ſpecie af aſſeſſorn A. Pfeifers ſamling, beſtående af 2638 mynt, bland hwilka omkring hälften romerſka. Då Ryſſarne år 1788 landſtego och brände Råå fiſkläge, befarade man ockſå ett rofgirigt beſök i Lund, hwarföre mynt- och medalj-kabinettets ſkatter ſlogos tillſammans i en kiſta för att transporteras undan. Många år gingo ſedermera, innan denna ſammanblandning åter blef någorlunda utredd, hwilket förſt ſkedde ſedan prof. Sjöborg fått ſamlingen om hand, i de förſta åren af innewarande århundrade. Kabinettet erhöll äfwen förſt då ſin egen lokal tillſammans med det nyinrättade hiſt. muſeum, efter att förut ha lånat hus dels af biblioteket dels af naturaliekammaren, den tid deſſa begge ſednare inrättningar befunno ſig bredwid hwarandra i ſamma wåning. Sjöborg meddelade ockſå i en ſeries af akad. afhandlingar hiſtoriſka underrättelſer om kabinettet och deß innehåll till hans tid. Detſamma fortfor att riktas genom ſkänker, inköp och byten. Efterhand hade kabinettet blifwit temligen förſedt i flera riktningar, men ägde högſt få af de i Lund präglade äldre danſka mynten, tills år 1830 i Maj månad uti en åker wid Borups by i Hyby ſocken och Bara härad ett märkwärdigt fynd gjordes, hwars ſpridda lemningar räddades åt kabinettet af deß dåwarande föreſtåndare nuwarande riksantiquarien B. E. Hildebrand. Bland deſamma funnos de äldſta och raraſte i Lund af Knut den Store och Hårdeknut ſlagne mynt, till en del i flera exemplar, hwilka ſedan medelſt byte inbringade en ny ſkörd af Lundenſiſka mynt. Så t. ex. bekommos i Köpenhamn för 7 dupletter af Hårdeknuts mynt 130 ſtycken Magnus den Godes, Swen Eſtridsſons och några följande regenters. Samlingen af gamla danſka mynt ökades än yttermera genom betydliga fynd i Lunds domkyrka 1835, på Holmby kyrkogård och flera ſtällen ſamt genom många gåfwor (t. ex. af de danſka numismatikerne Chr. Thomſen och Devegge). En god förſtärkning ſå wäl härutinnan ſom i andra afdelningar erhölls äfwen genom det af Hildebrand tillwägabragta förwärfwandet af kronobagaren G. C. Aſpegrens i Carlskrona mynt- och medalj-ſamling, ſom år 1830 af Akademien inlöſtes mot erläggande af metallwärdet jemte en tredjedel derutöfwer. Denna ſamling innehöll 1051 mynt hwaraf 8 af guld wägande 20 $^1/_2$ duk., 349 af ſilfwer wäg. 239 $^1/_4$ lod, 604 af koppar, wägande tillika med 23 ſt. kopparplåtar eller dalerſtycken af olika wärde 122 ſkålp., ſamt 90 af brons. Det märkwärdigaſte i denſamma war 3 guldbrakteater, funne 1817 på Sturkö, af hwilka en wäger 8 dukater.

Desſe klenoder äro af byzantinſkt urſprung, blott präglade å ena ſidan, ſamt hafwa troligen burits ſåſom utmärkelſetecken af från Conſtantinopel återkomne Wäringar. Deras ålder går tillbaka i tiden långt förr än kriſtendomen infördes i Norden. Kabinettet egde förut blott en pjes af detta ſlag, och har ſedermera förwärfwat ännu twå, ſå att nu 8 guldbrakteater finnas der, bland hwilka den nyßnämnda af de på Sturkö funne är den wida ſtörſta *). Med dem täflar i ålder och öfwerträffar i ſällſynthet ett likartadt ſmycke af ſilfwer, men af twåſidig prägel, likaledes förſedt med ögla och ſannolikt ockſå buret ſåſom utmärkelſetecken eller kanſke ſåſom amulett. Det fanns wid Gärsnäs gård i Skåne 1729 uti en lerurna jemte mynt och annat ſilfwerarbete till 200 lods wigt och ſkänktes till kabinettet af landshöfding Lindenſtedt 1755. Man känner icke mer än detta enda exemplar af detta ſlag.

Kabinettets ſamlingar räkna för närwarande tillſammans omkring 11,000 mynt och medaljer. Af romerſka ſå wäl konſular- ſom kejſarmynt finnas öfwer 2000; af de gamla grekiſka omkring 390; af medeltidens mynt, deri inberäknadt de i ſwenſka jorden talrikt anträffade byzantinſka och kufiſka (arabiſka), omkring 690; af angloſachſiſka något öfwer 200 (af hwilka Hildebrand beſkrifwit ſtörre delen i en följd af akad. afhandlingar) **). De ſwenſka mynten utgöra omkring 1500, deribland 2:ne från Olof Skötkonungs tid. Af ſwenſka medaljer finnes en ſtåtlig ſamling af omkring 1000 ſtycken i alla ſtorlekar; hälften deraf utgör en krönika i guld och ſilfwer af ſwenſka ſtatens märkwärdigare tilldragelſer från Guſtaf Waſas dagar till närwarande tid; andra hälften minnespenningar öfwer Sweriges regenter (deribland Karlſtens och Hedlingers konungalängder) och ryktbara enſkilda perſoner. Hit hör ockſå en medaljon af guld med widhängande kedja af ſamma metall, föreſtällande på ena ſidan Guſtaf III:s bröſtbild inom en eklöfſkrans af emalj, der ofwan flera diamanter äro infattade. Enligt inſkription å andra ſidan är den gifwen af nämnde konung till friherre A. E. Gyllenſtjerna, då han ſtod fadder till Sweriges kronprins Guſtaf Adolf d. 16 Now. 1778, och har kammarherren frih. N. Gyllenſtjerna på Krapperup ſedermera ſkänkt den till kabinettet. Af danſka mynt egas omkring 1000, deribland de äldſte äro ofwanför nämnde, och af danſka medaljer omkring 150. De norrſka myntens antal utgör omkring 250, deribland flera af de aldra äldſta och raraſte i Norge ſlagna (ett från Hakon Jarls tid 985—995); de norrſka medaljerna äro helt få, deribland konung Carl XIV:s kröningsmedalj med widhängande kedja, begge af guld, en ſkänk af framl. proſten i Åium d:r C. S. Rönbeck och honom gifwen att bära d. 7 Sept. 1818 ſåſom deputerad för Swea Rikes Ständer wid kröningen i Throndhjem. Återſtoden af kabinettets ſamlingar utgöres af de nyare utländſka ſtaternes mynt och medaljer.

---

*) Man finner närmare underrättelſer om desſe guldbrakteater i en af akad. adjunkt J. O. Lindfors 1846 utgifwen disſertation "Om Guldbracteater" (18 ſid. 4:o). Författaren war en längre tid amanuens wid hiſtoriſka muſeum ſamt mynt- och medalj-kabinettet. En ſednare utkommen upplyſande afhandling om ämnet i allmänhet är konferensrådet C. J. Thomſens uppſats: "Om Guldbracteaterne og Bracteaternes tidligſte Brug ſom Mynt", ſid. 265—347 af Annaler for Nord. Oldkyndighed og Hiſtorie 1855. Kbhvn ſ. å.

**) Numismata anglosaxonica musei acad. lundensis ordinata & descripta. P. I—III. Lundæ 1829 (48 pag. 8:o).

I kabinettet är uppſatt ett wackert porträtt af den berömde ſwenſke numismatikern asſesſor Nils Keder († 1735), måladt af G. E. Schröder.

Kabinettet har på de ſednaſte åren fått ſin egen från hiſtoriſka muſeum ſkiljda lokal och föreſtås för närwarande af prof. i orientaliſka ſpråken C. J. Tornberg, känd på det numismatiſka området ſåſom utgifware af "Numi Cufici regii numophylacii Holmiensis".

b) Zoologiſka Muſeum.

Detta wackra muſeum har tillkommit dels genom ſkänker af enſkilde, dels, i ſynnerhet under de ſednare åren, genom inköp för anſlag. Arkiatern prof. Kilian Stobæus d. ä. kan anſes ſåſom deß ſtiftare derigenom att han wid förwaltningen af rektorsembetet 1735 till univerſitetet förärade ſin för de tiderna betydliga ſamling af alſter ur ſamtliga naturens trenne riken. Dåwarande kanslern grefwe Carl Gyllenborg lät på den ſ. k. naturaliekammaren uppſätta en votivtafla, ſom ännu med ſin latinſka inſkription förwarar minnet af denna gåfwa. Wid denna ſamling war fäſtadt det ſärſkilda intresſe att den, då den ännu förwarades i Stobæi bibliotek, begagnades af ſtudenten Carl Linnæus, ſom bodde i Stobæi hus och ſom genom denna ſamling lade förſta grunden till ſina naturhiſtoriſka ſtudier wid univerſitetet. Under benämningen ”Museum Stobæo-Carolinum” innefattades ſedermera i lång tid icke blott denna ſamling, utan äfwen alla tillökningar hwarmed den riktades under loppet af förra århundradet då profesſorerna Erik Guſtaf Lidbeck och Anders Johan Retzius derom hade wård. Den 11 Juni 1811 firades å, ſåſom det nu kallades, natural-hiſtoriſka muſeum en feſt, då Linnés bröſtbild i bronzerad gips derſtädes uppſattes och prof. Retzius höll ett ſwenſkt tal. Wid detta tillfälle ſkänkte han till univerſitetet ſin egen dyrbara ſamling af naturalier, deribland ett ſtort herbarium, ett anſenligt förråd af mineralier, petrifikater, fosſila ben, kranier, ſkeletter, ſnäckor, koraller m. m. Åt minnet af denne högtförtjente akad. lärares frikoſtighet är den andra å muſeum uppſatta votivtaflan egnad. Prof. Retzius afgick 1812 ſåſom emeritus från ſin akademiſka werkſamhet, efterlemnande muſeum betydligt förökadt och utwidgadt. Efter Retzii afgång delades den läroſtol han innehaft i 3:ne ſärſkilda: den kemiſka, den botaniſka och den förſt ſ. k. naturhiſtoriſka, ſedermera zoologiſka. I enlighet dermed delades äfwenledes det hittilswarande naturalhiſtoriſka muſeum ſå att mineralierna kommo till den kemiſka, wexterna till den botaniſka och de uppſtoppade djuren, ſkeletterna och petrificaterna till den zoologiſka. Öfwer denna ſiſtnämnda emottog Swen Nilsſon wården förſt ſåſom amanuens ~~1812,~~ 1816 ſedan ſom intendent och ſlutligen ſåſom profesſor till 1856, då han ſom emeritus afträdde. Under denna långa tid af 44 år har den ojemförligt ſtörſta delen af det nuwarande zoologiſka muſeum tillkommit och blifwit genom föreſtåndarens nitiſka werkſamhet ordnad.

Många ſtörre och mindre gåfwor hafwa under denna period tillfallit muſeum, bland hwilka den betydligaſte warit den ſom 1845 lemnades af öfwerſte-kammarjunkaren friherre A. G. Gyllenkrook, beſtående af mer än 1600 uppſtoppade foglar, dels ſkandinaviſka, dels exotiſka. Denna ſamling har gifwaren fortfarande och frikoſtigt ökat. Den utmärker ſig iſynnerhet genom ſin rikedom på ſköna colibri, papegojer, paradisfoglar m. m.; man ſer äfwen der den ſällſynta ſamt förſwunna *apteryx australis.* Samme för zoologiens ſtudium nitälſkande mecenat har äfwen riktat muſeum med en wacker ſamling af exotiſka ſnäckor och koraller ſamt en ſamling fiſkar från Medelhafwet. — Äfwen har kammarherren frih. N. Gyllenſtjerna till muſeum förärat en betydlig ſamling af ſwenſka fiſkar, till ſtörſta delen ſamlade i ſödra Kattegat. — Prof. W. Liljeborg har från ſina reſor i Norrige och Ryßland hemfört och förärat wackra ſamlingar af foglar och fiſkar. Andra betydliga föräringar äro: profesſor M. Fremlings af en ſtörre ſnäckſamling; Major Falkmans af en ſamling ſnäckor och koraller från hafwet utanför Weſtindiſka kuſten; H. Maj:t Konung Carl XIV Johans af en i Stockholm inlöſt ſnäckſamling. En mängd ganſka wärdefulla mindre bidrag kunna här icke uppräknas och föreſtåndaren ſjelf har flitigt ſkattat till muſeets förökande genom årliga gåfwor, ſå t. ex. har han bland foglar gifwit den dyrbara ſnart utdöda *Alca impennis*, bland fiſkar den ſällſynta *Lampris guttatus*, och bland fosſilierna ett ſkelett af *Bos urus* (uroxen), ſom i ena ryggkotan bär märke efter ett pilſkott, ſannolikt en flintpil — ett bewis att denna djurart lefwat i Skåne ſamtidigt med de äldſta innewånarne.

Zoologiſka muſeum innehåller näſtan fullſtändiga ſamlingar af Skandinaviens vertebratfauna utgörande äfwen typerna för Nilsſons bekanta arbeten i desſa delar af zoologien.

År 1850 inflyttade muſeum i ſin nuwarande lokal upptagande 10 ſammanhängande ſalar och mindre rum ſamt den till plats för ſkelettſamlingen inredda winden. Rummet n:r

1, det förſta, upptager den uppſtoppade däggdjursſamlingen, med ett antal af öfwer 300 djur. 6 i rad belägna rum, n:r 4—9, innehålla ſamlingen af uppſtoppade foglar, omkring 4000 individer uppſtällde i 53 ſtora glasſkåp och erbjudande en werkligt praktfull anblick. Af deſſa rum upptages n:r 4—5 af den ſwenſka ſamlingen, n:r 6 af den utländſka; n:r 7—9 af den Gyllenkrookſka, likaledes fördelad i en ſwenſk och en utländſk afdelning. Ofwanför ingången till det förſta af deſſa rum ſer man en votiv-tafla med inſkription, den tredje i muſeum befintliga, och egnad den wördnadswärde wetenſkapsälſkaren, ſom på ſå ſtorartadt ſätt wiſat ſitt intreſſe för muſei förkofran; i det medlerſta af de rum, ſom innefatta den Gyllenkrookſka ſamlingen, är gifwarens bröſtbild af terra cotta uppſtälld. Amfibieſamlingen förwaras i rummet n:r 10, fiſkſamlingen i ſamma rum ſamt en del torra fiſkar i rummet n:r 3; äggſamlingen i rummet n:r 4, ſnäckſamlingen i rummet n:r 10; en ſamling af torkade ſtråldjur i rummet n:r 1; korallſamlingen i rummet n:r 2; i ſprit förwarade molluſker och ſtråldjur i ſamma rum; en ſamling af Annelider och Cruſtaceer i ſprit jemwäl i ſamma rum; en ſamling af torra Cruſtaceer i rummet n:r 1; anatomiſka ſamlingen innehållande anatomiſka preparater af djur utaf diverſe klasſer i ſprit i rummet n:r 2, petrifikatſamlingen i byråer å åtſkilliga ſtällen.

I det på winden inredda rummet n:r 11 befinner ſig ſkelettſamlingen, utgörande omkring 700 ſkeletter och ſkelettfragmenter, deribland en ſamling af foſſila ſkeletter, ſkallar och ſärſkilda ben från Skånes torfmoſſar är den betydligaſte i ſitt ſlag ſom för närwarande finnes i något muſeum. Det märkligaſte deruti är det ofwannämnda af prof. Nilsſon ſkänkta nära fullſtändiga ſkelettet af uroxen. Bland öfriga foſſila ſkånſka ſaker må nämnas: ett ſkelett af biſon-oxen (*bos-bison*); ett lårben och åtſkilliga tänder af en märkwärdigt ſtor björn; foſſil ſköldpadda i flera exemplar, ſom lefwat här i Skåne ſamtidigt med renen, af hwilka en mängd ben äfwen förwaras. — Tillika ſer man här en mindre ſamling menniſkocranier af olika racer, meſt från Skandinavien.

Prof. Fr. Wahlgren har nyligen efterträdt prof. Nilsſon i wården om zoologiſka muſeum, hwilket i det utmärkta ſkick, hwaruti det lemnats af den ſednare, utgör ett hedrande monument af den berömde zoologens oförtröttade omtanka under den tid han härſtädes warit ſin wetenſkaps målsman.

Sedan zoologiſka muſeets entomologiſka afdelning på de ſednare åren betydligt förökats, ſtälldes den under wård af ſärſkild intendent och erhöll ſin egen lokal. Grundwalen till denna afdelning bildades af Kilian Stobæi ſamling utgörande omkring 300 ſkandinawiſka inſektarter. Af denna ſamling, hwilken i anſeende till det ſammanhang den ägde med Linnés förſta entomologiſka ſtudier (näſt de botaniſka hans käraſte) *) med rätta är att räkna bland univerſitetets intresſantare antiquiteter, finnas ännu i behåll nära en tredjedel, eller 80 arter fördelade på 123 exemplar. Profesſorerne Lidbeck, fader och ſon, ökade 1779 och 1801 den entomologiſka ſamlingen med betydliga gåfwor, af hwilka dock numera förmedelſt det briſtfälliga förwaringsſättet föga återſtår. År 1809 ſkänkte juris doktorn friherre Carl Carlsſon Bonde en praktfull och dyrbar inſektſamling af 2090 exemplar, i anſeende till ſin omſorgsfullt inrättade förwaringsmetod ännu i wälbehållet ſkick. Bland andra tillökningar kommo härtill ſedermera ſtörre gåfwor af d:r G. W. Freyreiß i Rio Janeiro 1815 och prof. C. P. Thunberg 1818 ſamt inköp af landskamrer Ljunghs mycket betydliga inſektſamling. Det war i följd af entomologiſka muſeets ſålunda ſtigande betydenhet ſom åt adjunkten, ſedermera e. o. profesſorn G. Dahlbom 1843 uppdrogs att ſärſkildt wårda detſamma, hwilket uppdrag han på ett berömligt ſätt fullgjort ända till ſin innewarande år inträffade död. Under denna tid har muſeet befunnit ſig i alltjemt tilltagande förkofran. År 1849 ökades det med den ſtörſta gåfwa ſom hittills tillfallit detſamma, då profesſor J. W. Zetterſtedt förärade en ſamling af mer än 14000 inſekter, inſamlad från Swerges och Norriges fleſte

---

*) "Insectæ fuere summæ meæ deliciæ".
LINNÉ, Act. Upsal. 1736 pag. 97.

landſkaper, i ſynnerhet från Lappmarken, och innehållande typerna för de ſpecies, hwilka blifwit beſkrifne i det ſtora af gifwaren författade arbetet "Diptera Scandinaviæ" (Tom. I—XII Lundæ 1842—55). Äfwen ſin intendent, prof. Dahlbom har muſeet att tacka för flera tid efter annan lemnade wärdefulla ſkänker och genom ſin på ſoteſängen uttalade wilja att alla hans wetenſkapliga ſamlingar och böcker ſkulle förenas med muſeet, har han ytterligare fäſtat ſitt minne wid denna af honom med kärlek omhuldade inſtitution.

Entomologiſka muſeets kollektioner äro fördelade på 3:ne ſektioner: antika, moderna och preparatſamlingarne.

e) Botaniſka inſtitutionen.

Den botaniſka trädgården beſtår af trenne ſärſkilda anläggningar. I den urſprungliga botaniſka trädgården, hwareſt äfwen wexthuſen befinna ſig, odlas numera hufwudſakligen fleråriga och twå-åriga wexter. En mindre närbelägen trädgård, den fordna S:t Petri kyrkogård, ſom i ſednare tider blifwit ſkänkt till univerſitetet, innehåller ett-åriga wexter. Paradislyckan — ſå benämnd efter Nils Paradis, ſom egt denſamma på 1670:talet *) — till arealen den ſtörſta af trädgårdarne, är inrättad till en ſyſtematiſkt ordnad plantering af till det meſta utländſka träd och buſkar (ſ. k. arboretum) ſamt innehåller en ſtor mängd ſällſynta arter, hwilkas odling på kall jord ſwårligen lyckas i någon annan botaniſk trädgård under ſamma breddgrad. Wexthuſen äro, ſåſom förut är nämndt, i ett ytterſt briſtfälligt tillſtånd och motſwara i intet afſeende nutidens fordringar.

---

*) Handelsmannen L. De la Roſe ſålde platſen 1748 till akademien för 1600 daler ſilfwermynt. Paſtorſkan Fabricii gård, hwilken låg derjemte köptes för 1000 daler ſamma mynt. Båda deſſa lägenheter utgjorde tillſammans ett anſenligt qwarter, ſom åt ſöder omgafs af Paradisgatan, åt norr af Wallgatan, åt öſter af Sandgatan, åt weſter af Ljuſeſträtet. Enär ſiſtnämnda gränd war obehöflig, blef den efter öfwerenskommelſe med ſtadens äldſte intagen. Brunius, Beſkrifning om Lunds Domkyrka, ſid. 366.

Genom ett af rikets ſtänder bewiljadt årligt anſlag af 450 r:dr r:mt hafwa under de ſednare åren åtſkilliga exſiccat-ſamlingar blifwit för inſtitutionens räkning inköpte. Hartweys och Spruce's (den förra omkring 2050, den ſednare 500 arter) ſamlingar från ſödra och Drummonds (omkriug 2000 arter) från norra Amerika förtjena i ſynnerhet att omnämnas. Genom briſt på lokal hafwa likwäl deſsa ſamlingar ej ännu kunnat ſå ordnas, att de blifwit upplåtna till allmänt begagnande.

Lund med ſitt milda klimat och ſin bördiga jordmån borde i ſanning kunna ega en botaniſk trädgård, med hwilken ſå dylika i Norra Europa ſkulle, hwad kalljordswexter beträffar, kunna jemföras, ſåwida ej det ytterligt inſkränkta utrymmet hindrade odlingen af ett ſtörre antal wext-arter. Man har numera ockſå allmänt börjat inſe nödwändigheten af trädgårdens förflyttning till någon utom ſtaden belägen plats — ett nödwändigt wilkor för möjligheten att inſtitutionen ſkall kunna uppfylla ſitt ändamål. — Botaniſka inſtitutionens föreſtåndare är profeſsor J. G. Agardh, demonſtrator akad. adjunkten F. W. Chr. Areſchoug.

f) Anatomiſka inſtitutionen

war för några år ſedan lika illa logerad ſom den botaniſka, då den hade ſin lokal i ſamma ſkröpliga byggnad. Men ſedan den fått 1853 inflytta i ſitt eget nya, rymliga och beqwämt inrättade hus, har den lefwat upp med ett föryngradt lif. Diſsekanternes antal har betydligt tilltagit och diſsektionerne kunnat bedrifwas med wida ſtörre flit än förut. Och då i följd af den gamla anatomiſalens otjenlighet dels flertalet af de äldre preparaterna blifwit ſkadade eller odugliga, dels ſå nya kunnat efterhand tillkomma, ſå har deremot nu inom några få år förträffliga ſamlingar uppſtått, ſom äro ſtadde i ſtändig tillwext. Den helt och hållet nya, af nuwarande föreſtåndaren profeſsor C. F. Naumann anlagda komparativa ſkelett-ſamlingen är redan ganſka utmärkt i ſitt ſlag ſå wäl för mängden af föremål (omkring 200) och ſkickligheten hwarmed preparationen, hufwudſakligen af föreſtåndaren ſjelf blifwit werkſtälld, ſom för de flera ſällſynta ſkeletter från olika werldsdelar här äro att ſe. Näſtan ſamtlige de vertebrerade djurklaſſernes ordningar äro repreſenterade. Af menniſkan förekommer en intreſſant ſeries ſkeletter af olika kön och åldrar ſamt en betydlig kranie-ſamling; bland apſkeletter af flera arter finnes ett förträffligt exemplar af en numera ſällſynt *Orang-utang* från Borneo; bland rofdjuren ett präktigt lejonſkelett från Afrika; bland amfibierne fäſter ſig iſynnerhet uppmärkſamheten wid ett ypperligt ſkeletteradt exemplar af den 10 fot långa afrikanſke jette-ormen (*Python bivittatus*) och ett d:o af den giftige *Python arietans*, andra märkligheter i denna wärdefulla ſamling att lemna onämnde. — Twenne ſtora rum upptaga en anatomiſk och en rikhaltig pathologiſk preparatſamling, hwarjemte den anatomiſka inſtitutionen äfwen hyſer andra till den medicinſka fakulteten hörande ſamlingar, ſåſom en god ſamling af kirurgiſka inſtrumenter och en betydlig drogue-ſamling.

g) Fyſiſka Kabinettet.

Af den "präktiga adparatus instrumentorum physicorum", hwilken Linné i ſin Skånſka reſa 1749 omtalar wara härſtädes tillfinnandes, woro före det fjerde decenniet af innewarande århundrade längeſedan alla ſpår förſwunne, och den fyſiſka inſtrumentſamlingen förtjente knappaſt att nämnas bland univerſitetets inſtitutioner. Men innan hundrade år förflutit ſedan den ſtore naturforſkaren fällde nämnde yttrande, hade detſamma återigen blifwit fullt tillämpligt och fyſiſka kabinettet har alltjemt genom ytterligare acquiſitioner fortfarit att derför göra ſkäl. Detſammas nitiſke föreſtåndare profeſſor A. W. Ekelund gjorde 1840 början med deß upphjelpande genom att för inſtitutionens under loppet af flera år beſparade anſlagsmedel, från Paris förſkaffa detſamma en dyrbar uppſättning af de nyaſte och bäſta meſt nödwändiga inſtrumenter. Sedan återigen årsanſlagen en tid bortåt blifwit beſparade ſkedde 1857 ett nytt wärdefullt och rikhaltigt inköp af den närwarande tidens förnämſta produktioner i facket, förfärdigade af Frankrikes hufwudſtads utmärktaſte inſtrumentmakare ſådana ſom Perrault, Dubosq m. fl. För desſa båda ſtora acquiſitioner betaltes en ſumma af omkring 12,600 r:dr b:ko. Åtſkillige af de inköpte inſtrumenterne lära icke ägas till lika fullkomlighet i någon annan af Nordens likartade inſtitutioner. Flere af dem ha hwar för ſig koſtat 700, 800 ända till 1500 francs. För kännare torde följande ſpecification af de märkligaſte wara af intresſe: ett rätlinigt och ett cirkulärt delnings-inſtrument; en katetometer för finaſte uppmätning af lodräta afſtånd; en apparat för beſtämmande af kroppars ſträckbarhet och hållbarhet; en apparat för utrönandet af wätſkors ſammantryckbarhet; en d:o för wattengaſens täthet; en d:o för kroppars ſpecifika wärme; en d:o för att wiſa etherpartiklarnes rörelſer uti ſärſkilda ſlags ljuswågor; en d:o för att gifwa en oföränderlig riktning åt reflekterade ſolſtrålar (helioſtat); en d:o för anwändande af det elektriſka ljuſet i ſtället för ſolljuſet wid optiſka framſtällningar; ett refraktions-inſtrument för gaſer; ett inſtrument för diffraktions- och interferens-fenomener; en apparat för beſtämmande af wätſkors och kriſtallers inflytande på riktningen af ljus-ſtrålars polariſationsplan; en d:o för utrönande af ljuſets polariſationslagar wid reflexion mot metaller, wätſkor och kriſtaller; en d:o för att i ſtor ſkala framſtälla optiſka fenomener; en optiſk komparator för akuſtiſka vibrationer; en elektriſk induktions-apparat för frambringande af elektriſkt ljus i tomrum, ögonblicklig antändning af brännbara kroppar, kemiſka, fyſiologiſka och medicinſka werkningar; en elektromagnetiſk kraftmaſchin; elektrodynamiſka rotations-apparater; elektromagnetiſk rotationsapparat; en elektromagnetiſk apparat för utrönande af kroppars magnetism och diamagnetism, ſamt magnetismens inwerkan på polariſeradt ljus ſom går igenom faſta och flytande genomſkinliga kroppar; en elektriſk gasſtapel; en ſtörre galvanometer, m. fl. Under loppet af det ſednaſte året hafwa åtſkilliga nya apparater tillkommit.

h, i, k) Aſtronomiſka Obſervatorium, Matematiſka Inſtrument-ſamlingen, Kemiſka Laboratorium och Mineralſamlingen.

Aſtronomiſka obſervatorium har åtſkilliga goda och dyrbara inſtrumenter t. ex. ett univerſal-inſtrument af Repſold i Hamburg (ſom koſtat 2222 r:dr b:ko), ett transportabelt paſſage-inſtrument af Littman i Stockholm (ſom koſtat 1053 r:dr b:ko), ett pendel-ur af Keſſels i Altona, n:r 1418 (ſom koſtat 1153 r:dr b:ko), en kronometer af denſamme, n:r 1335 (ſom koſtat 1200 r:dr b:ko) *). Men deſamma afbida en lämpligare lokal för ſitt herbergerande och begagnande, då ſåſom ofwan är nämndt den nuwarande är för ändamålet otjenlig, ſåſom ſaknande fri horiſont, faſt och ſtadig grund och tillräckligt utrymme. — Obſervatorii föreſtåndare är prof. J. M. Agardh, obſervator aſtron. adjunkten Ax. Möller.

Den matematiſka inſtrument-ſamlingen är anlagd af ſin nuwarande föreſtåndare prof. C. J. Hill. Den innehåller flera föremål af wärde och intreſſe. Bland andra må nämnas en theodolit af Gambay i Paris och en ſnillrik räknemaſchin af Thomas de Colmar.

Kemiſka laboratorium eger ett komplett inventarium af hwad till en dylik wälkonditionerad inrättning hörer och kommer ſåſom ofwan är nämndt att ſnart erhålla en egen för ändamålet inredd byggnad, till hwilken anſlag wid ſiſta riksdagen gafs, ſedan den hittills åt laboratorium anwiſade jordwåningen af inſtitutionshuſet wid Kraftstorg wiſat ſig wara för detta bruk alltför fuktig, oſund och i flera andra afſeenden otjenlig. — Laboratoriets föreſtåndare är profeſſorn i kemi och mineralogi N. J. Berlin, laborator kem. adjunkten C. W. Blomſtrand.

Under ſamma föreſtåndare ſtår Mineral-ſamlingen

---

*) Framl. aſtron. profeſſor J. Brag ſkänkte 1847 1000 r:dr b:ko att framdeles anwändas ſåſom bidrag till anſkaffande af något för Obſervatorium nödwändigt ſtörre och koſtſammare inſtrument.

ſom innehåller omkring 6000 ſtuffer, deribland en mängd både wackra och ſällſynta. Kilian Stobæi och A. J. Retzii betydliga ſkänker lade grunden till denna ſamling, hwilken ſedermera genom inköp och andra gåfwor anſenligt förökats. Bland de utländſka mineralierne äro ſärdeles de från Sibirien, Færöarne, Grönland och Island talrika och utmärkta. En ſärſkild geologiſk och mineralogiſk lokalſamling för Swerige är påbörjad och räknar nära 2000 ſtuffer. Deſsutom finnas ſpeciella geologiſka ſamlingar, hwaribland Zipſer's från Ungern *).

l) **Kliniſka inſtitutet och Läns-Lazarettet.**

Univerſitetet hade ännu nära 100 år efter ſitt ſtiftande icke någon ſjukinrättning **). Men då en ſådan icke allenaſt war i hög grad behöflig för akademiens ſjukwård utan jemwäl för medicinens ſtudium, fann konſiſtorium ſig böra med allwar påtänka anläggande af ett noſocomium eller ſjukhus, i ſynnerhet ſedan det 1756 fått wården om Råby ſjälabodar och Hunnerupsmarken för underhållande af en ſjukinrättning och fattigförſörjning. Konſiſtorium önſkade ockſå 1765 anordna ett ſådant noſocomium i en gammal byggnad på den akademien tillhöriga ſå kallade Munckſka tomten wid hörnet af Paradis- och Bredgatan. Men på tillſtyrkan af kanslern C. G. Löwenhjelm, ſom fann att akademien icke ſkulle förmå med egna medel underhålla en dylik inrättning, utfärdade konſiſtorium en uppmaning till länets inwånare att göra ſammanſkott för detta gagneliga ändamål. Till följe häraf blefwo ſammanträden åren 1766 och 1767 med fullmäktige af alla ſtånden hållne i Malmö, der beſlut fattades att i Lund anlägga ett länslazarett. Länets egendomsherrar och andra förmögnare inwånare gjorde för detta ändamål betydliga ſammanſkott; akademien bidrog med Hunnerups markens afkaſtning och upplät Munckſka gården till ſjuklokal. Detta ſjukhus innehöll till en början blott twå ſängar och öppnades 1768, efter föregången ſtörre reparation af byggnaden. Hela Munckſka tomten med dithörande åbyggnad afträddes 1785 till länslazarettets dispoſition, ſå länge detſamma qwarblef i Lund. Slutligen, då den ſå kallade Stallmäſtargården *), hwaruti akademien hade del, 1788 inköptes för lazarettets räkning, återlemnades Munckſka tomten, ſom ſammanſlogs med botaniſka trädgården. Lazarettet flyttades till ſin nya lokal 1792, ſedan denſamma, ſom war mycket förfallen, för att kunna begagnas till ſitt åſyftade ändamål, undergått en genomgripande förbättring. År 1806 hade denna ſjukinrättning 12 fria ſjukſängar; trenne år derefter kunde denſamma endaſt emottaga och underhålla 8 ſjuka perſoner i ſender. Men kort derefter började den att i betydlig mån förkofra ſig. För medicinens ſtudium inrättades 1812 ett kliniſkt inſtitut,

---

*) I ſammanhang med omnämnandet af mineral-ſamlingen förtjenar anföras att en paleontologiſk ſamling af ſtörſta betydenhet, mätande ſig med de förnämſta europeiſka, eges af docenten d:r N. P. Angelin härſtädes.

**) Om de i katolſka tiden härwarande twenne anſenliga ſjukinrättningar S:t Jörgens hoſpital eller Spetelekkoſter och Helgeandshuſet ſe ofwan ſid. 62 och 66.

---

*) Man ſträfwade i medlet af förlidna århundrade mycket med en ridſkolas anläggande i Lund på den plats, ſom ſedermera intagits af läns-lazarettet. Rikets ſtänder hade till uppbyggande af en ſådan anſlagit 10000 daler ſilfwermynt och dertill ytterligare bewiljat 6000. Denna inrättning ſkulle enligt faſtſtälld ritning 1748 beſtå af en ſtallmäſtarbyggnad ſamt en ſtallbyggnad och ett ridhus, af hwilka den förra borde förläggas i rak linie med Lundagård och orangeribyggnaden, 200 fot från Paradisgatan, de ſednare borde bilda flyglar mot hwarandra. Stallmäſtarbyggnaden uppfördes 1750—52 och koſtade i följd af okloka arrangementer 7104 daler utöfwer förenämnda anſlag — hwilka akademien förſkjutit — utan att dock någonſin hinna att blifwa inredd eller begagnad för ändamålet, ſedan hela företaget af briſt på medel måſt hwila. Slutligen, efter 40 års bråkande med detſamma, blef det helt och hållet uppgifwet och det emedlertid redan förfallna ſtallmäſtarehuſet 1788 för kronans räkning förſåldt på öppen auktion, då det för lazarettets räkning inropades mot 332 r:dr 32 ſk. ſpecie. Detta hus är den nu ſå kallade gamla lazarettsbyggnaden. Se widare rörande ridſkole-förſlaget Brunius, Beſkrifning om Lunds Domkyrka, ſid. 366—68.

ſom med lazarettet införlifwades. Lazarettsdirektionen erhöll af akademiens kansler 1821 tillſtånd att i Paradislyckans ſydweſtra hörn uppföra ett kok- och förloßnings-hus, hwilket enligt entreprenad koſtade 5000 r:dr b:ko och afſynades 1822. Samma år fick direktionen tillåtelſe att i Paradislyckans ſydöſtra hörn bygga ett kurhus, ſom enligt enterprenad koſtade 7000 r:dr b:ko och afſynades 1824. Emellan desſa båda hus, begge af twå wåningars höjd, uppfördes twenne enwåningsflyglar, af hwilka den weſtra tillkom 1827 och koſtade 1000 r:dr b:ko ſamt den öſtra 1829 med en koſtnad af 1500 r:dr ſ. m ; deſamma innehålla celler och waktmäſtarrum ſamt brygghus och likrum. Alla desſa byggnader, ſamtligen beſtående af tegelſten, ſträcka ſig jemte Paradisgatan. Tjugo år ſednare påkallade det alltjemt ſtigande förtroendet inrättningens betydliga ytterligare utwidgande och en nybyggnad grundlades 1848 ſåſom flygel till gamla huſet, från deß weſtra gafwelmur, men 10 fot bredare och nära dubbelt längre ſamt mer än dubbelt högre än detſamma. Denna flygel, hwilken 1850 fullbordades, beſtår af tegelſten, är utwändigt 120 fot lång 50 bred och ifrån ſockeln till takliſten 42 hög och innehåller tre wåningar. En dörröppning på midten af ſödra långſidan inleder till en rymlig förſtuga, ſom genomgår alla wåningarna, af hwilka den förſta har fjorton mindre ſjukrum och den andra likſom den tredje fyra ſtora ſjukſalar och i midten ett rum för ſjukſköterſkor. En bred korridor ſträcker ſig längsigenom hwarje wåning. Koſtnaden för denna flygel, ſom blifwit uppförd efter öfwerſte-löjtnant C. G. Beyers ritning och under hans ledning, har uppgått till öfwer 30,000 r:dr b:ko. Kommer hufwudbyggnaden och en flygel på öſtra ſidan att uppföras i ſamma ſkala, ſå ſkall det hela komma att koſta öfwer 100,000 r:dr b:ko. Sådana tillbyggnader torde framdeles blifwa både nödwändiga och möjliga, då det ſå anſenligt på ſednare tid ökade utrymmet dock icke förſlår för alla ſom ſöka wård. Läns-lazarettet, ſom 1768 höll 2 och efter ett halft ſekels förlopp blott 8 ſängar, har nu 154, hwilka ſtändigt äro upptagne. Enligt ſednaſte reviſionsberättelſe för 1857 utgjorde antalet af de å lazarettets ſärſkilda inrättningar under loppet af året wårdade patienter 1001 perſoner. Det allmänna förtroende lazarettet rättwiſt åtnjuter har beredt detſamma utom de wanliga bidragen wackra ſammanſkott och flera icke obetydliga teſtamenten, hwarjemte rikets ſtänder wid 1854 års riksdag bewiljade ett anſlag af 10,000 r:dr b.ko. — Förſte Lazarettsläkare är profeſſor A. S. Bruzelius, under hwars mångåriga nitiſka och inſigtsfulla ſjukwård denna ſtora wälgörenhetsanſtalt hufwudſakligen hunnit ſin närwarande betydenhet *).

Akademiſka Föreningen.

Akademiſka Föreningen ſtiftades d. 1 Dec. 1830 för att tillwägabringa ett närmare ſamband emellan de akademiſke lärarne och ſtudenterne och emellan deſſe ſednare inbördes. Allmänhetens wälwilja anlitades icke förgäfwes och företaget fann i univerſitetets dåwarande kansler, kronprins Oscar, ſin werkſammaſte och frikoſtigaſte befordrare, ſom ſtrax ſkänkte den furſtliga gåfwan af 1000 r:dr b:ko och ſedan årligen äfwen ſåſom konung lemnade ett bidrag af 200 r:dr ſ. m. eller under loppet af 28 år 5600 r:dr b:ko. I det kanslersbref, hwarmed han under den 28 Febr. 1831 gaf ſin ſtadfäſtelſe å ſtadgarne för den ingångna nya föreningen, yttrar han: "Slutligen och då merberörde förening genom det dagliga umgänge, hwartill den emellan akademiens lärare och den ſtuderande ungdomen lemnar tillfälle, ſynes mig böra undanrödja ett länge kändt wäſendtligt hinder för univerſitetets fullſtändigare werkſamhet ſåſom wetenſkaplig och moraliſk bild-

---

*) I Brunii anförda arbete ſid. 545—52, hwarur ofwanſtående är utdrag, kan utförligare läſas om detta ämne. — Medan lazarettet är på talet må ſtadens eget nyligen med en koſtnad af 10000 r:dr b:ko uppförda ſjukhus icke förgätas. Detſamma afſer förnämligaſt behofwet under rådande epidemier; men är icke ännu alldeles färdigt till inredningen. Det beſtår af tegelſten, har 2 wåningar och innehåller jemte några ſmärre rum 3 ſtora ſjukſalar och kan rymma minſt 30 ſängar. Huſet är för ſitt ändamål ganſka beqwämligt och bygdt med ſoliditet.

ningsanſtalt, will jag härmed ej allenaſt förklara min ſynnerliga erkänsla för deras berömwärda nit, ſom till denna inrättnings grundläggande medwerkat, utan äfwen tillika hafwa deſs widare utweckling och förkofran conſiſtorium på det ömmaſte anbefalld uti allt hwad ſom kan bero på den akademiſka ſtyrelſens wälwilja och omwårdnad". Denna rekommendation af den nu bortgångne ädle furſte, hwars minne alltid kommer att lefwa kärt och wördadt wid det Caroliſka läroſätet, ſkall, likaſom den hittils warit fruktbringande, utan twifwel äfwen för framtiden blifwa gällande och förhindra någon ſympatiernes kyla hos de äldre att ſtörande inwerka på den wackra inrättningens wälbefinnande. Sedan föreningen hunnit ſitt ſextonde år började den gamla ſtugan kännas för trång och man längtade att få utbyta det knappa utrymme, med hwilket man hittils, i ett litet twåwånings forswerkshus wid Sandgatan, måſt låta ſig nöja, mot rymligare ſalar, ſom på en gång kunde omfatta hela den akademiſka kretſen. Med ytterligare underſtöd af allmänhetens wälwillighet, med ökade terminliga bidrag af föreningens ledamöter ſamt med inkomſterna af ſocietetsſpektakler, konſerter m. m. greps werket an och den 1 Maj 1848 lades grunden till en nybyggnad nära på midten af föreningens ſtora tomt. Denna byggnad uppfördes efter ritning af en elev af Brunius, ſjelf medlem af föreningen, ſtuderanden H. J. Strömberg *), ſom med detta byggnadsföretag gjorde ſin debut ſåſom arkitekt. Byggnaden, beſtående af tegelſten med fogſtrykning, är utförd i medeltidsſtil med fri behandling ſå att rund- och ſpetsbågsſtilen på ett lyckligt ſätt äro blandade med hwarandra. Trenne år efter grundläggningen war huſet färdigt. Det utgöres af en qwadrat, ſom åt weſter har en hufwudbyggnad, åt ſöder likſom åt norr en flygel och åt öſter uthus; hwarje hörn intages af ett fyrkantigt torn med tinnar och 5 wåningars höjd. Hufwudbyggnaden har trenne fönſterrader öfwer hwarandra och flyglarne fyra å yttre långſidorne men tre å inre med luttak och wat-

---

*) Numera ſtadsarkitekt i Göteborg.

tenfall åt gårdsſidan. I norr och ſöder har huſet en ſträckning af 74 alnar ſamt i öſter och weſter af 56 ½ aln. Genom ſitt iſolerade läge och prydliga utſeende gör det en imponerande werkan på åſkådaren. Brunius fäller *) om detſamma, efter att hafwa gjort några anmärkningar rörande anordningen, följande omdöme: "Det gläder oß emellertid, att detta hus blifwit ſådant, att det ej allenaſt tåler jemförelſe med andra lika ſtora hus utan jemwäl i ſtorartad hållning öfwerträffar de fleſte, ſom i ſednare tider uppſtått inom Skandinavien". Huſet inwigdes den 14 Maj 1851 med mycken högtidlighet. Byggnadskoſtnaden uppgick till omkring 37,333 r:dr 16 ſk. b:ko och inredningen till wid paß 22,666 r:dr. 32 ſk., ſå att det hela koſtat 60,000 r:dr b:ko, för hwilken ſummas utgörande, utom de ofwannämnda tillgångarne, 500 obligationer utfärdades af föreningens förwaltning, hwardera å 100 r:dr b:ko med derå utfäſt 5 proc. renta, hwilka obligationer utan ſwårighet funno afnämare **): ett ytterligare bewis på den wälwilja och det förtroende, man bland allmänheten egnade företaget.

Det förnämſta rummet i detta hus är feſtſalen, ſom genomgår hufwudbyggnadens twenne öfre wåningar, är 100 fot lång, 46 bred och 26 hög ſamt omgifwes på trenne ſidor af gallerier uppburne af pelarrader. Salen ſammanhänger med 8 mindre rum; deß tak i tyſk ſtil med facetter är owanligt. I hufwudbyggnadens nedre wåning ligger en mindre ſal, det ſå kallade ſocietetsrummet, der de wanliga ſammankomſterna hållas, och till hwilken twenne mindre rum höra, af hwilka det ena är lokal för ett bibliotek af meſtadels hiſtoriſkt och belletriſtiſkt innehåll. I ſamma wåning finnas twenne matſalar ſamt ſpiswärdens egna rum. 34 rum i flyglarne och tornen uthyras åt ſtuderande och åtſkilliga nationsbibliotek (bland hwilka i ſynnerhet det ſkånſka icke är obetydligt).

Akad. Föreningen fördelas i trenne hufwudafdelningar:

---

*) Beſkrifn. om Lunds Domkyrka, ſid. 562.

**) Mamſell Jenny Lind, numera fru Lind-Goldſchmidt tog enſam 100 af deſſa obligationer.

den ſociala, ſom under lästerminerna hwarje wecka anſtäller ſtörre ſammankomſter, der inſtrumental-muſik, ſång, ſamt deklamatoriſka och oratoriſka öfningar förekomma, äfwenſom ſceniſka framſtällningar från en anſkaffad mindre teater; Athenæum, ſom i ſin lokal uti ſödra flygelns andra wåning tillhandahåller de fleſta ſwenſka tidningar och journaler och ett urwal af utländſka, och ſlutligen Convictorium, ſom afſer att till billigt pris lemna de ſtuderande en ſund och god kroppslig ſpis.

Akademiſka föreningen har mäktigt bidragit till att ſprida trefnad åt ſtudiernas hwiloſtunder och förädla den fordom ofta något råa tonen i det akademiſka lifwet. Alltefter ſom den hinner arbeta upp ſig till ekonomiſkt oberoende ſkall den utweckla flera ſidor af nyttig werkſamhet. Så t. ex. är det meningen att när en ſådan ſtällning wunnits alla de rum, ſom nu i föreningens hus uthyras, ſkola koſtnadsfritt upplåtas åt behöfwande ſtuderande äfwenſom att åt ett ſtörre antal ſådane bereda fri ſpisning wid Convictorii bord. Med ſäkra ſteg går inrättningen detta oberoende till mötes. Årligen infrias en ny wexel bland de flere, hwilka med ungdomlig driſtighet, utan egna tillgångar, drogos endaſt på det faſta hoppet att en förening af denna beſkaffenhet, en gång grundlagd, ſkulle ſnart ſamla krafter för en löftesrik framtid. Men akademiſka föreningen har ockſå haft den lyckan att oafbrutet wid ledningen af ſina angelägenheter ega män, ſom med ihärdighet och tålamod förſtått att bekämpa företagets ſwårigheter i deß början och icke mißtröſtat om republiken när underſtundom äfwen ſedermera i följd af ſammanträffande förhållanden utſigterna warit temligen mörka.

Katedral-Skolan.

Lunds ſkola är wäl den äldſta i Norden, då hon inrättades af konung Knut den Helige wid ſamma tillfälle år 1085 då han ſtiftade kapitlet, med hwilket denna underwisningsanſtalt förenades. Likaſom kapitlet fick ſkolan ſedermera genom enſkildas bidrag betydliga underhållsgods, hwilka wid reformationen indrogos, men kort derefter erſattes med någon kronotionde. När ſedan univerſitetet till indelningswerkets förmån måſte afträda ſina talrika kapitelgods, togs till erſättning derför nämnda kronotionde från ſkolan, ſom genom denna förluſt nedſjönk i wanmakt, på ſamma gång univerſitetet föga hjelptes med ett jemförelſewis ſå ringa erſättningsbelopp. Äfwen ſkolans uråldriga lokal, weſterifrån helt nära domkyrkan, blef upplåten till begagnande af akademien, ſom 1763 lät med mycken koſtnad grundligen reparera den förfallna byggnaden och moderniſera den ſamt inreda denſamma till kemiſkt laboratorium m. m., för hwilket bruk den qwarſtod ända till 1842, då den wid platſens planerande nedbröts. Skolan hade emedlertid blifwit flyttad till det gamla domkyrkan tillhöriga ſöder om denſamma belägna hus, ſom ſedermera förwandlats till ſtadens wågbod, der hon, ehuru utgörande blott en trivialſkola med en rektor och en kollega, drogs med ſtor trångboddhet och ſmå omſtändigheter ända till 1836. Genom kongl. bref af den 9 Dec. nämnda år kom Lunds gamla ſkola åter till heders, i det hon upphöjdes till katedralſkola, med twå hufwudafdelningar, rektor, vice rektor, 3 adjunkter, 6 kolleger, 3 extraordinarie lärare, utom ſerſkilde ſådane i gymnaſtik, teckning och koralſång, alla med goda löneförmåner i jemförelſe med de förflutna tiderna. I ſammanhang med denna förändring inköptes till ny lokal åt den ſålunda utwidgade ſkolan för 13,333 r:dr 16 ſk. b.ko den gård konung Carl XII under ſitt wiſtande i Lund bebodde (ſe ofwan ſid. 70—71); ſom för ſitt nya ändamål af biſkop W. Faxe inwigdes den 18 Nov. 1837. I anledning af det alltjemt ſtigande lärjunge-antalet, hwilket de ſednaſte åren öfwerſkridit 300, hafwa betydliga tillökningar å lokalen efterhand måſt anordnas, ſå att 2:ne anſenliga twåwåningshus tillkommit och ſjelfwa hufwudbyggnaden undergått en total reparation och förändring i inredningen, för hwilket allt, inberäknad en ny gymnaſtikbyggnad, koſtnaderna uppgått till närmare 70,000 r:dr r:mt. Katedralſkolan är i ſitt närwarande ſkick en mönſter-anläggning i ſitt ſlag och hennes rymliga tomt tillåter ännu betydlig ytterligare utwidgning. Genom den nya under innewarande år utfärdade ſkolordningen har äfwen ſkollärarnes wilkor än widare förbättrats och deras antal blifwit beſtämdt på följande ſätt: 1 rektor, 7 lektorer, 12 adjunkter, 1 lärare i gymnaſtik, 1 i teckning ſamt 1 i muſik och ſång.

Några ſlutliga ſtatiſtiſka och ekonomiſka uppgifter.

Lund hörer till tredje klaſſens ſtäder och ordningsnummern wid riksdagarne är 22. Stadens areal utgör 180 tunland, deß längd 4680 fot, bredd 3180; hus och gårdar äro fördelade på 336 tomter med dertill hörande 2024 tunnland jord, beräknade till nära 36 mantal. Stadens odlingsbara utjord eller ſå kallade fäladsmark, utgörande nära hälften af nyßnämnda ägorymd, blef 1797 af ſtadens inwånare på allmän rådſtuga delad i lotter, hwilka åtfölja de numrerade huſen och tomterna och ej få derifrån ſkiljas. En ſådan lott utgör 2 1/2 tunneland och får fritt disponeras mot den högſt obetydliga årliga afgiften af 23 ſk. b:ko för tunnlandet till ſtadskaſſan. Konungens befallningshafwande ſtadfäſtade med ſtor kortſynthet denna obetänkta delning, ſom följande år ockſå wann förmyndare-regeringens ſtadfäſtelſe, och hwarigenom allmän egendom förwandlades till enſkild. Staden har många gånger haft orſak att ångra detta enfaldiga beſlut och ſkall äfwen framdeles hafwa rik anledning att ſå göra. Hwilken god inkomſtkälla för ſina kommunala behof ſkulle icke ſtaden haft i denna fäladsmark om den blifwit utarrenderad i farmer, i ſtället att den nu blott föranleder en jordbrukshandtering i ſmått, ſom är menlig för ſtadens förkofran och ofta ſlutar med att blott öka fattigperſonalen.

Lund är hufwudſätet för åtſkillige för ſkånſka provinſen allmännyttige inrättningar och penningwerk. Skånſka Hypoteksföreningen är här förlagd och köpte förlidet år egen lokal wid Lilla Torg för en ſumma af 85,000 r:dr r:mt. Föreningen har tillwuxit med ſynnerlig haſtighet, ſå att delegarnes antal, ſom 1855 utgjorde 1660, wid ſlutet af ſednaſte räkenſkaps-året 1857 utgjorde 2214, hwaraf 1418 efter taxeringswärde, uppgående till 17,034,554 r:dr r:mt med belåningsrätt 8,442,300 r:dr; ſamt 796 efter ſärſkild wärdering, uppgående till 10,520,963 r:dr och bewiljad lånerätt 4,612,600 r:dr; utgörande ſålunda ſammanräknade belåningsrätten 13,054,900 r:dr, ehuru denſamma endaſt är begagnad för 11,919,600 r:dr, ſom utgör nuwarande låneſumman. Å denna ſumma äro dock hittills amorterade 1,185,147 r:dr 10 öre; ſå att föreningens uteſtående kapitalfordringar nu utgöra 10,734,452 r:dr 90 öre. Föreningens kapitalfond utgjorde, utom den inköpta faſtighetens wärde, 100,000 r:dr allt r:mt. — Skånſka Brandförſäkrings-inrättningens anſwarighetsſumma utgjorde wid 1858 års ſlut 11,638,890 r:dr 32 ſk. b:ko, af hwilken ſumma 1,896,862 r:dr 24 ſk. b:ko för delegare i Lund. Wid ſamma tid utgjorde inrättningens kapitalfond 1,135,575 r:dr 46 ſk. b:ko. — Skånſka Städernes Brandſtodsförening till förſäkring af lösegendom (grundad 1854) häftade wid ſlutet af 1858 för en anſwarighetsſumma af 6,350,790 r:dr r:mt, af hwilken ſumma 1,504,440 belöpte ſig på delegare i Lund. Föreningens tillgångar utgjorde wid ſamma tid 29,453 r:dr 13 öre. — Filialbankens i Lund, med en grundfond af 1 million r:dr r:mt, ſammanlagda omſättning uppgick under loppet af 1858 till 13,861,877 r:dr 21 öre r:mt; deß behållning till 34,517 r:dr 18 öre r:mt.

Lunds Sparbank hade wid ſlutet af år 1857, det år för hwilket reviſionsberättelſe ſednaſt blifwit genom trycket meddelad, en anſwarighetsſumma af 1,457,330 r:dr 41 öre r:mt, ſamt egde då en egen fond af 81,347 r:dr 41 öre, oberäknadt ſerſkildt donerade fonder till belopp 5,917 r:dr 44 öre r:mt. Inſättarnes antal, ſå widt detta kan beräknas efter de utelöpande kontraböckerne, utgjorde icke mindre än 9,562.

Utgifterne för fattigförſörjningen uppgingo ſiſtlidne år till 11,400 r:dr r:mt. Staden har 4 fattighus, af hwilka 2:ne Torslowſka och Flormanſka, äro ſtiftelſer af enſkilda perſoner. Deßutom finnas flera andra enſkilda wälgörenhetsſtiftelſer, bland hwilka de betydligaſte äro: **von Gröningerſka**, till förmån för fattiga enkor och ogifta fruntimmer i Lund, utgörande ett kapital af 22,500 r:dr r:mt; **Malmroſiſka,** till förmån för 20 fattiga borgare-enkor i Lund, urſprungligen med ett kapital af 16,666 r:dr 67 öre r:mt, hwilket genom beſparingar nu blifwit ökadt till 17,705 r:dr 58 öre ſ. m:t.

Hwad folkmängden beträffar hade Lund år 1720 endaſt 680 mantalsſkrifne inwånare, 1743 uppgingo de till 1,034, 1782 till 1035, 1795 utgjorde folkmängden 2822 perſoner, 1825 3968 och 1855 7695 perſoner, hwilket utgör en ökning på 60 år af 172 $^{6}/_{10}$ proc., den ſtörſta ſom på nämnda tid inträffat i någon ſwenſk ſtad. Sednaſte mantalsſkrifning wiſar ett inwånareantal af 8385 perſoner, ſtudentkorpſen inberäknad, af hwilka 4055 mankön, 4330 qwinkön.

Rättelſer och tillägg.

Sid. 127 rad. 11 nedifrån ſtår att prof. Ahlmans gåfwa utgjorde 4200 r:dr b:ko, men bör wara 6866 r:dr 32 ſk. b:ko.

Samma ſida rad. 7 nedifrån uppgifwes Hermansſonſka kapitalet wara 2140 r:dr b:ko, men utgör 2255 r:dr 32 ſk. b:ko.

Sid. 134 rad. 13 nedifrån tillägges i fråga om den 1851 inköpta ſtora ſamlingen af nordiſka antiquiteter: att den innehåller typerna för prof. Nilsſons bekanta arbete "Den ſkandinaviſka Nordens Ur-inwånare".